

ปัญหาว่าด้วยกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง

นายวิศรุต ภูใหม่ทอง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาปรัชญา ภาควิชาปรัชญา

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2554

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)

เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR) are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

AN INQUIRY INTO THE LAW OF NON-CONTRADICTION

Mr. Vitsarut Phoomaithong

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts Program in Philosophy

Department of Philosophy

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2011

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

ปัญหาว่าด้วยกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง

โดย

นายวิศรุต ภูใหม่ทอง

สาขาวิชา

ปรัชญา

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สิริเพ็ญ พริยจิตกรกรกิจ

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทมหาบัณฑิต

..... คณบดีคณะอักษรศาสตร์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพจน์ อัครวิรุฬห์การ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(อาจารย์ ดร.กนิษฐิ์ ศิริจันทร์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สิริเพ็ญ พริยจิตกรกรกิจ)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วรยุทธ ศรีวรกุล)

วิศรุต ภูใหม่ทอง : ปัญหาว่าด้วยกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง. (AN INQUIRY INTO THE LAW OF NON-CONTRADICTION) อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: ผศ.ดร.สิริเพ็ญ พิริยจิตรกรกิจ, 158 หน้า.

กฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเป็นกฎพื้นฐานที่สำคัญในปรัชญามาช้านาน อย่างไรก็ตามในบริบทร่วมสมัย มีแนวคิดที่เรียกตัวเองว่า ‘ไดอะเลคติกส์’ ได้ตั้งคำถามต่อสถานะที่จริงอย่างจำเป็นของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง ทำให้เกิดข้อถกเถียงต่อปัญหาดังกล่าวตามมา วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาและประเมินข้อถกเถียงเกี่ยวกับปัญหาว่าด้วยกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง ผ่านการพิจารณาแนวคิดไดอะเลคติกส์และข้อถกเถียงที่เกี่ยวข้อง

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้แบ่งกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งออกเป็น 4 รูปแบบหลักๆ รูปแบบแรกคือ กฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงวากยสัมพันธ์ รูปแบบที่สองคือ กฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงอรรถศาสตร์ รูปแบบที่สามคือกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงการปฏิบัติ และรูปแบบที่สี่คือ กฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงภววิทยา

จากการศึกษาพบว่าไดอะเลคติกส์ประสบความสำเร็จในการทำทลายกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งได้อย่างจำกัดแค่ในระดับอรรถศาสตร์ เนื่องจากแนวคิดดังกล่าวยังยอมรับกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งในระดับการปฏิบัติ และเมื่อพิจารณาปัญหาเกี่ยวกับสถานะของกฎดังกล่าวต่อไป ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า พื้นฐานที่แท้จริงของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งน่าจะวางอยู่บนเงื่อนไขทางภววิทยา

ภาควิชา.....ปรัชญา.....ลายมือชื่อนิสิต.....
 สาขาวิชา.....ปรัชญา.....ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....
 ปีการศึกษา.....2554.....

5180208922 : MAJOR PHILOSOPHY

KEYWORDS : LOGIC / PRAGMATICS / LAW OF NON-CONTRADICTION / DIALETHEISM

VITSARUT PHOOMAITHONG : AN INQUIRY INTO THE LAW OF NON-
CONTRADICTION. ADVISOR : ASST.PROF. SIRIPHEN PIRIYACHITTAKORNKIT,
Ph.D., 158 pp.

The law of non-contradiction has been the crucial fundamental law in philosophy for a long time. However, in the contemporary context, there emerges a theory calls itself 'dialetheism', it queries the necessary truth status of the law of non-contradiction, and induces some active debates. The purpose of this thesis is to examine and evaluates the arguments concerning the law of non-contradiction through considering the dialetheism and its involved debates.

In this thesis, I distinguish the law of non-contradiction into 4 models; firstly, the syntactic law of non-contradiction; secondly, the semantic law of non-contradiction; thirdly, the pragmatic law of non-contradiction; and fourthly, the ontological law of non-contradiction.

From the study, it is found that the achievement of dialetheism in challenging the law of non-contradiction is very limited only to the level of semantics, since it accepts the pragmatics model of law of non-contradiction. Furthermore, from scrutinizing into the problems about the status of the law, I remark that it might be grounded in the ontological condition.

Department :Philosophy..... Student's Signature

Field of Study :Philosophy..... Advisor's Signature

Academic Year :2011.....

กิตติกรรมประกาศ

กราบขอบพระคุณทุกคนในครอบครัวที่รักและห่วงใยในตัวผม ทั้งคอยสนับสนุนให้โอกาส และพร้อมเข้าอกเข้าใจผมเสมอและตลอดมา ขอบพระคุณแม่ผู้น่ารักที่ทั้งเก่งและใจดี ขอบคุณพ่อ ขอบคุณบอล ขอบคุณพิวส์ ขอบคุณเพื่อนๆ พี่ๆ น้องๆ ที่ปรึกษาทุกคน ที่ทำให้ผมไม่รู้สึกโดดเดี่ยวอ้างว้าง ขอบคุณเพื่อนๆ สำนักร์ที่คอยไต่ถามเอาใส่ใจชีวิตของผมอยู่เสมอ ทั้งอีกหลายคนที่ผมไม่สามารถเอ่ยชื่อออกมาได้หมดสิ้น ผมโชคดีเหลือเกินที่ได้เกิดมาและได้มาอยู่ท่ามกลางคนดีๆ เหล่านี้

ขอบพระคุณพีธีพร ยอดกมลศาสตร์ที่ให้โอกาสผมได้เลือกทำในสิ่งที่รัก คอยให้กำลังใจ ให้การสนับสนุนส่งเสริม และสนอกสนใจในสิ่งที่ผมทำอยู่เสมอ ขอบพระคุณอาจารย์ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐที่ให้โอกาสผมได้มาเรียนปริญญา หากไม่ได้ท่านทั้งสอง ผมคงไม่มีเร็วแรงเวลา และปัจจัยที่เพียงพอที่จะรับผิดชอบตัวเองได้ตลอดช่วงเวลาอันยาวนานนี้ ขอบพระคุณคณาจารย์และพี่ที่ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมืองทุกท่านที่คอยให้กำลังใจและใส่ใจติดตามความคืบหน้าในชีวิตของผมอยู่เสมอ

ขอบพระคุณอาจารย์ทุกท่านในภาควิชาปรัชญาที่ได้ลงแรงลงใจสอนให้ผมได้เรียนรู้จักกับปรัชญา ทั้งยังฝึกฝนให้ผมสามารถค้นคว้าหาความรู้ต่างๆ ตามที่ตนสนใจได้อย่างเปิดกว้าง ผมสำนึกในความกรุณาของอาจารย์ทุกท่านที่เห็นคุณค่าในตัวผมและให้โอกาสผมหลายต่อหลายครั้ง ขอบพระคุณปวงปราชญ์และนักปรัชญาทุกท่าน ทั้งท่านที่ยังอยู่กับพวกเราและที่จากพวกเราไปแล้ว ที่ได้ผลิตผลงานอันยอดเยี่ยมให้ผมได้เข้าไปศึกษา ท่านทั้งหลายทำให้ชีวิตทางปรัชญาของผมมีความหมายและมีคุณค่าอย่างยิ่ง และยังคงจะเป็นเช่นนั้นต่อไป

ตลอดช่วงเวลาการทำวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้ สำหรับผม เป็นเหมือนกับการเดินทางไกลในชีวิต ผมได้พบกับอะไรใหม่ๆ อย่างที่ไม่เคยคาดคิดว่าจะได้พบ ได้มองเห็นแง่มุมใหม่ๆ ได้เป็นอะไรใหม่ๆ ปรัชญาเปลี่ยนแปลงชีวิตของผมไปอย่างมาก หลายครั้งที่ความยาวไกลทำให้อ้างว้าง สับสน และเห็นห่างออกไปจากจุดหมายหลักของการเดินทาง ก็มีครูของผมผู้ที่เปี่ยมด้วยเมตตา กรุณา ผู้มีหัวใจอันเปิดกว้าง ครูของผมท่านเป็นนักฟังที่ยอดเยี่ยมและท่านก็คอยเข้าอกเข้าใจผมอยู่เสมอ ทั้งยังให้คำแนะนำ ให้การสนับสนุนและให้อิสรภาพแก่ผมเสมอมา ท่านเป็นที่พึ่งทางใจของผมอย่างแท้จริง วิทยานิพนธ์ชิ้นนี้จะไม่อาจถือกำเนิดขึ้นมาได้หากไม่ใช่เพราะความเอาใจใส่ที่ท่านมีให้แก่ผม ผมขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์สิริเพ็ญ พิริยจิตตรกรกิจ ครูของผม ขออุทิศวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้แด่ท่าน ด้วยความเคารพรักและนับถือท่านจากหัวใจ

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์.....	16
1.3 ขอบเขตของการศึกษา.....	16
1.4 นิยามของสัญลักษณ์.....	17
1.5 ลำดับของการนำเสนอ.....	23
บทที่ 2 กฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง.....	24
2.1 ความขัดแย้ง.....	24
2.2 กฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง.....	44
บทที่ 3 ไดอะเลเจติกส์.....	53
3.1 การอ้างเหตุผลสนับสนุนไดอะเลเจติกส์จากปฏิทรรศน์ทางอรรถศาสตร์.....	54
3.2 ข้อโต้แย้งต่อแนวคิดไดอะเลเจติกส์.....	72
ข้อโต้แย้งเรื่องการไม่สามารถแยกออกจากแนวคิดอื่นได้.....	72
ข้อโต้แย้งเรื่องความขัดแย้งระดับเข้มข้น.....	79
ข้อโต้แย้งเรื่องการไม่สามารถกล่าวออกมาได้.....	85
ไดอะเลเจติกส์กับกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง.....	87

	หน้า
บทที่ 4 การกระทำทางภาษากับกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง.....	90
4.1 ไดอะเลติกส์สามารถยืนยันความขัดแย้งได้หรือไม่.....	91
4.2 ข้อพิจารณาต่อสถานะของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงการปฏิบัติ.....	116
บทที่ 5 บทสรุป.....	134
รายการอ้างอิง.....	145
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	150

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กิจกรรมต่างๆในชีวิตของเราในหลายแง่มุมเกี่ยวข้องกับการพิจารณาว่าสถานการณ์หรือประเด็นที่กำลังพิจารณามีความขัดแย้งในตัวเองปรากฏอยู่หรือไม่ ยกตัวอย่างเช่น การขึ้นให้ความในชั้นศาล การให้การที่ขัดแย้งในตัวเองยอมนำไปสู่การจับผิดว่าค่าให้การดังกล่าวเป็น 'ความจริง' เป็นต้น จะเห็นได้ว่า 'ความไม่ขัดแย้งในตัวเอง' เป็นบรรทัดฐานบางอย่างที่เราใช้งานอยู่ และสามัญสำนึกของเราค่อนข้างจะเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับบรรทัดฐานดังกล่าว เช่นสามัญสำนึกเกี่ยวกับการมีอยู่ของสิ่งต่างๆในโลก ที่มีการกินพื้นที่และดำรงอยู่ภายในเวลาหนึ่งๆ หรือสามัญสำนึกเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของบุคคลที่บุคคลผู้หนึ่งยอมเป็นบุคคลผู้นั้น การที่เขาผู้นั้นจะเป็นทั้งบุคคลนั้นและมีใช้บุคคลนั้นในเวลาเดียวกันเป็นสิ่งที่เข้าใจได้ยากเมื่อเทียบกับสามัญสำนึกที่เรามี เป็นต้น จะเห็นได้ว่า 'ความไม่ขัดแย้งในตัวเอง' เป็นสิ่งที่สามัญสำนึกของเรารับเอาไว้ก่อนแล้ว

เมื่อมาพิจารณาในกิจกรรมทางปรัชญา 'ความไม่ขัดแย้งในตัวเอง' นับได้ว่าเป็นบรรทัดฐานที่สำคัญที่นักปรัชญาใช้ประเมินการอ้างเหตุผล เห็นได้จากกิจกรรมของการประเมินการอ้างเหตุผลใดๆ หากพบว่าการอ้างเหตุผลนั้นนำไปสู่ข้อเสนอที่ขัดแย้งกับข้อเสนอที่ผู้เสนอการอ้างเหตุผลนั้นยืนยันว่าจริง การอ้างเหตุผลนั้นก็นับได้ว่ามีข้อผิดพลาด ข้อผิดพลาดที่ว่า ไม่ใช่ข้อผิดพลาดของประโยค เช่น การพูดผิด หรือพูดอย่างคลุมเครือ หากแต่เป็นเนื้อหาของสาระของการอ้างเหตุผลนั้นๆที่มีข้อผิดพลาด และเนื่องจากการอ้างเหตุผลทางปรัชญาเกี่ยวข้องอย่างสำคัญกับการยืนยันความจริงของข้อเสนอที่อ้าง การที่นักปรัชญาผู้หนึ่งยืนยันในข้อเสนอที่ขัดแย้งในตัวเองจึงเป็นเรื่องที่เข้าใจได้ยากว่า เขาผู้นั้นเชื่อมั่นในความจริงของข้อเสนอของตัวเองหรือไม่ และด้วยการที่กิจกรรมทางปรัชญามุ่งเน้นแสวงหาหรือทำความเข้าใจความเป็นจริง การให้น้ำหนักแก่บทบาทของบรรทัดฐานข้างต้นจึงดูเหมือนว่าจะเกี่ยวพันอย่างยิ่งกับมโนทัศน์ 'ความเป็นจริง' (reality) และอาจสื่ออรรถาธิบายตามมาด้วยว่า ความเป็นจริงมีลักษณะที่ไม่ขัดแย้งในตัวเอง

อย่างไรก็ดี การมีอยู่ของบรรทัดฐานดังกล่าวและแนวคิดเรื่องความเป็นจริงที่ไม่ขัดแย้งในตัวเอง ไม่ได้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่โดยสิ้นเชิงในยุคสมัยของเรา หากลองย้อนกลับไปพิจารณาในประวัติศาสตร์ความคิดทางปรัชญา ในยุคก่อนโสเครตีสเราจะพบแนวคิดเกี่ยวกับ

ความเป็นจริงที่ไร้ความขัดแย้ง เช่นในความคิดของพาร์มีนิเดส (Parmenides: 515–450 B.C.) ผู้ที่เชื่อว่า ความเป็นจริงมีลักษณะเป็นหนึ่งเดียว เป็นทั้งหมด และคงที่ไม่เปลี่ยนแปลง เขาเชื่อว่า ‘การมีอยู่’ เท่านั้นที่นับได้ว่ามี ขณะที่ ‘การไม่มีอยู่’ เป็นสิ่งที่เป็นไปได้และไม่สามารถเรียนรู้เข้าใจได้¹ พาร์มีนิเดส กล่าวว่า มีเพียงหนทางเดียวที่เราสามารถคิดใคร่ครวญได้ ทางนั้นคือการใคร่ครวญถึง *สิ่งที่เป็นอย่างและเป็นไปไม่ได้ที่จะไม่เป็นอย่าง* (that it is and that it is not possible for it not to be) หนทางนี้คือทางที่จะพาเราไปสู่ความจริง (truth) ในขณะที่อีกทางหนึ่งคือการพิจารณาถึง *สิ่งที่ไม่เป็นอย่างและจำเป็นว่าสิ่งนั้นต้องไม่เป็นอย่าง* (that it is not and that it is necessary for it not to be) ซึ่งหนทางนี้เราไม่สามารถเรียนรู้ได้โดยสิ้นเชิง² เชื่อกันว่า เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ความคิดทางปรัชญาที่มีการตั้งข้อสังเกตถึงสมมุติฐานหรือหลักการเบื้องต้นทางทฤษฎีที่เป็นไปได้ (meta-theoretical assumption) ที่เราใช้ในการแสวงหาความจริง และเมื่อพิจารณาออกไป หลักการที่พาร์มีนิเดสเสนอมีความคิดว่าด้วย ‘ความไม่ขัดแย้งในตัวเอง’ แผงเร้นอยู่ในนั้น

แนวคิดของพาร์มีนิเดสยังสะท้อนผ่านกิจกรรมทางปรัชญาของเซโนแห่งเอลี (Zeno of Elea: 490-430 B.C.) ผู้เป็นทั้งลูกศิษย์และเพื่อนสนิทของพาร์มีนิเดส ดังตัวอย่างอันโด่งดังเรื่องปฏิทรรศน์ของลูกธนู ที่เซโนใช้ในการปฏิเสธความเปลี่ยนแปลง นั้นเพราะในการที่ลูกธนูเคลื่อนจากจุดหนึ่งไปสู่อีกจุดหนึ่ง ทุกๆ ห้วงขณะของลูกธนูมีเพียงห้วงขณะที่ลูกธนูมีอยู่ในตำแหน่งหนึ่งๆ หากมีการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งจริงๆ ก็แสดงว่ามีห้วงขณะที่ลูกธนูไม่ดำรงอยู่ในตำแหน่งหนึ่งๆ แต่ไปดำรงอยู่ในอีกตำแหน่งหนึ่ง แต่เราจะไม่มีวันพบห้วงขณะนั้นๆ เพราะทุกๆ ห้วงขณะสามารถแบ่งได้เป็นก่อนและหลังการเปลี่ยนแปลง และแบ่งลงไปได้ไม่สิ้นสุด ถึงที่สุดเราจะไม่พบห้วงขณะที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นจริงๆ นอกเสียจากว่าเราจะยอมรับว่า ในขณะที่นั้นลูกธนูทั้งดำรงอยู่และไม่ดำรงอยู่ในตำแหน่งเดียวกัน ซึ่งสิ่งนี้ขัดแย้งในตัวเอง ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงจึงเป็นไปได้ จากตัวอย่างนี้ เราจะเห็นว่า เซโนใช้หลัก ‘ความไม่ขัดแย้งในตัวเอง’ มาสนับสนุนปฏิทรรศน์ของตน และหลักการนี้สำคัญจนสามารถยืนยันในสิ่งที่ขัดแย้งกับสามัญสำนึกได้เสียด้วยซ้ำ

¹โปรดตระหนักว่าการแยกแยะให้ชัดเจนระหว่างแง่มุมทางอภิปรัชญาและแง่มุมทางญาณวิทยายังไม่เกิดขึ้นในห้วงขณะนั้น.

² Curd, Patricia. *A Presocratics Reader: Selected Fragments and Testimonia*. (Indianapolis: Hackett Publishing, 1996). p. 45.

นอกจากนี้ ไสเครตีส (Socrates: 469-399 B.C.) ก็มักจะใช้บรรทัดฐานเรื่องความไม่ขัดแย้งในตัวเองนี้ในการโต้สวนความเชื่อของคู่สนทนา ดังที่ปรากฏในบทสนทนาที่เพลโต (Plato) ผู้เป็นศิษย์ประพันธ์ขึ้น เช่นใน *Euthyphro* ผลงานในช่วงแรกของเพลโตที่เชื่อกันว่าน่าจะสะท้อนความคิดของไสเครตีสได้ มีข้อสนทนาเกี่ยวกับปัญหาเรื่อง อะไรคือความดีบริสุทธิ์ (pious) ครั้งหนึ่ง ยูโทโฟตอบไสเครตีสว่า สิ่งที่ดีบริสุทธิ์คือสิ่งที่ทวยเทพนิยมชมชอบ แต่ไสเครตีสก็ถามกลับว่า เหล่าทวยเทพอาจมีความนิยมชมชอบต่างกัน หากสิ่งหนึ่งทั้งเป็นที่รักและเกลียดของเหล่าทวยเทพ นี่ย่อมกลายเป็นว่า สิ่งนั้นทั้งเป็นสิ่งที่ดีบริสุทธิ์และไม่ดีบริสุทธิ์ใช่หรือไม่³ ผลที่ตามมาคือยูโทโฟต้องยอมปรับแก้ลักษณะของนิยามของความดีบริสุทธิ์ในที่สุด ตัวอย่างนี้ชี้ให้เห็นว่าหากนิยามของมโนทัศน์หนึ่งๆนำไปสู่ความขัดแย้งในตัวเอง นิยามนั้นๆถือว่ามีปัญหา นี่คืออีกตัวอย่างของการใช้บรรทัดฐาน 'ความไม่ขัดแย้งในตัวเอง' กับการทำปรัชญาของไสเครตีส

เพลโต (Plato: 428-347 B.C.) ก็ใช้หลักการที่ว่านี้เช่นกัน ยิ่งไปกว่านั้น คำบรรยายต่อหลักการดังกล่าวก็เริ่มเป็นรูปเป็นร่างมากขึ้น ใน *Republic* ในการพิจารณาว่าจิตวิญญาณของมนุษย์ประกอบขึ้นจาก 3 ส่วน (tripartite soul) คือ ความกระหายอยาก (appetite soul) เหตุผล (rational soul) และหัวใจจิตหัวใจ (spirit soul) เพลโตอ้างเหตุผลจากการที่เรามีความขัดแย้งภายในจิตใจ เพื่อยืนยันว่า จิตวิญญาณของเราไม่ได้เป็นส่วนเดียว หากแต่มีหลายส่วน เพลโตเห็นว่า สิ่งๆเดียวกันไม่อาจจะกระทำการไปในทิศทางหนึ่งและฝืนกระทำการสวนทางกันกับทิศทางอื่นๆในส่วนเดียวกันของตัวมันเอง โดยสัมพันธ์กับสิ่งเดียวกันนั่นเอง และในขณะเดียวกัน⁴ (Socrates: "...the same thing will not be willing to do or undergo opposites in the same part of itself, in relation to the same thing, at the same time.") เมื่อเราพบความขัดแย้งภายในจิตใจได้ ก็ยอมแปลว่าจิตใจของเรามีหลายส่วนประกอบกันขึ้น เพลโตยังเห็นว่า เป็นไปไม่ได้ที่สิ่งเดียวกันจะทั้งหยุดนิ่งและเคลื่อนไหวในขณะเดียวกันและในส่วนเดียวกัน⁵ (Socrates: "Is it possible for the same thing to stand still and move at the same time in the same part of soul?" Glaucon: "Not at all.")

³ Plato. *Five Dialogues: Euthyphro, Apology, Crito, Meno, Phaedo*. (Indianapolis: Hackett Publishing, 2002). 7a1 – 8b8.

⁴ Plato. *Republic*. (Indianapolis: Hackett Publishing, 1992). 436b7.

⁵ *Ibid.*, 436c5.

ในกาลต่อมา ปราชญ์ผู้ที่ยกอ้างหลักการดังกล่าวขึ้นเป็นกฎหรือหลักการที่จริงแท้แน่นอน และอธิบายอย่างชัดเจนพร้อมให้เหตุผลสนับสนุน คืออริสโตเติล (Aristotle: 384-322 B.C.) ดังที่ปรากฏใน *Metaphysics* งานที่มุ่งทำความเข้าใจปัญหาเกี่ยวกับ ‘การดำรงอยู่’ อย่างที่มันเป็น (being itself หรือ being quo being) อริสโตเติลกล่าวไว้ว่า

“หลักการอันจริงแท้แน่นอนที่สุดซึ่งก็คือ คุณสมบัติเดียวกันไม่สามารถจะอยู่ในสิ่งๆหนึ่งและไม่อยู่ในสิ่งๆนั้นได้ในขณะเดียวกัน และในแง่มุมที่กำลังพิจารณาเดียวกัน”⁶

แม้รูปแบบและคำบรรยายของหลักการดังกล่าวที่อริสโตเติลให้ไว้จะมีหลากหลายดังจะได้พิจารณาในส่วนต่อไปของวิทยานิพนธ์ แต่ถึงจุดนี้ หลักการนี้ก็เริ่มเป็นรูปเป็นร่างและนิยมเรียกกันว่า “กฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง” (law of non-contradiction) และดังที่พิจารณามาข้างต้น กฎที่วางนี้แผ่เร้นอยู่ก่อนแล้วในสายธารความคิดทางปรัชญาที่ก่อนยุคโสเครตีส

อย่างไรก็ดี ไซ่ว่ากฎแห่งการไร้ความขัดแย้งจะเป็นที่ยอมรับอย่างไม่มีเงื่อนไข เมื่อพิจารณาในความคิดปรัชญายุคก่อนโสเครตีส เฮราคลิตัส (Heraclitus: 535-475 B.C.) ก็มีแนวคิดที่ขัดกับกฎดังกล่าว ดังที่ปรากฏในเศษนิพนธ์ของเขา ซึ่งมีเนื้อความว่า “เรา (ทั้ง) ก้าวและไม่ก้าวลงในสายน้ำสายเดียวกัน เราอยู่ที่นั่น และไม่อยู่ที่นั่น”⁷ (“We step into and we do not step into the same rivers. We are and we are not.”) นั่นเพราะสิ่งต่างๆเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง เป็นไปได้ว่า เฮราคลิตัสต้องการจะเปรียบเทียบความเป็นจริง (reality) กับสายน้ำ ซึ่งมีความเคลื่อนไหว และแตกต่างออกไปจากตัวมันเองเสมอในทุกๆขณะ สายน้ำทั้งแตกกระจายและรวมเข้าด้วยกัน ทั้งดำเนินสืบเนื่องต่อไป และเติมเข้ามาใหม่ไม่เว้นว่าง⁸ เศษนิพนธ์ของเฮราคลิตัสมีลักษณะเป็นถ้อยความแบบรหัสลับ จึงยากที่จะสรุปลงไปว่าเขาเชื่อในความจริงที่ขัดแย้งในตัวเอง อย่างไรก็ดี หากความเปลี่ยนแปลงคือสิ่งที่เฮราคลิตัสเชื่อว่าเป็นลักษณะของความเป็นจริง

⁶ “[T]he most certain principle of all... It is, that the same attribute cannot at the same time belong and not belong to same subject and in the same respect.” ไปรอดู Aristotle. *Metaphysics* (London: Oxford, 1928). 1005b 13-20.

⁷ Curd, Patricia. *A Presocratics Reader: Selected Fragments and Testimonia*. p. 36.

⁸ Ibid., p. 36.

เราก็คงไม่อาจบรรยายความจริงได้โดยไม่ขัดกับกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง ดังที่ปรากฏในศษนิพนธ์ที่ยกมาข้างต้น

นอกจากนี้ โพรตาโกรัส (Protagoras: 490-420 B.C.) โซเฟิสต์ผู้เสนอแนวคิดแบบสัมพัทธนิยม ซึ่งกล่าวว่า “มนุษย์คือเครื่องวัดประเมินสรรพสิ่ง” ก็อาจต้องยอมรับว่า มีความขัดแย้งในตัวเองอยู่ เนื่องจากเป็นไปได้ที่มนุษย์จะมีความเชื่อที่ขัดแย้งกัน หากความเชื่อของแต่ละคนต่างก็เป็นจริงด้วยกันทั้งนั้น ความเป็นจริงทั้งหมดก็น่าจะมีลักษณะที่ขัดแย้งในตัวเองด้วย อย่างไรก็ตาม อาจมีข้อโต้แย้งว่า สัมพัทธนิยมแบบโพรตาโกรัสจะไม่มีวันพบความขัดแย้ง เพราะสิ่งใดๆ นอกเหนือจากตัวมนุษย์ ไม่มีสถานะเชิงวัตถุวิสัยที่เป็นอิสระไปจากตัวบุคคลผู้ประเมินให้ค่าสิ่งนั้น ถ้ามีบุคคล 2 คนยืนยันในสิ่งที่ขัดแย้งกัน ก็ไม่ได้หมายความว่า ‘สิ่งนั้น’ มีสถานะที่ขัดแย้งกัน หากแต่ในมุมมองของการประเมินให้ค่าของสองคนนั้น แต่ละคนยืนยันต่างกันต่างหาก และเราไม่อาจถามถึงสถานะของ ‘สิ่งนั้น’ ได้โดยไม่อ้างถึงบุคคลผู้วัดประเมินสิ่งนั้น กล่าวคือ ไม่มีแนวคิดเรื่อง ‘ความเป็นจริงที่เป็นอิสระจากบุคคลที่พิจารณา’ อยู่ในข้อเสนอของโพรตาโกรัส อย่างไรก็ตาม ข้อแย้งนี้มีสมมุติฐานว่า ในระบบความเชื่อของบุคคลคนเดียวมีความคงเส้นคงวา แต่ถ้าสมมุติฐานข้อนี้ผิดพลาด สัมพัทธนิยมแบบโพรตาโกรัสก็มีโอกาสนำไปสู่ข้อสรุปที่ว่า มีความขัดแย้งในตัวเองอยู่จริง ซึ่งขัดต่อกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง

ในยุคกลาง⁹ มีนักคิดสายนีโอพลาโตนิสต์บางคนที่ยอมรับแนวคิดที่ขัดต่อกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง บนข้อโต้แย้งเกี่ยวกับปฏิทรรศน์เรื่องพระอำนาจของพระเจ้า (paradoxes of the divine omnipotence) เช่นคำถามที่ว่า พระเจ้าทรงมีพระอำนาจที่จะสร้างหินที่พระองค์ไม่สามารถยกขึ้นได้หรือไม่ หรือในงานเขียนชื่อ *De Divina Omnipotentia* เซนต์ ปีเออร์ ดามิอาโน (St. Pier Damiani หรือ Peter Damian: 1007–1072 A.C.) ก็มีทัศนะที่ใกล้เคียงกัน ในการตอบโต้ข้อโจมตีที่ว่า พระเจ้าไม่มีพระอำนาจที่จะเปลี่ยนแปลงอดีตและเปลี่ยนแปลงเหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้นแล้วให้กลับกลายเป็นเหตุการณ์ที่ยังไม่เกิดขึ้นได้ เขาตอบว่า เนื่องจากพระเจ้าทรงสถิตย์อยู่ในทุกห้วงขณะปัจจุบันอย่างเป็นทางการปฏิเสธพระอำนาจต่ออดีต เท่ากับเป็นการปฏิเสธพระอำนาจต่อปัจจุบันและต่ออนาคต ซึ่งเป็นข้อยืนยันอันชั่วร้าย เช่นนี้แล้ว เราต้องยอมรับว่าพระองค์

⁹ แนวคิดที่ขัดต่อกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งในประวัติศาสตร์ความคิดทางปรัชญาที่พิจารณาในส่วนของยุคกลางและยุคสมัยใหม่ อ้างอิงจาก Priest, Graham and Francesco Berto. *Dialetheism* [online], 2008. <http://plato.stanford.edu/entries/dialetheism/>

มีพระอำนาจที่จะทำให้เกิดเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้ว ไม่เคยเกิดขึ้นได้ กล่าวคือ พระอำนาจของพระเจ้ามีอยู่เหนือกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งนั่นเอง

นิโคลาส ออฟ คูซา (Nicolas of Cusa : 1401–1464 A.C.) ก็เป็นอีกผู้หนึ่งที่มีแนวคิดที่ขัดต่อกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง ใน *De Docta Ignorantia* เขากล่าวยืนยันแนวคิดที่ว่า พระเจ้ามีคุณสมบัติที่ตรงข้ามกันพร้อมอยู่ในขณะเดียวกัน (coincidentia oppositorum) ในฐานะที่พระองค์คือภวอันต์ที่ทรงอนันตภาพอย่างแท้จริง (true infinity) ความสมบูรณ์ของพระเจ้าจึงรวมเอาคุณสมบัติที่ตรงข้ามกันและไม่อาจเข้ากันได้ไว้ด้วยกัน ดังนั้น พระเจ้าจึงเป็นทุกสิ่งทุกอย่างและไม่ใช่อะไรเลย พระเจ้ามีคุณสมบัติทุกประการ รวมไปถึงความขัดแย้งด้วย

ในปรัชญายุคสมัยใหม่ ผู้ที่ยอมรับแนวคิดที่ขัดต่อกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งอย่างโดดเด่นที่สุด คือ เฮเกล (Georg Wilhelm Friedrich Hegel : 1770–1831 A.C.) ข้อเสนอที่มีลักษณะที่ขัดแย้งในตัวเองเป็นแนวคิดที่ถูกเสนอขึ้นในบริบทของข้อโต้แย้งที่เขามีต่อคานท์ (Immanuel Kant : 1724–1804 A.C.) ใน *Critique of Pure Reason* คานท์เห็นว่า เหตุผลของมนุษย์มีข้อจำกัด กล่าวคือ เราจะใช้มันได้ในขอบเขตของประสบการณ์เท่านั้น หากเราขยายการอ้างเหตุผลของเราออกนอกขอบเขตของประสบการณ์ เราจะพบความขัดแย้งในตัวเอง (antinomy) ยกตัวอย่างเช่น มโนทัศน์ 'ทั้งหมด' (whole) ก็เป็นความผิดพลาดจากการใช้งานเหตุผลเกินขอบเขตของประสบการณ์ สมมุติว่ามี 'ปรากฏการณ์' หนึ่ง เหตุผลของเราจะถามหา 'เงื่อนไข' ของปรากฏการณ์นั้น เงื่อนไขที่ว่านี้คือปรากฏการณ์อื่น เหตุผลก็จะถามหาเงื่อนไขของปรากฏการณ์นี้ต่อไปอีกไม่สิ้นสุด ในกระบวนการเช่นนี้ เหตุผลแสดงตัวเองเป็นความขัดแย้ง กล่าวคือ เหตุผลต้องการให้เราถามถึงเงื่อนไขของเงื่อนไขต่อไปเรื่อยๆอย่างไม่สิ้นสุด แต่ในขณะเดียวกัน มันก็ให้มโนภาพขององค์รวมที่ไม่ขึ้นต่อเงื่อนไขใดๆของเงื่อนไขทั้งหมดที่เราพิจารณาตลอดด้วย (unconditioned totality of all conditions)¹⁰ ในการที่มนุษย์มีประสบการณ์ต่อสิ่งต่างๆในโลก เหตุผลมักจะกระตุ้นให้เราถามถึงสิ่งต่างๆที่อยู่เบื้องหลังหรือลวงเลย (beyond) ประสบการณ์เหล่านั้นออกไปเสมอ ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะเรามีอุดมคติของการมีความรู้ที่สมบูรณ์ เป็นองค์รวมที่สุดและครอบคลุมทุกๆประสบการณ์ที่เราเผชิญพบ แต่ปัญหาของคำถามเช่นนี้จะเกิดขึ้นทันทีที่เราเอาอุดมคติขององค์รวมไปใช้กับโลก เพราะเราจะไม่มีวันมีประสบการณ์กับองค์รวมที่ว่านี้ได้ ในที่สุดเราจะได้ข้อสรุปที่เป็นของข้อความที่มีความขัดแย้งว่า "โลกที่เป็นองค์รวมนี้มีจุดเริ่มต้นในเวลาและ

¹⁰ Kant, Immanuel. *Critique of Pure Reason*. (New York: Palgrave Macmillan, 1929). Book II Chapter II.

จำกัดในที่ว่าง และมันก็ไร้จุดเริ่มในเวลาและไร้ขอบเขตจำกัดในที่ว่าง” หรือก็คือ “ทั้งจำกัดในกาละและเทศะและไม่จำกัดในกาละและเทศะ” อย่างไรก็ตาม เนื่องจากคานท์ยอมรับกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง เขาจึงเห็นว่า พฤติการณ์เช่นนี้คือ ‘ความผิดพลาด’ ของการใช้เหตุผล เป็นความผิดพลาดจากการเอาเงื่อนไขทางอ้อมไปใช้กับความเป็นจริงเชิงภววิสัย

แม้ใน *Science of Logic* เฮเกลจะยอมรับในสิ่งที่คานท์ชี้ให้เราเห็น แต่ที่ต่างออกไปคือ เฮเกลไม่ยอมรับข้อสรุปของคานท์ ที่ว่ามันคือความผิดพลาดของการใช้เหตุผล ก็ในเมื่อเราอ้างเหตุผลอย่างหนักแน่น ข้อสรุปที่ได้ก็ต้องเป็นสิ่งที่ถูกต้อง และในเมื่อ ‘ความขัดแย้ง’ เป็นข้อสรุปที่ได้ ความขัดแย้งก็ต้องเป็นสิ่งที่ถูกต้อง เฮเกลเห็นว่า สิ่งที่คานท์ได้พิสูจน์ยืนยันแก่เราคือการแสดงให้เห็นหน้าที่ที่จำเป็นของเหตุผล¹¹ (necessary function of reason) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความเป็นภววิสัยของมายากร (objectivity of the illusion) และการมีอยู่อย่างจำเป็นของความขัดแย้ง (necessity of the contradiction) เป็นสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติของการกำหนดคิด (thought determinations)¹² เฮเกลมองว่า การอ้างเหตุผลของคานท์ได้แสดงให้เห็นถึงการเคลื่อนตัวของเหตุผล จากด้านบวกไปสู่ด้านกลับของตัวเองภายในด้านบวกนั้น สิ่งที่จะรั้งไว้แก่ตัวเหตุผลเอง ที่สุดแล้วก็คือ ความขัดแย้งในตัวมันเอง และการที่เหตุผลไม่สามารถจะเข้าถึงความเป็นเหตุ

¹¹ ‘เหตุผล’ ในที่นี้มีความหมายที่กว้าง ชับซ้อนในหลายมิติ และมีความคลุมเครือในตัวเอง เหตุผลในที่นี้ไม่ใช่แค่ศักยภาพที่มนุษย์จะคิดวิเคราะห์ หากแต่เป็นกระบวนการของการเคลื่อนตัวไปของจิตวิญญาณ (self-moving soul) เหตุผลในทัศนะของเฮเกลจึงไม่ได้เป็นกลไกอันหยุดนิ่ง หรือระบบบรรทัดฐานที่เราจำเรียนกันในยุคสมัยนี้ตามตำราสอนการใช้เหตุผล หากแต่เกี่ยวข้องอย่างสำคัญกับแนวคิดแบบจิตนิยมของเขา หากเทียบกับคำกล่าวอันโด่งดังของคานท์ที่ว่า “ความคิดที่ปราศจากเนื้อหานั้นว่างเปล่า แต่ประสบการณ์ล้วนๆที่ไม่ผ่านมโนทัศน์ก็เป็นความมืดบอด” โปรดดู Kant, *Critique of Pure Reason*. A51/ B75. ผู้เขียนเห็นว่า ในทัศนะของเฮเกล ไม่มีความคิดที่ปราศจากเนื้อหาสาระและไม่มีประสบการณ์ที่ไม่ผ่านมโนทัศน์ โลกที่ปรากฏและโลกที่แท้จริงจึงไม่ใช่สิ่งที่อยู่แยกจากกัน หากแต่อยู่ภายในกันและกัน ไม่มีเส้นแบ่งที่ชัดเจนระหว่างภายในและภายนอก และต่างเปลี่ยนแปลงเคลื่อนตัวไปตลอด โลกที่แท้จริงก็ปรากฏภายในความคิดและความคิดนี้เองที่เคลื่อนตัวต่อไปจนแสดงให้เห็นว่ามีบางอย่างที่อยู่นอกตัวความคิดหรือที่ไม่ปรากฏต่อความคิด ธรรมชาติเช่นนี้ของความคิดจึงมีความขัดแย้งในตัวเองเป็นพื้นฐาน สิ่งนี้สะท้อนว่า ความขัดแย้งมิได้ดำรงอยู่แค่ในความคิดหากแต่มีอยู่ในโลกแห่งความเป็นจริงด้วย เนื่องจากโลกแห่งความเป็นจริงก็ปรากฏผ่านความคิด และก็เป็นจริงในตัวของมันเองตามที่มันปรากฏเช่นกัน ในจุดนี้ ผู้เขียนต้องขออภัยท่านผู้อ่านที่ไม่สามารถอธิบายความคิดของเฮเกลได้อย่างไม่วกวน.

¹² Hegel G.W.F. *Science of Logic*. (London: George Allen & Unwin, 1969). p. 56.

เป็นผลได้ (reason is incapable of knowing the Reasonable) ความขัดแย้งที่พบไม่ใช่ความผิดพลาด หากแต่เป็นลักษณะที่จำเป็นของเหตุผล

ในบริบทร่วมสมัย ได้ปรากฏข้อถกเถียงเกี่ยวกับสถานะของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งขึ้นมาอีกครั้ง ภายใต้บริบทเบื้องหลังที่น่าสนใจ 3 ประเด็น

ประเด็นแรก คือพัฒนาการของตรรกวิทยาทางเลือก (non-classical logics)¹³ เมื่อก้าวถึงระบบตรรกวิทยาแบบคลาสสิก เรากำลังเข้าใจในความหมายที่เป็น ‘ตรรกวิทยามาตรฐาน’(standard logic) ซึ่งเป็นผลผลิตทางตรรกวิทยาที่สำคัญในช่วงเปลี่ยนผ่านสู่คริสต์ศตวรรษที่ 20 จากงานของเฟรเก (Gottlob Frege) เช่น *Begriffsschrift* (1879) และ *Grungesetze der Arithmetik* (1893) เป็นต้น และงานของรัชเชลล์ (Bertrand Russell) เช่นงานของเขากับไวท์เฮด (Alfred North Whitehead) คือ *Principia Mathematica* ทั้ง 3 เล่ม (1910-13) เป็นต้น พัฒนาการของตรรกวิทยามาตรฐานนี้ เป็นการเปลี่ยนผ่านครั้งสำคัญของวงการตรรกวิทยา จากการพิจารณาตรรกวิทยาผ่านภาษาที่เราใช้กันอยู่ในชีวิตประจำวัน มาสู่การพัฒนาตรรกวิทยาโดยใช้เครื่องมือทางคณิตศาสตร์และมโนทัศน์ทางเรขาคณิตอย่างเต็มรูปแบบ ผลที่ตามมาคือ ตรรกวิทยาที่มีลักษณะเป็นนามธรรม กลายเป็นสิ่งที่จับต้องได้มากขึ้นผ่านเครื่องมือสัญลักษณ์ทางคณิตศาสตร์ แต่ในขณะเดียวกันก็ยังมีลักษณะเชิงนามธรรมสูงยิ่งขึ้นด้วยการทำให้ตรรกวิทยามีความเป็นศาสตร์ทางเรขาคณิต ดังนั้น ในบริบทร่วมสมัย เมื่อก้าวถึงตรรกวิทยาจึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่เราจะเข้าใจมันในฐานะตรรกวิทยาแบบแผน (formal logic) หรือตรรกวิทยาสัญลักษณ์ (symbolic logic)¹⁴

¹³ เนื้อหาหลักของส่วนนี้อ้างอิงจาก Priest, Graham. “Paraconsistency and Dialetheism,” *Handbook of the History of Logic*. (Amsterdam: Elsevier, 2007). viii, ch. 3. และ Priest, Graham. *An Introduction to Non-Classical Logic: From If to Is*. (New York: Cambridge University Press, 2008).

¹⁴ ทั้งนี้ หากจะเข้าใจบทบาทของพัฒนาการของตรรกวิทยาสมัยใหม่ได้ดียิ่งขึ้น ผู้เขียนเห็นว่า เราต้องพิจารณาให้เห็นถึงบทบาทของมันที่มีต่อพัฒนาการทางเทคโนโลยี วิศวกรรมคอมพิวเตอร์ นวัตกรรมเชิงอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งก้าวขึ้นมาเป็นสถาบันทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่มีพลังอำนาจในโลกสมัยใหม่ เราก็จะพบว่า การให้การศึกษาในสาขาตรรกวิทยามีความจำเป็นต่อการผลิตบุคลากรที่จะเข้าไปทำงานทางด้านเทคโนโลยี สิ่งนี้ทำให้อุตสาหกรรมการศึกษาให้ความสำคัญกับตรรกวิทยาเชิงคณิตศาสตร์ (mathematical logic) มากขึ้น ส่งผลต่อการผลักดันให้พัฒนาทางวิชาการ ทางทฤษฎี และการพัฒนาบุคลากรทางตรรกวิทยาวงกลับมาทำให้ตรรกวิทยาแบบแผนเข้ามามีอิทธิพลความหมายของมโนทัศน์ ‘ตรรกวิทยา’ ได้ในที่สุด.

อย่างไรก็ดี ในช่วงครึ่งศตวรรษที่ผ่านมา มีการพัฒนาตรรกวิทยาแบบอื่นๆ ขึ้น บางระบบพัฒนาขึ้นจากข้อถกเถียงทางปรัชญาและบางระบบก็พัฒนาขึ้นจากการปรับปรุงแนวคิดทางเทคนิคบางอย่างที่มีอยู่เดิมในตรรกวิทยาคลาสสิก เพื่อให้ระบบไม่ประสบกับปัญหาบางประการที่มีอยู่ในตรรกวิทยาคลาสสิก ตัวอย่างของระบบตรรกวิทยาทางเลือกมีดังนี้

- ตรรกวิทยาตระกูล 'หลายค่าความจริง' (many-valued logic) ซึ่งปฏิเสธการตีความแบบ 2 ค่าความจริง อาทิเช่น 3-valued logic เช่นระบบของลูคาเซวิช (Łukasiewicz : 1967), ระบบของคลีน (Kleene: 1952) และตรรกวิทยาแห่งปฏิทรรศน์ (Logic of Paradox: LP) ของพริสต์ (Priest: 1987) เป็นต้น

- ตรรกวิทยาตระกูลพาราคอนซิสเทนท์ (paraconsistent logic) ซึ่งปฏิเสธกฎการอนุมานที่มีชื่อว่า ex falso quodlibet (EFQ) หรือกฎ explosion อาทิเช่น ระบบ discursive logic ซึ่งใช้โครงสร้างการตีความแบบโลกที่เป็นไปได้ (possible world semantics) เพื่อจำลองสถานการณ์ของ 'วงสนทนา' ซึ่งต่างคนต่างสามารถเสนอข้อความที่ขัดแย้งกันออกมาได้ เช่นงานของจาคอว์สกี (Jaskowski: 1969) และงานของดา คอสตา (da Costa: 1979) และระบบ relevant logic ซึ่งไม่อนุญาตให้มีการอนุมานไปสู่ข้อสรุปที่ไม่ได้ปรากฏในข้ออ้างหรือมีระดับความเกี่ยวข้องกับข้ออ้างที่ขัดกับเงื่อนไขของระบบ เช่นงานของแอนเดอร์สันและเบลแนป (Anderson and Belnap: 1975) เป็นต้น

- ตรรกวิทยาทางเลือกอาจเกิดจากความพยายามแก้ปัญหาจากการนำตรรกวิทยาคลาสสิกไปประยุกต์ใช้กับศาสตร์อื่นๆ เช่นกับกลศาสตร์ควอนตัม ซึ่งนำมาสู่ตรรกวิทยาแบบควอนตัม (quantum logic) เช่นงานของวอน นอร์แมนน์ (von Neumann: 1936, 1937) ซึ่งเสนอให้ปฏิเสธกฎการกระจายของ 'ตัวเชื่อม-และ' เข้าไปสู่ประโยคเชิงซ้อนที่ประกอบด้วย 'ตัวเชื่อม-หรือ' เป็นต้น

การปรากฏขึ้นของทางเลือกที่หลากหลาย ทำให้ระบบตรรกวิทยาแบบคลาสสิกซึ่งเคยเป็นตรรกวิทยากระแสหลัก กลายเป็นตรรกวิทยาทางเลือกตัวหนึ่งเช่นกัน แม้ตรรกวิทยาคลาสสิกจะยังคงเป็นตรรกวิทยาพื้นฐาน แต่ผลที่ตามมาคือนักตรรกวิทยาเริ่มเห็นว่า กฎเกณฑ์ต่างๆ ที่ตรรกวิทยาคลาสสิกเคยยึดถือเอาไว้ น่าจะมีการผ่อนปรนหรือปรับปรุงได้ เพื่อให้เกิดทางเลือกใหม่ๆ ในการประดิษฐ์ระบบตรรกวิทยา กฎแห่งการไร้ความขัดแย้งก็ไม่รอดพ้นจากชะตากรรมดังกล่าว

ประเด็นที่สอง คือข้อถกเถียงเรื่องการปรับแก้ระบบตรรกวิทยา (logic and revisability) ภายใต้อาณัติว่า “เราสามารถแก้ไขตรรกวิทยาได้จริงหรือไม่” ข้อถกเถียงนี้น่าจะได้รับอิทธิพลทางความคิดจากไควน์ (W.V.O Quine) ผู้เสนอทฤษฎีเครือข่ายความเชื่อ (web of belief) เช่นที่ปรากฏใน *Two Dogmas of Empiricism* ไควน์กล่าวไว้ว่า

“ในการเผชิญหน้ากับประสบการณ์แย้ง ...ไม่มีข้อความใด [ในเครือข่ายความเชื่อ] ที่จะปลอดภัยจากการถูกปรับแก้ แม้แต่กฎไคร่กลางก็สามารถปรับแก้ใหม่ได้เพื่อที่จะทำให้กลศาสตร์ควอนตัมเรียบง่ายขึ้น”¹⁵

การปฏิเสธความเชื่อฝังหัว (dogmas) ของฝ่ายประจักษ์นิยม ทั้งความเชื่อเรื่องการแบ่งแยกได้ของข้อความแบบวิเคราะห์ออกจากข้อความแบบสังเคราะห์ นำไปสู่การไม่อาจแยกได้อย่างชัดเจนระหว่างความเชื่อซึ่ง ‘ผิดพลาดได้หรือแก้ไขได้’ กับ ‘ไม่มีวันผิดพลาดหรือแก้ไขไม่ได้’ และการปฏิเสธความเชื่อแบบคตินิยมลดทอน (reductionism) นำไปสู่การต้องพิจารณาถึงความเชื่อมโยงและมีนัยสำคัญต่อกันระหว่างชุดข้อความต่างๆในเครือข่ายความเชื่อ ที่ไม่อาจแทนที่หรือลดทอนมาสู่กันและกันได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งถือว่าการสร้างถนนที่เชื่อมอิทธิพลของประสบการณ์มาสู่ศาสตร์ต่างๆที่เคยรับเชื่อกันว่าเป็นศาสตร์ที่ไม่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ เช่น คณิตศาสตร์และตรรกวิทยา เป็นต้น แนวคิดดังกล่าวทำให้ข้อความของไควน์ที่ยกมาข้างต้นมีความเป็นไปได้

อย่างไรก็ดี ความสามารถในการแก้ไขตรรกวิทยายังคงเป็นที่กังขาว่าเป็นไปได้จริงหรือไม่ ยกตัวอย่างเช่น อาจมีผู้ถามว่า การแก้ไขจากระบบหนึ่งไปสู่อีกระบบหนึ่งต้องอาศัยการเปรียบเทียบและตัดสิน ซึ่งจะมาในรูปแบบของการอนุมานจากข้ออ้างไปสู่ข้อสรุปเช่นกัน เช่นนี้แล้วเราต้องการตรรกวิทยาในระดับอภิทฤษฎี (metatheoretic logic) มาใช้ในการอนุมานใช่หรือไม่ ทั้งนี้ ก็มีผู้ตอบข้อแย้งนี้ว่า เราอาจเลือกแก้ไขบางจุด โดย ‘คง’ จุดอื่นๆเอาไว้เป็นฐานในการตัดสิน เช่น ในการแก้กฎการกระจายตัวเชื่อม-และ เรายังคงกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง และกฎการอนุมานเช่น modus ponens หรือกฎอื่นๆเอาไว้ดังเดิม เป็นต้น¹⁶

¹⁵“...[I]n the face of recalcitrant experience... [...] no statement [in the web of belief] is immune to revision. Revision even of the logical law of the excluded middle has been proposed as means of simplifying quantum mechanics.” โปรดดู Quine, W.V.O. “Two Dogmas of Empiricism,” *Philosophy of Mathematics : selected readings*. (New Jersey : Prentice-Hall, 1964). p. 362.

¹⁶ ตัวอย่างข้อถกเถียงเรื่องการแก้ไขตรรกวิทยา ปรากฏในงานของริสนิค (Michael D. Resnik) โดยเขาอ้างถึงผู้ที่ไม่เชื่อว่าเราสามารถแก้ไขตรรกวิทยาได้จริงๆ เช่น ชาปิโร (Shapiro: 2000) ฟิลด์ (Field: 1996) และ

ผู้เขียนเห็นว่า ทางออกนี้ยังเป็นเพียงทางออกเฉพาะหน้าต่อประเด็นเรื่องการแก้ไขตรรกวิทยา สิ่งที่น่าพิจารณาให้ลึกลงไปก็คือ กิจกรรมของการปรับแก้ตรรกวิทยาเป็นกิจกรรมที่อยู่ภายในระบบตรรกวิทยาเองหรือไม่ หรืออยู่ในมณฑลของการใช้เหตุผลในชีวิตประจำวันของนักตรรกวิทยา หากเป็นอย่างแรก ปัญหาที่ตามมาก็คือ การปรับแก้ระบบหนึ่งๆก็ไม่ต่างไปจากการพยายามพิสูจน์เอาระบบใหม่ออกมาจากระบบตรรกวิทยาเหนือระบบนั้นๆ (meta-system) กิจกรรมที่ว่านี้ต้องการการนิยามระบบเหนือระบบนี้ให้ชัดเจน ว่ามีโน้ตศัพท์ต่างๆมีนิยามอย่างไรบ้าง จากนั้นก็นิยามการพิสูจน์ต่างๆ แล้วจึงทำการพิสูจน์ แต่การพิสูจน์ที่ว่านี้เรียกว่าเป็น ‘การปรับแก้’ ด้วยหรือไม่ ผู้เขียนเห็นว่าไม่น่าจะเรียกได้เช่นนั้น การพิสูจน์เช่นนี้เป็นการสร้างความถูกต้องของขอบธรรมให้ระบบหนึ่งๆโดยใช้ระบบเหนือระบบหนึ่งๆ ไม่มีอะไรมากกว่านี้ เทียบได้กับการให้หุ่นยนต์ตัวหนึ่งผลิตหุ่นยนต์อีกตัวหนึ่งขึ้นมา ในทางกลับกัน กิจกรรมของการ ‘ปรับแก้’ น่าจะเทียบได้กับการที่สถาปนิกผู้หนึ่งกำลังต่อต่อตั้งชิ้นงานของตน จัดวางเข้าออกเพื่อให้ได้รูปแบบที่ตนต้องการมากกว่า เมื่อเป็นเช่นนี้ การปรับแก้ก็น่าจะอยู่ในทางเลือกข้อหลัง กลวิธีที่ใช้ในการปรับแก้ระบบตรรกวิทยาหนึ่งๆอาจมีได้หลากหลายและผสมผสานเข้าด้วยกัน อาจเป็นการนิรนัยเอาจากระบบบางอย่างที่มีอยู่เดิม หรืออุปนัยจากประสบการณ์ของนักตรรกวิทยา ซึ่งก็อาจเป็นการเปรียบเทียบกับสิ่งต่างๆในโลก หรือจากทักษะเชิงศิลป์หรือจินตนาการของนักตรรกวิทยาผู้นั้นด้วยก็เป็นได้ อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่ตามมาก็คือ เราอาจไม่สามารถหาบรรทัดฐานที่จะใช้สร้างความชอบธรรมถูกต้องให้ระบบตรรกวิทยาที่ได้รับการปรับแก้แล้วได้โดยง่าย แม้ทางออกในทางปฏิบัติจะมีความเป็นไปได้ เช่น การกำหนดบรรทัดฐานร่วมกันของชุมชนนักตรรกวิทยา เป็นต้น แต่ทางออกในทางปรัชญายังเป็นสิ่งที่ควรได้รับการพิจารณาอย่างจริงจัง ถึงที่สุดแล้ว คำถามทางปรัชญาต่อประเด็นเรื่องการปรับแก้ระบบตรรกวิทยา อาจเป็นคำถามที่ว่า “อะไรคือการปรับแก้ระบบตรรกวิทยา” และคำถามนี้น่าจะเชื่อมโยงกับคำถามเรื่องธรรมชาติของตรรกวิทยา และความสัมพันธ์ของระบบตรรกวิทยาสัญลักษณ์ (logic) กับตรรกวิทยาที่ถูกต้อง (LOGIC) ว่ามีตรรกวิทยาที่ถูกต้องชอบธรรมที่สุดเพียงหนึ่งเดียวอยู่หรือไม่

ประเด็นที่สาม คือข้อถกเถียงเรื่อง ‘เอกนิยมทางตรรกะ’ (logical monism) และ ‘พหุนิยมทางตรรกะ’ (logical pluralism) พหุนิยมทางตรรกะเชื่อในความหลากหลายของระบบตรรกวิทยาต่างๆ และเชื่อว่าแต่ละระบบมีความถูกต้องในตัวมันเอง ซึ่งเราไม่อาจเอาตรรกวิทยาแบบใดแบบหนึ่งมาใช้ในการตัดสินความถูกต้อง/ผิดของระบบตรรกวิทยาแบบอื่นๆได้ ในทางกลับกัน

เอกนิยามทางตรรกะเชื่อว่า มีตรรกวิทยาที่ถูกต้องเพียงหนึ่งเดียว และแม้อาจเป็นไปได้ว่าเราสามารถแก้ไขตรรกวิทยาได้จริง แต่นั่นก็หมายความว่า เราถือว่าตรรกวิทยาที่ได้รับการแก้ไขคือตรรกวิทยาที่ถูกต้อง

ความคิดเห็นต่อประเด็นนี้จากนักปรัชญาและนักตรรกวิทยานั้นมีอย่างแตกต่างกัน พริสต์¹⁷ได้แยกแยะเหตุผลที่พหุนิยมทางตรรกะอ้างสนับสนุนความหลากหลายของระบบตรรกวิทยา ยกตัวอย่างเช่น เหตุผลของดา คอสตาที่อ้างว่า เราต้องการระบบตรรกวิทยาที่ต่างกันในการประยุกต์ใช้กับโดเมนที่ต่างกัน ผู้เขียนขอยกตัวอย่างเช่น ในการศึกษาพฤติกรรมทางควอนตัมของอิเล็กตรอน เราอาจต้องการตรรกวิทยาแบบควอนตัม หรือในการพูดถึงประโยคแบบปฏิทรรศน์เราอาจต้องการตรรกวิทยาแบบปฏิทรรศน์ เป็นต้น ส่วนเหตุผลของบีลล์และเรสตัล (Beall and Restall) ก็คือ ความหลากหลายของตรรกวิทยาคือความหลากหลายในการเข้าใจ ‘ความถูกต้องของการอ้างเหตุผล’ (validity) ซึ่งหากเหตุผลนี้จะถูกต้อง ก็ต้องอยู่บนสมมุติฐานที่ว่า มโนทัศน์เรื่อง ‘ความถูกต้องของการอ้างเหตุผล’ มีแตกต่างหลากหลาย และแต่ละมโนทัศน์ก็เป็นอิสระจากกัน มิใช่เป็น ‘ความถูกต้อง’ หนึ่งเดียวแต่มีหลายแง่มุม เป็นต้น

การปฏิเสธพหุนิยมทางตรรกะอาจมาได้จากทั้งผู้ที่เชื่อในเอกนิยามทางตรรกะ และจากทั้งผู้ที่เห็นถึงปัญหาของพหุนิยมทางตรรกะ ยกตัวอย่างเช่น ไควนซึ่งยอมรับการแก้ไขปรับปรุงตรรกวิทยาได้ กลับมีท่าทีที่บั่นทอนความน่าเชื่อถือของพหุนิยมทางตรรกะ ไควนเชื่อว่า การเปลี่ยนแปลงระบบตรรกวิทยาเป็นการเปลี่ยน ‘ความหมาย’ ของคำทางตรรกวิทยา และทำให้ผู้รับตรรกวิทยาหนึ่งๆ ไม่อาจพูดถึงหรือถกเถียงกันเกี่ยวกับมโนทัศน์เดียวกันนี้กับผู้รับตรรกวิทยาแบบอื่นๆ¹⁸ เช่น ‘นิเสธ’ ของตรรกวิทยาแบบสัทศาสตร์นิยม (intuitionistic logic) เป็นคนละนิเสธกับตรรกวิทยาคลสิก ทำให้ทั้งสองฝ่ายไม่ได้กำลังถกเถียงกันจริงๆ ในประเด็นเรื่องนิเสธ เป็นต้น ข้อแย้งนี้นำไปสู่การผลักดัน ‘พหุนิยมทางตรรกะ’ ไปสู่ ‘สัมพัทธนิยมทางตรรกะ’

นอกจากนี้ ยังมีข้อโต้แย้งของพริสต์ที่เชื่อว่า ข้อถกเถียงระหว่างเอกนิยามทางตรรกะและพหุนิยมทางตรรกะ เกิดจากความสับสนระหว่างการเข้าใจ ‘ตรรกวิทยา’ ในระดับ ‘ตรรกวิทยาริสุทธ์’ (pure logic) กับ ‘ตรรกวิทยาประยุกต์’ (applied logic) พริสต์เชื่อว่า ข้อถกเถียงนี้

¹⁷ Priest, Graham. Doubt Truth to be a Liar. (New York: Oxford University Press, 2006) . pp.198-208.

¹⁸ ดังปรากฏในสโลแกนของเขาว่า “change of logic, change of subject” โปรดดู Quine, W.V.O. Philosophy of Logic. (New Jersey: Prentice-Hall, 1970). pp. 80-94.

มีอยู่แต่ในระดับตรรกวิทยาประยุกต์เท่านั้น ในตรรกวิทยาบริสุทธิ์ ระบบตรรกวิทยาต่างๆมีลักษณะเป็นระบบสัญลักษณ์ที่มีความสมบูรณ์ภายในตัวมันเอง มีนิยามที่บัญญัติมาเพื่อใช้งานภายในตัวมันเอง จากปรากฏการณ์ในวงการตรรกวิทยาบอกเราได้เพียงแค่ว่า มีการประดิษฐ์ระบบต่างๆขึ้นอย่างแพร่หลาย แต่ก็บอกเราได้เพียงเท่านั้น ไม่สามารถนำมาตอบคำถามเกี่ยวกับพหุนิยมทางตรรกวิทยาได้แต่อย่างใด แต่อย่างไรก็ดี พิริสตีเห็นว่า ในระดับประยุกต์ กลับไม่มีความแตกต่างอย่างสำคัญระหว่างมุมมองแบบเอกนิยมและพหุนิยม นั่นเพราะการที่ระบบตรรกวิทยาใดๆอาจมีความเหมาะสมมากกว่าระบบอื่นในการที่จะนำไปประยุกต์ใช้กับโดเมนหนึ่งๆ ไม่สามารถนำมายืนยันได้ว่าการเข้ากันได้ดีกว่าของระบบหนึ่งๆกับโดเมนหนึ่งๆจะเป็นไปในลักษณะเชิงพหุนิยมหรือเอกนิยม เพราะแท้จริงแล้ว คำถามนี้เป็นคำถามเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโดเมนต่างๆมากกว่า¹⁹ อย่างไรก็ดี ผู้เขียนเห็นว่าท่าทีของพิริสตีวางอยู่บนสมมุติฐานแบบแบบแผนนิยม (formalism) ซึ่งแยกขาดตรรกวิทยาบริสุทธิ์ซึ่งเป็นระบบแบบแผนที่ค่อนข้างจะเป็นอิสระในตัวเองออกจากตรรกวิทยาประยุกต์ซึ่งสัมพันธ์กับโดเมนที่นำไปประยุกต์ใช้ หากพิจารณาจากสมมุติฐานอื่น คำถามเรื่องธรรมชาติของความหลากหลายของระบบตรรกวิทยาก็ยังคงมีอยู่ได้เช่นกัน

ภายใต้บริบททั้งสามประการนี้ เกิดมีแนวคิดหนึ่งที่เรียกตัวเองว่า ‘ไดอะเลเธอริสซึม’ (dialetheism) ไดอะเลเธอริสซึมยอมรับว่ามีประโยคแบบไดอะเลเธียที่นับได้ว่าจริง หรือก็คือ ยอมรับว่ามี ‘ความขัดแย้งจริง’ (true contradiction) ‘ไดอะเลเธีย’ (dialetheia) คือประโยคใดๆ A ซึ่งประโยคนี้และนิเสธของประโยคนี้ $\sim A$ จริงด้วยกันทั้งคู่ และถ้าเรานับว่า ความจริงของนิเสธ (truth of negation) คือ ความเท็จ (falsity) เราก็จะได้ว่า ไดอะเลเธีย คือ ประโยคซึ่งทั้งจริงและเท็จ เมื่อเป็นเช่นนั้น ไดอะเลเธอริสซึมจึงปฏิเสธกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง

เกรแฮม พิริสตี (Graham Priest) อธิบายว่า “ไดอะเลเธอริสซึม” เป็นคำที่ถูกสร้างขึ้นใหม่โดยตัวเขาเองและริชาร์ด เรท์ลีย์ (Richard Routley) (ภายหลังเปลี่ยนนามสกุลเป็น Sylvan) ในปี 1981 โดยได้รับแรงบันดาลใจมาจากคำของวิทเจนสไตน์ (Ludwig Wittgenstein) ที่ปรากฏอยู่ใน *Remarks on the Foundations of Mathematics*²⁰ โดย

ภาพศีรษะของแจนุส

¹⁹ Priest, Graham. *Doubt Truth to be a Liar*. pp.195-197.

²⁰ “Why should Russell’s contradiction not be conceived as something supra-propositional, something that towers above the propositions and looks in both directions like a Janus head? N.B. the propositions $F(F)$ —in which $F(\xi) = \sim \xi(\xi)$ —contains no variables and so might hold as something

วิท겐สไตน์มองว่า ประโยคโกหก (เช่น “ประโยคนี้เท็จ”) มีลักษณะเหมือนรูปของ ‘ศีรษะของแจนุส’ (Janus-head)²¹ ซึ่งหันไปในทั้ง 2 ทิศทางเพื่อเผชิญหน้ากับทั้งความจริงและความเท็จ ในขณะที่คำว่า ‘อะเลเธีย’ (aletheia) เป็นคำกรีก ซึ่งโดยทั่วไปแปลว่า ‘ความจริง’²² ดังนั้น คำว่า ‘ได-อะเลเธีย’ จึงหมายถึง ความจริงที่มีสองทิศทาง

supra-logical, as something unassailable, whose negation itself in turn only asserts it. Might one not even begin logic with this contradiction? And as it were descend from it to propositions.

The proposition that contradicts itself would stand like monument (with a Janus head) over the propositions of logic.” โปรดดู Wittgenstein, Ludwig. *Remarks on the Foundations of Mathematics*. (Oxford: Basil Blackwell, 1967). III-59.

ผู้เขียนยกข้อความในส่วนนี้มาเนื่องจากเห็นว่าน่าจะสะท้อนอุดมคติเบื้องหลังแนวคิดไดอะเลเธียสม์ได้เป็นอย่างดี วิท겐สไตน์พยายามจะชี้ให้เห็นว่า ‘ความขัดแย้ง’ ไม่ใช่ปัญหาที่แท้จริงของระบบตรรกวิทยา ปฏิทรรศน์ต่างๆอย่างนี้ก็ไม่ได้แก่อุสสารวิทย์ของสิ่งที่อยู่เหนือประพจน์ทางตรรกวิทยา แต่ไม่อาจนับเป็นประพจน์ทางตรรกวิทยาได้ (ส่วนที่ควรเน้นน่าจะเป็นความเป็นอนุสสารวิทย์มากกว่าลักษณะศีรษะแจนุสที่ประดับอยู่บนนั้น) ทั้งยังชี้ว่าอุดมคติของรัชเชลล์ที่ต้องการจะหาระบบตรรกวิทยาที่ปลอดจากความขัดแย้งนั้นเป็นสิ่งที่มากเกินไป จำเป็น ระบบของเฟรเก้ก็เพียงพอแล้วกับการใช้งานของเรา แม้จะเป็นระบบที่มีความขัดแย้งตามที่รัชเชลล์ชี้ให้เห็นก็ตาม โปรดดู Diamond, Cora (ed.). *Wittgenstein's Lectures of the Foundations of Mathematics: Cambridge 1939*. (Chicago: University of Chicago Press, 1976). pp. 175-181, 211, 223. อย่างไรก็ตาม แนวคิดไดอะเลเธียสม์ก็ได้พัฒนาข้อเสนอของวิท겐สไตน์ต่อไปอีกชั้น โดยการก้าวขึ้นมาปฏิเสธกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง และประดิษฐ์ระบบตรรกวิทยาทางเลือกที่รองรับประโยคแบบขัดแย้งได้.

²¹ แจนุส (Janus) เป็นเทพเจ้ากรีก ในฐานะเทพเจ้าแห่งประตู การเปลี่ยนแปลง จุดเริ่มต้นและจุดจบ โดยทั่วไปจะเข้าใจว่า แจนุสเป็นเทพผู้ก่อให้เกิดจุดเริ่มของโลกทั้งในทางรูปธรรมและนามธรรม จุดเริ่มต้นของชีวิตมนุษย์ การเปลี่ยนผ่านจากยุคสมัยหนึ่งไปสู่ยุคสมัยหนึ่ง จากอดีตสู่ออนาคต จากสภาวะการณหนึ่งไปสู่อีกสภาวะหนึ่ง บ้างก็ถือว่าแจนุสเป็นสัญลักษณ์แห่งเวลา เนื่องจากใบหน้าหนึ่งจ้องมองไปยังอดีต อีกใบหน้าที่จ้องไปในอนาคต ชื่อเดือนมกราคม (January) ก็มีรากศัพท์มาจากแจนุส ในฐานะเดือนเริ่มต้นของปีใหม่.

²² อย่างไรก็ตาม ความหมายของคำ ‘aletheia’ ยังไม่เป็นที่ตายตัว โดยเราอาจเข้าใจคำนี้ได้ความหมายของ ‘การเปิดเผย’ หรือ ‘การไม่ปิด’ (unconcealment) ดังที่มาร์ติน ไฮเดกเกอร์ อธิบายไว้ คำว่า ‘a-letheia’ เป็นสภาวะที่ไม่ปิดบังซ่อนเร้น หรือคือสภาวะแห่งการประจักษ์ชัด (evident) อย่างไรก็ตาม ยังไม่เป็นที่แน่ชัดว่า คำนี้ถูกใช้ในความรู้สึกใดระหว่าง การที่มีสิ่งหนึ่งถูกปิดบังอยู่และในที่สุดก็ถูกเปิดออก หรือ ในความรู้สึกว่า สิ่งนั้นไม่เคยถูกปกปิดมาแต่ไหนแต่ไร หรือ ในความหมายของสภาวะแห่งการไม่ปิดโดยตัวมันเอง (unconcealment as such)

นอกจากนี้ ไฮเดกเกอร์ยังใช้ ‘ความเปิด’ (openness) ในการกล่าวถึงคำ aletheia โดยเขาเห็นว่าความเปิดนั้นแตกต่างจากความจริง เขาเปรียบ ‘ความจริง’ กับ ‘แสงสว่าง’ ที่ใดที่แสงสว่างส่องไปกระทบก็คือที่ที่

ไดอะเลเธอริสซึม แตกต่างจากแนวคิดทริเวียลลิซึม (trivialism) ในขณะที่ ไดอะเลเธอริสซึมเชื่อว่า มีบางความขัดแย้งเท่านั้นที่นับว่าจริง ทริเวียลลิซึมกลับเชื่อว่า ความขัดแย้งทั้งหมด นับว่าจริง และเมื่อผนวกกับการที่ตรรกวิทยาแบบคลาสสิกมีสมมุติฐานที่ยอมรับโดยทั่วไปว่า มิโนทอร์ของ entailment เป็นแบบ explosive หรือก็คือ ความขัดแย้งนำมาซึ่งความจริงของทุกสิ่ง (Contradiction entails everything.) เมื่อเป็นเช่นนั้น ทริเวียลลิซึมจึงเห็นว่า ‘ทุกอย่างจริง’ อย่างไม่ดี ไดอะเลเธอริสซึมปฏิเสธแนวทางนี้ และหาทางที่จะยอมรับความขัดแย้ง ไปพร้อมๆกับการไม่ยอมรับว่าความขัดแย้งนำมาซึ่งอะไรก็ได้ ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้นก็หมายความว่า บางความขัดแย้ง นำมาซึ่งทุกๆ ความขัดแย้งด้วย

จะเห็นได้ว่า แนวคิดของไดอะเลเธอริสซึมเป็นการปฏิเสธกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง โดยตรง หากข้อเสนอลของไดอะเลเธอริสซึมถูกต้อง ย่อมส่งผลต่อสถานะอันมั่นคงของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง ผลที่ตามมาจากข้อเสนอดังกล่าวจึงเป็นสิ่งที่น่าใคร่ครวญพิจารณา และแม้คำถามเกี่ยวกับสถานะของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งจะดำรงอยู่ใจกลางข้อโต้แย้งจากไดอะเลเธอริสซึม แต่เราคงไม่สามารถพิจารณาคำถามนี้ได้ หากไม่เริ่มจากการพิจารณาให้ชัดเจนว่า แท้จริงแล้วกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งคืออะไร สิ่งนี้สำหรับผู้เขียนมาสู่ปัญหาว่าด้วยกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง

‘การไม่ปิด’ แสดงตัวออกมา ทำให้เราเห็นสิ่งต่างๆในพื้นที่เหล่านั้น ในขณะที่ จุดสิ้นสุดของแสงสว่างรอบนอกนั้น ออกไปคือ ‘ความมืด’ หรือก็คือ ‘ความเท็จ’ ซึ่งเป็นที่ที่การไม่ปิดไม่แสดงตัวอย่างประจักษ์ อย่างไม่ดี ไฮเดกเกอร์ วิเคราะห์ว่า โดยพื้นฐานแล้ว ทั้งความจริงและความเท็จ ทั้งแสงสว่างและความมืด ต่างเป็นไปได้ด้วยเพราะมี ‘ที่ว่าง’ อยู่ก่อน และที่ว่างนี้เป็นไปได้ด้วย ‘ความเปิด’ ดังนั้น ความเปิดนี้เองที่เปิดให้การละเล่นระหว่างความจริงและความเท็จเป็นไปได้ ดังนั้น ‘ความเปิด’ จึงมีอยู่ก่อนและเป็นพื้นฐานให้กับ ‘ความจริง’ และ ‘ความเท็จ’ เมื่อเป็นเช่นนั้น ในความหมายที่คำว่า aletheia หมายถึง ‘ความเปิด’ (ความไม่ปิด) คำนี้จึงไม่ได้ใช้อธิบายแค่ ‘ความจริง’ หากแต่รวมเอา ‘ความเท็จ’ เข้าไว้ด้วยแล้วอย่างสำคัญ

ผู้เขียนเห็นว่า ไม่ว่าจะเยอรมัน พริสท์จะใช้คำ ‘aletheia’ ในความหมายนี้ด้วยหรือไม่ การวิเคราะห์ของไฮเดกเกอร์ก็เข้ากันได้กับแนวคิดแบบไดอะเลเธอริสซึม เพราะการที่คำว่า ‘อะเลเธีย’ ไม่ได้จำกัดตัวเองอยู่แค่ ‘ความจริง’ หากแต่ มีด้านของ ‘ความเท็จ’ อยู่ด้วย คือการยอมรับการมีอยู่ร่วมกันของทั้งความจริงและความเท็จ ในสถานะแห่งการไม่ปิด หรือก็คือในการเปิดเผยให้เห็นธรรมชาติที่แท้จริง เป็นไปได้ที่ทั้งความจริงและความเท็จ จะมีอยู่ร่วมกัน (ประโยคที่ “จริง” (true) คือประโยคที่เปิดเผยให้เราทราบถึง “ความเป็นจริง” (reality)) ใน

1.2 วัตถุประสงค์

ศึกษาและประเมินข้อถกเถียงเกี่ยวกับกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

1. แนวคิดและข้อถกเถียงที่วิทยานิพนธ์ชิ้นนี้จะพิจารณา จะจำกัดอยู่เฉพาะกับข้อถกเถียงร่วมสมัย และจากที่ได้พิจารณาไว้ข้างต้น ข้อถกเถียงร่วมสมัยเกี่ยวกับกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งอยู่ภายในบริบทของปรัชญาตรรกวิทยา (philosophy of logic) อย่างไรก็ตาม จากการค้นคว้าพบว่า ข้อถกเถียงดังกล่าวยังเกี่ยวพันกับปรัชญาภาษา (philosophy of language) อภิปรัชญา (metaphysics) และญาณวิทยา (epistemology) ด้วยเช่นกัน ด้วยความซับซ้อนและเปิดกว้างของข้อถกเถียง ผนวกกับเวลาอันจำกัด ทำให้ผู้เขียนเลือกพิจารณาเฉพาะข้อถกเถียงที่อยู่รายล้อมข้อเสนอของแนวคิดไดอะเลเธอริสม์ หรือก็คือข้อถกเถียงที่เกิดขึ้นรายล้อมข้อเสนอของเกรแฮม พริสต์ ด้วยเห็นว่าข้อเสนอของพริสต์น่าจะใช้เป็นตัวแทนของแนวคิดที่ตั้งคำถามต่อสถานะของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งได้ดีในบริบทร่วมสมัย

อย่างไรก็ดี วิทยานิพนธ์ชิ้นนี้มีเป้าหมายที่จะพิจารณากฎแห่งการไร้ความขัดแย้งมิได้ต้องการที่จะประเมินแนวคิดไดอะเลเธอริสม์โดยตรง และไม่ใช่ว่าการศึกษาทัศนคติทางปรัชญาของเกรแฮม พริสต์ แนวคิดไดอะเลเธอริสม์ที่ถูกหยิบยกขึ้นมาพิจารณาในวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้เป็นเพียงตัวแบบทางความคิดที่ผู้เขียนเห็นว่าน่าจะใช้ประกอบการทำความเข้าใจข้อโต้แย้งเกี่ยวกับกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งได้ดีในบริบทร่วมสมัยเท่านั้น แต่เนื่องจากผู้เขียนใช้แนวคิดไดอะเลเธอริสม์เป็นรูปแบบหลัก ดังนั้น จะถือว่าแนวคิดไดอะเลเธอริสม์เป็นข้อเสนอฝ่ายที่แย้งกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง ในขณะที่ฝ่ายแย้งแนวคิดไดอะเลเธอริสม์ จะถือว่าเป็นฝ่ายที่มีข้อโต้แย้งเพื่อปกป้องกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งไปโดยปริยาย แม้เป็นไปได้ว่าจะมีข้อโต้แย้งที่เป็นไปเพื่อปกป้องกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งโดยมิได้วางอยู่บนข้อโต้แย้งต่อแนวคิดไดอะเลเธอริสม์ก็ตาม ให้ถือว่าข้อโต้แย้งดังกล่าวอยู่นอกขอบเขตของวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้

2. ในบรรดาข้อถกเถียงที่รายล้อมข้อเสนอของไดอะเลเธอริสม์สามารถแยกออกได้เป็นสองส่วนหลักๆ ส่วนแรกเป็นข้อถกเถียงทางปรัชญา และส่วนที่สองเป็นข้อถกเถียงเชิงเทคนิคในทางตรรกวิทยา ความแตกต่างระหว่างส่วนแรกและส่วนหลังก็คือ ข้อถกเถียงเชิงเทคนิคมีเป้าหมายหลักที่การตรวจสอบและพัฒนาระบบตรรกวิทยาสัญลักษณ์ โดยการสร้างข้อโต้แย้ง

ต่างๆ เพื่อชี้จุดบกพร่อง หรือปัญหาทางเทคนิค อันจะนำไปสู่การปรับแต่งระบบสัญลักษณ์นั้นๆ หรือสร้างชุดคำอธิบายหรือนิยามที่เหมาะสมแก่ระบบสัญลักษณ์นั้นๆ อย่างไรก็ตาม กิจกรรมที่ว่านี้ มิได้เป็นการพิจารณาลงไปในสมมุติฐานทางปรัชญาที่ระบบสัญลักษณ์นั้นๆ รับเอาไว้ รูปแบบข้อถกเถียงที่เกิดขึ้นภายในกิจกรรมเช่นนี้ จึงมีลักษณะเชิงเทคนิคมากกว่า เราจะสังเกตได้ว่า ข้อถกเถียงในแบบนี้จะเกี่ยวข้องกับระบบสัญลักษณ์ที่พัฒนาขึ้นจากแนวคิดไดอะเลธิสม์ มากกว่าจะเป็นการประเมินโน้ตศัพท์ต่างๆ ของแนวคิดนี้โดยตรง ในขณะที่ข้อถกเถียงทางปรัชญาจะเป็นการพิจารณาหรือประเมินสมมุติฐานทางปรัชญาที่อยู่เบื้องหลังข้อเสนอของไดอะเลธิสม์ หรือการพิจารณาผลที่ตามมาของข้อเสนอดังกล่าว วิทยานิพนธ์ชิ้นนี้จะจำกัดการพิจารณาเอาไว้เฉพาะกับข้อถกเถียงทางปรัชญาเท่านั้น

อย่างไรก็ดี ผู้เขียนตระหนักว่า ไม่ใช่เรื่องง่ายที่เราจะแยกแยะ ‘ปรัชญาตรรกวิทยา’ ออกจาก ‘ตรรกวิทยาเชิงเทคนิค’ เนื่องจากทั้งสองบริบทต่างเชื่อมโยงเกี่ยวพันกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผ่านทางกิจกรรมทางวิชาการของนักตรรกวิทยาและนักคณิตศาสตร์ซึ่งเป็นนักปรัชญาด้วยในบุคคลเดียวกัน ความเหลื่อมซ้อนกันของทั้งสองบริบทเป็นสิ่งที่คุณเขียนต้องระมัดระวังเป็นอย่างยิ่ง และเป็นเรื่องยากพอสมควรเมื่อเทียบกับทักษะทางปรัชญาและตรรกวิทยาของผู้เขียน ผู้เขียนต้องระมัดระวังที่จะไม่หลงเข้าไปใน ‘ความซับซ้อนเชิงเทคนิค’ ของข้อถกเถียง ซึ่งอาจเปรียบได้ว่า เป็นทางแพร่งอันหลากหลายที่เชิญให้ผู้เขียนเดินทางเข้าไป หากแต่ยากนักที่จะหาทางออกมาสู่เส้นทางสายหลักของวิทยานิพนธ์ การเข้าไปเผชิญกับความยุ่งยากทางเทคนิคทำให้ผู้เขียนไม่สามารถจดจ่ออยู่กับคำถามทางปรัชญา และแม้หลายครั้งที่ความยุ่งยากทางเทคนิคนั้นจะเกี่ยวข้องกับข้อถกเถียงทางปรัชญา แต่ก็มีความเกี่ยวพันกันห่างๆ หลายครั้งที่ข้อถกเถียงทางเทคนิคได้รับการคลี่คลายในระดับหนึ่ง แต่กลับไม่ได้ตอบคำถามทางปรัชญาที่ข้อถกเถียงเหล่านั้นรับเอาไว้แต่แรก อย่างไรก็ตาม เครื่องมือทางเทคนิคยังคงต้องปรากฏอยู่ในวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้อย่างเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากข้อถกเถียงร่วมสมัยจัดวางตัวเองอยู่ในบริบทของตรรกวิทยาสมัยใหม่ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบแผนทางคณิตศาสตร์

1.4 นิยามของสัญลักษณ์

ตรรกวิทยาแบบแผน (formal logic) เครื่องหมายทางตรรกวิทยาจะใช้งานตามนิยามต่อไปนี้

1.4.1 สำหรับสัญลักษณ์ที่ใช้ในตรรกวิทยาฟังก์ชันความจริง (truth functional logic) หรือบางคนอาจเรียกว่า ตรรกวิทยาประพจน์ (propositional logic) จะใช้งานตามรูปแบบต่อไปนี้

1) **ประพจน์ทางตรรกวิทยา** (logical proposition) หรืออาจเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ‘ประโยคทางตรรกวิทยา’ (logical sentence)²³ ใช้เรียกหน่วยทางตรรกวิทยา อันมีนิยามภายในระบบตรรกวิทยาดังต่อไปนี้

ให้ ‘P, Q, R, S, ...’ แทน ประโยคมูลฐานทางตรรกวิทยา (elementary sentence)

ให้ ‘A, B, C, D, ...’ แทน แบบแผนของประโยค (sentential schema) โดยอาจเข้าใจได้ในฐานะตัวแปรที่ยังไม่กำหนดค่าว่าเป็นประโยคใดๆ

ให้ ‘&’ แทน ตัวเชื่อม-และ (conjunction)

ให้ ‘v’ แทน ตัวเชื่อม-หรือ (disjunction)

ให้ ‘~’ แทน นิเสธ (negation)

ให้ ‘→’ แทน ตัวเงื่อนไขแบบแม่ที่เรียด (material conditional)

ให้ ‘↔’ แทน ตัวเงื่อนไขทวิลักษณะแบบแม่ที่เรียด (material bi-conditional)

ให้ ‘(’ แทน วงเล็บเปิด และ ‘)’ แทนวงเล็บปิด

2) **วากยสัมพันธ์** (syntax) ของสัญลักษณ์ต่างๆให้เป็นไปดังต่อไปนี้

สำหรับประโยคใดๆ A ให้ถือว่า (A) เป็นประโยค

สำหรับประโยคใดๆ A ให้ถือว่า ~A เป็นประโยค

²³ ในการประยุกต์ตรรกวิทยาแบบแผนมาใช้ในการวิเคราะห์ภาษาที่เราพูดคุยกันในชีวิตประจำวัน เรามักจะเทียบเคียง ‘ประพจน์ทางตรรกวิทยา’ กับ ‘ประพจน์ในภาษามนุษยชาติ’ เช่น ประพจน์ P อาจใช้แทน “โสเครตีสเป็นคน” เป็นต้น อย่างไรก็ตาม มีข้อถกเถียงทางปรัชญาเกี่ยวกับธรรมชาติของประพจน์ ซึ่งข้อถกเถียงนี้อยู่ภายในบริบทของการพิจารณา ‘ประพจน์’ ในฐานะเนื้อหา (subject matter) ของข้อความที่มีค่าความจริงในภาษามนุษยชาติ อย่างไรก็ตาม ในตรรกวิทยาแบบแผน คำว่า ‘ประพจน์’ ถูกใช้งานอย่างจำกัดเข้มงวดกว่า และความหมายของคำนี้ถูกนิยามขึ้นภายในระบบแบบแผน.

สำหรับประโยคใดๆ A และ B ให้ถือว่า $A \& B$ เป็นประโยค

สำหรับประโยคใดๆ A และ B ให้ถือว่า $A \vee B$ เป็นประโยค

สำหรับประโยคใดๆ A และ B ให้ถือว่า $A \rightarrow B$ เป็นประโยค

สำหรับประโยคใดๆ A และ B ให้ถือว่า $A \leftrightarrow B$ เป็นประโยค

3) **ค่าทางอรรถศาสตร์** (semantic value) หรือเรียกอย่างไม่เป็นทางการว่า 'ค่าความจริง' (truth value) มีสองค่า คือ 'จริง' และ 'เท็จ'²⁴

ให้ $\sim A$ จริง เมื่อและต่อเมื่อ A เท็จ และเท็จเมื่อ A มีค่าจริง

ให้ $A \& B$ จริง เมื่อและต่อเมื่อ A และ B มีค่าจริง และเท็จ เมื่อและต่อเมื่อ A หรือ B หรือทั้ง A และ B มีค่าเท็จ

ให้ $A \vee B$ จริง เมื่อและต่อเมื่อ A หรือ B หรือทั้ง A และ B มีค่าจริง และเท็จ เมื่อและต่อเมื่อ A และ B มีค่าเท็จ

ให้ $A \rightarrow B$ จริง เมื่อและต่อเมื่อ ทุกกรณีที่ A เท็จ หรือทุกกรณีที่ B จริง และเท็จเมื่อ A จริง และ B เท็จ ภายใต้ง่อนไขนี้ $A \rightarrow B$ เท่ากันกับ $\sim A \vee B$ และ $\sim(A \& \sim B)$

ให้ $A \leftrightarrow B$ จริง เมื่อและต่อเมื่อ $A \rightarrow B$ จริง และ $B \rightarrow A$ จริง ภายใต้ง่อนไขนี้ $A \leftrightarrow B$ เท่ากันกับ $(A \rightarrow B) \& (B \rightarrow A)$

4) **โดเมน** (domain) คือ เซตของประโยคใดๆที่เราต้องการจะพิจารณาในการตีความหนึ่งๆ **การตีความ** (interpretation) คือการจำลองสถานการณ์ที่ประโยคที่กำลังพิจารณาในโดเมน ถูกกำหนดให้มีค่าทางอรรถศาสตร์ใดๆ

²⁴ คำว่า 'จริง' และ 'เท็จ' ในตรรกวิทยาแบบแผนเป็นเพียงค่าทางเทคนิค เราอาจแทนด้วยคำอื่นก็ได้ หากคำเหล่านั้นยังทำงานได้ในนิยามเดิม เช่น 'ขาว' 'ดำ' หรือ 'เยี่ยม' 'แย' เป็นต้น แต่การใช้คำว่า 'จริง' และ 'เท็จ' สะท้อนอุดมคติของตรรกวิทยาสัญลักษณ์ได้เป็นอย่างดี ว่าต้องการพัฒนาระบบตรรกวิทยาให้เป็นระบบภาษาในแบบหนึ่ง อย่างไรก็ตาม เราไม่ควรสับสนระหว่างความจริงความเท็จที่เป็นค่าทางอรรถศาสตร์ของประโยคทางตรรกวิทยา กับความจริงและความเท็จที่เป็นค่าทางอรรถศาสตร์ของภาษาที่เราใช้อยู่ในชีวิตประจำวัน.

5) **นิยามความถูกต้องของการอ้างเหตุผล**²⁵ **ด้วยการสงวนค่าความจริง** (truth preservation) กล่าวคือ สำหรับประโยคใดๆ A ซึ่งเป็นสมาชิกของเซต Σ และสำหรับประโยคใดๆ B **การอนุมาน** (inference) โดยมีประโยคทั้งหมดที่เป็นสมาชิกของ Σ เป็นข้ออ้าง (premises) และมี B เป็นข้อสรุป (conclusion) จะถือว่าเป็นการอนุมานที่ถูกต้อง (valid)²⁶ ($\Sigma \models B$) เมื่อและต่อเมื่อ ไม่มีการตีความใดๆที่ทำให้ A มีค่าจริง แต่ B มีค่าเท็จ หรือก็คือ ไม่มีการตีความใดๆที่เป็นไปได้ ที่ทำให้ข้ออ้างทั้งหมดจริง แต่ข้อสรุปเป็นเท็จ นอกเหนือจากนี้ถือว่าเป็นการอนุมานที่ไม่ถูกต้อง (invalid) ($\Sigma \not\models B$)

สำหรับประโยคใดๆ A ซึ่งจริงในทุกๆการตีความที่เป็นไปได้ เทียบได้กับการที่เราสามารถอนุมานประโยคนี้ได้ในทุกๆการตีความ ให้เครื่องหมาย $\models A$ อ่านว่า "A เป็นประโยคจริงเชิงตรรก (logical truth)" และ $\not\models A$ อ่านว่า "A ไม่ใช่ประโยคที่จริงเชิงตรรก" บางครั้ง 'ประโยคจริงเชิงตรรก' อาจถูกเรียกในอีกชื่อหนึ่งว่า 'ประโยคซ้ำคำ' (tautology) เพื่อที่จะแสดงให้ประจักษ์ถึงลักษณะของมโนทัศน์ 'จริงเชิงตรรก' ว่ามีลักษณะอันว่างเปล่า หรือจริงตามนิยามทางไวยากรณ์เท่านั้น มิใช่จริงในความหมายที่เราใช้งานโดยทั่วไป

²⁵ หากกล่าวอย่างรัดกุมแล้ว ตรรกวิทยาแบบแผน เป็นระบบบริสุทธิ์ (pure system) ซึ่งไม่ได้มีเนื้อหาหรือการใช้งานที่จำเพาะเจาะจงในแบบของระบบประยุกต์ (applied system) หลายครั้งที่เราพูดถึงตรรกวิทยาแบบแผนโดยมีสมมุติฐานว่ามันคือระบบของ 'การอ้างเหตุผล' ซึ่งเป็นกระบวนการของ 'การอนุมาน' อย่างไม่ดี ความเข้าใจนี้เป็นเพียงสมมุติฐานที่เกิดจากการเทียบเคียงระบบตรรกวิทยาเข้ากับการอ้างเหตุผลแบบนินัย หากจะพิจารณาอย่างรัดกุมแล้ว เราควรกล่าวว่า ความสัมพันธ์ของประโยคต่างๆที่ตั้งต้น (antecedents) หรือบางครั้งเรียกว่าเป็นประโยคสมมุติฐาน (assumptions) และประโยคผลลัพธ์ที่ติดตามมา (consequences) ในระบบตรรกวิทยาแบบแผนนั้น อยู่ในรูปแบบ implication หรืออาจเรียกข้อสรุปว่า เป็นประโยคที่ตามมาจากสมมุติฐานตั้งต้น (entailment) ซึ่งหากจะพิจารณาผ่านทฤษฎีการพิสูจน์ (proof theory) แล้ว เราอาจกล่าวได้ว่าจากสมมุติฐานตั้งต้น เราสามารถพิสูจน์ให้ได้มา (derive) ซึ่งประโยคผลลัพธ์ ผ่านกฎการอนุมาน (rule of inference) ของระบบการพิสูจน์นั้นๆ

อย่างไรก็ดี เพื่อให้ง่ายต่อการเข้าใจ ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนจะยังคงเรียก ประโยคตั้งต้น หรือประโยคสมมุติฐานว่า 'ข้ออ้าง' เรียกประโยคผลลัพธ์ว่า 'ข้อสรุป' และเรียกความสัมพันธ์เชิงผลลัพธ์ที่ติดตามมาว่า 'การอนุมาน' และเรียกกระบวนการที่ประกอบด้วยมโนทัศน์เหล่านี้ว่า 'การอ้างเหตุผล'.

²⁶ โปรดตระหนักว่า 'ความถูกต้อง' (validity) นี้ เป็นการนิยามภายในระบบตรรกวิทยาแบบแผน แต่ไม่ได้เป็นสิ่งเดียวกันกับความถูกต้องของการอ้างเหตุผลภายในชีวิตประจำวัน แม้จะถูกใช้เทียบกันอยู่โดยทั่วไป.

สำหรับประโยคใดๆ A ซึ่งเท็จในทุกๆ การตีความที่เป็นไปได้ เทียบกับการที่เราพบว่า ไม่มีการตีความใดๆ เลยที่ทำให้ A จริง ดังนั้น การอนุมานโดยมี A เป็นข้ออ้าง จึงเป็นการอนุมานที่ถูกต้อง ภายใต้ นิยามของ 'การอนุมานที่ถูกต้อง' แม้จะขัดแย้งกับสามัญสำนึกก็ตาม เพราะการอนุมานที่น่าเชื่อถือน่าจะเริ่มด้วยข้ออ้างที่จริง ให้เครื่องหมาย $A \models$ อ่านว่า "A เป็นประโยคเท็จเชิงตรรก (logical falsity)" และ $A \not\models$ อ่านว่า "A ไม่ใช่ประโยคเท็จเชิงตรรก" บางครั้ง 'ประโยคเท็จเชิงตรรก' จะถูกเรียกในอีกชื่อหนึ่งว่า 'ประโยคขัดแย้ง' (contradictory sentence) แต่การใช้งานคำเช่นนี้วางอยู่บนสมมติฐานว่า ประโยคขัดแย้งจะเป็นเท็จในทุกๆ การตีความ ซึ่งในการศึกษาปัญหาเกี่ยวกับกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง มีแนวคิดว่าเป็นไปได้ที่จะมีการตีความที่ทำให้ประโยคขัดแย้งมีค่าจริง (เช่นในระบบตรรกวิทยาแห่งปฏิทรรศน์ เป็นต้น) ดังนั้น ผู้เขียนจะไม่ใช้ชื่อนี้

เราจะพบว่า การอนุมานที่ถูกต้องภายใต้ นิยามของการใช้งานสัญลักษณ์ข้างต้น เป็นไปได้ใน 3 กรณี คือ 1) ทุกๆ การตีความที่ทำให้ข้ออ้างทั้งหมดจริง ข้อสรุปก็จริง 2) ข้อสรุปจริงในทุกๆ การตีความ และ 3) ข้ออ้างเท็จในทุกๆ การตีความ

1.4.2 สำหรับสัญลักษณ์ที่ใช้ในตรรกวิทยาของตัวบ่งปริมาณ (quantificational logic) หรือบางครั้งอาจเรียกว่า ตรรกวิทยาภาคแสดง (predicate logic) จะใช้งานในรูปแบบดังต่อไปนี้

1) นิยามสัญลักษณ์

ให้ a, b, c, \dots แทน ชื่อของวัตถุ

ให้ x, y, z, \dots แทน ตัวแปรซึ่งสามารถแทนที่ได้ด้วยชื่อของวัตถุ

ให้ F, G, H, \dots แทน ภาคแสดง

ให้ \forall แทน ตัวบ่งปริมาณสากล (universal quantifier)

ให้ \exists แทน ตัวบ่งปริมาณเชิงการดำรงอยู่ (existential quantifier)

ให้เครื่องหมายต่างๆ ที่ใช้งานในตรรกวิทยาฟังก์ชันความจริงยังคงใช้งานในรูปแบบเดิมภายในตรรกวิทยาตัวบ่งปริมาณ

2) วากยสัมพันธ์ของสัญลักษณ์ต่างๆ ให้เป็นไปดังต่อไปนี้

สำหรับ ชื่อประโยคใดๆ P ให้ P เป็นประโยคปิด

สำหรับ ชื่อใด ๆ a และภาคแสดงใดๆ F ให้ Fa เป็นประโยคมูลฐาน และเป็นประโยคปิด

สำหรับ ตัวแปรใด ๆ x และภาคแสดงใดๆ F ให้ Fx เป็นประโยคเปิด และเรียกตัวแปรภายในประโยคนี้นี้ว่า ตัวแปรที่ยังไม่กำหนดขอบเขต (unbounded variable)

สำหรับ ตัวบ่งปริมาณ \forall และ \exists ภาคแสดงใดๆ F และตัวแปรใด ๆ x ให้ $\forall xFx$ และ $\exists xFx$ เป็นประโยคปิด และเรียกตัวแปรภายในประโยคนี้นี้ว่า ตัวแปรที่กำหนดขอบเขตแล้ว (bounded variable)

ให้ไวยากรณ์ของสัญลักษณ์ต่างๆในตรรกวิทยาฟังก์ชันความจริงยังใช้งานในแบบเดิมภายในตรรกวิทยาตัวบ่งปริมาณ

3) โดเมนของตรรกวิทยาตัวบ่งปริมาณประกอบด้วยสมาชิกคือ ชื่อของประโยค ฟังก์ชันความจริง ชื่อของวัตถุ ตัวแปร ภาคแสดง และตัวบ่งปริมาณ โดยส่วนขยาย (extension) หมายถึงเซตของชื่อของวัตถุในโดเมน ที่เมื่อแทนที่ในภาคแสดงหนึ่งในโดเมนแล้ว ให้ประโยคที่มีค่าจริง (สำหรับภาคแสดงใดๆ F : $\text{Ext}_i(F) = \{x \mid Fx \text{ จริงในการตีความใด ๆ } i\}$) ยกตัวอย่างเช่น หากโดเมนประกอบด้วยประโยคเปิด Fx และชื่อวัตถุ a จะมีความเป็นไปได้อยู่สองแบบ แบบแรกคือ a เป็นส่วนขยายของภาคแสดง F หรือ a ไม่เป็นส่วนขยายของภาคแสดง F เป็นต้น การตีความหนึ่งๆ จึงประกอบด้วยโดเมน และฟังก์ชันที่กำหนดส่วนขยายให้แก่ภาคแสดงต่างๆในโดเมน

4) อรรถศาสตร์ของสัญลักษณ์ต่างๆให้เป็นไปดังต่อไปนี้

สำหรับอรรถศาสตร์ของฟังก์ชันความจริง (\sim , $\&$, \vee , \rightarrow , \leftrightarrow) ให้เป็นดังเดิมภายในตรรกวิทยาตัวบ่งปริมาณ

ให้ $\forall xFx$ จริงในการตีความใด ๆ i เมื่อและต่อเมื่อ สำหรับทุกๆชื่อใด ๆ a Fa จริงในการตีความ i หรือก็คือ ทุกๆชื่อในโดเมนเป็นส่วนขยายของ F และมีค่าเท็จ เมื่อมีอย่างน้อยหนึ่งชื่อในโดเมนที่ไม่ได้เป็นส่วนขยายของ F

ให้ $\exists xFx$ จริงในการตีความใด ๆ i เมื่อและต่อเมื่อ มีอย่างน้อยหนึ่งชื่อใด ๆ a ในโดเมนที่ทำให้ Fa มีค่าจริงในการตีความ i หรือก็คือ มีอย่างน้อยหนึ่งชื่อในโดเมนที่เป็นส่วนขยายของ F และมีค่าเท็จ เมื่อไม่มีชื่อใด ๆ ในโดเมนที่เป็นส่วนขยายของ F

ภายใต้เงื่อนไขสองประการข้างต้น $\forall xFx$ (อ่านอย่างไม่เป็นทางการว่า “ทุกสิ่งมีคุณสมบัติ F”) เท่ากันกับ $\sim\exists x \sim Fx$ (“ไม่จริงที่ว่า มีอย่างน้อยหนึ่งสิ่งที่ไม่ได้มีคุณสมบัติ F”) และ $\exists xFx$ (“มีอย่างน้อยหนึ่งสิ่งที่มีคุณสมบัติ F”) เท่ากันกับ $\sim\forall x \sim Fx$ (“ไม่จริงที่ว่า ทุกๆสิ่งไม่มีคุณสมบัติ F”)

5) นิยามความถูกต้องของการอ้างเหตุผลด้วยการสงวนค่าความจริง (Truth preservation) ในแบบเดียวกับตรรกวิทยาฟังก์ชันความจริง

1.5 ลำดับของการนำเสนอ

บทที่ 2 ว่าด้วย **กฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง** คือการพิจารณามโนทัศน์เรื่อง ‘ความขัดแย้ง’ และโมเดลทั้ง 4 แบบของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง ซึ่งประกอบด้วย (1) กฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงวากยสัมพันธ์ (2) กฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงอรรถศาสตร์ (3) กฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงภววิทยา และ (4) กฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงการปฏิบัติ

บทที่ 3 ว่าด้วย **ไดอะเลติกส์** คือการพิจารณาแนวคิดไดอะเลติกส์ และการอ้างเหตุผลสนับสนุนแนวคิดนี้จากความไม่คงเส้นคงวาในภาษาธรรมชาติ จากนั้นจะพิจารณาข้อโต้แย้งที่ตามมาจากข้อเสนอดังกล่าว ประกอบด้วย (1) ข้อโต้แย้งเรื่องการไม่อาจแยกออกได้จากแนวคิดอื่น (2) ข้อโต้แย้งเรื่องความขัดแย้งในระดับเข้มข้น และ (3) ข้อโต้แย้งเรื่องการไม่สามารถกล่าวมโนทัศน์ที่จำเป็นออกมาได้

บทที่ 4 ว่าด้วย **การกระทำทางภาษากับกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง** เริ่มต้นจากการพิจารณาปัญหาว่า ไดอะเลติกส์สามารถยืนยันความขัดแย้งได้หรือไม่ ซึ่งเป็นปัญหาเกี่ยวกับการกระทำทางภาษาที่มีแนวโน้มจะขัดแย้งในตัวเองจากข้อเสนอของไดอะเลติกส์ ทั้งนี้จะพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่าง ‘นิเสธ’ กับ ‘การปฏิเสธ’ และทางออกของไดอะเลติกส์ต่อปัญหา นี้ และพิจารณาปัญหาที่ตามมาจากทางออกดังกล่าว จากนั้นจะพิจารณาสถานะของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงการปฏิบัติ จากพื้นฐานของความไม่เข้ากันระหว่างการยืนยันและปฏิเสธ

บทที่ 5 บทสรุป ผู้เขียนจะสรุปประมวลข้อค้นพบที่ได้จากการพิจารณาปัญหาว่า ด้วยกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง และเสนอข้อสังเกตที่เห็นว่าน่าจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษานี้ต่อไปในอนาคต

บทที่ 2

กฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง

ข้อเขียนในบทนี้มุ่งทำความเข้าใจมโนทัศน์ ‘ความขัดแย้ง’ และ ‘กฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง’ เนื้อหาแบ่งออกเป็น 2 ส่วน

ส่วนแรก จะพิจารณามโนทัศน์ ‘ความขัดแย้ง’ ตั้งต้นจากที่ปรากฏในชีวิตประจำวัน ในฐานะมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องบางอย่างกับสมมุติฐานของการกระทำที่ไม่ขัดแย้งในตัวเอง จากนั้นจะโมเดลความขัดแย้งออกมาใน 4 รูปแบบ

ส่วนที่สอง จะพิจารณากฎแห่งการไร้ความขัดแย้งโดยพัฒนาขึ้นจากโมเดลของความขัดแย้งในส่วนที่หนึ่ง

2.1 ความขัดแย้ง

‘ความขัดแย้ง’ (contradiction) คืออะไร เราอาจเลือกตอบคำถามได้ใน 2 ทาง ทางแรก คือการเสนอคำบรรยายลักษณะทั่วไป (general description) ให้กับมโนทัศน์เรื่องความขัดแย้ง ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนในมโนทัศน์ดังกล่าว เช่น การถามว่า “นกคืออะไร” บางคนตอบว่า “นกคือสัตว์ปีกชนิดหนึ่ง” เป็นต้น ทางที่สอง คือการทดลองเสนอตัวอย่างของความขัดแย้ง หรือกรณีที่เรานับว่าเป็นกรณีตัวอย่างของความขัดแย้ง เช่น การซีไปที่สิ่งๆหนึ่งแล้วตอบว่า “นั่นคือนก” เป็นต้น หนทางหลังนี้ แม้จะไม่ได้เป็นการอธิบายถึงมโนทัศน์เรื่องความขัดแย้งโดยตรง แต่ก็เสนอภาพและให้ความเข้าใจบางอย่างเกี่ยวกับมโนทัศน์เรื่องความขัดแย้งที่เราใช้งานกันอยู่ในที่นี้ ผู้เขียนเลือกที่จะเริ่มต้นจากทางที่สองเป็นอันดับแรก

ในชีวิตประจำวันของเรา เราพบความขัดแย้งบ้างหรือไม่ ตามสามัญสำนึกแล้ว สถานการณ์ใดบ้างที่เราพบความขัดแย้ง เราอาจนึกถึงสถานการณ์ที่เรากำลังหาของชิ้นหนึ่งซึ่งเข้าใจว่าตนได้เก็บเอาไว้ในห้องนอน แต่เมื่อจะหยิบใช้ เรากลับไม่พบของชิ้นนั้นในห้องนอน เราครุ่นคิดและสงสัย และอาจถามตัวเองว่า “เป็นไปได้อย่างไร ก็เราเก็บมันเอาไว้ในห้องนอน” เราพบว่า สถานการณ์ที่เรากำลังเผชิญ ‘ขัดแย้ง’ กับความทรงจำที่เรามี เมื่อเราบ่นให้คนในบ้านฟัง เขาอาจปลอบใจเราว่า “ใจเย็นๆ สสารไม่สูญหายไปจากโลก” เรื่องนี้เราเข้าใจดี แต่คำพูดของเขาก็สะท้อนความเข้าใจที่ว่า ถ้าสิ่งนั้นอยู่ในห้องตามที่เรากล่าวได้จริงๆ มันย่อมต้องไม่อยู่ที่อื่น และหาก

มันไม่ได้อยู่ในห้องจริงๆเพราะเราจำผิด มันก็ต้องอยู่ที่ไหนสักแห่งนอกห้อง จะเป็นไปได้อย่างไรที่ของชิ้นนั้นจะทั้งอยู่ในห้องนอนและไม่อยู่ในห้องนอนในเวลาเดียวกัน สิ่งนี้ดูเหมือนกับจะเป็นสามัญสำนึกที่เราไม่จำเป็นต้องใคร่ครวญมากนักเพื่อที่จะปลงใจเชื่อ แต่ในการเผชิญสถานการณ์เช่นนี้ เราได้พบกับ ‘ความขัดแย้ง’ แล้วหรือไม่ คำถามนี้อาจไม่่ง่ายที่จะตอบอย่างชัดเจน เราจะมั่นใจได้อย่างไรที่จะกล่าวว่า “เราพบความขัดแย้งแล้ว”

เราอาจลองจินตนาการถึงสถานการณ์ที่เรากำลังฟังนักการเมืองผู้หนึ่งกล่าวสุนทรพจน์หรืออภิปรายในเรื่องราวหนึ่ง เป็นไปได้ที่เราจะได้ฟังเรื่องราวซึ่งเมื่อไตร่ตรองอย่างรอบคอบแล้ว พบว่าเป็นเรื่องราวหรือความคิดที่ดูขัดแย้งในตัวเอง อย่างไรก็ตาม เราคิดว่าน่าจะจะเป็นปัญหาของ ‘คำพูด’ ของนักการเมืองผู้นั้นมากกว่า เพราะเป็นไปได้ที่เราจะพูดจาถ้อยลยไร้แก่นสาร หรือเป็นไปได้ที่จะพูดโดยไม่มีความเป็นจริงใดๆมารองรับ เมื่อฟังเขากล่าวสุนทรพจน์จบ เราอาจเปรียบกับคนข้างๆว่า “คำพูดของเขาขัดแย้งในตัวเอง”

ตัวอย่างที่สองนี้ นำพาเราเข้ามาใกล้ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับมโนทัศน์ ‘ความขัดแย้ง’ มากขึ้น และเราพบว่า มโนทัศน์ความขัดแย้งน่าจะปรากฏอย่างชัดเจนขึ้นในระดับของกิจกรรมที่มนุษย์กระทำ¹ เช่น การพูด การอธิบาย การออกคำสั่ง เป็นต้น ดังนั้น เราจึงอาจพบความขัดแย้งได้ในคำให้การของพยานในศาล ในการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองบนโต๊ะน้ำชาในข้อเขียนของนักวิชาการ ในวรรณกรรมหรืองานทางปรัชญา หรือแม้แต่ทฤษฎีทางฟิสิกส์ก็ยอมรับและพิจารณาให้ความขัดแย้งเป็นส่วนหนึ่งของคำอธิบายทางวิทยาศาสตร์ที่เสนอขึ้น เป็นต้น ถึงกระนั้น สิ่งนี้แปลว่าเราไม่อาจถามหาความขัดแย้งจากสิ่งต่างๆในโลกด้วยใช่หรือไม่ ผู้เขียนเห็นว่า ไม่น่าจะใช้ เพราะแม้ความขัดแย้งที่พิจารณา ณ จุดนี้จะปรากฏในกิจกรรมของมนุษย์ แต่กิจกรรมของเราเกิดขึ้นและพัฒนาขึ้นภายในโลก ดังตัวอย่างเรื่องของที่หายไปและหาไม่เจอ จะเห็นได้ว่า ความเข้าใจเกี่ยวกับความขัดแย้งเกี่ยวข้องกับความเข้าใจที่เรามีต่อโลกที่เราใช้ชีวิตอยู่ด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ดี การพยายามหาความขัดแย้งในปริมณฑลต่างๆของชีวิตอาจยังไม่เพียงพอ สิ่งที่เราควรพิจารณาร่วมด้วยก็คือ ในสถานการณ์ใดที่เราใช้งานมโนทัศน์เรื่องความขัดแย้ง วิทเทินสไตน์ (Ludwig Wittgenstein) ใน *Lecture on the Foundation of Mathematics*

¹ เบอร์ตอ อ้างว่า รากของคำ ‘contradiction’ คือคำ ‘diction’ หรือในภาษาละตินคือ ‘dicere’ ซึ่งหมายถึงสิ่งที่เกี่ยวเนื่องอยู่กับกิจกรรมการพูด โปรตดู Berto, Francesco. [How to Sell a Contradiction](#). (London: College Publications, 2007). p. 8.

เสนอให้เราพิจารณาสถานการณ์ต่างๆที่เราใช้งานมโนทัศน์นี้ เขายกตัวอย่างสถานการณ์หนึ่งให้เราลองพิจารณา หากมีคนออกคำสั่งแก่เราว่า “นั่งลงเดี๋ยวนี้” และเรานั่งลง จากนั้นเขาออกคำสั่งว่า “ลุกขึ้นเดี๋ยวนี้” และเราก็ทำตาม สถานการณ์เช่นนี้จะเป็นเรื่องปรกติสามัญ แต่หากเขาออกคำสั่งว่า “จงลุกขึ้นและนั่งลงในขณะเดียวกัน” ในครั้งแรกที่เราได้ฟัง เราอาจไม่เข้าใจว่า “...ในขณะเดียวกัน” หมายถึงอะไร เราจึงลองลุกนั่งสลับกันไปมา แต่ผู้ที่ออกคำสั่งกลับปฏิเสธโดยกล่าวว่า “ไม่ใช่แบบนี้ ฉันหมายถึงให้เธอลุกขึ้นและนั่งลงในขณะเดียวกัน ไม่ใช่สลับกันไปมา” เราจะทำอย่างไรกับคำสั่งนี้ วิท겐สไตน์ตอบว่า “เราไม่รู้ว่าจะต้องทำอย่างไรกับคำสั่งนี้”² เราชะงักงันและไปต่อไม่ถูก และสิ่งนี้ทำให้เขาสรุปว่า เราไม่รู้ว่าจะใช้งานคำสั่งที่ขัดแย้งนี้ได้อย่างไร

แต่สิ่งนี้ไม่ได้ทำให้วิท겐สไตน์เห็นว่า ‘ความขัดแย้ง’ เป็นสิ่งที่ไร้ความหมาย ผู้ที่ได้รับคำสั่งที่ขัดแย้งดังกล่าวอาจตอบได้ว่า “นี่เป็นคำสั่งที่ขัดแย้งในตัวเอง” เหมือนกันกับสถานการณ์ที่เราขับรถจนถึงสี่แยก และพบว่าตำรวจจราจรยกมือเรียกให้เราเดินหน้าด้วยมือข้างหนึ่ง และยกมือห้ามไม่ให้เราเคลื่อนรถไปข้างหน้าด้วยมืออีกข้างหนึ่ง นี่เป็นสัญญาณจราจรที่ขัดแย้งในตัวเอง และแม้เราจะไม่รู้ว่าจะทำอย่างไรดีในสถานการณ์เช่นนี้ เราก็ยังสามารถใช้คำว่า ‘ขัดแย้งในตัวเอง’ กับสถานการณ์ที่เรากำลังเผชิญได้ สิ่งนี้สะท้อนว่า มโนทัศน์เรื่องความขัดแย้งไม่ได้ว่างเปล่าหรือไร้ความหมาย

อย่างไรก็ดี สิ่งที่มีมักจะปรากฏคู่กับความขัดแย้ง (เมื่อเราทราบ أنناกำลังพบกับสถานการณ์ที่ขัดแย้ง) ก็คือ ‘ความฉงน’ แต่เหตุใดเราจึงฉงน ความฉงนอาจแสดงได้ผ่านคำอุทานว่า “มีบางอย่างผิดปกติ” และนี่สะท้อนว่า เรายอมรับความเป็นปรกติเอาไว้ว่า จะต้องไม่มีความขัดแย้ง และหากจะพิจารณาให้ละเอียดเราจะพบว่า “ความเป็นปรกติ”³ ซึ่งไม่ปรากฏความ

² Diamond, Cora (ed.). *Wittgenstein's Lectures of the Foundations of Mathematics: Cambridge 1939*. (Chicago: University of Chicago Press, 1976). p 223.

³ มโนทัศน์เรื่อง ‘ความเป็นปรกติ’ (normality) มีบทบาทสำคัญมากในพัฒนาการของ ‘การใช้เหตุผลแบบนอนโมโนโทนิค’ ซึ่ง ณ จุดเริ่มต้นแล้ว ก็คือการพยายามสร้างระบบการอนุมานที่ใกล้เคียงกับการใช้เหตุผลตามสามัญสำนึกมากกว่าระบบตรรกวิทยาแบบนินัย การศึกษาและพัฒนาระบบการอ้างเหตุผลนี้ส่วนหนึ่งมีความสัมพันธ์โดยตรงต่อการศึกษาปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligent: AI), โปรดดู Bochman, Alexander. “Nonmonotonic Reasoning,” *Handbook of the History of Logic. Volume 8*. (Amsterdam: North-Holland, 2007). p. 556-632. และข้อวิจารณ์ต่อข้อจำกัดของระบบตรรกวิทยาแบบนินัย โปรดดู ภาคผนวกของ Minsky, Marvin. “A Framework for Representing Knowledge,” *Artificial Intelligence Memo* 306 (June 1974): 74-78.

ขัดแย้งในตัวเองนี้เป็นเหมือนกับสมมุติฐานที่นอนเนื่องหลับไหลอยู่ภายในกิจกรรมอันตื่นตัว กระฉับกระเฉงของมนุษย์ เราจะสามารถเรียกสมมุติฐานข้อนี้ว่าเป็น “กฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง” (law of non-contradiction) ได้หรือไม่ อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาบทบาทในทางปฏิบัติของ มโนทัศน์เรื่องความขัดแย้ง เราอาจจะยืนยันถึงสถานะของ ‘กฎ’ ดังกล่าวว่าเป็นได้เพียงแค่ ‘สมมุติฐาน’ (hypothesis)

เหตุผลประการแรกคือ ‘สมมุติฐาน’ ในที่นี้ไม่ใช่ ‘กฎทางฟิสิกส์’ เช่นกฎในลักษณะเดียวกับกฎแรงดึงดูด เป็นต้น ดังนั้น สมมุติฐานเรื่องความไม่ขัดแย้งจึงไม่ได้ถูกเสนอขึ้นผ่านการ ทดลองและตรวจสอบกับข้อมูลเชิงประจักษ์ หรือถูกเสนอขึ้นเพื่ออธิบายถึงกลไกเชิงสาเหตุผลลัพธ์ (casual law) ของโลกกายภาพ

เหตุผลประการที่สองก็คือ แม้จะพิจารณา ‘สมมุติฐาน’ ดังกล่าวในฐานะบรรทัดฐาน (norms) ในทางปฏิบัติ เราก็ไม่มีเหตุผลใดๆ ที่ชัดเจนว่า เหตุใดเราจึง ‘ควร’ กระทำตาม สมมุติฐานดังกล่าว ยกตัวอย่างเช่น เหตุใดการพูดจาขัดแย้งในตัวเองจึงเป็นสิ่งที่ ‘ไม่ควร’ ทำ เหตุใดเราจึงรู้สึกว่าการเสนอความคิดทางปรัชญา ‘ไม่ควร’ นำไปสู่ความขัดแย้งในตัวเอง ดังที่เรา มักจะพบว่า ข้อโต้แย้งที่แสดงให้เห็นว่า แนวคิดที่ถูกแย้งมีความขัดแย้งในตัวเอง เป็นข้อโต้แย้งที่ ทรงอำนาจในการปฏิเสธแนวคิดดังกล่าวได้ เช่นเดียวกัน หากมีผู้ที่พบว่า วิทยานิพนธ์ชิ้นนี้เสนอ ความคิดที่นำไปสู่ความขัดแย้งในตัวเอง ข้อเขียนชิ้นนี้อาจกำลังประสบกับปัญหาบางประการที่ ผู้เขียนไม่อาจเพิกเฉยได้ อย่างไรก็ดี เหตุใดเราจึงไม่ถามว่า “เหตุใดเราจึงควรทำตามกฎหมาย” แม้คำถามนี้ไม่ได้รับคำตอบ เราก็ยังคงไม่กระทำผิดกฎหมาย หรือในการขึ้นเครื่องบิน การถามว่า “เหตุใดเราจึงควรทำตามคำแนะนำด้านความปลอดภัย” อาจได้รับคำตอบสั้นๆว่า “เพื่อความปลอดภัยของท่านเอง” ในกรณีนี้ เราพบว่า บรรทัดฐานเชิงปฏิบัติวางอยู่บนพื้นฐานของอะไร บางอย่าง หรือเพื่อเป้าหมายที่เฉพาะเจาะจงบางประการ แต่สมมุติฐานแห่งการไร้ความขัดแย้ง กลับไม่ปรากฏพื้นฐานดังกล่าวอย่างชัดเจน

สิ่งนี้อาจทำให้ ‘กฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง’ เมื่อพิจารณาในกิจกรรมต่างๆ ของ มนุษย์ กลายสภาพเป็นเพียงสมมุติฐานที่เรารับเอาไว้ใช้ในทางปฏิบัติ แต่ในเมื่อเราไม่อาจทราบได้ว่ามันวางอยู่บนพื้นฐานอะไร เราก็ไม่อาจจะทราบว่าเราจะปฏิเสธสมมุติฐานนี้ได้ ในทางปฏิบัติได้

อย่างไรเช่นกัน⁴ สถานะเช่นนี้ ทำให้วูกาเซวิก (Jan Łukasiewicz) เรียกกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งนี้ว่าเป็น “ความเชื่อฝังหัวที่ไม่อาจปฏิเสธได้” (unassailable dogma)⁵ ขัดแย้งกับอริสโตเติล (Aristotle) ผู้ที่ไม่ยอมรับว่ากฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเป็นเพียงสมมุติฐานที่ยอมรับเอาไว้ใช้งานในทางปฏิบัติ หากแต่จริงอย่างจำเป็น เป็นหลักการที่มั่นคงที่สุด (firmest principle) ที่วางอยู่เป็นพื้นฐานของความเป็นจริง ไม่มีทางจะผิดพลาดได้ แต่ก็ไม้อาจจะหาหลักการที่เป็นพื้นฐานมากกว่ามาใช้พิสูจน์ยืนยันได้เช่นกัน⁶

ผู้เขียนเห็นว่า หากจะกล่าวเฉพาะในงานทางปรัชญาแล้ว ความเข้าใจของอริสโตเติลและความเข้าใจของวูกาเซวิกนั้น แทบจะแยกออกจากกันได้ยาก**ในทางปฏิบัติ** เหตุผลประการแรกก็คือ เมื่อมองอย่างผิวเผิน เราอาจจะเข้าใจได้ว่า นักปรัชญา ‘ส่วนใหญ่’ รับสมมุติฐานนี้เอาไว้ก่อนแล้ว ในการทำงานทางปรัชญา แต่การรับไว้ก่อนนี้โดยตัวมันเองไม่ได้สื่อเลยว่าเรามองมันในฐานะสมมุติฐาน หรือหลักการอันแน่นอนไร้ข้อผิดพลาด นอกเสียจากว่าเราเหล่านั้นจะประกาศออกมาอย่างโจ่งแจ้งถึงท่าทีของตนต่อกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง ดังเช่นท่าทีของวูกาเซวิกและอริสโตเติล

เหตุผลประการที่สองก็คือ นักปรัชญาแตกต่างจากนักประพันธ์วรรณกรรมตรงที่ว่า เธอหรือเขาเหล่านั้นพยายามพูดถึงความจริงบางอย่าง มิใช่การพยายามตกแต่งเรื่องราวขึ้น⁷ การปฏิเสธความคิดทางปรัชญาที่ขัดแย้งในตัวเองจึงมิใช่เป้าหมายในเชิงปฏิบัติ หากแต่เป็นเจตจำนงบางอย่างที่สะท้อนทัศนคติที่นักปรัชญาผู้นั้นมีต่อความจริงหรือสิ่งที่ตนกำลังพิจารณาอยู่ แต่ถึงกระนั้น ก็ยังมีนักปรัชญาบางคนที่มีแนวคิดทางปรัชญาที่ดูราวกับจะสวนทางกับกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง ดังเช่น เฮราคลิตัส (Heraclitus) ผู้กล่าวว่าความขัดแย้งดำรงอยู่ในทุกสิ่ง นิโคลัสแห่งคูซา (Nicholas of Cusa) ผู้ยกย่องความสูงสุดของพระเจ้าเป็นเจ้าโดยถือว่าพระองค์ได้รวม

⁴ เช่น คำแนะนำด้านความปลอดภัย ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อทำให้เกิดความปลอดภัย หากเราพบว่ามีคำแนะนำดังกล่าว กลับนำไปสู่ความเสี่ยงบางประการ เราก็มีเหตุผลที่จะปฏิเสธคำแนะนำดังกล่าวได้จากพื้นฐานเดียวกันกับการยอมรับคำแนะนำดังกล่าว.

⁵ Łukasiewicz, Jan. “On the Principle of Contradiction in Aristotle,” The Review of Metaphysics 24,3 (Mar 1971): 509.

⁶ Aristotle. Metaphysics. (London: Oxford, 1928). 1005b8.

⁷ ยกเว้น เรากำลังพิจารณาถึงการทำงานทางปรัชญาผ่านการเขียนงานวรรณกรรม ซึ่งทำให้เส้นแบ่งระหว่างการพูดถึงความจริงกับการสร้างสรรค์เรื่องราวเลื่อนกลางลงไป หรือมองในมุมกลับ อาจมีผู้เห็นว่าวรรณกรรม แม้จะเป็นเรื่องราวที่แต่งขึ้น ก็สะท้อนความจริงได้เช่นกัน.

คุณลักษณะทุกประการเข้าไว้ รวมถึงสิ่งที่ขัดแย้งกับความเป็นพระผู้เป็นเจ้าด้วยเช่นกัน อเล็กซุส ไมนอน (Alexius Meinong) ผู้เสนอทฤษฎีอันโด่งดังว่าด้วยการมีอยู่ของวัตถุที่เป็นไปไม่ได้ เช่น วงกลมเหลี่ยม เป็นต้น จอร์จ วิลเฮม เฮเกล (G. W. F. Hegel) ผู้อธิบายให้เห็นความขัดแย้งในพื้นฐานของการดำรงอยู่และพลวัตของมโนทัศน์หรือจิตสำนึก ผ่านความเป็นเอกลักษณ์กันของ being และ nothingness และเกรแฮม พริสต์ (Graham Priest) ผู้เสนอแนวคิดไดอะเลกติกที่มีที่ เชื่อว่า มีความขัดแย้งที่นับได้ว่าจริง ดังเช่น ความขัดแย้งที่ปรากฏผ่านปฏิทรรศน์ เป็นต้น ท่าทีที่ นักปรัชญามีต่อกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งจึงไม่น่าจะใช้เพียงสมมุติฐานที่รับไว้ในทางปฏิบัติ หากแต่อาจเกี่ยวข้องโดยตรงต่อกิจกรรมที่เขาเหล่านั้นให้ความสำคัญ อย่างไรก็ตาม ไม่มีการทำ ปรัชญา (doing philosophy) ที่ไม่ใช่ปฏิบัติการของการทำปรัชญา (act of doing philosophy)⁸ เราจึงอาจตั้งคำถามต่อผู้ที่มีแนวคิดที่ดูเหมือนจะขัดแย้งกับกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งได้ว่า หาก เขาเขียนหนังสือขึ้นมาเล่มหนึ่ง ความคิดของเขาก็เป็นดังที่ปรากฏอยู่ในหนังสือเล่มนั้น และแม้จะ เป็นไปได้ที่จะมีคนตีความแตกต่างกันไป แต่ก็น่าจะมีการตีความชุดหนึ่งหรือมีข้อโจมตีชุดหนึ่ง ที่ ผู้เขียนอาจต้องปฏิเสธหรือตอบโต้ สิ่งนี้เองที่สะท้อนว่า การทำงานทางปรัชญาของเขายังถือว่า ความคิดเห็นของเขาเป็นแบบหนึ่ง และไม่ใช่อีกแบบหนึ่ง และหากมีคนแย้งหรือกล่าวไปในทางที่ ตรงข้ามกับสิ่งที่เขาคิด เขาก็ยังถือว่ามัน ‘ขัดแย้ง’ กับความคิดของเขาได้เช่นกัน สิ่งนี้สะท้อนว่า ‘สมมุติฐาน’ แห่งการไร้ความขัดแย้งยังคงเป็นสมมุติฐานในทางปฏิบัติที่เขาปรับไว้ แม้แต่กับนัก ปรัชญาที่มีแนวคิดที่สวนทางกับ ‘กฎ’ แห่งการไร้ความขัดแย้งเองก็ตาม

ด้วยเหตุผลสองประการข้างต้น ผู้เขียนจึงเห็นว่า เราแทบจะไม่อาจปฏิเสธได้ว่า สมมุติฐานแห่งการไร้ความขัดแย้ง มีความจำเป็นในทางปฏิบัติ และอาจเป็นสิ่งที่ผู้เขียนต้อง ยอมรับไว้ก่อนเพื่อให้วิทยานิพนธ์ชิ้นนี้ยังดำเนินต่อไปได้ในทางปฏิบัติ⁹ อย่างไรก็ตาม ข้อพิจารณา ของเราต่อมโนทัศน์เรื่องความขัดแย้ง และสถานะของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งยังคงดำเนินต่อไป โดยการแยกแยะสมมุติฐานในทางปฏิบัติเกี่ยวกับความไม่ขัดแย้งในตัวเอง ออกจากกฎแห่งการไร้

⁸ อันที่จริงแล้ว อาจจะเป็นเรื่องที่ยากกว่า หากเราจะพยายามจินตนาการว่ามีช่วงขณะที่เราใช้ ชีวิต ที่ไม่ใช่ช่วงขณะที่มี ‘ปฏิบัติการ’ บางอย่างเกิดขึ้น แม้การนั่งอยู่นิ่งๆก็ยังคงอาจเรียกได้ว่าเป็นปฏิบัติการ บางอย่างเช่นกัน.

⁹ น่าสังเกตว่า เหมาะสมแล้วหรือไม่ ที่เราจะเรียกแนวโน้มที่จะปฏิบัติการอย่างไม่ขัดแย้งในตัวเอง ด้วย คำว่า ‘สมมุติฐาน’ การที่เราเดินไปไหนมาไหนด้วยความมั่นใจว่าพื้นผิวที่เท้าของเราอย่าลงในกาวถักๆไปจะไม่ ยวบยวบลง แสดงให้เห็นว่าเรามี ‘สมมุติฐาน’ ว่า “พื้นดินในกาวถักๆไปจะยังคงแข็งและมั่นคงพอที่จะรับน้ำหนัก ของฉันได้” ใช่หรือไม่ ความเคยชินหรือแนวโน้มเชิงพฤติกรรมบางประการจะนับว่าเป็นสมมุติฐานได้หรือไม่.

ความขัดแย้งก่อนในเบื้องต้น ในขั้นต่อไป เราจะลองพิจารณาถึงความพยายามที่จะบรรยายหรือโมเดลมันท์ของเรื่องความขัดแย้งนี้โดยใช้เครื่องมือทางตรรกวิทยา

โมเดลของความขัดแย้งในรูปแบบต่างๆ

ในการตอบคำถามว่า ‘ความขัดแย้ง’ คืออะไร กริม¹⁰ ได้พยายามสำรวจรวบรวมรูปแบบต่างๆ ที่มีในทศวรรษนี้ปรากฏโดยใช้งานเขียนทางปรัชญาหลายชิ้น โดยรวบรวมได้ประมาณ 240 แบบ เขาได้จัดประเภทและสรุปรวมลงเหลือ 4 รูปแบบ ได้แก่ 1) เชิงวากยสัมพันธ์ (syntactic) 2) เชิงอรรถศาสตร์ (semantic) 3) เชิงภววิทยา (ontological) และ 4) เชิงการปฏิบัติ (pragmatic) อย่างไรก็ตาม กริมยังไม่ได้วิเคราะห์รูปแบบเหล่านี้โดยใช้สัญลักษณ์ในตรรกวิทยาแบบแผนในแบบที่เบอร์โตทำ¹¹ นอกจากนี้ วูกาเชวิตได้วิเคราะห์การอ้างเหตุผลของอริสโตเติล ที่ปรากฏอยู่ใน *Metaphysics* เล่ม 3 โดยเขาได้วิเคราะห์รูปแบบของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งได้เป็น 3 สถานะ ได้แก่ 1) กฎทางตรรกวิทยา (logical) 2) กฎทางภววิทยา (ontological) และ 3) กฎเชิงจิตวิทยา (psychological) การวิเคราะห์ที่สะท้อนรูปแบบของความขัดแย้งในทศวรรษของอริสโตเติลว่า อาจแบ่งได้เป็น 3 รูปแบบเช่นกัน¹² อย่างไรก็ตาม เราสามารถเทียบความขัดแย้งเชิงตรรกวิทยาได้กับความขัดแย้งเชิงวากยสัมพันธ์และอรรถศาสตร์ เทียบความขัดแย้งเชิงจิตวิทยาได้กับความขัดแย้งเชิงการปฏิบัติ ในส่วนของการพิจารณาความเชื่อที่ขัดแย้งในตัวเอง ในที่นี้จะยึดการนำเสนอรูปแบบของความขัดแย้งตามเบอร์โต¹³

ความขัดแย้งเชิงวากยสัมพันธ์ (syntactic contradiction) เป็นความขัดแย้งที่ปรากฏอยู่ในรูปแบบของแบบแผนทางไวยากรณ์ของความสัมพันธ์ระหว่างประโยคหนึ่งและนิเสธของประโยคหนึ่ง เช่น “โสเครตีสเป็นคน” และ “โสเครตีสไม่ใช่คน” (หรือ “ไม่ใช่กรณีที่ว่าโสเครตีสเป็นคน”) เป็นต้น โดยเราสามารถสร้างประโยคแบบขัดแย้งในตัวเอง ได้โดยเชื่อมประโยคสองประโยคด้วยคำว่า ‘และ’ ความขัดแย้งแบบนี้แสดงได้ด้วยแบบแผนดังต่อไปนี้

¹⁰ Grim, Patrick. “What is a Contradiction?,” *The Law of Non-Contradiction: New Philosophical Essays*. (New York: Oxford University Press, 2004). pp. 49-72.

¹¹ Berto, Francesco. *How to Sell a Contradiction*, pp. 4-11.

¹² Łukasiewicz, Jan. “On the Principle of Contradiction in Aristotle”, p. 487.

¹³ ผู้เขียนขอปรับการใช้งานสัญลักษณ์ต่างๆไปจากต้นฉบับ เพื่อให้เป็นรูปแบบเดียวกันกับส่วนอื่นๆของวิทยานิพนธ์.

$$(C_{\text{syn}}): \quad A \ \& \ \sim A$$

ในบางกรณี เราอาจนับเพียงแค่การปรากฏของประโยคใดๆ และนิเสธของประโยคนั้นๆ ในบริบทเดียวกัน ว่าเป็นความขัดแย้งได้เช่นกัน ยกตัวอย่างเช่น ในการบรรยายของนักวิชาการท่านหนึ่ง ท่านอาจกล่าวยืนยันว่า “P” ในตอนต้นของการบรรยาย แต่จากเนื้อความอื่นๆ ประกอบกัน ท่านกลับอนุมานได้ว่า “not-P” ในตอนท้ายของการบรรยาย จะโดยรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม ท่านไม่ได้กล่าวสรุปยืนยันว่า “P & \sim P” แต่หากผู้ฟังติดตามเนื้อหาและจำความในตอนต้นได้ ก็อาจพบว่านักวิชาการท่านนี้เสนอเนื้อหาที่ขัดแย้งในตัวเอง เป็นต้น ดังนี้

$$(C_{\text{dis}}): \quad A, \ \sim A$$

และเราจะพบว่า C_{dis} นำไปสู่ C_{syn} ได้ผ่าน กฎการอนุมาน

$$(\text{Intro } \&): \quad A, B \vdash A \ \& \ B$$

และ C_{syn} นำไปสู่ C_{dis} ได้ผ่านกฎการอนุมาน

$$(\text{Elim } \&): \quad A \ \& \ B \vdash A \quad \text{หรือ} \quad A \ \& \ B \vdash B$$

เราอาจเรียก C_{syn} ได้ว่าเป็น ‘collective contradiction’ โดยเปรียบเทียบกับ C_{dis} ว่าเป็น ‘distributive contradiction’ โดย ฟาร์ซี (Achille C. Varzi) เห็นว่า ความแตกต่างระหว่างความขัดแย้งทั้งสองแบบนี้ ไม่ใช่สิ่งที่ว่างเปล่า เราไม่ควรแปลความขัดแย้งทั้งสองแบบนี้ข้ามกันไปมาอย่างอิสระโดยปราศจากบริบท เขาได้วิเคราะห์การใช้งานคำว่า ‘และ’ ที่ปรากฏอยู่โดยทั่วไป และแสดงให้เห็นว่า ตัวเชื่อม-และ ในตรรกวิทยาแบบคลาสสิก ไม่อาจใช้เทียบกับ ‘และ’ ที่เราใช้กันอยู่ได้ เนื่องจาก การอนุมานที่ถูกต้องในตรรกวิทยาคลาสสิก มิได้พิจารณาความแตกต่างของบริบทของการอนุมาน¹⁴ หากแต่พิจารณาเพียงการตีความที่เป็นไปได้ ซึ่งเราจะพบว่า ภายใน

¹⁴ Varzi, Achille C. “Conjunction and Contradiction,” *The Law of Non-Contradiction: New Philosophical Essays*. (New York: Oxford University Press, 2004). pp. 94 – 109. เพื่อให้เห็นภาพชัดขึ้น ฟาร์ซีอธิบายการอนุมานที่ถูกต้องในแบบ sequence calculi โดย ให้ ‘ $\Sigma \Rightarrow A$ ’ อ่านว่า จากข้อความชุดหนึ่ง Σ ด้วยการพิสูจน์ตามกฎการอนุมานที่ถูกต้องภายใน Σ แล้วพิสูจน์ได้ว่า A เราสามารถอธิบาย (Intro &) และ (Elim &) ได้ว่า

$$(\text{Intro } \&): \quad \text{ถ้า } \Sigma \Rightarrow A, B \text{ แล้ว } \Sigma \Rightarrow A \ \& \ B$$

$$(\text{Elim } \&): \quad \text{ถ้า } \Sigma \Rightarrow A \ \& \ B \text{ แล้ว } \Sigma \Rightarrow A, B$$

อรรถศาสตร์แบบคลาสสิก ไม่มีการตีความที่เป็นไปได้ใดๆที่ หาก A และ B จริงในการตีความนั้น แล้ว A & B จะเป็นเท็จ และในทางกลับกันก็เช่นกัน

อย่างไรก็ดี ฟาร์ซีชี้ให้เห็นว่า หากเราวิเคราะห์ผ่านอรรถศาสตร์แบบโลกที่เป็นไปได้ (possible world semantic) โดยเทียบมโนทัศน์ 'โลกที่เป็นไปได้' กับ 'สถานการณ์' 'บริบท' หรือ 'ข้อมูลพื้นฐาน' ที่ใช้ยืนยันข้อความใดๆ A เราอาจพบว่า มีเพียง (Elim &) เท่านั้นที่อาจนับว่าเป็นการอนุมานที่ถูกต้อง แต่ไม่ใช่ (Intro &) ฟาร์ซียกตัวอย่างโดยสมมุติว่า มีคอมพิวเตอร์เครื่องหนึ่ง ซึ่งเมื่อเราใส่ข้อความหนึ่งๆ ลงไป คอมพิวเตอร์เครื่องนั้นจะประมวลผลโดยใช้ฐานข้อมูลที่มี และให้ผลลัพธ์ระหว่าง "ใช่" หรือ "ไม่ใช่" สมมุติเราใส่ข้อมูลลงไปว่า "P" โดยอ้างอิงข้อมูลชุดหนึ่ง เราได้ผลลัพธ์ว่า "ใช่" พอเราใส่ข้อมูลลงไปว่า "Q" เราได้ผลลัพธ์ว่า "ใช่" แต่เนื่องจาก "P" และ "Q" นั้น ใช้ฐานข้อมูลในการประมวลอย่างอิสระไม่เกี่ยวข้องกัน พอเราใส่ข้อมูลลงไปว่า "P & Q" คอมพิวเตอร์ก็จะตอบว่า "ไม่ใช่" เนื่องจากคอมพิวเตอร์เครื่องนี้ ถูกโปรแกรมมาให้แยกแยะความถูกต้องของข้อมูลใดๆ โดยอิงจากแหล่งที่มาเดียวกันเท่านั้น เราอาจแปลกใจกรรมดังกล่าวได้ว่า ด้วยฐาน a เราได้ผลลัพธ์ว่า P_a ด้วย ฐาน b เราได้ผลลัพธ์ว่า Q_b แต่เนื่องจาก a และ b ไม่เกี่ยวข้องกันข้อความ P_a & Q_b จึงไม่ถูกต้อง เราอาจต้องการฐานข้อมูลใหม่คือ c เพื่อให้ $(P_a$ & $Q_b)_c$ เป็นข้อมูลที่ถูกต้อง

หากเราเทียบตัวอย่างเรื่องคอมพิวเตอร์กับฐานข้อมูล กับตัวอย่างเรื่องคำบรรยายของนักวิชาการและบริบทที่เขาใช้ยืนยันข้อความในการบรรยาย เราจะพบว่า เป็นไปได้ที่จากข้อมูลชุดหนึ่ง เขาอาจยืนยันว่า "P" และจากข้อมูลอีกชุดเขาอาจยืนยันว่า " $\sim P$ " แต่เขาไม่จำเป็นต้องยืนยันว่า "P & $\sim P$ " โดยตระหนักดีว่า มันไม่ได้มีความขัดแย้งกันจริงๆในบริบทเดียวกัน

เราจะพบว่า ในตรรกวิทยาแบบคลาสสิก กฎที่ว่า " $\Sigma \Rightarrow A, B$ เมื่อและต่อเมื่อ $\Sigma \Rightarrow A \& B$ " เป็นการอนุมานที่ถูกต้อง

อย่างไรก็ดี ให้เซตใดๆ Γ, Λ เป็นเซตของข้อความที่น้อยที่สุดที่สามารถใช้พิสูจน์ A และ B ได้ตามลำดับ ($\Gamma \Rightarrow A$ และ $\Lambda \Rightarrow B$) และ โดยให้ $\Gamma, \Lambda \subset \Sigma$ (อ่านว่า Γ, Λ เป็นสับเซต (subset) ของ Σ) โดยพิจารณาว่าทั้งสองเซตเป็นบริบทของการอนุมานที่แตกต่างกัน ตรรกวิทยาคลาสสิกมีสมมุติฐานว่า

" $\Sigma \Rightarrow A, B$ นำไปสู่ $\Sigma \Rightarrow A \& B$ เมื่อและต่อเมื่อ สำหรับเซตใดๆ Γ แล้ว $\Gamma \subset \Sigma$ และ $\Gamma \Rightarrow A$ และ $\Gamma \Rightarrow B$ "

เราจะพบว่า กฎการอนุมานข้างต้นจะถือว่าถูกต้องได้เฉพาะกรณีที่ $\Gamma \subset \Lambda$ และ $\Lambda \subset \Gamma$ เท่านั้น หรือก็คือ ทั้งสองเซตของข้อความที่ใช้ในการอนุมานอยู่ในบริบทเดียวกัน.

ฟาร์ซีเชื่อว่า การวิเคราะห์ดังกล่าวนำเราเข้ามาใกล้ความหมายของ ‘และ’ ที่เราใช้งานกันในชีวิตประจำวันมากกว่าการวิเคราะห์ ‘และ’ ผ่าน ‘ตัวเชื่อม-และ’ ที่ปรากฏในตรรกวิทยาคลาสสิก สำหรับเขาแล้ว มีเพียง C_{syn} เท่านั้นที่ควรนับได้ว่าเป็นความขัดแย้ง แต่ไม่ใช่ C_{dis} เนื่องจากเป็นไปได้ว่า A และ $\sim A$ อาจใช้พื้นฐาน (ground) ที่ต่างกันในการยืนยันความถูกต้อง

การอธิบายของฟาร์ซีเป็นการวิเคราะห์หมิ่นโทษเรื่องความขัดแย้งที่เมื่อวิเคราะห์ภายในตรรกวิทยาแบบคลาสสิกแล้ว ดูราวกับว่า C_{syn} และ C_{dis} จะแนบสนิทเป็นสิ่งเดียวกัน แต่หากมองจากตรรกวิทยาแบบเรเลอเวนท์ (relevant logic) ดังที่ฟาร์ซีได้วิเคราะห์ให้เห็น ก็จะไม่พบความกำกวมระหว่างสองหมิ่นโทษ อย่างไรก็ดี ผู้เขียนเห็นว่า การวิเคราะห์เช่นนี้ก็ยังคงเป็นการวิเคราะห์ผ่านเครื่องมือที่แตกต่างกัน จึงไม่ได้หมายความว่า เราจะสามารถตัดสินได้ว่า ตกกลางแล้ว เราควรจะนับว่า C_{dis} เป็นความขัดแย้งได้หรือไม่ ดังนั้น ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ยังคงถือว่า C_{syn} และ C_{dis} เป็นรูปแบบของความขัดแย้งที่เป็นไปได้ เพียงแต่ผู้เขียนยอมรับข้อสังเกตของฟาร์ซีว่า ในการพิจารณา C_{dis} ว่าเป็นความขัดแย้ง ขอให้ถือว่า เราพบประโยค A และ $\sim A$ ภายในบริบทที่เกี่ยวข้องกัน (relevant context)

ความขัดแย้งเชิงอรรถศาสตร์ (semantic contradiction) เป็นการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างประโยคทางอรรถศาสตร์ประโยคหนึ่งๆ (ในที่นี้ขอจำกัดลงที่ประโยคที่กล่าวถึงค่าความจริงของประโยคใดๆ) กับนิเสธของประโยคนั้นๆ ยกตัวอย่างเช่น “ทั้งจริงและเท็จที่ว่า ‘โสเครตีสเป็นคน’” เป็นต้น

สมมติให้ $\langle x \rangle$ คือชื่อของประโยคใดๆ x ในฐานะที่เรากำลังกล่าวถึง (mention) ประโยคนั้น โดยเทียบกับการใช้ (use) ประโยคนั้น ยกตัวอย่างเช่น มีคนผู้หนึ่งบอกกับอีกคนว่า “แผ่นดินไหวในอ่าวไทย” ซึ่งถือเป็นการใช้งานประโยคนั้น แต่หากคนฟังถามว่า “เมื่อก็พูดว่าอะไรนะ” และคนพูดตอบว่า “ฉันพูดว่า ‘แผ่นดินไหวในอ่าวไทย’” กรณีนี้เป็นการกล่าวถึงประโยค เป็นต้น และให้ $T\dots$ คือภาคแสดงความจริง อ่านว่า “... จริง” และให้ $F\dots$ ¹⁵ เป็นภาคแสดงความเท็จ อ่านว่า “... เท็จ” เราจะได้ว่า $T\langle x \rangle$ อ่านว่า “ประโยค ‘x’ จริง” และ $F\langle x \rangle$ อ่านว่า “ประโยค ‘x’ เท็จ” เราสามารถโมเดลประโยค “ประโยค ‘x’ ทั้งจริงและเท็จ” ได้เป็น

¹⁵ เครื่องหมายที่ใช้แทนภาคแสดงความเท็จ ใช้ตัวอักษร F ดังปรากฏใน $F\langle x \rangle$ (‘x’ is false.) ซึ่งตรงกันกับเครื่องหมายที่ใช้แทน ‘ภาคแสดงใดๆ’ ดังปรากฏใน Fa (a is F.) อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างนี้สามารถแยกแยะได้โดยดูจากบริบทของการใช้งานนั้นๆ.

$$(C_{sem1}): \quad T\langle x \rangle \& F\langle x \rangle$$

และหากเราถือว่า 'x' เท็จ เราก็สามารถนับว่า '~x' จริง ภายใต้เงื่อนไขของการใช้นิเสธดังนี้

$$(Neg1): \quad F\langle x \rangle \leftrightarrow T\langle \sim x \rangle$$

ซึ่ง (Neg1) ไม่มีปัญหาภายในตรรกวิทยาแบบคลาสสิก เนื่องจากทุกๆ การตีความที่ทำให้ 'x' มีค่าเท็จ '~x' ก็จริงในการตีความนั้น นิเสธระดับนี้เป็นนิเสธของประโยคภายในมิใช่ นิเสธของประโยคทางอรรถศาสตร์ จาก C_{sem1} และ (Neg1) เราได้ความขัดแย้งในรูปแบบ "ทั้งประโยค 'x' และประโยค '~x' ต่างเป็นจริงทั้งคู่" ดังนี้

$$(C_{sem2}): \quad T\langle x \rangle \& T\langle \sim x \rangle$$

อย่างไรก็ดี ย่อมเป็นไปได้ที่ประโยคทางอรรถศาสตร์จะมีนิเสธของมัน เช่น นาย ก กล่าวว่ "สิ่งที่ซูวิทย์พูดเป็นความจริง" แต่นาย ข ไม่เห็นด้วยกับนาย ก และกล่าวว่า "ที่เธอพูดนั้นมันไม่จริงเอาเสียเลย" เป็นต้น กรณีนี้ เราอาจพิจารณาผ่านเงื่อนไขของการใช้นิเสธในระดับของประโยคทางอรรถศาสตร์ โดยถือว่า "นิเสธของประโยค 'x'" จริง" เทียบได้กับ "นิเสธของประโยคที่ว่า "'x' จริง" ดังนี้

$$(Neg2a): \quad T\langle \sim x \rangle \leftrightarrow \sim T\langle x \rangle$$

เราสามารถเรียก '~T...' ในฐานะภาคแสดงก็ได้ เพื่อความสะดวกในการเรียกใช้งานมโนทัศน์ โดยเราจะเรียก $\sim T\langle x \rangle$ ว่า "ประโยค x ไม่จริง" (x is untrue.) และจาก (Neg2a) และ (Neg1) เราจะได้ว่า

$$(Neg2b): \quad F\langle x \rangle \leftrightarrow \sim T\langle x \rangle$$

จากเงื่อนไขของนิเสธทั้ง 3 ประการข้างต้น เราจะพบว่า $F\langle x \rangle$ $T\langle \sim x \rangle$ และ $\sim T\langle x \rangle$ สามารถอนุมานมาสู่กันได้อย่างอิสระ จากโมเดลที่ยกมาทำให้เราเห็นความแตกต่างระหว่าง "ความเท็จของประโยคใดๆ" "ความจริงของนิเสธของประโยคใดๆ" และ "ความไม่จริงของ

ประโยคใดๆ”¹⁶ ที่ปรากฏอยู่ในภาษาแบบแผน เราจะได้ความขัดแย้งอีกรูปแบบหนึ่ง ดังแสดงได้ว่า “ประโยคใดๆ ‘x’ ทั้งจริงและไม่จริง”

$$(C_{\text{sem3}}): \quad T\langle x \rangle \ \& \ \sim T\langle x \rangle$$

เมื่อพิจารณาความขัดแย้งทางอรรถศาสตร์ เบร์โต¹⁷ เสนอว่า เราสามารถเรียก C_{sem1} และ C_{sem2} เป็นความขัดแย้งภายใน (internal contradiction) และเราสามารถเรียก C_{sem3} ว่าเป็นความขัดแย้งภายนอก (external contradiction) อย่างไรก็ตาม ไม่ปรากฏว่าเบร์โตนิยามมโนทัศน์ทั้งสองประการนี้ไว้แต่อย่างใด ผู้เขียนเข้าใจว่า ‘ความขัดแย้งภายใน’ น่าจะหมายถึงความขัดแย้งที่อยู่ภายในระดับของประโยคที่ประโยคทางอรรถศาสตร์กล่าวถึงและ ‘ความขัดแย้งภายนอก’ น่าจะเป็นความขัดแย้งระหว่างประโยคทางอรรถศาสตร์หนึ่งกับนิเสธของประโยคนั้นๆ โดยตรง แต่หากเรานับตามนิยามนี้แล้ว เราจะนับกรณี C_{sem1} ซึ่งก็คือ ความขัดแย้ง ระหว่าง “ประโยค x จริง” กับ “ประโยค x เท็จ” เป็นความขัดแย้งแบบใด เป็นไปได้ว่า เราอาจจะถือว่ามันเป็นความขัดแย้งภายในได้ โดยอธิบายว่า ‘ $F\langle x \rangle$ ’ ไม่ได้ถือเป็นนิเสธของ ‘ $T\langle x \rangle$ ’ เหมือนกับที่ ‘ $\sim T\langle x \rangle$ ’ เป็น ดังนั้น ถ้า C_{sem1} จะเป็นความขัดแย้ง ก็น่าจะเป็นเพราะมันกำลังกล่าวถึงคุณสมบัติของประโยค x ที่ขัดแย้งกัน มากกว่าการที่ ‘การกล่าวถึงคุณสมบัติ’ ของประโยค x นั้นเป็นประโยคที่ขัดแย้งกัน ในทางกลับกัน ก็เป็นไปได้ที่เราจะเห็นว่า ‘ $F\langle x \rangle$ ’ ไม่ได้แตกต่างกับ ‘ $\sim T\langle x \rangle$ ’ นี้อยู่เลยหมายความว่า ‘ $F\langle x \rangle$ ’ เป็นประโยคทางอรรถศาสตร์ที่เป็นนิเสธของ ‘ $T\langle x \rangle$ ’ และเราก็สามารถเรียก C_{sem1} ว่าเป็นความขัดแย้งภายนอกได้เช่นกัน ดังนั้น เงื่อนไขสำคัญของการนิยามที่กล่าวมาจึงน่าจะอยู่กับว่า เรายอมรับความถูกต้องของ Neg2b หรือไม่

ความขัดแย้งทางภววิทยา (ontological contradiction) หรืออาจเรียกอีกชื่อก็ได้ว่า ความขัดแย้งเชิงอภิปรัชญา (metaphysical contradiction) เนื่องจากเป็นความขัดแย้งที่เกิดจากการพิจารณาแง่มุมทางอภิปรัชญาของวัตถุ ปัจเจกวัตถุ คุณสมบัติของวัตถุ และสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในโลก ดังตัวอย่างที่ผู้เขียนได้ยกเอาไว้ในตอนต้น เช่นกรณีของการที่ของสิ่งหนึ่งอยู่ใน

¹⁶ ความแตกต่างระหว่าง ‘ความจริง’ และ ‘ความไม่จริง’ เป็นประเด็นสำคัญที่ฟริสตีใช้เสนอทฤษฎีทางอรรถศาสตร์แบบไดอะเลติกขึ้นมา โปรดดู Priest, Graham. In Contradiction: A Study of the Trans-consistent. (New York: Oxford University Press, 2006). chapter 4.8 – 4.9.

¹⁷ Berto, Francesco. How to Sell a Contradiction, p. 7.

ห้องนอนและไม่อยู่ในห้องนอนในเวลาเดียวกัน เป็นต้น กรณีเช่นนี้เรากำลังพิจารณาสิ่งของ และคุณสมบัติที่มันเป็นอยู่ในโลก มิใช่ประโยค หรือคำกล่าว (แม้การพิจารณานี้อาจแสดงออกได้ผ่านประโยคก็ตาม)

ในที่นี้ เราสามารถแสดงความขัดแย้งทางภววิทยาผ่านประโยคที่ว่า “มีวัตถุหนึ่งๆ เมื่อพิจารณาถึงคุณสมบัติหนึ่งๆ วัตถุนั้นทั้งมีคุณสมบัติหนึ่งๆและไม่มีคุณสมบัตินั้นๆ ในเวลาเดียวกันและในแง่มุมมองการพิจารณาเดียวกัน” โมเดลได้เป็น

$$(C_{\text{onto}}): \quad \exists x \exists F (Fx \ \& \ \sim Fx)$$

อย่างไรก็ดี เราจะพบว่า C_{onto} ยังไม่อาจสะท้อนความเข้าใจต่อความขัดแย้งประเภทนี้ได้อย่างรัดกุม ประการแรก เราต้องการเงื่อนไขของการที่ปัจจัยอื่นคงที่ (ceteris paribus)¹⁸ ดังที่ปรากฏในวลี “...ในขณะเดียวกัน และในแง่มุมมองการพิจารณาเดียวกัน” แต่เราจะพบว่า ความขัดแย้งดังกล่าวเกี่ยวข้องกับดำรงอยู่ในเวลา (existence through time) ในขณะที่ผลคูณเชิงตรรก (logical multiplication) ที่เป็นไอดีเพียงพื้นฐานของการนิยามตัวเชื่อม-และ (conjunction) มิได้ถูกสร้างขึ้นมาจากมโนทัศน์ ‘ในขณะเดียวกัน’ ยกตัวอย่างเช่น ให้การตีความหนึ่ง มีประโยค P แทน “พรรคเพื่อไทยชนะการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 3 ก.ค. 2554” และ Q แทน “เจิ้งเหอค้นพบทวีปอเมริกา ก่อนคริสตศักราช โคลัมบัส” สมมติว่าทั้ง P และ Q ต่างมีค่าจริงในการตีความนี้ เราก็จะพบว่า ‘P & Q’ ก็จะมีค่าจริง โดยนิยาม โดยที่เราไม่จำเป็นต้องสงสัยเกี่ยวกับประเด็นที่ว่า P และ Q ‘จริงในขณะเดียวกัน’ หรือไม่ เป็นต้น นี่เป็นเพราะว่า ตรรกวิทยาแบบแผนนิยาม ‘ตัวเชื่อม-และ’ ผ่านความสัมพันธ์ทางอรรถศาสตร์ของประโยคองค์ประกอบ เราจะเห็นได้ว่าตรรกวิทยาแบบแผนไม่ได้นับมโนทัศน์เรื่อง ‘เวลา’ เข้าเป็นส่วนหนึ่ง เนื่องจากถูกสร้างมาให้เป็นเครื่องมือที่ใช้วิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงตรรกของประโยค ไม่ได้ถูกสร้างมาเพื่อใช้วิเคราะห์โลกและ

¹⁸ เราอาจพบการพยายามนับเอาเงื่อนไข ‘ceteris paribus’ เข้ามาสู่ตรรกวิทยาแบบแผนได้ ในการพัฒนาตรรกวิทยาแบบคอนดิชันนอล (conditional logic) โปรดดู Priest, Graham. *An Introduction to Non-Classical Logic: From If to Is*. (New York: Cambridge University Press, 2008). Part 1 Chapter 5. อย่างไรก็ตาม เงื่อนไขดังกล่าวเป็นเพียงการสร้างสมมุติฐานเพื่อใช้นิยามตัวเชื่อมเงื่อนไข (conditionals) อีกแบบขึ้นเท่านั้น เช่น $A > B$ จริง ในโลก w เมื่อและต่อเมื่อ ในทุกๆโลกที่เป็นไปได้ใดๆ w' ที่โลก w สามารถเข้าถึงได้ A จริงในโลก w' โดยทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับ A คงที่ ณ โลก w' และ B จริงในโลก w' หรือกล่าวอย่างไม่เป็นแบบแผนคือ “ถ้า A แล้ว B ” จริง เมื่อและต่อเมื่อ (1) ทุกกรณีที่เป็นไปได้ที่ A จริง B ก็จริงด้วย และ(2)ทุกๆกรณีที่ว่านั้นทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับ A คงที่เมื่อเทียบกับกรณีที่กำลังพิจารณาอยู่ เป็นต้น.

มโนทัศน์ทางอภิปรัชญาโดยตรง ดังนั้น เราจึงไม่อาจคาดหวังว่าโมเดลดังกล่าวจะสะท้อนความเข้าใจประการนี้ได้อย่างประจักษ์ชัด

ประการที่สอง มีความกำกวมเกิดขึ้นในการใช้เครื่องหมาย $\sim Fx$ แทน สถานการณ์ “ไม่จริงที่ว่า วัตถุใดๆ x มีคุณสมบัติ F ” เนื่องจากสำหรับการพิจารณาความสัมพันธ์เชิงตรรกะระหว่างประโยค ไม่ใช่เรื่องแปลกที่เราจะให้ ‘นิเสธ’ ทำหน้าที่เป็นฟังก์ชันเชิงประโยค (sentential function)¹⁹ ที่ทำงานกับประโยคใดๆ Fx โดยฟังก์ชันนี้มีหน้าที่กลับค่าทางอรรถศาสตร์ของประโยคนั้นๆ จากค่าหนึ่งไปสู่ค่าตรงข้าม แต่เมื่อเราประยุกต์แบบแผน $\sim Fx$ เพื่ออธิบายสถานการณ์ที่มีอยู่ในโลก (หรือให้ชัดเจน ควรเขียนว่า $\exists x \exists F \sim Fx$) บทบาทของ ‘นิเสธ’ อาจแตกต่างจากการเป็นฟังก์ชันเชิงประโยค เนื่องจาก Fx แทนสถานการณ์ คำถามก็คือ $\sim Fx$ ใช้แทนสถานการณ์ด้วยหรือไม่ ความสับสนเช่นนี้เกิดจากการใช้คำ ‘ไม่’ ในบริบทที่หลากหลาย เป็นไปได้ว่า “นายกของเราไม่อยู่ในสภา” อาจเป็นการบรรยายสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งอาจนำไปสู่คำถามว่าประโยคนี้อธิบายสถานการณ์แบบใดกันแน่ หรืออีกทางหนึ่งประโยคนี้อาจเป็นการปฏิเสธสถานการณ์ที่นายกของเราอยู่ในสภา เราจะเห็นได้ถึงความกำกวม บางประการในการใช้สัญลักษณ์เชิงแบบแผนมาโมเดลมโนทัศน์เกี่ยวกับความขัดแย้งในโลก²⁰

ความขัดแย้งเชิงการปฏิบัติ (pragmatic contradiction) เกี่ยวเนื่องอย่างสำคัญกับมโนทัศน์ที่อยู่นอกเหนือวจนภาษา ยกตัวอย่างเช่น ความเชื่อ (belief) การยืนยัน/ปฏิเสธ (assertion/denial) การยอมรับ-ปฏิเสธอย่างมีเหตุมีผล (rational acceptance/rational rejection) ในชีวิตทางปฏิบัติ ประโยคต่างๆ ไม่ได้ถูกใช้งานอย่างลอยๆ หากแต่มันมาพร้อมกับการกระทำบางอย่างในขณะที่ใช้ประโยคนั้นๆ เช่น ในการพูดว่า “ไปหยิบร่มมาให้หน่อย” ผู้พูดอาจกำลังออกคำสั่ง และการสั่งนี้ประกอบด้วยการคาดหวังให้คำสั่งนั้นสัมฤทธิ์ผลด้วย หรือการบอก ว่า “ผมไม่ใช่ฆาตกร” ผู้พูดอาจกำลังยืนยันว่าตนไม่ใช่ฆาตกร หรือมองอีกมุมเขาอาจกำลังปฏิเสธข้อกล่าวหาที่ว่าเขาเป็นฆาตกร หรือกรณีของการสืบสวนคดีฆาตกรรม นักสืบอาจกล่าวว่า “จากหลักฐานที่ผมมีระบุได้ว่า เขาไม่ใช่ฆาตกร” ในที่นี้ นักสืบกำลังปฏิเสธอย่างมีเหตุมีผลด้วยหลักฐานที่เขามี หรือกรณีที่คนผู้หนึ่งบอกกับอีกคนหนึ่งว่า “อย่าไปเลือกคนแบบนี้เป็นนายกเลยคนๆนี้ดีแต่พูด” สมมติว่าเขากล่าวออกมาจากใจ ประโยคที่ว่านี้ก็มาพร้อมการยืนยันความเชื่อ เป็นต้น

¹⁹ Priest, Graham. Doubt Truth to be a Liar. (New York: Oxford, 2006). p. 77.

²⁰ ประเด็นนี้จะได้รับการพิจารณาในฐาณะข้อสังเกตเพิ่มเติม โปรดดูบทที่ 5 ของวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้.

เราจะถือว่ามโนทัศน์เหล่านี้เป็นพลังบางอย่างที่ฝังติดอยู่กับตัวประโยคโดยอิงอยู่กับผู้ใช้ประโยคนั้น ให้เครื่องหมาย $\vdash_x \rangle A$ แทน บุคคลใดๆ x ได้กระทำการใดๆ \vdash ผ่านประโยคใดๆ A และให้ $\neg_x \rangle A$ แทนการกระทำที่ตรงข้ามกับ $\vdash_x \rangle A$ ยกตัวอย่างเช่น ในการพิจารณา ‘การยืนยัน’ ‘ $Asrt_x \rangle A$ ’ อ่านว่า “ x ยืนยันว่า A ” และ ‘ $Deny_x \rangle A$ ’ อ่านว่า “ x ปฏิเสธว่า A ” เป็นต้น สมมติให้การยืนยัน/ปฏิเสธเป็นกรณีตัวแทนของกรณีอื่นๆ ความขัดแย้งเชิงการปฏิบัติแสดงได้ผ่านประโยค “ x ยืนยันว่า A และ x ก็ยืนยันว่า $\sim A$ ” ดังโมเดลต่อไปนี้

$$(C_{\text{prag1}}): \quad Asrt_x \rangle A \ \& \ Asrt_x \rangle \sim A$$

นอกจากนี้ เรามักจะคุ้นเคยกับเงื่อนไขที่ว่า การยืนยันนิเสธของประโยคใดๆ ก็คือการปฏิเสธประโยคนั้นๆ เช่น “ผมขอยืนยันว่า *ไม่จริงที่ว่าผมคือฆาตกร*” เราสามารถเข้าใจได้ว่าเท่ากันกับ “ผมขอปฏิเสธข้อกล่าวหาที่ว่าผมคือฆาตกร” ความเข้าใจนี้สะท้อนความสัมพันธ์บางอย่างระหว่างการยืนยันและการปฏิเสธ ผ่านมโนทัศน์นิเสธ ดังโมเดลต่อไปนี้

$$(Asrt_1): \quad Asrt_x \rangle \sim A \leftrightarrow Deny_x \rangle A$$

หรือในรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างการที่คนผู้หนึ่งปฏิเสธว่า *ไม่-A* สามารถแทนที่กันได้ด้วยการที่คนผู้หนึ่งยืนยันว่า A

$$(Asrt_2): \quad Deny_x \rangle \sim A \leftrightarrow Asrt_x \rangle A$$

อย่างไรก็ดี เราจะเห็นว่า $Asrt_1$ น่าจะใกล้เคียงกับสามัญสำนึกมากกว่า $Asrt_2$ เนื่องจาก ‘การยืนยัน’ ดูจะเป็นการกระทำที่ระบุเจาะจงมากกว่า ‘การปฏิเสธ’ ในการที่บุคคลยืนยันใดๆ ลงไปว่า “*ไม่-A*” ดูราวกับว่าเขาได้กีดกันกรณีอื่นๆ ที่ไม่เข้ากันกับ A ออกไป ในการยืนยันนั้นๆ ในขณะที่การปฏิเสธว่า “*ไม่-A*” มีลักษณะคลุมเครือมากกว่า หลายครั้งที่เราพบการใช้งาน ‘การปฏิเสธ’ ในเชิงวาทศิลป์ เช่นในการถามว่า “เธอรักฉันหรือเปล่า” อาจได้รับคำตอบกลับมาว่า “ไม่ใช่ว่าไม่รัก” นี่เป็นการปฏิเสธการไม่รัก แต่ก็ไม่ได้เป็นการยืนยันว่ารัก เป็นต้น นอกจากนี้ เรายังสามารถใช้งานการยืนยันและปฏิเสธอย่างแตกต่างกันได้ในหลายบริบท ยกตัวอย่างเช่น ในการสำรวจทางดาราศาสตร์ นักวิทยาศาสตร์อาจมีข้อมูลเพียงพอที่จะปฏิเสธว่า “ดาวเคราะห์เอ็ม-79 ไม่มีสิ่งมีชีวิต” เนื่องจากมีข้อมูลหลายอย่างเปิดความเป็นไปได้ที่ว่ามัน แต่อย่างไรก็ดี ข้อมูลเหล่านั้นก็อาจจะยังไม่เพียงพอที่จะยืนยันว่า “ดาวเอ็ม-79 มีสิ่งมีชีวิต” ในที่นี้ การยืนยันและปฏิเสธอยู่ภายใต้เงื่อนไขการมีข้อมูลเพียงพอที่จะยืนยันหรือปฏิเสธ เป็นต้น ดังนั้น โมเดล $Asrt_1$ และ $Asrt_2$ จึงอาจไม่ได้เท่ากันหรือแทนที่กันได้จริงๆ

อย่างไรก็ดี หากเราปรับสมมติฐาน $Asrt_1$ และ $Asrt_2$ เอาไว้ก่อน จาก C_{prag1} เราจะได้ ความขัดแย้งในอีกหลายรูปแบบตามมา ยกตัวอย่างเช่น ความขัดแย้งที่แสดงผ่านประโยค “ x ยืนยัน A และ x ก็ปฏิเสธ A เช่นกัน” เช่น สมมติในการให้ปากคำ ทนายฝ่ายโจทก์ซักถามจำเลยในชั้นแรกจำเลยยืนยันว่าตนไม่ได้อยู่ในที่เกิดเหตุ แต่เมื่อถามต่อไปอีกกลับให้การยืนยันว่าตนอยู่ในที่เกิดเหตุ เช่นนี้ จาก $Asrt_1$ ทนายคนนั้นอาจสรุปต่อศาลว่า “จำเลยให้การขัดแย้งในตัวเอง โดยทั้งยืนยันและปฏิเสธว่าตนอยู่ในที่เกิดเหตุ” เป็นต้น เราอาจลองโมเดลความขัดแย้งในรูปแบบต่างๆที่ตามมาได้ดังต่อไปนี้

$$(C_{prag2}): \quad Asrt_x \rangle A \ \& \ Deny_x \rangle A$$

$$(C_{prag3}): \quad Asrt_x \rangle \sim A \ \& \ Deny_x \rangle \sim A$$

$$(C_{prag4}): \quad Deny_x \rangle A \ \& \ Deny_x \rangle \sim A$$

เมื่อลองพิจารณาโดยเปรียบเทียบกับความเข้าใจตามสามัญสำนึก เราจะพบว่ากรณีของการ “ทั้งยืนยันว่า A และยืนยันว่า $\sim A$ ” (หรือ C_{prag1}) และ การ “ทั้งปฏิเสธว่า A และปฏิเสธว่า $\sim A$ ” (หรือ C_{prag4}) อาจจะได้ในชีวิตประจำวัน เช่น กรณีที่ผู้ที่ยืนยันนั้นมีเหตุผลบางประการที่ต้องการจะอธิบายเพิ่ม เช่นในการถามว่า “เธอรักฉันหรือไม่” คำตอบอาจเป็น “ทั้งรักและไม่รัก...เธอคงจะเข้าใจ...ฉันคิดกับเธอแบบเพื่อน” ในที่นี้ เราจะพบว่า คำถามอาจถามถึง “รักฉันซู้สาว” แต่ผู้ตอบตอบว่า “รักแบบเพื่อน และไม่รักแบบฉันซู้สาว” เป็นต้น ในกรณีเช่นนี้ เราจะพบว่าการกระทำที่ดูขัดแย้งกันนี้ แท้ที่จริงแล้วก็ได้ไม่ได้ขัดแย้ง ที่ดูเหมือนขัดแย้งกันนั้นเป็นภาพพื้นผิวที่ปกคลุมความต่างของการใช้งานคำว่า ‘รัก’ ที่แตกต่างกันเท่านั้น

อย่างไรก็ดี ตัวอย่างนี้ก็ไม่ได้ทำให้โมเดล C_{prag1} และ C_{prag4} ผิดพลาดหรือใช้ไม่ได้ ตัวอย่างนี้เป็นเพียงการที่เราสามารถอธิบายปรากฏการณ์ของการกระทำที่ขัดแย้งในตัวเอง โดยแสดงให้เห็นว่าแท้ที่จริงแล้วมันไม่ได้ขัดแย้ง เป็นเพียงการใช้คำที่ต่างกัน หรือการอธิบายความไม่ขัดแย้งกันผ่านการใส่พารามิเตอร์ (parameterization)²¹ เช่น ให้ “ a รัก b ” แทนด้วย $Love(a,b)$ กรณีที่เราพบกับสถานการณ์ที่ “ $Asrt_x \rangle Love(a,b) \ \& \ Asrt_x \rangle \sim Love(a,b)$ ” ซึ่งดูเหมือนกับจะเป็นสถานการณ์ที่ขัดแย้งในตัวเอง แต่แท้จริงแล้ว ภาคแสดงการรัก $Love(x,y)$ ที่ปรากฏอยู่ใน

²¹ Berto, Francesco. *How to Sell a Contradiction*, pp. 47-8. และ Priest, Graham. *Beyond the Limits of Thought* (New York: Oxford University Press, 2002). pp. 151-153.

สถานการณ์นี้ทั้งสองส่วนมีความแตกต่างกัน โดยอันแรกเป็นภาคแสดงความรักแบบเพื่อน $\text{Love}_1(x,y)$ อีกอันเป็นความรักฉันคู่สาว $\text{Love}_2(x,y)$ ดังนั้น จริงๆแล้วประโยคดังกล่าวแสดงได้ว่า “ $\text{Asrt}_a \rangle \text{Love}_1(a,b) \ \& \ \text{Asrt}_a \rangle \sim \text{Love}_2(a,b)$ ” ซึ่งไม่เป็นความขัดแย้งแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม นี่เป็นเพียงการวิเคราะห์ให้เห็นว่า สถานการณ์ที่ว่านั้นไม่ได้เข้าข่าย C_{prag1} เพียงเท่านั้น ไม่ได้เป็นการอธิบายว่า เราสามารถแปลงกรณีที่เราพบสถานการณ์แบบ C_{prag1} โดยใส่ค่าพารามิเตอร์ให้ความขัดแย้งที่ปรากฏอยู่ปลาสนาการไปได้ในทุกๆกรณี การจะใส่พารามิเตอร์ให้แก่ภาคแสดงได้นั้น เราอาจต้องมีเหตุผลที่ดีพอ มากกว่าเหตุผลว่า “เราไม่ต้องการให้มันขัดแย้งในตัวเอง”

สำหรับกรณีของสถานการณ์ที่เราพบว่า บุคคลผู้หนึ่งกำลังทั้งยืนยันและปฏิเสธในประโยคเดียวกันไปพร้อมๆกัน ดังในโมเดล C_{prag2} และ C_{prag3} ดูเหมือนจะเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับสามัญสำนึกมากกว่า เนื่องจากการยืนยันและปฏิเสธไม่ใช่เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏอยู่ในประโยค แต่เป็นการกระทำบางอย่างที่ผูกติดหรือพ่วงมากับสถานการณ์ที่ประโยคนั้นๆได้รับการใช้งาน ดังนั้น ลำพังประโยค “ฉันยืนยันว่า...” อาจไม่ได้แสดงให้เห็นตัว ‘การยืนยัน’ และลำพังประโยค “ฉันขอปฏิเสธว่า...” โดยตัวมันเองก็ไม่ได้แสดงถึง ‘การปฏิเสธ’ ยกตัวอย่างเช่น เป็นไปได้ว่าเราจะใช้ประโยค “ฉันยืนยันว่า...” ในฐานะการปฏิเสธ ลองจินตนาการถึงสถานการณ์ที่คนผู้หนึ่งถูกกล่าวหาว่าขายเสีย และเขาตอบได้ข้อกล่าวหาว่า “ฉันยืนยันว่าฉันไม่ได้รับเงินจากใครมาสักแดงเดียว” โดยประโยคนี้เท่ากับเป็นการยืนยันความบริสุทธิ์ แต่โดยบริบทของการถูกกล่าวหา ประโยคนี้พ่วงมากับการปฏิเสธข้อกล่าวหา เป็นต้น ท่าทีของการยืนยันหรือการปฏิเสธจึงน่าจะเกี่ยวข้องอย่างสำคัญกับบริบทที่มีการใช้งาน ดังนั้น เราจะเห็นว่า โมเดล C_{prag2} และ C_{prag3} มีลักษณะสำคัญที่แตกต่างจาก C_{prag1} และ C_{prag4} กล่าวคือ ในสองโมเดลหลังนี้ความขัดแย้งปรากฏอยู่ที่ในระดับประโยค ไม่ใช่ในระดับของการกระทำทางภาษา ในขณะที่ สองโมเดลแรก ความขัดแย้งปรากฏอยู่ที่ตัวการกระทำทางภาษา

ดังเราจะเห็นว่า ในกรณีของ C_{prag1} และ C_{prag4} เราอาจตีความไปได้ว่า เป็นการใช้งานประโยคที่อาจประกอบด้วยภาคแสดงที่กำกวมหรือมีความหมายไม่ได้เท่ากันเสียทีเดียว การพยายามแก้ไขสถานการณ์โดยการใส่พารามิเตอร์ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น จึงเป็นไปได้ในโมเดลนี้ นั่นอาจเป็นเพราะว่า ในกรณีนี้เราพบว่า ความขัดแย้งปรากฏอยู่ในประโยคที่ขัดแย้งกัน แต่ผู้พูดกลับมีท่าทียืนยัน (หรือปฏิเสธ) ทั้งสองประโยค ซึ่งอันที่จริงแล้ว ในกรณีนี้เราแทบไม่ต้องพิจารณาถึงท่าทีของผู้พูดก็ได้ โดยลดทอนความขัดแย้งเชิงการปฏิบัติไปเป็นความขัดแย้งในรูปแบบอื่นๆได้ เช่น เราอาจสงสัยว่าสิ่งที่เขาพูดจะเป็นความจริงได้อย่างไร นี่เป็นการลดทอนไปสู่ความขัดแย้งเชิงอรรถศาสตร์ หรือหากประโยคที่ผู้พูดยืนยันเกี่ยวข้องกับการบรรยายโลก เราอาจถามว่า สิ่งที่เขา

พูดมันเป็นไปได้ในโลกนี้ด้วยหรือ ซึ่งเท่ากับลดทอนมันลงไปสู่ความขัดแย้งเชิงภววิทยา เป็นต้น ในกรณีนี้ เราอาจไม่ถึงกับต้องถามว่า คุณเสียสติไปแล้วหรือ เพียงแต่เราอาจสงสัยได้ว่า เขามีเหตุผลอะไรที่พูดแบบนั้น

แต่ในกรณีของ $C_{\text{prag}2}$ และ $C_{\text{prag}3}$ อาจแตกต่างออกไป เนื่องจากความขัดแย้งปรากฏอยู่ที่ตัว ‘การกระทำ’ ของผู้พูด ไม่ได้ปรากฏอยู่ใน ‘สิ่งที่เขาพูด’ แม้ไม่ใช่เรื่องง่ายที่เราจะแยกขาด ‘การพูด’ ออกจาก ‘คำพูด’ แต่อย่างน้อยที่สุด สองสิ่งนี้ย่อมไม่ใช่สิ่งเดียวกัน สมมติว่านักการเมืองผู้หนึ่งกล่าวปราศรัยอยู่บนเวที มีคนผู้หนึ่งซึ่งชอบนักการเมืองผู้นี้ได้คัดเสียงของเขาเอาไว้เพื่อเอาไปเผยแพร่ต่อ เมื่อกลับมาที่บ้าน เขาก็เปิดเทปเสียงที่อัดเอาไว้ให้แก่มหาชิกในครอบครัวฟัง อย่างไรก็ตาม มีคนผู้หนึ่งในที่นั่นถามขึ้นมาว่า “นี่ใครพูด” ผู้ที่เปิดเทปเสียงตอบว่า “คุณไม่ได้ยินหรือ นี่ เครื่องเสียงสเตอริโอกำลังพูด” หากคำตอบนี้ไม่ได้มีเจตนาถกถามผู้ถามแล้ว ก็คงเป็นความสับสนของผู้ตอบเองที่คิดว่า สิ่งที่เปล่งเสียงออกมาเป็นภาษาที่เข้าใจได้ สามารถ ‘พูด’ ได้ด้วยกันทั้งนั้น ในกรณีนี้ เราจะเห็นว่า ‘การพูด’ มิใช่ ‘คำพูด’ เครื่องสเตอริโออาจเปล่งคำพูดออกมา แต่นั่นเป็นคำพูดที่นักการเมืองผู้หนึ่งเป็นผู้พูด เป็นต้น ในเมื่อประโยคหนึ่งๆมีการกระทำบางอย่างพ่วงมาได้ ก็เป็นไปได้ที่เราอาจจะพบกับสถานการณ์ที่ ประโยคหนึ่งๆกลับมีการกระทำที่ดูจะขัดแย้งในตัวเองพ่วงมากับประโยคนั้น กรณีเช่นนี้ดูจะน่าฉงนงงยิ่งกว่ากรณีของการพบประโยคที่ขัดแย้งกันเอง เป็นไปได้ที่เราจะสงสัยว่า “เขายังสติดีอยู่หรือเปล่า” นี้ไม่ใช่ข้อกล่าวหา แต่เป็นเพียงการแสดงออกว่าเราไม่เข้าใจการกระทำของเขา ดังที่เราจะพบต่อไปว่า ความขัดแย้งในกรณีนี้ เกี่ยวพันกับประเด็นเรื่อง ‘ความมีเหตุมีผล’ (rationality) เนื่องจากในชีวิตประจำวัน เราถูกฝึกมาให้กระทำการใดๆอย่างมีเหตุมีผล ไม่ว่าจะโดยตระหนักหรือไม่ก็ตาม เมื่อเห็นท่อน้ำที่รั่วไหลอยู่ตรงหน้า เราจะเดินอ้อมไป ใครก็ตามที่ทั้งๆที่เห็นท่อน้ำที่รั่วอยู่ต่อหน้าต่อตา แต่ยังคงเดินต่อไปจนตกท่อและได้รับบาดเจ็บ โดยมีได้เป็นอุบัติเหตุหรือความผิดพลาด ก็เป็นที่น่าสงสัยว่า หากการกระทำที่ว่ามีเหตุมีผลแล้ว เขาคงปรารถนาจะฆ่าตัวตายหรือขึ้นชอบความเจ็บปวด แต่หากตรวจสอบดูแล้ว ไม่อาจหาเหตุผลใดๆมาอธิบายได้ทั้งนั้น เราก็อาจสงสัยได้ว่า การกระทำของเขาคงไร้เหตุไร้ผล (irrational) ความสงสัยนี้อาจมาพร้อมกับความสงสัยว่า เขายังคงสติดีอยู่ดังคนปกติหรือไม่²² นี่เป็นสาเหตุว่าทำไมในสถานการณ์ที่เราพบว่าบุคคลผู้หนึ่งทั้ง

²² จะได้เห็นว่ ‘ความมีเหตุมีผล’ มีลักษณะเชิงบรรทัดฐานมากกว่าจะมีลักษณะเชิงบรรยาย เนื่องจากอาจมีเกณฑ์บางประการที่ใช้ในการตัดสินว่า การกระทำใดเรียกว่ามีเหตุมีผล และการกระทำใดเรียกว่าไม่มี ในการตรวจสอบหา ‘เหตุผล’ ของการจงใจเดินตกท่อ เราจะไม่นับเหตุผลที่ว่า “เพราะเขาหิวข้าว” เป็นเหตุผล แต่เราอาจนับเหตุผลว่า “เพราะว่า แม้เขาจะมองเห็น แต่เขาก็กลัวแต่หม่อมลอยคิดเรื่องอื่น” เป็นเหตุผลได้ อะไรคือ

ยืนยันและปฏิเสธประโยคหนึ่งๆพร้อมกัน จึงเป็นสถานการณ์ที่น่างง เขามีได้พูดในสิ่งที่ขัดแย้งในตัวเอง แต่เป็นการกระทำของเขาต่างหากที่ขัดแย้งในตัวเอง

จากข้อพิจารณาข้างต้น เราจะเห็นความแตกต่างระหว่างโมเดล C_{prag2} และ C_{prag3} กับโมเดล C_{prag1} และ C_{prag4} และโดยการยอมรับ $Asrt_1$ และ $Asrt_2$ เราได้ทำให้ความแตกต่างที่วางนี้เลือนลางลงไป เนื่องจากเราสามารถแปลงโมเดลคู่แรกกลับไปกลับมากับโมเดลคู่หลังได้

ข้อสังเกตอีกประการก็คือ จากการพิจารณาข้างต้น เราจะเห็นได้ว่า การยืนยันและการปฏิเสธเป็น ‘กิจกรรมทางภาษา’ มากกว่าจะเป็น ‘ประโยค’ ดังนั้น การที่เราใช้ตรรกวิทยาแบบแผนและเครื่องหมายสัญลักษณ์มาโมเดลความขัดแย้งเชิงการปฏิบัติจึงประสบข้อจำกัดที่ว่าในการใช้สัญลักษณ์ ‘ \vdash_x A’ เราไม่ควรใช้แทน ‘ประโยค’ ว่า “x ยืนยันว่า A” แต่ควรเข้าใจมันในฐานะสถานการณ์ของกิจกรรมทางภาษาโดยผู้พูด x ได้ใช้ประโยค ‘A’ ในการยืนยันว่า A และสิ่งนี้คือข้อจำกัดของโมเดล เนื่องจากเมื่อเราโมเดลสถานการณ์ดังกล่าวเข้าสู่ตรรกวิทยาแบบแผนเรากำลังจัดการกับสถานการณ์นั้นๆราวกับว่ามันสามารถแทนได้ด้วยประโยคหนึ่งที่บรรยายถึงสถานการณ์นั้น ทั้งๆที่ทั้งสองสิ่งนี้ไม่เท่ากันเสียทีเดียว

จากการพิจารณาความขัดแย้งทั้ง 4 แบบ โดยการโมเดลมันผ่านระบบสัญลักษณ์และตรรกวิทยาแบบแผน เราจะพบว่าโมเดลที่ได้ยังมีข้อจำกัดบางประการที่ผู้ใช้งานโมเดลควรตระหนักว่า โมเดลดังกล่าวยังไม่ใช่วิธีภาพแทนที่สมบูรณ์ของความขัดแย้งที่เราต้องการพิจารณาจริงๆ จึงอาจมีผู้ตั้งข้อสงสัยได้ว่า เหตุใดผู้เขียนจึงเลือกที่จะโมเดลความขัดแย้งด้วยเครื่องมือเหล่านี้ เหตุผลของผู้เขียนมีดังต่อไปนี้

ประการแรก แม้ภาษาสัญลักษณ์จะมีข้อจำกัดดังที่พิจารณามา แต่นั่นก็มิได้หมายความว่า ภาษาธรรมชาติจะไร้ซึ่งข้อจำกัด ยกตัวอย่างเช่น ในการพิจารณาข้างต้น ผู้เขียนได้ใช้ภาษาธรรมชาติอธิบายให้เห็นข้อจำกัดของภาษาแบบแผน ในการใช้สัญลักษณ์ ‘ \vdash_x ’ แทนการกระทำทางภาษาของบุคคลใดๆ x ที่ยืนยันประโยคที่ตามมา แต่ในการอธิบายว่า “...แทนการกระทำทางภาษาของบุคคลใดๆ x ที่ยืนยันประโยคที่ตามมา” โดยตัวมันเองก็ยังคงเป็นประโยค

เกณฑ์ที่เราใช้กีดกันประโยคชุดหนึ่งออกจากเหตุผลที่เป็นไปได้ต่อการกระทำหนึ่งๆ มีบรรทัดฐานบางประการควบคุมการตัดสินที่ว่ามีใช่หรือไม่ สมมุติหากบรรทัดฐานที่ว่านั้นถูกปรับเปลี่ยนไป ก็อาจจะเป็นได้ว่า “เขาเดินตกท่อโดยจงใจ เพราะเขาหิวข้าว” อาจนับเป็นการกระทำและเหตุผลที่สอดคล้องกับ ‘ความมีเหตุมีผล’ ก็เป็นไปได้.

มิได้เป็นตัวแทนที่สมบูรณ์ของตัวการกระทำ ดังเช่น “ท่านกำลังอ่านประโยคนี้อยู่” เป็นประโยค แต่ไม่ใช่ตัวกิจกรรมการอ่านของท่านในขณะนี้ เป็นต้น

อย่างไรก็ดี เราอาจต้องยอมรับว่าภาษาธรรมชาติอาจมีพลังในการอธิบายบรรยายความได้ดีกว่าภาษาแบบแผน ดังที่ผู้เขียนได้ใช้ภาษาธรรมชาติวิเคราะห์ข้อจำกัดของภาษาแบบแผน แต่สิ่งที่ภาษาแบบแผนมีก็คือ ‘ความชัดเจน’ อย่างไรก็ดี ความชัดเจนที่ว่านี้จะเป็นคุณลักษณะที่ติดอยู่กับตัวเครื่องมือทางสัญลักษณ์ มากกว่าจะเป็นสิ่งที่ติดอยู่กับตัวสถานการณ์ที่เป็นรูปธรรมหนึ่งๆ ในสถานการณ์ใดๆ เราอาจใช้ประโยค “คุณนายมากาเร็ตยืนยันว่าเธอไม่ได้ทำให้อาบน้ำใครเพราะเปิด” หรือเราใช้สัญลักษณ์ “ $\vdash_a \rangle P$ ” โดยให้ \vdash_a แทน และให้ P แทน เป็นต้น ก็ย่อมได้ แต่ในการบรรยายด้วยประโยคดังกล่าว เราได้ทำการวิเคราะห์สถานการณ์ที่เป็นรูปธรรมนั้นๆ ไปในตัวแล้ว โดยใช้เครื่องมือทางภาษาที่เรามี เราได้ทำบางอย่างให้ประจักษ์ออกมาผ่านภาษาที่เราใช้ ไม่ว่าจะข้อถกเถียงที่ว่า “มีสิ่งๆ ที่เรียกว่า ‘การยืนยัน’ อยู่ในสถานการณ์ที่เป็นรูปธรรมโดยแยกออกได้จาก ‘ประโยคที่ได้รับการยืนยัน’ หรือไม่” จะได้รับคำตอบหรือไม่อย่างไรในการใช้เครื่องมือทางภาษา เราได้ฉาย (project) สถานการณ์นั้นๆ ผ่านเครื่องมือที่เรามี และที่ภาษาแบบแผนสามารถทำให้การตีความสถานการณ์ชัดเจนมากขึ้นก็เพราะว่า เราเลือกที่จะสกัดเอาสถานการณ์ที่ว่าออกมาแต่เฉพาะรูปแบบบางประการที่แสดง (show) อยู่ในสถานการณ์นั้น และเราใช้สัญลักษณ์ที่ตายตัวที่มีนิยามที่ชัดเจน แทนรูปแบบที่วุ่นๆ ดังที่จะเห็นได้ว่า ด้วยภาษาแบบแผน เราเห็นความแตกต่างระหว่างโมเดล C_{prag2} และ C_{prag3} กับโมเดล C_{prag1} และ C_{prag4} แต่ภาษาแบบแผนก็ไม่มีพลังเพียงพอที่จะเก็บรายละเอียดที่ควรใช้ประกอบการบรรยายสถานะเชิงภววิทยาในกรณีของ C_{onto} ได้เช่นกัน

ประการที่สอง จากการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผู้เขียนพบว่า ข้อถกเถียงเกี่ยวกับสถานการณ์ของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งในบริบทร่วมสมัย ปรากฏอยู่ในสาขาของตรรกวิทยาแบบแผนและปรัชญาตรรกวิทยา (philosophy of logic) การใช้ภาษาแบบแผนมาโมเดลความขัดแย้งจึงเป็นความสะดวกในทางปฏิบัติที่จะเชื่อมร้อยงานที่ผู้เขียนต้องศึกษาเข้ามาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ด้วยเหตุผลสองประการนี้ ผู้เขียนขอใช้โมเดลที่ได้มา ในส่วนต่อๆ ไปของวิทยานิพนธ์ โดยตระหนักถึงข้อจำกัดที่มี และโดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ผู้เขียนย่อมต้องใช้ภาษาธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เช่นกัน

2.2 กฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง

ราวกับจะเป็นสิ่งที่อยู่ในสามัญสำนึกของนักตรรกวิทยา ที่จะกล่าวถึง ‘กฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง’ (law of non-contradiction) ในฐานะคำบรรยายเกี่ยวกับความไม่ขัดแย้งในตัวเอง เช่น “ไม่มีสิ่งใดที่จะทั้งจริงและเท็จ”²³ (Nothing is both true and false.) หรือ ทุกๆ ความขัดแย้งเป็นเท็จ²⁴ (All contradictions are false.) นี่เป็นการบรรยายถึงลักษณะทางอรรถศาสตร์ของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง หรือบางครั้ง กฎแห่งการไร้ความขัดแย้งก็อาจอยู่ในรูปของประโยคโมดัล (modal sentence) เช่น “ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่เป็นไปได้” หรือคือ ‘ $\sim \Diamond (A \ \& \ \sim A)$ ’ หรือแสดงในเชิงกลับว่า “จำเป็นที่ว่า ไม่มีกรณี A และนิเสธของ A หรือคือ ‘ $\Box \sim (A \ \& \ \sim A)$ ’²⁵ เป็นต้น จึงเป็นไปได้ที่กฎแห่งการไร้ความขัดแย้งอาจแสดงได้ในรูปแบบของนิเสธของประโยคแบบขัดแย้ง (negation of contradictory statement) หรือก็คือ เป็นประโยคที่บรรยายถึงความไม่ขัดแย้ง หรือปฏิเสธที่ตัดกันความขัดแย้งออกไป²⁶ และเมื่อพิจารณาจากมุมมองของตรรกวิทยาแบบคลาสสิกแล้ว เราจะถือว่าประโยคประเภทนี้เป็นประโยคที่จริงเชิงตรรก (logical truth)²⁷ เนื่องจากส่วนที่แล้ว เราได้พิจารณาความขัดแย้งใน 4 รูปแบบที่เป็นไปได้แล้ว ในขั้นนี้ เราจะลองพิจารณากฎแห่งการไร้ความขัดแย้งโดยสัมพันธ์กับโมเดลของความขัดแย้งที่เรามี

²³ Priest, Graham. “What’s so bad about contradiction,” The Law of Non-Contradiction: New Philosophical Essays. (New York: Oxford University Press, 2004). p. 29.

²⁴ โดยปรับจากนิยามของแนวคิดไดอะเลซิสที่ว่า “มีบางความขัดแย้งที่นับว่าจริง” (Some contradictions are true) โปรดดู Priest, Graham. Doubt truth to be a liar, p. 1.

²⁵ Ibid., p. 78.

²⁶ Berto, Francesco. How to Sell a Contradiction, p. 16.

²⁷ นิยามของ ‘จริงเชิงตรรก’ มีหลายแบบ คำอธิบายที่ค่อนข้างให้ภาพได้ชัดเจน มักเป็นการยกตัวอย่างคู่กับการตีความว่า ประโยคที่จริงเชิงตรรกจะจริงในทุกๆ การตีความ ในที่นี้ ผู้เขียนยึดตามนิยามของไควน์ว่า ประโยคที่จริงเชิงตรรกหมายถึง ‘จริงโดยไวยากรณ์’ (true in the virtue of grammar) โปรดดู Quine, W.V.O. Philosophy of Logic. (New Jersey: Prentice-Hall, 1970). pp. 58-60. คำนิยามนี้ถือเป็นการวิเคราะห์ให้เห็นว่า เหตุใดประโยคที่จริงเชิงตรรกจึงจริงในทุกๆ การตีความ นั่นก็เป็นเพราะว่า ความจริงของประโยคประเภทนี้มีได้ขึ้นอยู่กับ การตีความใดๆ หากแต่จริงด้วยไวยากรณ์ของภาษานั้นๆ ประโยคที่ความจริงของมันขึ้นอยู่กับ การตีความ เราจะเรียกเป็นประโยคที่ ‘จริงอย่างคอนติงเจนท์’ (contingent truth).

กฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงวากยสัมพันธ์ (syntactic law of non-contradiction) แสดงได้ในรูปแบบของนิเสธของประโยคขัดแย้งเชิงวากยสัมพันธ์ ดังนี้

$$(LNC_{syn}): \quad \sim (A \ \& \ \sim A)$$

ดังที่ได้อธิบายแล้วว่า สัญลักษณ์ด้านบนนี้จะมีความหมายสำคัญในการพิจารณาของเราก็ต่อเมื่อเรามองเห็นมันในฐานะประโยคที่จริงเชิงตรรก และเราก็จะพบว่า กฎแห่งการไร้ความขัดแย้งทางวากยสัมพันธ์แสดงอยู่ในฐานะฟังก์ชันเชิงประโยคของประโยคขัดแย้งเชิงวากยสัมพันธ์ นี่หมายความว่า ความขัดแย้งและกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งมีความสัมพันธ์ทางอรรถศาสตร์ต่อกัน กล่าวคือ โดยนิยามแล้ว ค่าทางอรรถศาสตร์ของประโยคเชิงซ้อนอันเป็นนิเสธของประโยคใดๆ จะขึ้นอยู่กับค่าทางอรรถศาสตร์ของประโยคองค์ประกอบของมัน ยกตัวอย่างเช่น $\sim B$ จริง เมื่อและต่อเมื่อ B เท็จ แม้ในทางปฏิบัติ นิยามดังกล่าวเปิดโอกาสให้เราอนุมานค่าความจริงของ B จากค่าความจริงของ $\sim B$ ได้ อย่างไรก็ดี เราสามารถอธิบายลักษณะพื้นฐานของประโยคผ่านมโนทัศน์เรื่องระดับของประโยคได้ (degree of logical sentence)²⁸ และเราจะพบว่า ประโยค B มีระดับที่ต่ำกว่าประโยค $\sim B$ ซึ่งมีองค์ประกอบเป็นประโยค B ร่วมกับฟังก์ชันความจริงคือ นิเสธ เป็นต้น

สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่า ความเป็นประโยคที่จริงเชิงตรรกของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งน่าจะมีพื้นฐานมาจากการที่ประโยคขัดแย้งเป็นประโยคที่เท็จเชิงตรรก (logical falsity) ในแง่นี้ เมื่อถูกถามให้ลองอธิบายกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงวากยสัมพันธ์ การตอบว่า “ $\sim(A \ \& \ \sim A)$ ” อาจยังไม่เพียงพอ เป็นไปได้ว่า เราอาจจะต้องตอบโดยการกล่าวว่า “ $\sim(A \ \& \ \sim A)$ เป็นประโยคที่จริงเชิงตรรก” หรือไม่แล้ว เราก็อาจจะตอบให้ชัดเจนไปอีกระดับว่า กฎแห่งการไร้ความขัดแย้งกล่าวว่า “ $A \ \& \ \sim A$ เป็นประโยคที่เท็จเชิงตรรก” ดังนั้น หากเราจะนับได้ว่า LNC_{syn} บรรยายถึงกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งได้ ก็น่าจะเป็นเพราะว่า ความเป็นประโยคที่ ‘จริงเชิงตรรก’ ของ LNC_{syn} และความเป็น ‘เท็จเชิงตรรก’ ของ C_{syn} นั่นเอง

²⁸ ระดับของประโยค (บางแห่งเรียกว่า ‘ความยาวของประโยค’ ‘ความยาวของสูตร’ (length of formula)) นับได้จากจำนวนของฟังก์ชันความจริงที่ปรากฏอยู่ในประโยค เช่น ให้ P Q R เป็นประโยคมูลฐาน จะได้ว่า $\sim\sim P$ มีระดับ 3 และ $P \rightarrow (Q \vee R)$ มีระดับ 2 เป็นต้น มโนทัศน์นี้สำคัญต่อการพิสูจน์ด้วยการอุปนัยทางคณิตศาสตร์ (proof by mathematical induction) โปรดดู Bostock, David. *Intermediate Logic*. (New York: Oxford, 2002). pp. 48 – 55.

กฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงอรรถศาสตร์ (semantic law of non-contradiction) อยู่ในรูปของนิเสธของประโยคขัดแย้งเชิงอรรถศาสตร์ จากโมเดล C_{sem1} เราจะได้โมเดลของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งดังนี้

$$(LNC_{sem1}): \quad \sim (T\langle x \rangle \ \& \ F\langle x \rangle)$$

หรือก็คือ “ไม่มีกรณีที่ประโยคหนึ่งจะทั้งจริงและเท็จ” กฎแห่งการไร้ความขัดแย้งในรูปแบบนี้มีนัยสำคัญเมื่อเรากำลังพิจารณาปฏิทรรศน์ของคนโกหก (Liar's paradox) ปฏิทรรศน์ซึ่งเกิดจากประโยคธรรมดาๆ ที่ว่า “ประโยคนี้เท็จ” แต่เมื่อคิดไตร่ตรองต่อไปแล้ว เราจะพบว่าประโยคที่ว่านี้ ถ้าจริงแล้ว ผลคือมันเท็จ ก็แปลว่ามันทั้งจริงและเท็จ และในทางกลับกัน ถ้าประโยคนี้เท็จ ก็แสดงว่ามันจริง และผลที่ตามมาก็คือประโยคนี้ทั้งจริงและเท็จ สองทางที่เป็นไปได้นี้ นำเรามาสู่ประโยคที่ขัดแย้งกับกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งทางอรรถศาสตร์

ลำดับต่อไป เมื่อพิจารณาโมเดลของนิเสธ Neg1 และ LNC_{sem1} เราจะได้กฎแห่งการไร้ความขัดแย้งอีกรูปแบบหนึ่ง ดังนี้

$$(LNC_{sem2}): \quad \sim (T\langle x \rangle \ \& \ T\langle \sim x \rangle)$$

โมเดลนี้ แสดงให้เห็นรูปแบบว่า “ไม่มีกรณีที่ทั้งประโยคหนึ่งๆ และนิเสธของประโยคนั้นๆ จะมีค่าจริง” นอกจากนี้ จาก Neg2a กับ LNC_{sem2} หรือจาก Neg2b กับ LNC_{sem1} จะได้กฎแห่งการไร้ความขัดแย้งอีกรูปแบบดังนี้

$$(LNC_{sem3}): \quad \sim (T\langle x \rangle \ \& \ \sim T\langle x \rangle)$$

เมื่อพิจารณามโนทัศน์ ‘ไม่จริง’ (*untruth*) ในฐานะมโนทัศน์อันเป็นนิเสธของมโนทัศน์ทางอรรถศาสตร์ ‘จริง’ โดยเทียบกับมโนทัศน์ ‘เท็จ’ LNC_{sem3} แสดงให้เห็นว่า “ไม่มีกรณีที่ประโยคหนึ่งๆ จะทั้งจริงและไม่จริง”

จากที่ได้พิจารณาไว้ในส่วนที่แล้ว เราสามารถแยกแยะกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งทางอรรถศาสตร์ได้เป็น ‘ภายใน’ (LNC_{sem2}) และ ‘ภายนอก’ (LNC_{sem3}) แต่กรณีของ LNC_{sem1} จะขึ้นอยู่กับการมองที่เรามีต่อ Neg2b

อย่างไรก็ดี หากวางความหลากหลายของรูปแบบที่มีเอาไว้ก่อน อาจสรุปได้ว่า กฎแห่งการไร้ความขัดแย้งทางอรรถศาสตร์บรรยายถึง กรณีที่เป็นไปไม่ได้ที่ เราจะให้ประโยคหนึ่งๆ

ได้รับค่าทางอรรถศาสตร์หนึ่งๆและค่าทางอรรถศาสตร์ที่ตรงข้ามกันได้พร้อมกัน ดังที่ได้ยกตัวอย่าง ปฏิทรรศน์คนโกหกเอาไว้แล้ว ภายใต้เงื้อมเงาของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งทางอรรถศาสตร์ เราจึงเรียกผลลัพธ์ของประโยคแบบโกหก ว่าเป็น ‘ปฏิทรรศน์’ (para-doxa) สิ่งนี้อาจสะท้อนสมมุติฐานที่เรามีต่อมโนทัศน์ ‘ความจริง’ ว่าต้องเป็นสิ่งที่ไม่ขัดแย้งในตัวเอง

กฎแห่งการไร้ความขัดแย้งทางภววิทยา (ontological law of non-contradiction) ปฏิเสธความเป็นไปได้ที่วัตถุหรือสิ่งใด ๆ ในโลกจะมีคุณสมบัติที่ขัดแย้งหรือตรงข้ามไม่เข้ากัน ในขณะเวลาเดียวกัน และในแง่มุมการพิจารณาเดียวกัน ตัวอย่างของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งทางภววิทยาที่ปรากฏในยุคแรกของปรัชญา คือกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งจากคำอธิบายของอริสโตเติล ดังที่อยู่ใน *Metaphysics*

“หลักการอันจริงแท้แน่นอนที่สุดซึ่งก็คือ คุณสมบัติเดียวกันไม่สามารถจะอยู่ในสิ่งหนึ่งและไม่อยู่ในสิ่งหนึ่งได้ในขณะเดียวกัน และในแง่มุมที่กำลังพิจารณาเดียวกัน”²⁹

หรือในอีกที่หนึ่ง อริสโตเติล กล่าวถึงกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งในระดับของ being qua being ดังนี้

“เป็นไปไม่ได้ที่สิ่งใดๆจะทั้งเป็นอยู่และไม่เป็นอยู่ในขณะเดียวกัน และด้วยหลักการนี้เองที่แสดงได้เป็นหลักการที่ไม่สามารถถูกหักล้างได้เลยในบรรดาหลักการทั้งปวง”³⁰

²⁹ Aristotle. *Metaphysics*, 1005b19-22. ใน *Metaphysics* อริสโตเติลเรียก กฎแห่งการไร้ความขัดแย้งโดยใช้คำว่า ‘principle’ ซึ่งอาจแปลได้ว่า ‘หลักการ’ ใดๆก็ได้ เมื่อพิจารณาสถานะที่สำคัญของหลักการที่ว่านี้ ไม่น่าจะมีปัญหาอะไรที่เราจะเรียกว่า ‘กฎ’ ดังที่ปรากฏในข้อถกเถียงร่วมสมัย ความแตกต่างข้อหนึ่งที่สำคัญ ที่ผู้เขียนขอยกเอาไว้เป็นข้อสังเกตคือ อริสโตเติลเรียก ‘หลักการ’ ในฐานะ ‘หลักการพื้นฐานของ being’ คำว่า ‘หลักการ’ ที่อริสโตเติลใช้ จึงมีลักษณะเชิงบรรยายแฝงเร้นอยู่มาก ในขณะที่ ‘กฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง’ ในข้อถกเถียงร่วมสมัย มักมีนัยยะของ ‘กฎทางตรรกวิทยา’ แฝงเร้นอยู่ คำว่า ‘กฎ’ จึงมีนัยยะในเชิงบรรทัดฐานอยู่ด้วย.

³⁰ “[I]t is impossible for anything at the same time to be and not to be and by this means have shown that this is the most indisputable of all principle.” Aristotle. *Metaphysics*, 1006a 2-5 และสำหรับผู้ที่สนใจ โปรดพิจารณากฎแห่งการไร้ความขัดแย้งส่วนนี้เทียบกับ Hegel G.W.F. *Science of Logic*. (London: George Allen & Unwin, 1969). Vol.1, Chapter. 1. ว่าด้วยข้อพิจารณาของเฮเกลดต่อมโนทัศน์

เมื่อพิจารณาโดยเปรียบเทียบกับความขัดแย้งเชิงภววิทยาหรือ C_{onto} เราจะได้
โมเดลของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงภววิทยาดังนี้

$$(LNC_{\text{onto_beta}}): \sim \exists x \exists F (Fx \ \& \ \sim Fx)$$

อย่างไรก็ดี ตามข้อความของอริสโตเติลที่ยกอ้างไว้ ปราภูกำว่า ‘ไม่สามารถ’
และ ‘เป็นไปไม่ได้’ อยู่ด้วย ในขณะที่ $LNC_{\text{onto_beta}}$ น่าจะอ่านได้เพียงแค่ว่า “ไม่จริงที่ว่า มีอย่าง
น้อยสิ่งหนึ่ง x และอย่างน้อยคุณสมบัติหนึ่งๆ F ที่ x จะทั้งมีคุณสมบัติ F และไม่มีคุณสมบัติ F ”
ผู้เขียนเห็นว่า คำเชิงโมดัลสะท้อนให้เห็นว่า มโนทัศน์เรื่อง ‘สิ่งที่เกิดจริง’ (actuality) มีบทบาท
สำคัญในการทำความเข้าใจกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงภววิทยา ดังนั้น เราน่าจะลองใช้
เครื่องมือทางตรรกวิทยาโมดัลเข้ามาโมเดลกฎด้วย เราจะได้ว่า

$$(LNC_{\text{onto}}): \sim \Diamond \exists x \exists F (Fx \ \& \ \sim Fx)$$

สามารถอ่านได้ว่า “เป็นไปไม่ได้ที่จะมีอย่างน้อยสิ่งหนึ่ง x และอย่างน้อย
คุณสมบัติหนึ่งๆ F ที่ x จะทั้งมีคุณสมบัติ F และไม่มีคุณสมบัติ F ” การโมเดลออกมาในลักษณะนี้
ทำให้เราเห็นว่า กฎแห่งการไร้ความขัดแย้งครอบคลุมถึงทุกๆกรณีที่เป็นไปได้ พลังอำนาจในการ
ควบคุมบังคับการดำรงอยู่ (govern) จึงไม่ได้เป็นเพียงการควบคุมสิ่งต่างๆที่เป็นอยู่จริง หากแต่
ควบคุมถึงสิ่งที่ยังไม่เป็นอยู่จริงซึ่งอาจเกิดมีได้หรือเป็นไปไม่ได้ที่จะเกิดมี

และจากนิยามของเครื่องมือทางตรรกวิทยาโมดัล เราจะได้กฎแห่งการไร้ความ
ขัดแย้งเชิงภววิทยาในอีกรูปแบบหนึ่งตามมา

$$(LNC_{\text{onto}2}): \Box \forall x \forall F \sim (Fx \ \& \ \sim Fx)$$

โมเดลนี้แสดงให้เห็นสถานะอัน ‘จำเป็น’ ของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงภว
วิทยา ซึ่งครอบคลุมทุกๆคุณสมบัติในสิ่งใดๆซึ่งมีอยู่ โมเดลนี้บอกกับเราว่า “จำเป็นว่าสำหรับสิ่ง
ใดๆก็ตาม x และกับคุณสมบัติใดๆก็ตาม F ไม่มีกรณีที่สิ่งใดๆจะทั้งมีคุณสมบัติใดๆหนึ่งๆ และไม่
มีคุณสมบัติหนึ่งๆ”

‘being’ ‘nothingness’ และ ‘becoming’ ที่นำมาสู่คำอธิบายที่ว่า being และ nothingness เป็นสิ่งเดียวกัน
คำอธิบายนี้อาจนับเป็นตัวอย่างหนึ่งของมโนทัศน์ทางปรัชญาที่ปฏิเสธกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งก็ได้

ผู้เขียนมีข้อสังเกตว่า คำว่า ‘เป็นไปได้ไม่ได้’ ในกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงภววิทยา อาจพิจารณาได้ใน 2 แง่มุม โดยสัมพันธ์กับมโนทัศน์เรื่อง ‘เวลา’ ในแง่มุมแรก หากเราเอาเวลาเข้ามาเกี่ยวข้อง กฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงภววิทยาก็บอกกับเราว่า แม้ในขณะนี้และในอนาคต สิ่งต่างๆ ที่ดำรงอยู่ (actual being in time) ก็จะไม่ขัดกับกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง ในแง่นี้กฎที่ว่าก็มีลักษณะเชิงบรรยายอยู่มาก กล่าวคือ เราสามารถจินตนาการได้ว่ากฎนี้จะเกิดความผิดพลาดได้หากอนาคตเราพบว่ามีสิ่งที่ดำรงอยู่อย่างขัดกับกฎดังกล่าว ในแง่มุมที่สอง หากเราเอาเวลาออกไป เราจะพบว่ากฎแห่งการไร้ความขัดแย้งมีลักษณะเชิงบรรทัดฐาน กล่าวคือความเป็นไปได้ไม่ได้นี้ ไม่ขึ้นกับเวลา ไม่ขึ้นกับสถานที่ หากแต่เป็นความเป็นไปได้ภายในของมโนทัศน์เรื่องการดำรงอยู่ (internal impossibility of concept of being) ดังนั้น กฎดังกล่าวจึงไม่ใช่การบรรยายความเป็นจริง หากแต่เป็นการกำหนดว่าอะไรนับเข้าไว้ในความเป็นจริงได้บ้าง³¹

กฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงการปฏิบัติ (pragmatic law of non-contradiction) ดังที่ได้พิจารณาไว้แล้วว่า มโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติมีอยู่ด้วยกันหลากหลาย และความหลากหลายนี้ก็ปรากฏอยู่ก่อนแล้วในความคิดทางปรัชญายุคโบราณ เราจะพบการพยายามบรรยายกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งโดยแง่มุมทางการปฏิบัติใน *Metaphysics* ทั้งหมดที่ข้อเขียนชิ้นนี้เป็นงานในทางอภิปรัชญา สิ่งนี้อาจสื่อได้ว่า อริสโตเติลเห็นความเชื่อมโยงเกี่ยวพันกันระหว่างการปฏิบัติและอภิปรัชญา หรือในทางกลับกันเขาอาจไม่ได้แยกแยะความแตกต่างนี้ให้ชัดเจน ในงานดังกล่าว ปรากฏการให้เหตุผลสนับสนุนกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงการปฏิบัติในแง่มุมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ (doxastic) ดังนี้

“เป็นไปได้ไม่ได้ที่บุคคลใดๆ ผู้หนึ่งจะเชื่อว่าสิ่งเดียวกันนั้นทั้งเป็นอยู่และไม่เป็นอยู่ เหมือนกับสิ่งที่เฮราคลิตัสได้กล่าวไว้ เนื่องจากในการที่บุคคลผู้หนึ่งกล่าวบางอย่างออกมา เขาก็ไม่จำเป็นต้องเชื่อสิ่งนั้นจริงๆ และถ้าเป็นไปได้ที่คุณสมบัติที่เป็นคู่เปรียบกัน (contrary) จะอยู่ในสิ่งเดียวกันในขณะเดียวกัน...และถ้าความเชื่อซึ่งขัดแย้งกันก็คือความเชื่อที่ไม่อาจเป็นจริงร่วมกันได้ด้วยแล้ว ก็เป็นที่ประจักษ์ชัดว่า เป็นไปได้ไม่ได้ที่บุคคลผู้เดียวกันในขณะเดียวกัน จะเชื่อว่าสิ่งเดียวกันทั้งเป็นอยู่และไม่เป็นอยู่ เนื่องจากถ้าเขาผู้นั้นพลังไปเชื่อเช่นนั้นแล้ว เขาก็จะมีความเชื่อที่เป็นคู่เปรียบกันในขณะเดียวกัน”³²

³¹ โปรดดูข้อสังเกตเพิ่มเติมเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวในบทที่ 5 ของวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้.

³² “For it is impossible for and one to believe the same thing to be and not to be, as some think Heraclitus says. For what a man says, he does not necessarily believe; and if it is impossible

คำกล่าวเช่นนี้ดูราวกับว่าอริสโตเติลกำลังอ้างถึงศักยภาพทางจิตวิทยาของมนุษย์ที่ไม่สามารถที่จะมีสถานะของความเชื่อ (state of belief) ที่เป็นคู่เปรียบ (contrary) กันได้ในขณะเดียวกัน เราอาจเรียกกฎนี้ได้เป็นกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงจิตวิทยา (psychological law of non-contradiction)

อาจมีข้อโต้แย้งต่อการอ้างเหตุผลนี้ในแนวทางที่ว่า ในประสบการณ์ของเรา เราก็พบว่ามีความเชื่อที่ขัดแย้งในตัวเองอยู่ทั่วไป หรือแม้แต่ในวรรณกรรมทางปรัชญา ยกตัวอย่างเช่นใน บทสนทนาของเพลโตที่มักจะแสดงให้เห็นว่า กิจกรรมของโสเครตีสคือการคอยถามซ้ำใช้จนพบว่าคู่สนทนามีความเชื่อที่ขัดแย้งในตัวเอง เป็นต้น ดังนั้นกฎดังกล่าวอาจไม่น่าจะจริง อย่างไรก็ตามหากปรับเหตุผลจากที่อริสโตเติลให้ไว้เล็กน้อย เขาก็อาจตอบกลับได้ว่า คนผู้นั้นยังไม่ตระหนักว่าตนมีความเชื่อที่ขัดแย้งในตัวเอง และหากทราบแล้ว เขาก็จะพบว่ามันเป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ ต่อคำตอบได้นี้ก็อาจเป็นไปได้ว่าจะมีผู้ที่แย้งว่า ความเป็นไปไม่ได้ที่อริสโตเติลกล่าวถึง เกิดจากการที่เขายอมรับเอาไว้ก่อนแล้วว่าความเชื่อที่ขัดแย้งกันนั้นเป็นความเชื่อที่ไม่อาจจริงร่วมกันได้ ดูๆ เดียวกับคุณสมบัติของสิ่งต่างๆที่ไม่อาจจริงร่วมกันได้ เช่น ส้มไม่อาจมีสีส้มทั้งลูกและดำทั้งลูกพร้อมๆกันได้ เป็นต้น ดังนั้น การอ้างเหตุผลของอริสโตเติลจึงเป็นการทวนคำถามของตนเอง (beg the question)³³

อย่างไรก็ดี ผู้เขียนเห็นว่า ข้อสังเกตของวูกาเชวิกน่าจะทำให้ความกระจ่างแก่เรา มากกว่าการมุ่งโจมตีเรื่องข้อบกพร่องของการอ้างเหตุผล วูกาเชวิก³⁴ เห็นว่า กฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงจิตวิทยาที่อริสโตเติลเสนอนั้น เป็นสมมุติฐานทางจิตวิทยาที่ต้องมีการตรวจสอบในเชิงประจักษ์ และด้วยเหตุนี้เอง กฎดังกล่าวจึงไม่ได้มีสถานะที่จริงอย่างจำเป็น เขามองว่า ในการกล่าวถึง 'ความเชื่อ' อริสโตเติลกล่าวถึงมันในลักษณะของ 'สถานะของการเชื่อ' โดยมีสมมุติฐานว่าสถานะของการเชื่อหนึ่งๆมีคุณสมบัติตรงตามเนื้อหาที่ปรากฏในสถานะความเชื่ออื่นๆ ยกตัวอย่างเช่น ให้ Bif(a,P) อ่านว่า "a เชื่อว่า P" ถ้าเป็นจริงที่ว่า Bif(a,P) ก็แสดงว่ามีสถานะการณที่ว่านี้เกิดขึ้นในโลก กล่าวคือ บุคคล a มีสถานะทางความเชื่อคือ Bif(...,P) แต่ตัวสถานะความ

that contrary attributes should belong at the same time to the same subject..., and if an opinion which contradicts another is contrary to it, obviously it is impossible for the same man at the same time to believe the same thing to be and not to be; for if a man were mistaken on this point he would have contrary opinions at the same time." โปรดดู Aristotle. *Metaphysics*. 1005b23-31.

³³ Priest, Graham. *Doubt Truth to be a Liar*, pp. 9-10.

³⁴ Łukasiewicz, Jan. "On the Principle of Contradiction in Aristotle", pp. 489-493.

เชื่อนั้นจะมีลักษณะตรงกับเนื้อหาของความเชื่อนั้นด้วยหรือไม่ บางทีความเชื่ออาจเป็นเพียงคลื่นสมอง และการที่ $\text{Blf}(a,P) \ \& \ \text{Blf}(a,Q)$ โดย P และ Q เป็นข้อความที่ไม่อาจจริงร่วมกันได้ ก็ไม่ได้หมายความว่าสถานะความเชื่อ $\text{Blf}(a,P)$ และ $\text{Blf}(a,Q)$ จะไม่สามารถเกิดขึ้นร่วมกันได้ เป็นต้น จุดนี้ทำให้วูคาเซวิกเห็นว่า อริสโตเติลกำลังสับสนเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของความเชื่อที่มีเนื้อหาที่ไม่อาจจริงร่วมกันได้ เป็นความสัมพันธ์ระหว่าง ‘ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุผลลัพท์ในทางจิตวิทยา’ (psychological causality) กับ ‘การเป็นผลที่ตามมาทางตรรกวิทยา’ (logical succession) ในขณะที่อริสโตเติลเชื่อว่าเป็นอย่างหลัง แต่แท้จริงแล้วเป็นอย่างแรก ดังนั้น กฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงจิตวิทยาจึงเป็นเพียงสมมุติฐานทางจิตวิทยาเท่านั้น

นอกจากนี้ ใน *Metaphysics* ก็ยังปรากฏคำบรรยายเชิงการปฏิบัติอีกแบบหนึ่ง

“เมื่อข้อยืนยันหนึ่งนับว่าจริง นิเสธของมันก็นับว่าเท็จ หากนิเสธนั้นนับได้ว่าจริง ข้อยืนยันที่ว่าก็เป็นเท็จ จึงเป็นไปได้ที่จะยืนยันและปฏิเสธความจริงของสิ่งเดียวกันและในขณะเดียวกันได้”³⁵

ข้อความที่ยกมามีความคลุมเครือบางประการ จากการที่อริสโตเติลอ้างเหตุผลจากมโนทัศน์ทางอรรถศาสตร์ของประโยคหนึ่งๆ อาจทำให้ตีความไปได้ว่า จริงๆ แล้วอริสโตเติลเห็นว่า เราสามารถที่จะทั้งยืนยันและปฏิเสธประโยคหนึ่งๆ ได้ แต่การกระทำนั้นไม่สามารถทำให้ประโยคที่ทั้งยืนยันและปฏิเสธมีสถานะทางอรรถศาสตร์ที่มีค่า ‘จริง’ ได้ ในแง่นี้ เราอาจมองว่าข้อความที่ยกมา เป็นกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงอรรถศาสตร์

อย่างไรก็ดี ข้อความข้างต้นนี้ก็อาจสื่อถึงการที่กิจกรรมของการยืนยันและปฏิเสธในกรณีข้างต้นไม่อาจกระทำออกได้อย่างแท้จริง (truly assert or deny) ดังนั้นจึงเป็นไปได้ที่เราจะพิจารณาข้อความข้างต้นในฐานะคำบรรยายต่อกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงการปฏิบัติ และจาก $C_{\text{prag}1}$ เราจะได้

$$(\text{LNC}_{\text{prag}1}): \quad \sim (\text{Asrt}_x) A \ \& \ \text{Asrt}_x \sim A$$

³⁵ “[W]hen the assertion is true, the negation is false, and when this is true, the affirmation is false, it will not be possible to assert and deny the same thing truly at the same time.” โปรดดู Aristotle. *Metaphysics*, 1008a34-36.

กล่าวคือ “ไม่มีกรณีที่บุคคลใดๆ x จะยืนยันในประโยคหนึ่งๆและยืนยันในนิเสธของประโยคนั้นๆได้” และจากหลักการ $Asrt_1$ และ $Asrt_2$ เราจะได้รูปแบบที่หลากหลายของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงการปฏิบัติ

$$(LNC_{\text{prag2}}): \quad \sim(\text{Asrt}_x \rangle A \ \& \ \text{Deny}_x \rangle A)$$

$$(LNC_{\text{prag3}}): \quad \sim(\text{Asrt}_x \rangle \sim A \ \& \ \text{Deny}_x \rangle \sim A)$$

$$(LNC_{\text{prag4}}): \quad \sim(\text{Deny}_x \rangle A \ \& \ \text{Deny}_x \rangle \sim A)$$

และดังที่ได้พิจารณาไปแล้ว เราอาจเรียก LNC_{prag1} และ LNC_{prag4} ว่าเป็นกฎเชิงภายใน เนื่องจากเป็นกฎที่ระบุถึงความไม่สามารถขัดแย้งกันเองได้ของประโยคภายในการกระทำทางภาษาหนึ่งๆ และเรียก LNC_{prag2} และ LNC_{prag3} ว่าเป็นกฎเชิงภายนอก เนื่องจากระบุถึงความไม่สามารถขัดแย้งกันเองได้ของการกระทำทางภาษาต่อประโยคหนึ่งๆ

จากที่ได้พิจารณามาทั้งหมด เราได้รูปแบบที่เป็นไปได้ของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งมา 4 รูปแบบ ได้แก่ กฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงวากยสัมพันธ์ กฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงอรรถศาสตร์ กฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงภววิทยา และกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงการปฏิบัติ ในส่วนต่อไปของวิทยานิพนธ์ ผู้เขียนจะพิจารณาปัญหาว่าด้วยกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งผ่านกรอบการวิเคราะห์ของบทนี้ ทั้งนี้เพื่อแยกแยะจัดหมวดหมู่ของข้อถกเถียงให้ชัดเจนไม่สับสน และเพื่อพิจารณาความสัมพันธ์ที่เป็นไปได้ระหว่างรูปแบบต่างๆของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง ในส่วนต่อไปของวิทยานิพนธ์ ผู้เขียนจะพิจารณาแนวคิดไดอะเลติกและข้อเสนอกฎที่ทำทนายสถานะอันมั่นคงของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง โดยเราจะเริ่มต้นกันที่มณฑลแห่งอรรถศาสตร์

บทที่ 3

ไดอะเลเธอริสซึม

ในบริบทร่วมสมัยได้ปรากฏแนวคิดที่ทำทฤษฎีแห่งการไร้ความขัดแย้ง แนวคิดดังกล่าวคือ 'ไดอะเลเธอริสซึม' (dialetheism)¹ แนวคิดไดอะเลเธอริสซึมเสนอโดยนักตรรกวิทยาและนักปรัชญา 2 ท่าน ได้แก่ ริชาร์ด เราท์เลย์ (Richard Routley) และเกรแฮม พริสต์ (Graham Priest) โดยแนวคิดนี้น่าจะได้รับการพัฒนาขึ้นมาพร้อมกับพัฒนาการของระบบตรรกวิทยาทางเลือกในแบบพาราคอนซิสเทนท์

ใน *In Contradiction*² พริสต์เสนอการอ้างเหตุผลสนับสนุนไดอะเลเธอริสซึม เอาไว้ 3 แบบหลักๆ คือ การอ้างเหตุผลจากปฏิทรรศน์ทางอรรถศาสตร์ การอ้างเหตุผลจากปฏิทรรศน์ของทฤษฎีเซต และการอ้างเหตุผลจากทฤษฎีบทของเกอเดล ความแตกต่างของการอ้างเหตุผลแบบแรก กับอีกสองแบบหลังก็คือ สองแบบหลังเป็นการอ้างเหตุผลเพื่อสนับสนุนการมีอยู่ความขัดแย้งจากการพิจารณาระบบสัญลักษณ์ทางคณิตศาสตร์ ขณะที่แบบแรกเป็นการอ้างเหตุผลจากภาษาที่เราใช้กันอยู่ในชีวิตประจำวัน อย่างไรก็ตาม การอ้างเหตุผลทั้ง 3 แบบมีความเหมือนกันตรงที่พริสต์ต้องการจะยืนยันความถูกต้องของประโยคแบบปฏิทรรศน์ ซึ่งในที่สุดแล้วจะนำมาสู่ประโยคที่ขัดแย้งในตัวเอง ดังนั้น หลักใหญ่ใจความของการอ้างเหตุผลทั้ง 3 แบบจึงไม่ได้แตกต่างกัน จะแตกต่างกันก็เพียงเนื้อหาและวิธีการที่ใช้ประกอบการอ้างเหตุผล ซึ่งสองแบบหลังจะเกี่ยวข้องกับปัญหาทางเทคนิคเชิงคณิตศาสตร์ ผลลัพธ์ที่ตามมาจากการอ้างเหตุผลนี้คือการสร้างระบบสัญลักษณ์ทางคณิตศาสตร์เช่น ทฤษฎีเซตแบบพาราคอนซิสเทนท์ (paraconsistent set theory) และเลขคณิตแบบที่ไม่คงเส้นคงวา (inconsistent arithmetic) เป็นต้น ด้วยข้อจำกัดของทักษะทางคณิตศาสตร์ของผู้เขียน ผวนกับความจำเป็นของวิทยานิพนธ์ที่ควรจำกัดอยู่กับเฉพาะปัญหาทางปรัชญา ผู้เขียนจึงเลือกพิจารณาเฉพาะการอ้างเหตุผลจากปฏิทรรศน์ทางอรรถศาสตร์ ด้วยเห็นว่าน่าจะเป็นจะการอ้างเหตุผลที่ใช้เป็นตัวแทนแนวคิดทางปรัชญาของไดอะเลเธอริสซึมได้ดีที่สุด

เนื้อหาในบทนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน **ส่วนแรก**จะพิจารณาข้อเสนอของไดอะเลเธอริสซึม และการอ้างเหตุผลสนับสนุนแนวคิดนี้จากความไม่คงเส้นคงวาในภาษาธรรมชาติ **ส่วนที่สอง** จะ

¹ คำอธิบายเบื้องต้นต่อแนวคิดไดอะเลเธอริสซึมอยู่ในส่วนที่ 1.1 ของวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้.

² Priest, Graham. *In Contradiction*. (New York: Oxford University Press, 2006).

พิจารณาปัญหาที่ตามมาจากข้อเสนอดังกล่าว ซึ่งประกอบด้วยปัญหาการไม่สามารถแยกออกมาได้จากแนวคิดอื่น (exclusion problem) ปัญหาความขัดแย้งในระดับเข้มข้น (hyper contradiction) และปัญหาการไม่สามารถกล่าวมโนทัศน์ที่จำเป็นออกมาได้ (inexpressibility) โดยผู้เขียนจะชี้ให้เห็นว่า แม้ความพยายามที่จะทำลายกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งจะประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง แต่กลับมีบรรทัดฐานบางอย่างที่เป็นเงื่อนไขที่ทำให้ข้อเสนอที่ทำลายกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งนั้นเป็นไปได้ และบรรทัดฐานนี้เองที่อาจเป็นกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งในอีกรูปแบบหนึ่ง

3.1 การอ้างเหตุผลสนับสนุนไดอะเลเธอริสม์จากปฏิทรรศน์ทางอรรถศาสตร์

เงื่อนไขของทาร์สกีกับความไม่คงเส้นคงวาของภาษาธรรมชาติ

ไดอะเลเธอริสม์เสนอว่า “มีประโยคแบบไดอะเลเธีย (dialethia)” ประโยคแบบไดอะเลเธียคือ “ประโยคใดๆ A ซึ่ง ทั้ง A และ $\sim A$ มีค่าจริง” หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ “ประโยคใดๆ A ซึ่งมีค่าจริงและเท็จ” ประโยคไดอะเลเธียจึงเป็นประโยคแบบขัดแย้ง (contradictory) ข้อเสนอของแนวคิดไดอะเลเธียจึงสรุปได้ว่า “มีบางความขัดแย้งที่นับได้ว่าจริง” (Some contradictions are true.) ในขณะที่ พริสต์ได้อธิบายกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเอาไว้ว่า “ทุกๆความขัดแย้งเป็นเท็จ” (All contradictions are false.) ดังนั้น ข้อเสนอของไดอะเลเธอริสม์จึงปฏิเสธความถูกต้องของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งโดยตรง

กฎแห่งการไร้ความขัดแย้งที่พริสต์กล่าวถึง น่าจะใกล้เคียงกับกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงอรรถศาสตร์ที่เราได้พิจารณากันไว้ในบทที่แล้ว กล่าวคือ สำหรับประโยคใดๆ x ไม่มีกรณีที่ประโยคนี้อาจทั้งจริงและเท็จร่วมกัน

$$(LNC_{sem}): \quad \sim(T\langle x \rangle \ \& \ F\langle x \rangle)$$

อย่างไรก็ดี การกล่าวว่า “ทุกๆความขัดแย้งเป็นเท็จ” อาจเป็นคำกล่าวที่ไม่รัดกุมนัก เนื่องจากกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงอรรถศาสตร์เพียงแต่ปฏิเสธการที่ประโยคใดๆจะมีค่าทางอรรถศาสตร์ทั้งจริงและเท็จร่วมกัน แต่ไม่ใช่การระบุชัดว่าประโยคที่มีค่าทั้งจริงและเท็จร่วมกันนั้นจะเป็นเท็จ ดังนั้น คำว่า ‘เท็จ’ ที่ปรากฏใน “ทุกๆความขัดแย้งเป็นเท็จ” จึงมีความกำกวมเล็กน้อย หากจะนำมาใช้กับ ‘ทุกๆประโยคแบบขัดแย้ง’ เนื่องจากประโยคแบบขัดแย้งก็มีค่าอรรถศาสตร์เป็นเท็จอยู่แล้ว (เพราะมันทั้งจริงและเท็จ) การกล่าวเช่นนี้ก็กลับยิ่งขบเน้นความเป็นปฏิทรรศน์ของประโยคแบบขัดแย้งเข้าไปอีก ยิ่งไปกว่านั้น ภาคแสดงทางอรรถศาสตร์โดยทั่วไป

จะใช้กับประโยคมากกว่า แต่เมื่อกล่าวถึง ‘ทุกๆความขัดแย้ง’ ก็อาจหมายรวมได้เกินกว่าความขัดแย้งที่ปรากฏอยู่ในประโยคก็ได้ อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่า ในบริบทของการพิจารณาการอ้างเหตุผลจากปฏิทรรศน์ทางอรรถศาสตร์ เราสามารถอนุญาตให้ประโยค “ทุกๆความขัดแย้งเป็นเท็จ” ใช้แทนกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงอรรถศาสตร์ หากเราให้ ‘ทุกๆ’ ครอบคลุมเฉพาะมณฑลของประโยคเท่านั้น ในแง่นี้ข้อเสนอที่ว่า “มีบางความขัดแย้งที่นับได้ว่าจริง” คำว่า ‘มีบาง’ ก็ครอบคลุมมณฑลของประโยคเช่นกัน เหตุผลหลักที่พริสต์จัดวางข้อเสนอของตนให้อยู่ในรูปประโยคที่มีตัวบ่งปริมาณด้วย ก็เพราะเขามีได้เสนอว่า “ทุกๆความขัดแย้งนับว่าจริง” เพราะเขาปฏิเสธทริเวียลลิสม์³ จึงมีเพียง ‘บาง’ ความขัดแย้งเท่านั้นที่เขาต้องการยืนยัน⁴ และสำหรับเขา นั่นก็เพียงพอแล้วที่จะทำลายสถานะของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง

ในการเสนอว่าแนวคิดไดอะเลเธอริสม์เป็นแนวคิดที่ถูกต้อง พริสต์ได้เสนอว่า ภาษาศาสตร์มีลักษณะไม่คงเส้นคงวา หรือก็คือ ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่อยู่ในภาษาศาสตร์ พริสต์ได้พิจารณาการวิเคราะห์ของทาร์สกี (Alfred Tarski) เกี่ยวกับลักษณะปิดทางอรรถศาสตร์ของภาษาศาสตร์ (semantic closure)⁵ ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่ทำให้ปฏิทรรศน์ทางอรรถศาสตร์เป็นไปได้ โดยพริสต์เสนอว่า การวิเคราะห์ของทาร์สกีนำมาสู่เงื่อนไข 3 ประการที่ทำให้ภาษาศาสตร์ไม่คงเส้นคงวา เรียกว่า “เงื่อนไขของทาร์สกี” (Tarski's conditions) ดังต่อไปนี้

ภาษาใดๆ L จะมีความไม่คงเส้นคงวา เมื่อและต่อเมื่อ มีเงื่อนไขประกอบกัน 3 ข้อ

เงื่อนไขข้อที่ 1 สำหรับประโยคใดๆ A ใน L จะมีชื่อของประโยคนั้นๆ $\langle A \rangle$ ⁶ ใน L หรือก็คือ L เป็นภาษาที่มีคำที่ใช้เรียกประโยค ดังนั้น L จึงเป็นภาษาที่สามารถสร้างประโยคที่กล่าวถึงประโยคในภาษานั้นเองได้

³ Ibid., p. 202.

⁴ พริสต์พยายามที่จะเสนอเกณฑ์คร่าวๆของความขัดแย้งที่นับได้ว่าจริง เพื่อที่จะไม่ให้แนวคิดของเขานำไปสู่ทริเวียลลิสม์ เช่นการเสนอนิยามของความถูกต้องของการอ้างเหตุผลแบบ ‘กึ่งถูกต้อง’ (quasi-validity) ในการพัฒนาระบบตรรกวิทยาของไดอะเลเธอริสม์ เป็นต้น โปรดดู Ibid., section 8.5, 8.6.

⁵ สำหรับผู้ที่สนใจโปรดดู Tarski, Alfred. “The Semantic Conception of Truth and the Foundations of Semantics,” *The Nature of Truth* (Massachusetts: The MIT Press, 2001). pp. 331-363.

⁶ เราจะใช้วงเล็บ $\langle \dots \rangle$ เพื่อแสดงถึงการอ้างถึง (mention) ประโยค หรือเพื่อแทน ‘ชื่อ’ ของประโยค.

เงื่อนไขข้อที่ 2 แบบแผนที (T-scheme) เป็นจริงในภาษา L

$$(T): \quad T\langle A \rangle \leftrightarrow A$$

(โดย T... คือภาคแสดงความจริง) กล่าวคือ L เป็นภาษาที่สามารถกล่าว (express) มโนทัศน์ทางอรรถศาสตร์ของ L เองออกมาได้ในภาษา L นั้นเอง (expressibility)⁷

เงื่อนไขข้อที่ 3 L มีกฎการอนุมานที่รองรับการอนุมานในรูปแบบดังนี้

A เมื่อและต่อเมื่อ ไม่จริงที่ว่า A

ดังนั้น A และไม่จริงที่ว่า A

(หรือก็คือ $A \leftrightarrow \sim A \models A \& \sim A$ การอนุมานนี้เป็นไปได้ต่อเมื่อไม่มีกรณีที่เป็นไปได้นอกเหนือจาก A และ $\sim A$ ใน L หรือก็คือ L เป็นภาษาที่รับกฎไร้ค่ากลาง (law of excluded middle: LEM)⁸

⁷ ทาร์สกีใช้มโนทัศน์ 'satisfaction' ในการนิยาม มโนทัศน์ 'truth' โดยแสดงในรูปของความสัมพันธ์ระหว่างคำ (term) ในภาษา L กับฟังก์ชันเชิงประโยค (sentential function) ในภาษา L แบบแผน satisfaction ได้แก่

$$(Sat): \quad t \text{ satisfy } \langle A(\dots) \rangle \text{ if, and only if, } A(t)$$

ในภาษาใดๆ L เมื่อแทนที่ t ด้วยคำหรือวลี และแทนที่ $\langle A(\dots) \rangle$ ด้วยภาคแสดงเปิด ลงไปใน (Sat) แล้วได้ข้อความที่จริงในภาษานั้นๆ ถือว่าเข้าข่ายเงื่อนไขของทาร์สกีในข้อนี้ พริสต์เองในตอนต้นก็อธิบายเงื่อนไขของทาร์สกีข้อ 2 ด้วยมโนทัศน์ satisfaction แต่ในส่วนของทาร์สกีวิเคราะห์ เขาลดทอนเงื่อนไขข้อนี้ลงเป็นแบบแผนที่เพื่อความเรียบง่ายและใกล้เคียงกับรูปแบบข้อถกเถียงโดยทั่วไปมากกว่า อย่างไรก็ตาม การลดทอนนี้ไม่ส่งผลต่อข้อเสนอของทาร์สกี เพราะ (T) สามารถแปรไปมากับ (Sat) ได้ สำหรับผู้ที่สนใจ โปรดดู Priest, Graham. In Contradiction. 1.1, 1.2 และ Tarski, Alfred. Introduction to Logic and to the Methodology of the Deductive Sciences. (New York: Oxford University Press, 1994). p. 5.

⁸ พิจารณาดังนี้ (1) ถ้าสำหรับ A ใดๆ เป็นจริงที่ว่า $A \leftrightarrow \sim A$ แล้วก็แปลว่า ไม่มีกรณีใดๆที่ A แต่ไม่ $\sim A$ และไม่มีกรณีใดๆที่ $\sim A$ แต่ไม่ A (2) แต่กรณีที่เป็นไปได้ทั้งหมดคือ ถ้าไม่เป็น A ก็ต้องเป็น $\sim A$ และไม่มีกรณีที่เป็นไปได้นอกเหนือจากนี้ (เช่นมีกรณีที่ทั้งไม่ A และไม่ $\sim A$ หรือเช่น มีกรณีที่นอกเหนือทั้งกรณีที่ "คุณกำลังอ่านข้อความนี้อยู่" และกรณีที่ "คุณไม่ได้กำลังอ่านข้อความนี้อยู่") (3) ดังนั้น จึงเหลือกรณีเดียวที่เป็นไปได้คือ $A \& \sim A$ เราจึงสามารถอนุมานจาก $A \leftrightarrow \sim A$ มาสู่ $A \& \sim A$ ได้โดยผ่านข้อความที่ชัดเจนได้ ซึ่งข้อความนั้นคือ $A \vee \sim A$ หรือคือ LEM นั้นเอง.

เงื่อนไขของทาร์สกีทำให้ปฏิทรรศน์ทางอรรถศาสตร์เป็นไปได้ พิจารณาประโยค “ประโยคนี้เป็นเท็จ” หรืออาจโมเดลได้ในรูปแบบดังนี้

$\langle P \rangle$: $\langle P \rangle$ เท็จ

$\langle P \rangle$ คือประโยคที่จะนำไปสร้างเป็นปฏิทรรศน์ของคนโกหก ซึ่งจะได้ข้อสรุปว่า “ $\langle P \rangle$ จริงและ $\langle P \rangle$ เท็จ” หรือก็คือ “ $\langle P \rangle$ ทั้งจริงและเท็จ” หรือก็คือ $\langle P \rangle$ คือประโยคแบบโดอะเลเรีย

พิจารณาดังนี้ เงื่อนไขข้อที่ 1 ทำให้เราสามารถสร้างประโยค $\langle P \rangle$ ได้ในภาษาธรรมชาติ เงื่อนไขข้อที่ 2 ทำให้เราอนุมานได้ว่า “ $\langle P \rangle$ จริง เมื่อและต่อเมื่อ $\langle P \rangle$ เท็จ” (แทน $\langle P \rangle$ ใน (T)) และเงื่อนไขข้อที่ 3 ทำให้เราสรุปได้ว่า “ $\langle P \rangle$ ทั้งจริงและเท็จ”

หรือกล่าวอย่างไม่เป็นทางการ การที่ประโยค “ประโยคนี้เท็จ” สามารถเกิดขึ้นในภาษาใดๆ ก็แสดงว่าภาษานั้นๆมีศักยภาพที่จะกล่าวถึงประโยคในภาษานั้นเอง (เงื่อนไขข้อที่ 1) และเมื่อลองทำความเข้าใจแล้วพบว่า มีเงื่อนไขบางประการที่ทำให้ประโยคนี้จริง กล่าวคือสิ่งที่ประโยคนั้นกล่าวถึงต้องมีคุณสมบัติตรงตามที่ปรากฏในเนื้อหาของประโยคนั้นๆ และในทางกลับกันด้วย (เงื่อนไขข้อที่ 2) แต่ภายใต้เงื่อนไขนี้ เราจะอนุมานได้จากการที่เราพบว่าประโยคหนึ่งๆหากไม่จริงก็ย่อมเท็จ ดังนั้น ประโยคนี้จึงทั้งจริงและเท็จ (เงื่อนไขข้อที่ 3)

พริสตีเชื่อว่าภาษาที่เราใช้พูดคุยกันอยู่ในชีวิตประจำวัน มีลักษณะครบตามเงื่อนไขของทาร์สกีอยู่แล้ว หลักฐานที่ชัดเจนก็คือการที่เรากำลังพูดคุยกันถึงปฏิทรรศน์ของคนโกหกด้วยภาษาที่เราใช้พูดคุยกันอยู่ทั่วไป ภาวะจึงตกอยู่ที่ผู้ที่ไม่เชื่อว่าภาษาธรรมชาติมีลักษณะตรงตามเงื่อนไขของทาร์สกีต้องหาเหตุผลมาได้แย้ง แต่เพื่อที่จะพิจารณาร่วมกันว่า ภาษาธรรมชาติมีความไม่คงเส้นคงวาจริงหรือไม่ ผู้เขียนจะขอลงไปพิจารณาข้อโต้แย้งต่างๆที่มีต่อเงื่อนไขของทาร์สกี

ข้อโต้แย้งที่เป็นไปได้ต่อเงื่อนไขของทาร์สกี

1) **เงื่อนไขข้อแรก**เป็นข้อที่ยากจะปฏิเสธได้ ในภาษาที่เราพูดคุยกัน เรามักกล่าวถึงประโยคต่างๆอยู่บ่อยครั้ง เพียงแต่การอ้างถึงนั้น ไม่ได้ให้ชื่อแก่ประโยคที่อ้างถึงอย่างประจักษ์แจ้ง แต่โดยการอ้างถึงเองก็ใช้ตัวประโยคที่อ้างถึงไปในแบบเดียวกับชื่อของประโยคนั้น เช่น “แถลงการณ์ทั้งหมดของรัฐบาลที่แล้วไม่ใช่ความจริง” ในประโยคนี้ เราใช้วลี ‘แถลงการณ์ทั้งหมดของรัฐบาลที่แล้ว’ ในลักษณะเป็นชื่อของประโยคทั้งหมดที่อยู่ในแถลงการณ์สมัยที่แล้ว

เชื่อมด้วยคำบุพบท ‘และ’ เป็นต้น หรือหากมีผู้ต้องการอ้างเหตุผลปฏิเสธเงื่อนไขข้อแรกของทาร์สกี เขาคงไม่สามารถทำได้ หากไม่กล่าวถึงเงื่อนไขดังกล่าว และด้วยการกล่าวถึงนั้นเองก็หักล้างความพยายามที่จะอ้างเหตุผลโต้แย้งนั้นๆ ลงโดยปริยาย

2) สำหรับข้อโต้แย้งที่อาจมีต่อเงื่อนไขข้อที่ 3 ของทาร์สกี อาจมาจากความเป็นไปได้ที่ว่า ค่าทางอรรถศาสตร์ของประโยคในภาษาธรรมชาติอาจมีมากกว่าแค่ ‘จริง’ กับ ‘เท็จ’ เช่น อาจมีประโยคที่ ‘ไม่จริงและไม่เท็จ’ ในแง่นี้ การอนุมานจาก $A \leftrightarrow \sim A$ ไปสู่ข้อสรุป $A \& \sim A$ ก็น่าจะไม่ต้อง (invalid) เพราะหากประโยค A ทั้งไม่จริงและไม่เท็จ แม้ $A \leftrightarrow \sim A$ จะจริง แต่ $A \& \sim A$ อาจไม่จริงและไม่เท็จก็เป็นได้ ประโยคแบบโกหกจึงน่าจะเข้าข่ายประโยคที่ระบุค่าความจริงไม่ได้ ภาษาธรรมชาติเองแม้จะมีประโยคแบบนี้ก็ไม่ได้มีความไม่คงเส้นคงวาแต่อย่างใด

อย่างไรก็ดี ต่อข้อแย้งนี้ พริสต์มีข้อโต้แย้ง 2 ประการ

ประการแรก เราไม่มีเหตุผลที่ชัดเจนที่จะเชื่อว่า ประโยคแบบโกหกเป็นประโยคที่ไม่จริงและไม่เท็จ หากเหตุผลดังกล่าว คือเหตุผลที่ว่าประโยคแบบโกหกเป็นความผิดพลาดเชิงแบบชนิด (categorical mistake) เช่นเดียวกับการกล่าวว่ “สี่เขียวหลับไหลอย่างงมง่าย” ซึ่งเราไม่อาจใช้ภาคแสดง ‘หลับไหลอย่างงมง่าย’ กับ ‘สี่’ เป็นต้น แต่สำหรับ “ประโยคนี้เท็จ” คำว่า ‘เท็จ’ เป็นคำที่ใช้เรียกประโยคอยู่แล้ว เหตุผลนี้จึงไม่น่าจะใช้ได้กับประโยคแบบโกหก

เหตุผลอีกข้อที่เป็นไปได้ก็คือ ประโยคแบบโกหกอาจเป็นประโยคที่มีการอ้างถึงถึงประโยคอื่น ในแบบที่เราไม่สามารถตัดการอ้างดังกล่าวออกไปได้ (ineliminable) กล่าวคือ เราไม่อาจแปลงประโยคโกหกลงไปเป็นประโยคปิดที่ไม่อ้างถึงสิ่งอื่นต่อไปไม่สิ้นสุดได้ เช่น “เขาจะได้เป็นนายกฯ” ยังสามารถตัดการอ้างออกไปโดยแทนด้วยประโยคว่า “เนวอนจะได้เป็นนายกฯ” (ในกรณีที่ผู้พูดชี้ไปที่คุณเนวอน) เป็นต้น แต่ประโยคแบบโกหกอ้างวนตัวเองซ้ำแล้วซ้ำเล่า มันจึงไม่อาจถูกระบุความหมายที่ชัดเจนได้ อย่างไรก็ตาม พริสต์แย้งว่าในภาษาธรรมชาติก็มีประโยคประเภทที่อ้างถึงต่อกัน แต่ก็ยังเป็นประโยคที่มีความหมายชัดเจนดี ยกตัวอย่างเช่น หากพ่อของผู้เขียนพูดว่า “แม่ค้าทุกคนในตลาดข้างบ้านเราไม่เคยพูดจริง” แต่ในตลาดแม่ค้าทุกคนต่างกล่าวชมพ่อของผู้เขียนว่า “พ่อของเธอไม่เคยพูดโกหกเลยสักครั้ง” เมื่อผู้เขียนฟังประโยคของสองฝ่าย ผู้เขียนก็เข้าใจในสิ่งที่สองฝ่ายพูด และผู้เขียนก็สามารถกระทำบางอย่างต่อประโยคเหล่านี้ได้ เช่น เดินไปถามแม่ค้า เป็นต้น หรืออนุมานต่อจากประโยคนี้ได้ เช่น ถ้าแม่ค้าไม่เคยพูดจริงจริงๆ สิ่งแม่ค้าคนนั้นบอกผู้เขียนก็เป็นเท็จ แต่นี่ก็แปลว่าพ่ออาจโกหกผู้เขียนก็ได้ เมื่อเป็น

เช่นนี้ อาจมีแม่ค้าบางคนพูดจริง เป็นต้น ดังนั้นประโยคแบบโกหกจึงไม่น่าจะเข้าข่ายเหตุผลประการนี้

เหตุผลที่เป็นไปได้ข้อสุดท้ายที่จะพิจารณาคือ ประโยคแบบโกหกนั้นเป็นประโยคที่ไม่มีพื้นฐาน (ungrounded) กล่าวคือเป็นประโยคที่ค่าความจริงของประโยคนั้นต้องอาศัยค่าความจริงของประโยคอื่นอีกทอดหนึ่ง แต่ประโยคถูกอิงอาศัยที่ว่านี้กลับยังอิงอาศัยค่าความจริงของประโยคอื่นอีก เป็นเช่นนี้ไปเรื่อยๆ และเราไม่สามารถหากประโยคที่จะมาเป็นฐานให้แก่ค่าความจริงของประโยคตั้งต้นได้ ประโยคเช่นนี้จึงไม่มีค่าความจริงใดๆ นอกจากนี้ ประโยคโกหกยังเป็นประโยคปฏิทรรศน์ (paradoxical) อีกด้วย สำหรับประโยคที่ไม่เป็นปฏิทรรศน์ (unparadoxical) นั้น แม้ประโยคจะอ้างอิงประโยคอื่นต่อไปไม่สิ้นสุด หากแต่ถ้าเราสามารถจินตนาการถึงความเป็นไปได้ที่ว่า ถ้าประโยคนั้นๆมีค่าความจริงสักค่าหนึ่งแล้ว การอ้างอิงต่อไปไม่สิ้นสุดก็ไม่ได้ส่งผลให้ค่าความจริงนั้นเปลี่ยนแปลงไป เช่น ลองพิจารณาประโยคแบบที่ยืนยันความจริงของตัวเองเช่น “ประโยคนี้จริง” หรืออาจโมเดลได้ดังนี้

$\langle Q \rangle$: $\langle Q \rangle$ จริง

จริงอยู่ที่ว่า โดยลำพัง $\langle Q \rangle$ เอง ไม่เพียงพอที่เราจะระบุค่าความจริงให้แก่มันได้ เนื่องจาก $\langle Q \rangle$ อ้างถึงตัวมันเองไม่สิ้นสุด ประโยคนี้จึงไม่มีพื้นฐาน แต่สมมติว่าถ้า $\langle Q \rangle$ จริง ประโยคที่ว่า “ $\langle Q \rangle$ จริง” ก็ยังจริง ประโยคที่ว่า “ $\langle \langle \langle Q \rangle \rangle$ จริง” ก็ยังจริง ในแง่นี้ ประโยคนี้ก็ไม่นับว่าเป็นปฏิทรรศน์ (paradoxical) หรือหาก $\langle Q \rangle$ เท็จ “ $\langle \langle \langle Q \rangle \rangle$ จริง” ก็ยังคงเท็จเช่นกัน แต่กรณีของประโยคแบบโกหก หรือ $\langle P \rangle$ นั้นค่าความจริงจะกลับไปกลับมาระหว่างจริงและเท็จ เช่นนี้ ประโยคแบบ $\langle P \rangle$ นอกจากจะไม่มีพื้นฐานแล้วยังเป็นประโยคแบบปฏิทรรศน์ด้วย เราก็ไม่สามารถระบุค่าความจริงให้แก่มันได้ ต่อเหตุผลข้อนี้ พริสตีโต้แย้งโดยเสนอให้เราพิจารณาประโยค

$\langle R \rangle$: $\langle R \rangle$ ไม่จริงและไม่เท็จ หรือ $\langle R \rangle$ เท็จ

เราก็จะพบว่า ในแต่ละรอบของการอ้างอิงถึงตัวมันเอง ค่าความจริงของ $\langle R \rangle$ ไม่คงตัว โดยพิจารณาดังต่อไปนี้ *กรณีแรก* ถ้า $\langle R \rangle$ จริง ก็แปลว่าอย่างน้อยที่สุด $\langle R \rangle$ ต้องไม่จริงไม่เท็จ หรืออย่างน้อยที่สุด $\langle R \rangle$ ต้องเท็จ หากเป็นทางแรกก็แปลว่า $\langle R \rangle$ จริง หากเป็นทางหลังก็แปลว่า $\langle R \rangle$ จริง เช่นกัน *กรณีที่สอง* ถ้า $\langle R \rangle$ ไม่จริงไม่เท็จ ก็แปลว่า $\langle R \rangle$ จริง เนื่องจาก $\langle R \rangle$ มี

คุณสมบัติตรงตามที่ประโยคกล่าวไว้ ในกรณีที่สามก็เช่นกัน ถ้า $\langle R \rangle$ เท็จ ก็แปลว่า $\langle R \rangle$ จริง แต่ทุกกรณี $\langle R \rangle$ จริง ก็อนุมานต่อไปได้อีกว่า $\langle R \rangle$ ไม่จริงและไม่เท็จ หรือ $\langle R \rangle$ เท็จ และการอนุมานก็ดำเนินต่อไปได้ไม่สิ้นสุด

ดังจะเห็นได้ว่า ทั้งสามกรณี ค่าความจริงของ $\langle R \rangle$ กลับไปมาไม่คงที่ ดังนั้น ณ จุดหนึ่งเราจะตัดสินใจได้ว่า $\langle R \rangle$ ไม่มีพื้นฐาน ดังนั้นจึงไม่จริงและไม่เท็จ แต่ ณ จุดนั้นเอง ที่ผู้ที่เสนอคำอธิบายเรื่อง 'ความไม่มีพื้นฐาน' นี้ จะกล่าวออกมาว่า "ฉันยืนยันว่า ประโยค $\langle R \rangle$ ไม่จริงและไม่เท็จ" และเขาย่อมต้องเชื่อด้วยว่าสิ่งที่ตนพูดเป็นความจริง แต่หากสิ่งที่เขาพูดเป็นจริง นี้ย่อมกลายเป็นว่า เขากำลังยืนยันว่า $\langle R \rangle$ มีค่าความจริง เพราะฉะนั้น ณ จุดนั้น $\langle R \rangle$ ทั้งมีค่าความจริงและไม่มีค่าความจริงในเวลาเดียวกัน

ข้อโต้แย้ง *ประการที่สอง* ที่พริสตีให้ต่อข้อโต้แย้งที่ว่า ค่าทางอรรถศาสตร์อาจไม่ได้มีแค่จริงและเท็จก็คือ สมมติว่าสมมุติฐานนั้นจริง กล่าวคือประโยคแบบโกหกทั้งไม่จริงและไม่เท็จ แต่เราก็ก็นำสร้างปฏิทรรศน์ใหม่ที่ขยายออกไปอีก (extended paradox) ได้เช่นกัน ดังเช่นประโยค $\langle R \rangle$ ที่ได้พิจารณาไปข้างต้น ดังนั้น การไม่จริงและไม่เท็จของประโยคแบบโกหกก็ไม่อาจช่วยทำให้ภาษาธรรมชาติปลอดภัยจากความไม่คงเส้นคงวาได้

แม้เป็นไปได้ที่จะมีผู้เสนอทางออกว่า ในการเสนอโมโนทัศน์ 'ไม่จริงและไม่เท็จ' นี้ เรากำลังพูดถึงภาษาธรรมชาติในระดับอภิภาษา (metalanguage) และโมโนทัศน์นั้นไม่อาจกล่าวออกมาได้ (inexpressible) จากภายในภาษาที่เรากำลังวิเคราะห์กัน (object language) แต่ทางออกนี้ เหมือนกับจะเป็นการปฏิเสธตัวเอง เนื่องจากในการปฏิเสธเงื่อนไขของทาร์สกีและยืนยันว่าภาษาธรรมชาติคงเส้นคงวา และในการเสนอโมโนทัศน์ที่เข้ามาอธิบายความคงเส้นคงวานั้น ก็ย่อมต้องเป็นการเสนอโดยใช้ภาษาธรรมชาติ หรือหากจะบอกว่า โมโนทัศน์ทางอรรถศาสตร์ 'ไม่จริงไม่เท็จ' นี้ กล่าวออกมาไม่ได้ในภาษาที่กำลังวิเคราะห์ เช่นนั้นแล้ว เรากำลังวิเคราะห์ภาษาอะไรกันแน่ ที่แน่ๆ ย่อมต้องไม่ใช่ภาษาธรรมชาติ เพราะกิจกรรมการเสนอโมโนทัศน์ทางอรรถศาสตร์ของเขาทำในภาษาธรรมชาติ

หรืออาจเป็นไปได้ว่าจะมีผู้เสนอข้อโต้แย้งอื่นว่า ปฏิทรรศน์ที่ปรับขึ้นมาใหม่ ดังเช่น $\langle R \rangle$ ยังยอมรับกฎไร้ค่ากลางอยู่ดี เมื่อมีข้อเสนอว่ามีค่าทางอรรถศาสตร์อื่นนอกจาก 'จริง' และ 'เท็จ' ก็เท่ากับว่า เป็นการปฏิเสธกฎไร้ค่ากลาง ดังนั้น การอนุมานไปสู่ข้อสรุปที่ขัดแย้งในตัวเองจึงทำไม่ได้ อย่างไรก็ตาม ถึงที่สุดแล้ว พริสตีก็เชื่อว่า ยังมีปฏิทรรศน์ที่ไม่ต้องการกฎไร้ค่ากลาง

ในการอนุมานไปสู่ความขัดแย้ง อย่างปฏิทรรศน์ของเบอร์รี (Berry's paradox) ซึ่งเข้าใจได้ผ่านข้อเท็จจริงในภาษาของเราดังนี้ *ข้อแรก* ภาษาของเรามีค่าในปริมาณที่จำกัด *ข้อสอง* ตัวเลขในจำนวนธรรมชาติไม่มีจำกัด *ข้อสาม* เราใช้ค่าเท่าที่เรามีเพื่อสร้างชื่อเรียกให้จำนวนเหล่านั้น เช่น 'หนึ่งร้อยยี่สิบแปด' 'สองล้านเก้าแสนเจ็ดหมื่น' ซึ่งเป็นไปได้ว่าเพียงพอที่จะใช้สร้างคำเรียกจำนวนใดๆที่ต้องการได้ อย่างไรก็ดี ลองพิจารณาวลีที่ว่า 'จำนวนธรรมชาติที่น้อยที่สุดที่ไม่อาจเรียกได้ด้วยคำภายใน 100 พยางค์' สมมติว่า n คือจำนวนดังกล่าว พิจารณาประโยคที่ว่า " n คือจำนวนธรรมชาติที่น้อยที่สุดที่ไม่อาจเรียกได้ด้วยคำภายใน 100 พยางค์" ให้ชื่อเรียกประโยคนี้ว่า $\langle Fn \rangle$ เราจะพบว่า ถ้า $\langle Fn \rangle$ จริง ก็แสดงว่า $\langle Fn \rangle$ เท็จ เพราะเราสามารถเรียก n ด้วยวลีที่มีความยาวเพียง 22 พยางค์ (นับพยางค์ตามภาคแสดง F...) กล่าวคือ โดยนิยามของ $\langle Fn \rangle$ แล้ว เราอนุมานได้ว่า $F_n \rightarrow \sim F_n$ อย่างไรก็ดี เราทราบดีว่า มีจำนวน n ที่เข้าข่ายเงื่อนไขตามนิยามอยู่ในระบบจำนวนธรรมชาติของเราจริง ดังนั้น F_n จึงจริงโดยประสพการณ์ เราจึงอนุมานได้ว่า $\sim F_n$ และเราได้ว่า $F_n \& \sim F_n$ กล่าวคือ " n ทั้งเป็นและไม่เป็นจำนวนธรรมชาติที่น้อยที่สุดที่ไม่อาจเรียกได้ด้วยคำภายใน 100 พยางค์" อย่างไรก็ดี ผู้เขียนมีข้อสังเกตว่า ไม่ว่าจะปฏิทรรศน์ของเบอร์รีจะใช้กฎไร้ค่ากลางจริงๆหรือไม่ ประเด็นสำคัญคือ หากปฏิทรรศน์ของเบอร์รีไม่ใช้กฎไร้ค่ากลางจริงแล้ว เงื่อนไขของทาร์สกีข้อที่ 3 จะจำเป็นอย่างไรต่อการอ้างเหตุผลของพริสต์ เพราะจะกลายเป็นว่าภาษาธรรมชาติก็มีความไม่คงเส้นคงวาได้ แม้จะไม่เข้าข่ายเงื่อนไขข้อที่ 3 ของทาร์สกีก็ตาม

3) **สำหรับข้อโต้แย้งที่เป็นไปได้ต่อเงื่อนไขข้อ 2 ของทาร์สกี** หรือก็คือแบบแผนที่ว่า "สำหรับประโยคใดๆ $\langle A \rangle$ จริง เมื่อและต่อเมื่อ A " ยกตัวอย่างเช่น " \langle หิมะมีสีขาว \rangle จริง เมื่อและต่อเมื่อ หิมะมีสีขาว" เป็นต้น มีข้อโต้แย้งที่จะพิจารณาอยู่ 3 ข้อ

ข้อโต้แย้งข้อแรกต่อแบบแผนนี้ คือ อาจมีผู้แย้งว่า แบบแผนที่ไม่สามารถใช้งานกับประโยคที่เราไม่สามารถระบุค่าทางอรรถศาสตร์ได้ หรือคือประโยคที่ไม่จริงไม่เท็จ เนื่องจากหากแบบแผนที่ใช้ได้กับประโยคใดๆ A เมื่อเราแทน A ลงไปในแบบแผนที่ เราก็ควรจะได้ประโยค " $T\langle A \rangle \leftrightarrow A$ " ซึ่งนับว่าจริงตามภาษาธรรมชาติ อย่างไรก็ดี หากมีประโยค B ที่ทั้งไม่จริงและไม่เท็จ การกล่าววว่า " $\langle B \rangle$ จริง" ก็เป็นการกล่าวเท็จ ดังนั้น หากเราแทน $\langle B \rangle$ ลงไปในแบบแผนนี้ แล้วได้ " $T\langle B \rangle \leftrightarrow B$ " เราจะพบว่าประโยคที่ได้เป็นเท็จในกรณีนี้

ยกตัวอย่างเช่น สมมติว่าเรานับว่าประโยค "เดือนหน้าจะเกิดสึนามิ" เป็นประโยคที่ไม่สามารถระบุค่าความจริงได้ เมื่อพิจารณาตามแบบแผนนี้ก็จะได้ " \langle เดือนหน้าจะเกิดสึนามิ \rangle จริง เมื่อและต่อเมื่อ เดือนหน้าจะเกิดสึนามิ" แต่เนื่องจากเราไม่อาจจะระบุได้ว่าเดือนหน้าจะเกิดสึนามิ

หรือไม่ ประโยคนี้จึงไม่จริงและไม่เท็จ (และแม้ท่านจะรอไปจนถึงเดือนหน้าแล้วก็ตาม ประโยค “เดือนหน้าจะเกิดสึนามิ” ก็ยังไม่อาจจะบ่งได้ว่าจริงหรือไม่ ณ ขณะเวลานั้นเช่นกัน) การกล่าววว่า “(เดือนหน้าจะเกิดสึนามิ) จริง” ก็นับว่าเป็นคำบรรยายที่ไม่ตรงกับคุณสมบัติทางอรรถศาสตร์ของมัน คำกล่าววนั้นจึงนับว่าเท็จ ดังนั้น แบบแผนที่ที่ประยุกต์กับประโยคนี้จึงนับว่าเท็จ

ปริศน์ตอบโต้คำอธิบายนี้ด้วยเหตุผล 3 ประการ

ประการแรก เราได้พิจารณากันไปในส่วนที่แล้วว่าไม่มีเหตุผลที่ดีที่เราจะรับว่าประโยคแบบปฏิทรรศน์ ดังเช่น ประโยคแบบโกหก เป็นประโยคที่ไม่อาจจะบ่งค่าความจริงได้นอกจากการพยายามแก้ปัญหาเฉพาะหน้า (ad hoc solution) แต่การแก้ปัญหาที่มีอยู่ เป็นคนละประเด็นกับการวิเคราะห์สิ่งที่เป็นอยู่ในภาษารวมชาติ

ประการที่สอง สมมุติว่าเรายอมรับว่าประโยคแบบโกหกไม่อาจจะบ่งค่าความจริงได้จริงๆ แต่การจะถือว่าแบบแผนที่ที่ประยุกต์กับประโยคแบบโกหกเป็นเท็จหรือไม่นั้น อาจขึ้นอยู่กับอรรถศาสตร์ของภาคแสดงความจริง ซึ่งต้องการการตกลงร่วมกันในกรณีพิเศษที่ใช้กับประโยคที่ไม่อาจจะบ่งค่าความจริงได้ เช่นกรณีตัวอย่างที่ยกไว้ข้างต้น แม้ประโยคที่กล่าวถึงอนาคตดังเช่น “เดือนหน้าจะเกิดสึนามิ” จะไม่อาจจะบ่งได้ว่าจริงหรือเท็จ แต่ก็ถือว่า “(เดือนหน้าจะเกิดสึนามิ)จริง” ต้องนับว่าเท็จ เป็นไปได้ว่าเราจะถือว่ามันไม่จริงไม่เท็จเช่นกัน เนื่องจากหากให้ประโยคนี้มีค่าเท็จ นิเสธของประโยคจะถือว่ามีความจริงใช้หรือไม่ หากอรรถศาสตร์ของภาษารวมชาติมีลักษณะที่เป็นไปได้นี้ แบบแผนที่ก็น่าจะยังใช้ได้กับประโยคแบบที่ไม่สามารถบ่งค่าความจริงได้เช่นกัน

ประการที่สาม แม้จะลองสมมุติว่าแบบแผนที่ใช้ไม่ได้กับประโยคแบบโกหก แต่เราสามารถขยายปฏิทรรศน์ให้เป็นประโยคว่า “ประโยคนี้**ไม่มี**ค่าความจริง” ซึ่งก็คือการบรรยายสถานะทางอรรถศาสตร์ของตัวเอง ที่สอดคล้องกับทฤษฎีที่ปฏิเสธกฎไว้ค่ากลาง ว่าตัวมันเองอาจมีค่าทางอรรถศาสตร์อื่น นอกไปจากค่าความจริง คืออาจจะเป็นเท็จหรือไม่จริงไม่เท็จก็ได้ โหมดนี้ได้ดังนี้

$\langle R' \rangle$: $\langle R' \rangle$ **ไม่มี**ค่าความจริง

หาก $\langle R' \rangle$ ไม่อาจจะบ่งค่าความจริงดังคำอธิบายที่ให้มา ก็แสดงว่า $\langle R' \rangle$ **ไม่มี**ค่าความจริง กล่าวคือ ไม่ได้มีค่าทางอรรถศาสตร์ว่าจริง ดังนั้น $\langle R' \rangle$ จึงจริง คือ “จริงที่ว่า $\langle R' \rangle$ **ไม่มี**ค่าความจริง”

และนี่ย่อมหมาความ $T\langle R' \rangle \leftrightarrow R'$ มีค่าจริง และนี่คือตัวอย่างหนึ่งที่ใช้สนับสนุนแบบแผนที่ว่าสามารถใช้งานได้กับปฏิทรรศน์ที่สร้างขึ้นใหม่

ผู้เขียนเห็นว่า ประเด็นเหล่านี้ อาจเกิดจากความคลุมเครือบางประการในแบบแผนของทาร์สกี ประโยค “<หิมะมีสีขาว>จริง เมื่อและต่อเมื่อ หิมะมีสีขาว” อาจทำให้เรารู้สึกว่า ค่าความจริงของ <หิมะมีสีขาว> ขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงที่ว่าหิมะมีสีขาว แต่หากเอาเงื่อนไข satisfaction ของทาร์สกีมาพิจารณาร่วมด้วย เราก็จะพบว่า ทาร์สกีเสนอให้พิจารณาค่าความจริงของประโยคโดยดูจากความสัมพันธ์แบบ satisfy ระหว่าง ‘หิมะ’ กับ ‘...มีสีขาว’ กล่าวคือ เป็นความสัมพันธ์ภายในภาษานั้น ที่มีได้เกี่ยวข้องกับว่ามันเป็นเช่นนั้นจริงๆหรือไม่ ยกตัวอย่างสถานการณ์ที่ว่า มีผู้หนึ่งได้กล่าวขึ้นว่า “แผ่นดินไหวเมื่อก็ เขาบอกกันว่า “จะเกิดคลื่นสึนามิ” และหันมาถามเพื่อนของเขาว่า “ที่ว่า <จะเกิดสึนามิ> นี่จริง, หรือเปล่า” แต่ผู้ตอบเองก็ไม่รู้ และตอบกลับมาว่า “ฉันไม่รู้หรอก แต่ที่ว่า <จะเกิดสึนามิ> จริง₂ ก็ต่อเมื่อ จะเกิดสึนามิ นั่นแหละ” เมื่อผู้ถามได้ยินแบบนั้นก็กล่าวว่า “อืม เธอพูดถูกปะ แต่นั่นไม่ได้บอกอะไรกับฉันเลย” เป็นต้น เราจะเห็นได้ว่า จริง₁ น่าจะถูกนิยามจากการที่ประโยคหนึ่งบรรยายสิ่งที่ตรงกับสิ่งที่เป็นอย่างอยู่ ขณะที่ จริง₂ น่าจะเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ภายในระหว่างประโยคหนึ่งๆกับบทบาทของมันในภาษาที่มีประโยคนั้นๆปรากฏอยู่ ผู้เขียนเห็นว่า จริง₂ น่าจะใกล้เคียงกับความเข้าใจของทาร์สกีมากกว่า⁹ นี่ทำให้เราเห็นว่าทาร์สกีได้ดึงเอาสัจพจน์บางอย่างออกมาจากภาษาธรรมชาติ และทำให้เห็นว่าเราสามารถพิจารณามโนทัศน์ความจริงจากบทบาทของมันภายในภาษาที่เราใช้กันอยู่ได้อย่างอิสระจากการประยุกต์ใช้งานภาษานั้นในสถานการณ์จริง

ดังนั้น การโจมตีแบบแผนที่โดยอ้างจากความสัมพันธ์ทางอรรถศาสตร์ของประโยคตามทฤษฎีตรรกวิทยาสัญลักษณ์นั้น แม้ทำได้ แต่เป็นสิ่งที่ไม่ตรงประเด็นกับข้อเสนอของทาร์สกี เนื่องจากทาร์สกีได้วิเคราะห์แบบแผนนี้ว่ามีอยู่ในภาษาธรรมชาติ แต่การพัฒนาแบบอรรถศาสตร์เชิงแบบแผน (formal semantics) ซึ่งเป็นผลที่ตามมาจากข้อเสนอของทาร์สกีนั้น เป็นคนละกิจกรรมกัน การจะหลอมรวมแบบแผนที่เข้ากับระบบสัญลักษณ์ใดๆ เป็นปัญหาทางเทคนิคที่นักประดิษฐ์ระบบต้องปรับแก้ หากเขาต้องการให้แบบแผนที่ใช้กันได้จริงอย่างคงเส้นคงวาภายในระบบสัญลักษณ์ของเขา แต่การจะเอาปัญหาจากระบบนั้นๆมาหักล้างความถูกต้องของแบบแผนที่เป็นไปได้แย้งที่ไม่ค่อยตรงประเด็นนัก

⁹ โปรดดูคำอธิบายของทาร์สกีได้ใน Tarski, Alfred. “The Semantic Conception of Truth”, pp. 355-357.

ข้อโต้แย้งข้อที่สองต่อแบบแผนที่ มาจากความเป็นไปได้ที่ว่า จริงๆแล้วภาษาที่เราใช้มีความเป็นลำดับชั้น (hierarchy) คุณสมบัติทางอรรถศาสตร์ของประโยคใดๆ มีลักษณะที่สัมพันธ์กับลำดับชั้นของประโยคที่ถูกกล่าวถึง สื่อนัยตามมาว่า ภาคแสดงความจริงในแต่ละลำดับชั้นเป็นคนละภาคแสดงกัน สมมติให้ A คือประโยคที่อยู่ในลำดับชั้นที่ i ในการกล่าวถึงประโยคนี้ เราต้องกล่าวในลำดับชั้นที่ $i+1$ ภาคแสดงความจริงจึงเป็นภาคแสดง T_{i+1} หากเราต้องการกล่าวถึงความจริงของประโยค $T_{i+1}(A)$ เราต้องกล่าวในลำดับชั้น $i+2$ ที่มีภาคแสดงความจริงคือ T_{i+2} เป็นต้น ดังนั้น แบบแผนที่ถูกต้องคือ

$$(T_{\text{hier}}): \quad T_{i+1}(A_i) \leftrightarrow A_i$$

(ให้ i คือจำนวนเต็มแทนลำดับชั้นของ A) ในกรณีนี้ แบบแผนที่ (T) ที่ไม่มีการใส่ค่าลำดับชั้นจึงเป็นแบบแผนที่ไร้ความหมาย อย่างไรก็ดี หากยอมรับแบบแผนที่แบบลำดับชั้นหรือคือ (T_{hier}) แล้ว ปฏิทรรศน์ทางอรรถศาสตร์ก็จะมี เนื่องจาก หากประโยคแบบโกหก หรือ $\langle P \rangle$ อยู่ในชั้น i และกล่าวถึงค่าความจริงของตัวเอง ดังนั้น $\langle P \rangle$ กล่าวหาว่า “ $\langle P \rangle$ เท็จ $_{i+1}$ ” หรือคือ $F_{i+1}(P)$ สิ่งก็ตามมาคือ การกล่าวถึงค่าความจริงของ $F_{i+1}(P)$ ควรกล่าวในระดับ $i+2$ ดังนั้นเมื่อแทนใน (T_{hier}) จะได้ว่า $T_{i+2}(P) \leftrightarrow P$ อย่างไรก็ดี จะได้ว่า $T_{i+2}(P) \leftrightarrow F_{i+1}(P)$ และเราไม่สามารถอนุมานต่อไปสู่ประโยคแบบขัดแย้งได้

ต่อคำอธิบายเช่นนี้ พริสต์มีข้อโต้แย้งหลักๆ 2 ประการ

ประการแรก พริสต์เห็นว่า ลำดับชั้นทางภาษาไม่น่าจะมีอยู่จริงในภาษารวมชาติ เราแทบจะไม่ได้รับรู้ถึงการมีอยู่ของลำดับชั้นในภาษาที่เราพูดกันในชีวิตประจำวัน เช่น หากผู้เขียนเขียนว่า “ประโยคทั้งหมดในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้หน้าันับว่าจริง” ประโยคนี้ก็เป็นประโยคภาษาไทยที่เข้าใจได้ และประโยคที่ว่านี้ก็ยืนยันค่าความจริงของตัวเอง แต่หากผู้ที่เชื่อในลำดับชั้นจะยืนยันว่าประโยคที่ว่านั้นไร้ความหมาย เพราะมันอยู่นอกลำดับชั้นทั้งหมดที่มี ก็อาจเป็นไปได้ว่า ภาษาที่มีลำดับชั้นที่ว่านั้นไม่ใช่ภาษารวมชาติที่เรากำลังวิเคราะห์กัน แต่เป็นภาษาที่อ่อนกว่าภาษารวมชาติ¹⁰ อย่างไรก็ดี หากจะแย้งว่าสิ่งที่เป็นจริงอาจไม่ตรงตามสามัญสำนึกก็ได้

¹⁰นอกจากนี้เรายังสามารถแย้งแนวคิดเรื่องลำดับชั้นของภาคแสดงความจริงจากปฏิทรรศน์แบบอ้างอิงไขว้กัน (cross-reference paradox) เช่น ประโยค A คือ “ $\langle B \rangle$ เท็จ” และประโยค B คือ “ $\langle A \rangle$ จริง” หาก A อยู่ในลำดับชั้น i ประโยค B ต้องอยู่ในลำดับชั้น $i+1$ เพราะกล่าวถึงค่าความจริงของ A แต่ประโยค A กล่าวถึงค่าความจริงของ B ซึ่งอยู่ในชั้น $i+1$ ดังนั้น “ $\langle B \rangle$ เท็จ” ต้องอยู่ในชั้น $i+2$ ซึ่งชั้น $i+2$ ไม่ใช่ชั้น i ดังนั้น A จึงอยู่ในชั้น i

ผู้เขียนก็สงสัยว่า เราจะใช้เงื่อนไขใดมาตัดสินว่าภาษาที่เราใช้กันอยู่ในชีวิตประจำวันมีลำดับชั้นหรือไม่ นอกไปจากการอ้างเอาจากการใช้งานตามที่เป็นอยู่

ประการที่สอง คือ พริสต์เห็นว่า คำอธิบายเรื่องลำดับชั้นไม่ได้ช่วยให้ภาษาธรรมชาติปลอดจากความไม่คงเส้นคงวาแต่อย่างใด เขาได้ปรับปรุงทฤษฎีที่ขึ้นมาโดยใส่โมโนทัศน์ลำดับชั้นทางภาษาเข้าไป และได้ประโยคว่า “ประโยคนี้เป็นเท็จในลำดับชั้นของมันเอง” โมเดลได้ดังนี้

$$\langle S \rangle: \quad F_{\text{rank}(S)} \langle S \rangle$$

ให้ $\text{rank}(x)$ คือฟังก์ชันจากประโยค x สู่อันดับชั้นทางอรรถศาสตร์ของประโยค x เช่น หาก P อยู่ในลำดับ 0 เราจะกล่าวถึงค่าทางอรรถศาสตร์ของมันจากลำดับชั้น 1 ดังนั้น จะได้ว่า $\text{rank}(P) = 1$ เป็นต้น เมื่อเราแทน $\langle S \rangle$ ใน (T_{hier}) เราจะได้ว่า $T_{i+1} \langle S \rangle \leftrightarrow S$ แทนประโยคลงไปจะได้ $T_{i+1} \langle S \rangle \leftrightarrow F_{\text{rank}(S)} \langle S \rangle$ แต่เราก็พบว่าลำดับชั้นที่ค่าทางอรรถศาสตร์ของ $\langle S \rangle$ อยู่ก็คือ $i+1$ กล่าวคือ $\text{rank}(S) = i+1$ เราจะได้ต่อไปว่า $T_{i+1} \langle S \rangle \leftrightarrow F_{i+1} \langle S \rangle$ และในที่สุดก็สรุปได้ว่า $T_{i+1} \langle S \rangle \& F_{i+1} \langle S \rangle$ แล้วความขัดแย้งก็ปรากฏแก่เราอีกครั้ง

หากทางแก้ไขของผู้ที่เสนอคำอธิบายเรื่องลำดับชั้นคือการไม่อนุญาตให้กล่าวถึงโมโนทัศน์เรื่องลำดับชั้นได้ (semantic inexpressibility) เพื่อกันไม่ให้ประโยคแบบ $\langle S \rangle$ เกิดขึ้นในภาษาของเราได้ ข้อสงสัยที่ตามมาเช่นเคยก็คือ พวกเขาใช้ภาษาอะไรในการนำเสนอคำอธิบายเรื่องลำดับชั้น หากมันเป็นภาษาธรรมชาติแล้ว ภาษาที่เขากำลังวิเคราะห์อยู่คงไม่ใช่ภาษาธรรมชาติเป็นแน่ เช่นนี้คำอธิบายทั้งหมดก็เป็นการใช้ภาษาเพื่ออธิบายตัวเอง

ข้อโต้แย้งข้อสุดท้ายต่อแบบแผนนี้ คือ เป็นไปได้ว่าภาษาธรรมชาติจะเป็นลำดับชั้นอีกแบบหนึ่ง ไม่ใช่ลำดับชั้นของภาคแสดงทางอรรถศาสตร์ อันที่จริงภาษาของเราเป็นภาษาอันเป็นหนึ่งเดียว ภาคแสดงความจริงก็มีเพียงตัวเดียว แต่ลำดับชั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการตีความ¹¹ กล่าวคือ ส่วนขยายของภาคแสดงความจริง (extension of truth predicates) เป็นสิ่งที่

และไม่ได้อยู่ในชั้น i ไปพร้อมๆกัน (กล่าวให้ชัดเจนกว่านี้คือ คำว่า ‘เท็จ’ ที่ปรากฏในประโยค A อยู่ในลำดับชั้น i และไม่อยู่ในลำดับชั้น i ในประโยคเดียวกัน) ซึ่งผู้ที่เสนอคำอธิบายอาจกล่าวว่า นี่ไม่ใช่ความขัดแย้ง แต่เป็นเพียงการอ้างอิงต่อกันข้ามลำดับชั้นไปไม่สิ้นสุด แต่พฤติกรรมที่วนซ้ำนี้ขัดกับสามัญสำนึกของเรา เมื่อพูดว่า “ $\langle B \rangle$ เท็จ” เราไม่ได้กำลังพูดถึง เท็จหลายๆเท็จไปเรื่อยๆไม่มีที่สิ้นสุด.

¹¹ ดูนิยามได้ในส่วนที่ 1.4 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

มีลำดับชั้น สมมุติว่าส่วนขยายในการตีความประโยคที่มีภาคแสดงความจริง ณ ลำดับชั้นที่มีเลขลำดับ (ordinal number) i คือ Ext_T ให้ Ext_T คือ เซตของประโยคใดๆ A ซึ่งสำหรับบางเลขลำดับ $j < i$ และสำหรับทุกเลขลำดับ k ซึ่ง $j \leq k < i$ ประโยค A เป็นสมาชิกของส่วนขยาย Ext_T หรือคือ A จริงในการตีความ ณ ลำดับชั้น k หาก ณ ลำดับชั้นการตีความหนึ่งๆ สำหรับบางเลขลำดับ l ซึ่ง $k < l < i$ ที่เราถือว่าเป็นจุดอิง (fixed point) ประโยค A ยังคงเป็นสมาชิกของส่วนขยาย Ext_T อยู่ ประโยค A ก็มีค่า 'จริงอย่างมั่นคง' (stably true) หากนิเสธของ A เป็นประโยคที่จริงอย่างมั่นคง A ก็เป็นประโยคที่ 'เท็จอย่างมั่นคง' (stably false) 'ประโยคที่มั่นคง' (stable sentences) คือ ประโยคที่สามารถตีความให้จริงอย่างมั่นคงหรือเท็จอย่างมั่นคงได้ (และรวมถึงประโยคที่ไม่มีภาคแสดงความจริงและประโยคที่เป็นจริงเชิงตรรกด้วย) 'การตีความที่มั่นคง' (stabilized interpretations) คือการตีความทุกๆ ประโยคที่มั่นคงมีค่าความจริงของมัน การตีความที่มั่นคงคือ 'การตีความที่สำคัญ' (important interpretations) การตีความที่ไม่มั่นคงถือว่าไม่สำคัญ คือไม่ได้แสดงคุณสมบัติที่สำคัญของประโยคในการตีความ

คำอธิบายนี้ใกล้เคียงกับแนวคิดที่ได้พิจารณาไปแล้วที่ว่า ประโยคแบบโกหก นอกจากจะเป็นประโยคที่ไม่มีพื้นฐาน (ungrounded) กล่าวคือไม่อาจนับได้ว่ามีค่าความจริงแล้ว ยังเป็นประโยคแบบปฏิทรรศน์ (paradoxical) อธิบายง่าย ๆ ก็คือ สำหรับประโยคใดๆ ที่มีภาคแสดงความจริง หากเราสามารถจินตนาการถึงกรณีที่ประโยคนั้นมีค่าความจริงที่คงตัว ในช่วงการอ้างอิงต่อกันเป็นทอดๆ ช่วงหนึ่งๆ ประโยคนั้นเป็นประโยคที่มั่นคง ดังเช่น "ประโยคนี้จริง" แต่กรณีของ "ประโยคนี้เท็จ" เราจะพบว่าค่าความจริงจะกลับไปกลับมาในทุกๆ การตีความที่เป็นไปได้ ประโยคแบบหลังจึงเป็นประโยคที่ไม่มั่นคง การวิเคราะห์นี้ต้องการจะบอกว่า อันที่จริง เวลาเราพูดถึงคำว่า 'จริง' เรากำลังพูดถึง 'จริงอย่างมั่นคง' เพราะเมื่อเราคิดถึงความจริงของประโยค เราก็น่าจะสมมุติฐานว่า ถ้ามันจริงแล้ว มันก็จะจริงต่อไปอย่างนั้นไม่เปลี่ยนแปลง (โดยอิงกับข้อเท็จจริงต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง) แต่ความสับสนจะเกิดขึ้นเมื่อเรานำคำว่า 'จริง' มาใช้กับประโยคที่เมื่อจริงแล้ว ก็กลับกลายเป็นเท็จไปได้ ประโยคเช่นนี้ไม่มั่นคงเพียงพอที่เราจะใช้คำว่า 'จริง' ด้วยได้

ภายใต้คำอธิบายนี้ แบบแผนที่ใช้ได้กับประโยคที่มั่นคงเท่านั้น เนื่องจากหากเราไม่สามารถระบุได้อย่างมั่นคงว่า ประโยคใดๆ A ที่ใช้กับแบบแผนที่จะมีค่าความจริงหนึ่งๆ อย่างคงตัว การยืนยันว่า A ก็ไม่ได้หมายความว่า A จะเป็นสมาชิกของส่วนขยายของภาคแสดงความจริง Ext_T เสมอไป เพราะสำหรับการตีความที่มั่นคงหนึ่งๆ บรรดาประโยคที่มั่นคงก็มีค่าความจริงของมันอย่างคงตัวกันหมดแล้ว แต่เรากลับยังไม่สามารถระบุได้ว่า ประโยคแบบโกหกเป็นสมาชิกของ Ext_T หรือไม่ เพราะในระดับของการตีความระดับต่างๆ ประโยคแบบโกหกมีคุณสมบัติที่ไม่คงตัว

การพูดถึงความจริงของประโยคแบบโกหกจึงเป็นเรื่องที่น่าจะอึดอัดกว่าอันยิ่ง แบบแผนที่จึงไม่สามารถใช้กับกรณีประโยคแบบโกหกได้

ต่อคำอธิบายนี้ พริสต์มีข้อโต้แย้งที่สำคัญ 2 ประการ

ประการแรก คำอธิบายนี้ดูแตกต่างออกไปจากความเข้าใจที่เรามีต่อ มโนทัศน์ ‘ความจริง’ กล่าวคือ ความจริงคือเป้าหมายของกระบวนการทางกรณีกคิด (aim of cognitive processes) เช่น การยืนยัน การสร้างทฤษฎี เป็นต้น ในกิจกรรมของการยืนยันประโยค เมื่อเราพูดประโยคใดๆ หรือในกรณีนี้ ผู้เขียนกำลังอธิบายประโยคต่างๆให้ผู้อ่านรับทราบ ผู้เขียนเล็งว่า ประโยคที่ผู้เขียนกล่าวออกมาจะบรรยายความจริง (ไม่ว่าจะจริงจริงๆหรือไม่สำคัญ) จุดหมายปลายทางของประโยคที่ผู้เขียนกล่าวควรจะต้องตรงกับความจริง นั่นคือเป้าหมายของเกมที่ผู้เขียนกำลังเล่น แต่ภายใต้คำอธิบายนี้ ส่วนขยายของภาคแสดงความจริงในการตีความที่ต่างกันก็แตกต่างกันไป เช่น หากผู้เขียนกล่าว “P” จริงๆแล้วผู้เขียนกำลังนึกถึงการตีความที่เป็นไปได้ต่างๆมากมายอย่างนั้นหรือ และจริงๆแล้วผู้เขียนกำลังเล็งให้ P จริงในการตีความไหนกันแน่

อย่างไรก็ดี ผู้เขียนเห็นว่า ข้อแย้งข้อนี้ของพริสต์คล้ายกับจะเป็นการ เบี่ยงเบนประเด็นสำคัญของคำอธิบายเรื่องลำดับชั้นของการตีความ นั่นเพราะ คำอธิบายนี้ไม่ได้กำลังใช้มโนทัศน์เรื่อง “การตีความในลำดับที่แตกต่างกัน” เพื่อยืนยันความจริงของประโยค หากแต่ใช้ในการวิเคราะห์ให้เห็นสมมุติฐานเบื้องหลังของการใช้งานภาคแสดงความจริงว่า เราจะกล่าวถึงความจริงกับเฉพาะประโยคที่ลึกๆเราเชื่อว่ามีค่าความจริงที่มั่นคง ดังนั้นมโนทัศน์เรื่อง ลำดับชั้นของการตีความนี้ ถูกใช้เพื่อตรวจสอบความมั่นคงของประโยคมากกว่า ส่วนในกิจกรรมของการยืนยันนั้น เราสมมุติอยู่ก่อนแล้วว่า เมื่อเรายืนยันว่าประโยคใดจริง มันจะจริงอย่างมั่นคง ซึ่งแนวคิดนี้ก็เข้ากันได้กับความเข้าใจเรื่อง ‘ความจริงในฐานะเป้าหมายของกระบวนการกรณีกคิด’ (teleological account of truth) ได้เป็นอย่างดี หรือถ้าจะกล่าวให้ชัดเจน ในการใช้ภาษาธรรมชาติ เราอาจไม่ได้กำลังตีความลำดับชั้นต่างๆเหล่านั้นตามที่คำอธิบายนี้เสนอจริงๆแต่อย่างใด ข้อแย้งข้อนี้ของพริสต์ดูจะมีน้ำหนักน้อยกว่าข้อแย้งข้อต่อไปที่กำลังจะพิจารณา

ประการที่สอง ถึงที่สุดแล้ว คำอธิบายนี้สามารถลดทอนลงไปเป็น คำอธิบายว่า “มีประโยคที่เราไม่อาจจะระบุค่าความจริงได้” หรือก็คือ ‘ไม่จริงและไม่เท็จ’ ซึ่งก็คือการ ยอมรับช่องว่างของค่าความจริง กล่าวคือ ประโยคทั้งหมดในภาษาธรรมชาติแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือประโยคที่มั่นคง และประโยคที่ไม่มั่นคง ประโยคที่มั่นคงเท่านั้นที่จะสามารถระบุค่าความจริงได้ ส่วนประโยคที่ไม่มั่นคงจะไม่อาจจะระบุค่าความจริงได้ หากไม่นับว่าพริสต์ได้อ้างเหตุผลเพื่อ

ปฏิเสธคำอธิบายเรื่องช่องว่างของค่าความจริงแล้ว เรายังสามารถพิจารณาปฏิทรรศน์ที่ตามมา จากคำอธิบายเรื่อง ‘จริงอย่างมั่นคง’ ได้ ดังประโยค

⟨S'⟩: ⟨S'⟩ **ไม่มี**ค่าจริงอย่างมั่นคง

กล่าวคือ ⟨S'⟩ มีค่าทางอรรถศาสตร์อื่นนอกจากจริงอย่างมั่นคง อาจจะเป็นเท็จอย่างมั่นคง หรือเป็นประโยคที่ไม่มั่นคงก็ได้ โดยเปรียบเทียบกับประโยค ⟨R'⟩ ที่ว่า ⟨R'⟩ **ไม่มี**ค่าจริง เราก็คงพบว่า ⟨S'⟩ มีทั้งค่าจริงอย่างมั่นคงและ**ไม่มี**ค่าจริงอย่างมั่นคง¹² การเสนอคำอธิบายที่ว่านี้ไม่ได้ช่วยปกป้องภาษาธรรมชาติจากความไม่คงเส้นคงวาแต่อย่างใด นอกจากการไม่อนุญาตให้กล่าวมโนทัศน์ ‘จริงอย่างมั่นคง’ ออกมาได้ แต่นี่ก็นำเรากลับไปสู่ปัญหาเดิมว่า ผู้ที่เสนอคำอธิบายใช้ภาษาอะไรในการเสนอคำอธิบายนี้ เขาอาจกำลังวิเคราะห์ภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาธรรมชาติก็เป็นได้

¹² พิจารณาดังนี้

(1) มีกรณีที่เป็นไปได้คือ ⟨S'⟩ มีค่าจริงอย่างมั่นคง **หรือ ไม่มี**ค่าจริงอย่างมั่นคงเท่านั้น ไม่มีกรณีอื่น

(2) ถ้า ⟨S'⟩ จริงอย่างมั่นคงก็แปลว่า ⟨S'⟩ จะจริงอย่างมั่นคงในทุกๆการตีความที่มั่นคงที่ตีความให้ ⟨S'⟩ จริง ดังนั้น ในทุกๆการตีความที่มั่นคงที่ว่านั่นก็เป็นจริงอย่างมั่นคงที่ว่า “⟨S'⟩ **ไม่มี**ค่าจริงอย่างมั่นคง” ตามที่ประโยคนี้อธิบายไว้ แต่นี่แปลว่า ไม่มีการตีความที่มั่นคงใดๆเหล่านั้นที่ ⟨S'⟩ จะมีค่าจริงอย่างมั่นคงได้ เราจึงสรุปได้ว่า ในทุกๆการตีความเหล่านั้น ⟨S'⟩ **ทั้งมีค่าจริงอย่างมั่นคงและไม่มีค่าจริงอย่างมั่นคง** (นี่แตกต่างจากการกล่าวว่า “⟨S'⟩ เป็นประโยคที่ไม่มั่นคง” เพราะประโยคที่ไม่มั่นคงจะไม่มีค่าจริงอย่างมั่นคงใดๆที่ตีความให้ ⟨S'⟩ จริงหรือเท็จอย่างมั่นคงได้ ข้อสรุปที่เราได้มาเป็นข้อสรุปที่อยู่นอกเหนือคำอธิบายที่มี)

(3) ถ้า ⟨S'⟩ **ไม่มี**ค่าจริงอย่างมั่นคง ก็เป็นไปได้อีก 2 กรณี

กรณีแรก คือ ⟨S'⟩ เป็นเท็จอย่างมั่นคง ซึ่งก็แปลว่าในทุกๆการตีความที่มั่นคงที่ตีความให้ ⟨S'⟩ เป็นเท็จ ⟨S'⟩ จะเป็นเท็จอย่างมั่นคงในการตีความเหล่านั้น แต่นี่ก็หมายความว่า ⟨S'⟩ เป็นจริงอย่างมั่นคงในทุกๆการตีความนั้นด้วยเช่นกัน (เพราะ ⟨S'⟩ กล่าวว่า “ประโยคนี้นี้ไม่มีค่าจริงอย่างมั่นคง”) ถ้า ⟨S'⟩ เป็นเท็จในการตีความใด ก็แสดงว่า “ไม่จริงที่ว่า ⟨S'⟩” เป็นจริงในการตีความนั้น ในกรณีนี้เราก็สรุปได้อีกว่า ⟨S'⟩ **ทั้งจริงอย่างมั่นคงและไม่มีค่าจริงอย่างมั่นคง**ในทุกๆการตีความอันมั่นคงที่เรากำลังพิจารณา

กรณีสอง คือ ⟨S'⟩ เป็นประโยคที่ไม่มั่นคง นี่ก็แปลว่า เราจะไม่พบว่า ⟨S'⟩ มีค่าความจริงใดๆในทุกๆการตีความที่มั่นคง แต่นี่ก็ย่อมหมายความว่าในทุกๆการตีความเหล่านั้น ⟨S'⟩ เป็นจริงอย่างมั่นคงเช่นกัน เพราะ ⟨S'⟩ กล่าวว่า “ประโยคนี้นี้ไม่มีค่าจริงอย่างมั่นคง” เราจึงสรุปได้ว่า ในทุกๆการตีความที่ว่านั่น ⟨S'⟩ **ทั้งมีค่าจริงอย่างมั่นคงและไม่มีค่าจริงอย่างมั่นคง**

(4) จากการพิจารณา (1)-(3) เราจึงสรุปได้ว่า ในทุกกรณีที่เป็นไปได้ ⟨S'⟩ ทั้งมีค่าจริงอย่างมั่นคงและไม่มีค่าจริงอย่างมั่นคง ในทุกๆการตีความที่เป็นไปได้ของประโยค ⟨S'⟩.

จากการพิจารณาทั้งหมดในส่วนนี้ พริสต์จึงสรุปว่า หากเรานับว่าเหตุผลต่างๆที่ใช้ ปฏิเสธเงื่อนไขของทาร์สกีไม่มีน้ำหนักเพียงพอ ภาษาธรรมชาติก็มีความไม่คงเส้นคงวา และแม้เราจะยอมรับว่าอาจมีเหตุผลบางข้อที่มีน้ำหนักพอที่จะใช้ปฏิเสธเงื่อนไขของทาร์สกี แต่พริสต์ก็ยังมิขอตอบโต้ที่นำภาษาธรรมชาติไปสู่ความไม่คงเส้นคงวาได้อีกเช่นกัน ได้แก่ ข้อแย้งเรื่องปฏิทรรศน์ที่ปรับเปลี่ยน และข้อแย้งเรื่องการไม่อาจกล่าวออกมาได้ของมโนทัศน์ทางอรรถศาสตร์ของคำอธิบายนั้นๆ ดังนั้น หากเรานับว่าเหตุผลที่พริสต์ให้มื่อน้ำหนัก หรืออย่างน้อยก็แสดงให้เห็นว่ายากจะปฏิเสธได้ โดยไม่ประสบปัญหาบางอย่างที่พิจารณากันมา ก็แสดงว่า ภาษาธรรมชาติมีความไม่คงเส้นคงวาจริง กล่าวคือ มีประโยคแบบไดอะเลเธียที่จริงอยู่ในภาษาที่เราใช้กัน สิ่งที่ได้จากการปกป้องเงื่อนไขของทาร์สกี นำมาสู่การยืนยันความถูกต้องของแนวคิดไดอะเลเธอริสม์ และในขณะเดียวกัน ก็เป็นการท้าทายกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงอรรถศาสตร์เช่นกัน

อย่างไรก็ดี หากท่านผู้อ่านจะลองสังเกตกระบวนการวิธีที่พริสต์ใช้ในการตอบโต้ข้อโต้แย้งต่างๆ ก็จะได้พบโครงสร้างหรือรูปแบบบางอย่างที่คล้ายคลึงกันในทุกๆข้อโต้แย้ง ความคล้ายคลึงกันนี้ไม่ใช่เรื่องบังเอิญ พริสต์ได้พยายามพัฒนาคำอธิบายต่อรูปแบบที่พบนี้ เพื่อที่จะแสดงให้เห็นว่า ไม่ว่าจะมื่อคำอธิบายใดๆเพื่ออธิบายความคงเส้นคงวาของภาษาธรรมชาติ ถึงที่สุดแล้วก็จะนำเรากลับมาสู่ความไม่คงเส้นคงวา หรือไม่ก็กลายเป็นการปฏิเสธเป้าหมายของการเสนอคำอธิบายนั้นๆในที่สุด หรือกล่าวโดยสรุป พริสต์เห็นว่า ไม่มีทฤษฎีใดๆที่จะมาอธิบายหรือแก้ปัญหาความไม่คงเส้นคงวาที่มีในภาษาธรรมชาติ

แก่นสารแห่งปฏิทรรศน์

พริสต์อธิบายไว้ใน *In Contradiction*¹³ ว่า เราสามารถสร้างปฏิทรรศน์ขึ้นมาภายในภาษาที่เข้าข่ายเงื่อนไขของทาร์สกี การสร้างปฏิทรรศน์จะเริ่มต้นด้วยการพิจารณาคำทางอรรถศาสตร์ของประโยคในภาษาหนึ่งๆ โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มซึ่งเป็นส่วนขยายที่เป็นไปได้ของประโยคทั้งหมด ได้แก่ ‘จริงหนึ่งเดียว’(bona fide truth) และ ‘ค่าที่เหลือ’ (the Rest) ซึ่งโดยทั่วไปก็คือ ‘จริง’ และค่าที่เหลือคือ ‘เท็จ’

จากนั้นจึงสร้างประโยคที่ ‘ปิด’ คำทางอรรถศาสตร์ในแต่ละกลุ่ม บังคับให้เข้าไปอยู่ในอีกกลุ่มหนึ่ง เช่นประโยคแบบโกหก ที่กล่าวว่า “ประโยคนี้เท็จ” ซึ่งปิดความเท็จให้มาอยู่ใน

¹³ Priest, Graham. *In Contradiction*, 1.7.

ความจริง และบิดความจริงให้มาอยู่ในความเท็จ กล่าวคือ หาก “ประโยคนี้เท็จ” อยู่ในกลุ่มประโยคที่มีค่า ‘จริงหนึ่งเดียว’ แล้ว มันก็อยู่ใน ‘ส่วนที่เหลือ’ ด้วย ในทางกลับกัน หากมันอยู่ใน ‘ส่วนที่เหลือ’ มันก็อยู่ใน ‘จริงหนึ่งเดียว’ เราจะเห็นได้ว่าประโยคแบบโกหกแสดงให้เห็นถึงความไม่แยกขาดอย่างชัดเจนระหว่างส่วนขยายของ ‘จริงหนึ่งเดียว’ กับ ‘ส่วนที่เหลือ’ หรืออาจกล่าวได้ว่า แม้จะปรากฏความแตกต่างกันระหว่าง ‘จริงหนึ่งเดียว’ กับ ‘ส่วนที่เหลือ’ แต่ประโยคโกหกทำให้เราสงสัยว่ามี ‘รูหนอน’ ซ่อนอยู่ภายในทั้งสองส่วนที่ทำให้ทั้งสองเชื่อมต่อกันได้จากภายในกันและกัน ทั้งนี้ เงื่อนไขที่ทำให้ประโยคแบบปฏิทรรศน์เป็นไปได้ ก็เป็นเงื่อนไขที่มีอยู่แล้วในภาษาธรรมชาติ

สำหรับผู้ที่มีมุมมองว่าปฏิทรรศน์เป็นสิ่งที่เกินจะรับเชื่อได้ (para-doxa) เขาย่อมต้องหาคำอธิบายต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น คำอธิบายเหล่านี้มาในรูปแบบของ ‘ทฤษฎี’ (theory) ซึ่งในความหมายกว้างๆ คือชุดประโยคที่อธิบายปรากฏการณ์บางอย่าง สำหรับคำอธิบายต่อปฏิทรรศน์จะมาในรูปแบบของทฤษฎีที่มีการวิเคราะห์หมโนทัศน์ทางอรรถศาสตร์ของภาษาที่ผู้เสนอทฤษฎีกำลังวิเคราะห์ และเราจะพบหมโนทัศน์ที่ได้รับการเสนอเข้ามาเพื่อวิเคราะห์ปรากฏการณ์ปฏิทรรศน์ เช่น ‘ไม่อาจจะบอกได้ว่า’ ‘ไม่จริงไม่เท็จ’ ‘จริงในลำดับชั้น i’ ‘จริงอย่างมั่นคง’ เป็นต้น ไม่ว่าจะมีส่วนเสนอทางทฤษฎีต่อคำทางอรรถศาสตร์หรือคุณลักษณะทางอรรถศาสตร์ใดๆ ที่เป็นไปได้ ข้อเสนอเหล่านั้นก็ปรากฏอยู่ในภาษาธรรมชาติด้วยกันทั้งนั้น โดยจะเห็นได้ว่า หมโนทัศน์ทางอรรถศาสตร์ที่เสนอเข้ามาจะเข้ามาวิเคราะห์หรือเพิ่มเติมรายละเอียดให้แก่ กลุ่มหมโนทัศน์ทางอรรถศาสตร์ ‘จริงหนึ่งเดียว’ และ ‘ส่วนที่เหลือ’

อย่างไรก็ดี การเสนอทฤษฎีเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ของปฏิทรรศน์ อย่างดีที่สุดก็เป็นเพียงแค่การย้ำเตือนเราว่า เรายังไม่ได้สร้างปฏิทรรศน์ที่ถูกต้องขึ้นมาจริงๆ ยกตัวอย่างเช่น ในทฤษฎีที่เสนอว่ามีประโยคที่ไม่จริงไม่เท็จ เราก็จะพบว่า “ประโยคนี้**เท็จ**” ไม่ได้ครอบคลุมค่าทางอรรถศาสตร์ทั้งหมดของ ‘ส่วนที่เหลือ’ เพราะหากนับว่าส่วนที่เหลือคือส่วนที่ไม่ใช่ ‘จริงหนึ่งเดียว’ เราก็จะพบว่า มี ‘เท็จ’ และ ‘ไม่จริงไม่เท็จ’ ในทฤษฎีที่ถูกเสนอเข้ามา คำพวกนี้ใช้เรียกคุณสมบัติทางอรรถศาสตร์ของประโยค ดังนั้น เราจึงสามารถขยายปฏิทรรศน์ออกไปได้เป็น “ประโยคนี้**ไม่จริงไม่เท็จ**หรือมีค่า**เท็จ**” ในที่สุด เราก็กลับมาสู่ปฏิทรรศน์อีกครั้ง เป็นต้น สำหรับทฤษฎีอื่นๆ ก็เป็นเช่นเดียวกัน เราจะได้ “ประโยคนี้เป็น**เท็จ**ในลำดับชั้นของมัน” “ประโยคนี้**ไม่มีค่าจริงอย่างมั่นคง**” เป็นต้น ไม่ว่าจะมีการเสนอทฤษฎีใดๆ เข้ามา เราก็สามารถนำมันกลับมาสู่ความไม่คงเส้นคงวาเช่นเดิม

ทางออกที่เป็นไปได้ก็คือ การพิจารณาให้เห็นว่า トラバเท่าที่เรายังอนุญาตให้คำที่ใช้เรียกมโนทัศน์ใหม่ที่ทฤษฎีหนึ่งๆเสนอเข้ามา เข้ามาโลดแล่นอยู่ในภาษาธรรมชาติได้ เรายังจะพบความไม่คงเส้นคงวา ดังนั้น เราอาจต้องกัน (ban) ไม่ให้มโนทัศน์ใหม่นั้นกล่าวออกมาได้ในภาษาธรรมชาติ (inexpressible) โดยอาจอ้างถึงความแตกต่างระหว่างลำดับชั้นของภาษาใดๆและอภิภาษาที่ใช้กล่าวถึงภาษานั้นๆ และยืนยันว่า การเสนอมโนทัศน์ทางอรรถศาสตร์เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ปฏิทรรศน์นี้ทำในระดับของอภิภาษาเท่านั้น แต่ในภาษาธรรมชาติที่เป็นภาษาเป้าหมายของการวิเคราะห์เราไม่สามารถกล่าวคำเหล่านี้ออกมาได้

ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใด ชื่อนำสงสัยที่ตามมาก็คือ “อะไรคือภาษาเป้าหมายของการวิเคราะห์” ก็ในเมื่อ อภิภาษากล่าวออกมาเป็นภาษาธรรมชาติ อย่างน้อยที่สุด เราก็ ‘นิยาม’ มโนทัศน์หรือสัญลักษณ์ต่างๆด้วยภาษาธรรมชาติ และกิจกรรมของการนิยามจะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อเรายอมรับว่าเราสามารถกล่าวการนิยามออกมาในภาษาที่เราใช้ในการนิยามนั้นๆได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็น่าสงสัยว่าภาษาเป้าหมายของการวิเคราะห์คงมิใช่ภาษาธรรมชาติเป็นแน่ แต่เป็นภาษาที่อ่อนกว่าภาษาธรรมชาติ¹⁴ แต่หากเป็นเช่นนี้จริง กิจกรรมของการเสนอคำอธิบายก็เป็นการปฏิเสธเป้าหมายของการเสนอคำอธิบายไปโดยปริยาย

จากการวิเคราะห์นี้เอง ที่ทำให้เราเห็นว่า ‘ปฏิทรรศน์’ ทางอรรถศาสตร์ เป็นอาการที่ปรากฏออกมาจากลักษณะความไม่คงเส้นคงวาที่มีอยู่แล้วในภาษาธรรมชาติ ปฏิทรรศน์ใดๆแม้จะตกเป็นเป้าสนใจของนักตรรกวิทยาที่จะหาวิธีแก้ปริศนานั้น แต่ความพยายามที่ทุ่มลงไป แม้จะแก้ปริศนาหนึ่งๆได้ ก็ไม่ได้ช่วยให้ภาษาธรรมชาติปลอดภัยจากความไม่คงเส้นคงวาได้แต่อย่างใด ข้อเท็จจริงนี้เองที่กลับมาสนับสนุนจุดยืนของไดอะเลกติกส์ในการยืนยันว่ามีความขัดแย้งจริง

¹⁴ เทียบได้กับโลกที่มีแค่ 2 มิติ คือกว้างและยาว การเคลื่อนไหวที่เป็นไปได้คือการวิ่งตามระนาบ การกล่าวว่า “ฉันจะพุ่งขึ้นจากระนาบ” เป็นคำกล่าวของมนุษย์ต่างมิติที่คนในมิตินั้นไม่มีทางเข้าใจ เฉพาะกับคนในโลกที่มี 3 มิติเท่านั้นที่จะเข้าใจพฤติกรรมของการขึ้น-ลงตามแนวตั้งจากพื้นระนาบ และคำพูดทุกคำในโลก 2 มิติ ก็น่าจะสามารถถูกแปลงข้ามมาในโลก 3 มิติได้หมด แต่ตัวอย่างนี้ มีสมมุติฐานว่าเรากำลังพูดถึงความสัมพันธ์ระหว่างโลก 2 มิติ กับโลก 3 มิติ แต่เราพูดจากโลกไหน นี่คือนปัญหาที่แตกต่างออกไป ในชีวิตประจำวัน เมื่อเราพูดกันถึงภาษาธรรมชาติ กิจกรรมของการกล่าวถึงนั้นราวกับว่ากำลังเกิดขึ้นทั้ง ‘ใน’ และ ‘นอก’ ปริมาณที่กล่าวถึงถูกกล่าวถึง หรือหากหะแรกของการพูด ดูราวกับว่าจะถูกกล่าวออกมาจากภายนอกหนึ่งๆ หลังจากที่ถูกกล่าวออกมา มันก็เข้ามาอยู่ภายในมณฑลนั้นโดยปริยาย นี่คือนตัวอย่างของลักษณะปิดทางอรรถศาสตร์ด้วยหรือไม่!

3.2 ข้อโต้แย้งต่อแนวคิดไดอะเลเธอริสม์

จากที่ได้พิจารณาการอ้างเหตุผลสนับสนุนไดอะเลเธอริสม์จากปฏิทรรศน์ทางอรรถศาสตร์ เราจะพบว่า พริสต์สามารถอธิบายได้ว่าภาษาธรรมชาติมีความไม่คงเส้นคงวา และสามารถสร้างปฏิทรรศน์ทางอรรถศาสตร์ขึ้นมาได้เสมอ ดังนั้น จึงมีประโยคแบบไดอะเลเธียอยู่ในภาษาธรรมชาติซึ่งก็คือประโยคแบบขัดแย้ง

<DL>: มีประโยคแบบไดอะเลเธียจริง

ในส่วนนี้ ผู้เขียนจะพิจารณาปัญหาและข้อถกเถียงที่ตามมาจากข้อเสนอของไดอะเลเธอริสม์ ซึ่งจะประกอบด้วยปัญหาการไม่สามารถแยกออกได้ (exclusion problem) ปัญหาความขัดแย้งในระดับเข้มข้น (hypercontradiction) และปัญหาการไม่สามารถกล่าวมโนทัศน์ที่จำเป็นออกมาได้ (inexpressibility) ผู้เขียนจะชี้ให้เห็นว่า แม้ในการเสนอแนวคิดไดอะเลเธอริสม์ จะมีปัญหาของความไม่คงเส้นคงวาของทฤษฎี แต่กลับมีบรรทัดฐานบางประการที่เป็นเงื่อนไขทำให้การเสนอทฤษฎีของไดอะเลเธอริสม์เป็นไปได้

ข้อโต้แย้งเรื่องการไม่สามารถแยกออกจากแนวคิดอื่นได้ (Exclusion problem)

ผู้ที่พิจารณาความเป็นไปได้ของแนวคิดไดอะเลเธอริสม์จะต้องเริ่มต้นจากการทำความเข้าใจข้อเสนอของไดอะเลเธอริสม์ก่อน ว่าแท้จริงแล้วมีข้อเสนอเช่นใด สมไม่ลีย์เห็นว่าไดอะเลเธอริสม์ไม่ใช่แค่ทฤษฎีเกี่ยวกับความขัดแย้ง หากแต่ต้องการเสนออะไรบางอย่าง กล่าวคือไดอะเลเธอริสม์บอกอะไรบางอย่างแก่เรา¹⁵ เบร์โตวิเคราะห์ต่อไปอีกว่า การที่ไดอะเลเธอริสม์สามารถจะบอกอะไรบางอย่างแก่เราได้ สิ่งที่แนวคิดนี้บอกแก่เราต้องไม่ใช่สิ่งที่ไร้ความหมายหรือความหมายไม่ถึงอะไรก็ได้¹⁶ การวิเคราะห์ของเบร์โตไม่เป็นที่สงสัยแก่ผู้เขียน ในด้านหนึ่ง พริสต์เองก็บอกชัดว่าเขาไม่เห็นด้วยกับทริเวียลลิสมี¹⁷ ไดอะเลเธอริสม์จึงไม่ได้หมายความว่าถึงอะไรก็ได้ หากแต่ต้องเป็นอะไรบางอย่าง และการที่เขาเสนออะไรบางอย่าง ก็แปลว่าสิ่งที่เขาเสนอไม่ใช่ข้อความอันว่างเปล่า

¹⁵ Smiley, Timothy. "Can Contradiction Be True?," *Proceedings of the Aristotelian Society* 67 (1993): 31.

¹⁶ Berto, Francesco. *How to Sell a Contradiction*. (London: College Publications, 2007). p. 282.

¹⁷ Priest, Graham. *Doubt Truth to be a Liar*. (New York: Oxford University Press, 2006). 3.6-3.10.

อย่างไรก็ดี พาร์สันแย้งว่า แม้ไดอะเลเธอริสม์จะเสนอว่า “มีประโยคแบบไดอะเลเธีย” แต่ก็มีโอกาสที่ข้อเสนอของไดอะเลเธอริสม์จะกลายเป็นประโยคแบบไดอะเลเธียเสียเอง กล่าวคือเป็นข้อเสนอที่ขัดแย้งในตัวเอง นั่นเพราะไดอะเลเธียไม่ปฏิเสธความขัดแย้ง¹⁸ สมมุติว่าผู้เขียนต้องการจะแสดงความไม่เห็นด้วยกับไดอะเลเธอริสม์ สิ่งแรกที่ต้องทำก็คือ ผู้เขียนต้องเข้าใจให้ได้ก่อนว่าอะไรคือข้อเสนอที่อยู่ตรงข้ามกับแนวคิดไดอะเลเธอริสม์ หากแนวคิดไดอะเลเธอริสม์ยืนยันว่ามีประโยคแบบขัดแย้ง ผู้เขียนก็น่าจะเสนอว่า ไม่มีประโยคแบบขัดแย้ง หรือคือการยืนยันความจริงของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง เช่นในแบบแผน $\sim(A \ \& \ \sim A)$ อย่างไรก็ตาม เมื่อไดอะเลเธอริสม์ยืนยันความจริงของประโยคแบบขัดแย้งดังนี้

$$A \ \& \ \sim A$$

หากเราแทน 'A&~A' ลงไปใน A เราจะได้ว่า

$$(A \ \& \ \sim A) \ \& \ \sim(A \ \& \ \sim A)$$

ผลที่ตามมาก็คือ การยืนยันว่ามีความขัดแย้งจริง ก็เป็นทั้งการยืนยันทั้งความจริงและความเท็จของความขัดแย้งนั้นๆ ด้วย ข้อเสนอของไดอะเลเธอริสม์จึงกลายเป็นประโยคแบบไดอะเลเธียเสียเอง กล่าวคือทั้งจริงและเท็จ และผู้เขียนก็พบว่าข้อโต้แย้งของตัวเองกลายเป็นส่วนหนึ่งของข้อเสนอของแนวคิดไดอะเลเธอริสม์ไปโดยปริยาย

หรือลองพิจารณาอีกแบบหนึ่งว่า ไดอะเลเธอริสม์ยอมรับว่า “ประโยคแบบขัดแย้งนับว่าจริง” หรือ $T\langle A \ \& \ \sim A \rangle$ แต่นิเสธของประโยคแบบขัดแย้งก็นับว่าจริงด้วยเช่นกัน $T\langle \sim(A \ \& \ \sim A) \rangle$ เพราะว่า ทั้ง A และ $\sim A$ ต่างก็จริง ทั้งคู่จึงเท็จด้วยเช่นกัน ดังนั้นประโยคแบบขัดแย้งก็นับว่าเท็จ $F\langle A \ \& \ \sim A \rangle$ ไดอะเลเธอริสม์ยอมรับประโยคข้อแรก นิเสธของข้อเสนอนั้นก็กลับเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งที่ไดอะเลเธอริสม์ยอมรับด้วยเช่นกัน ดังนั้น ข้อเสนอของไดอะเลเธอริสม์จึงทั้งจริงและเท็จ ผลก็คือ

$\langle DL \rangle$ เป็นประโยคแบบไดอะเลเธีย

ปัญหานี้คือการที่ไดอะเลเธอริสม์ไม่สามารถแยกข้อเสนอของตัวเองออกมาจากฝ่ายตรงข้ามได้ การยอมรับความขัดแย้งทำให้ข้อเสนอของไดอะเลเธียไม่สามารถกัน (forbid) เนื้อความ

¹⁸Parson, Torrence. “True contradiction” อ้างใน Berto, Francesco. How to Sell a Contradiction. p. 285.

อื่นๆนอกจากข้อเสนอนี้ได้ ผลที่ตามมาคือข้อเสนอที่ไม่ได้บอกอะไรแก่เราจริงๆ (uninformative) เมื่อเป็นเช่นนี้ เราก็ไม่รู้จะได้แย้งไดอะเลคติกได้อย่างไร

แต่จริงหรือไม่ที่ประโยคซึ่งไม่ได้กันบางอย่างออกไป ไม่ได้บอกอะไรบางอย่างแก่เรา พริสตีแย้งว่า ไม่จำเป็นต้องเป็นเช่นนั้น เขายกตัวอย่างประโยค “ทุกอย่างจริง” ซึ่งเป็นข้อเสนอของทริเวียลลิสต์ ว่าเป็นประโยคที่ไม่ได้กันเนื้อหาของประโยคอื่นๆออกไปเลย ตรงข้ามมันรวมเอาทุกๆประโยคเข้ามาไว้หมดด้วยซ้ำ แต่มันก็ไม่ใช่ประโยคอันว่างเปล่าไร้ความหมาย หรือประโยคทางคณิตศาสตร์เช่น “ $2+2=4$ ” โดยตัวมันเองก็ไม่ได้กีดกันประโยคอื่นๆไป เช่น “ $1+1=2$ ” หรือประโยค “เมืองเพิร์ทอยู่ในออสเตรเลีย” ก็ไม่ได้กีดกันประโยคอื่นๆออกไป ประโยคเหล่านี้ก็มีเนื้อหาสาระโดยตัวมันเอง ไม่เกี่ยวกับว่ามันกีดกันเนื้อหาสาระอื่นๆออกไปหรือไม่

อย่างไรก็ดี เบอร์โต¹⁹แย้งว่า พริสตีน่าจะสับสนระหว่างการที่ประโยคหนึ่งๆต้องแตกต่างจากประโยคอื่นๆ กับการที่ประโยคหนึ่งๆสื่อ้นัย (entail) ประโยคอื่นๆ นั่นเพราะในการที่จะเข้าใจ “เมืองเพิร์ทอยู่ในออสเตรเลีย” ได้นั้น แม้ไม่ได้สื่อ้นัยว่า “กรุงเทพอยู่ในประเทศไทย” แต่เราก็เข้าใจได้ว่า ประโยคดังกล่าวไม่เข้ากันกับ “เมืองเพิร์ทอยู่ในนอร์เวย์” หรือ “เมืองเพิร์ทอยู่ในด้านมืดของดวงจันทร์”

ผู้เขียนเห็นว่า ประโยคใดๆจะบอกอะไรบางอย่างแก่เรา อย่างน้อยมันต้องกันเอาความเป็นไปได้บางอย่างออกไป หรือก็คือ ไม่ใช่ว่าอะไรก็เป็นไปได้ทั้งนั้น เงื่อนไขนี้เป็นเงื่อนไขทางไวยากรณ์มากกว่าจะเป็นเงื่อนไขทางอรรถศาสตร์ ยกตัวอย่างเช่น “ทุกอย่างจริง” หากประโยคนี้จริงก็สื่อ้นัยตามมาว่าประโยคใดๆก็จริงได้ทั้งนั้น ซึ่งเป็นผลลัพธ์ทางอรรถศาสตร์ที่ตามมา แต่อะไรทำให้ผลลัพธ์นี้เป็นไปได้ ไม่ใช่เพราะว่าประโยค “ทุกอย่างจริง” บอกอะไรบางอย่างแก่เราหรือ หากมีผู้เสนอขึ้นมาว่า “มีบางอย่างเท็จ” ทริเวียลลิสต์ก็ยังคงยืนยันว่า “ที่พูดมานั้นก็จริงเช่นกัน...เข้ากับสิ่งที่ฉันบอกไปแต่แรก” เหตุใดเขาจึงไม่ยอมรับว่ามีบางอย่างเท็จไปตรงๆ หากแต่ยังคงยืนยันกรานโดยอิงกับข้อเสนอของตัวเอง นี่ก็ยอมแสดงให้เห็นแล้วว่า ในการกล่าวว่า “ทุกอย่างจริง” แม้จะสื่อ้นัยว่าทุกอย่างจริง แต่ในฐานะข้อเสนอแล้ว ประโยคนี้แตกต่างจากความเป็นไปได้อื่นๆ เช่น “ทุกอย่างเท็จ” เป็นต้น หากลองพิจารณากรณี “ $2+2=4$ ” เราจะเห็นได้ชัดถึงบทบาททางไวยากรณ์ที่ทำให้ประโยคนี้บอกอะไรบางอย่างแก่เรา นั่นเพราะคณิตศาสตร์เป็นระบบไวยากรณ์ที่ไม่มีประโยคใดๆจะมีความหมายโดยอิสระจากระบบไวยากรณ์นั้น แม้ “ $2+2=4$ ” จะไม่ได้สื่อ้นัยตามมาว่า “ $1+1=2$ ” แต่มันก็แตกต่างจาก “ $1+1=2$ ” ความแตกต่างนี้เป็นไปได้ภายในระบบจำนวน

¹⁹ Berto, Francesco. How to Sell a Contradiction, p. 290.

นับและฟังก์ชันต่างๆในทฤษฎีเลขคณิตมาตรฐาน (standard model of arithmetic) เมื่อได้เรียนรู้เลขคณิตแล้ว ก็ควรจะเข้าใจความแตกต่างนี้ มิเช่นนั้นก็อาจเรียกได้ว่าใช้งานสัญลักษณ์ต่างๆในเลขคณิตมาตรฐานไม่เป็น เป็นต้น เมื่อเป็นเช่นนี้ ข้อเสนอของไดอะเลเธอสม์บอกอะไรบางอย่างแก่เราหรือไม่

เบลล์เห็นว่า ข้อโต้แย้งที่ว่าข้อเสนอไดอะเลเธอสม์ว่างเปล่าไม่ให้ข้อมูลใดๆ เป็นข้อโต้แย้งที่เป็นไปไม่ได้ เนื่องจากในการจะพิจารณาผลที่ตามมาจากข้อเสนอของไดอะเลเธอสม์ ผู้ที่กำลังพิจารณาก็ย่อมต้องเข้าใจข้อเสนอเหล่านั้นก่อนที่จะเสนอข้อโต้แย้งที่เป็นไปได้²⁰ อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนไม่เห็นด้วยกับเบลล์ในข้อนี้ เนื่องจากเป็นไปได้ที่เมื่อรับฟังข้อเสนอบางอย่างในตอนแรกดูเหมือนกับว่าจะบอกอะไรบางอย่างแก่เรา แต่พอมาพิจารณาต่อให้ดีแล้วกลับทำให้เรางุนงงสงสัยว่าสิ่งที่เราเข้าใจในตอนแรกนั้นเป็นอย่างไรกันแน่

ผู้เขียนเห็นว่า การวิเคราะห์ของลิทแมนกับซิมมอน²¹ น่าจะให้ความกระจ่างแก่เราในประเด็นนี้ เขาวิเคราะห์ว่า ความรู้สึกที่ว่าข้อเสนอของไดอะเลเธอสม์ไม่ได้บอกอะไรบางอย่างแก่นาน่าจะมาจากความสงสัยว่า แท้จริงแล้วข้อเสนอนี้เป็นข้อเสนอที่คงเส้นคงวา (consistent) หรือไม่มากกว่า พวกเขายกตัวอย่างกรณีปริศนาของช่างโกนหนวด (barber paradox) เรื่องมีอยู่ว่า ณ หมู่บ้านแห่งหนึ่ง ทุกคนในหมู่บ้านนี้ มีพฤติกรรมที่เป็นไปได้คือ ถ้าเขาเหล่านั้นไม่โกนหนวดด้วยตัวเองก็จะเดินทางไปใช้บริการช่างโกนหนวดประจำหมู่บ้าน อย่างไรก็ตาม ช่างโกนหนวดของหมู่บ้านนี้มีกฎประหลาดข้อหนึ่งว่า เขาจะโกนหนวดให้กับเฉพาะสมาชิกหมู่บ้านผู้ซึ่งไม่โกนหนวดด้วยตัวเองเท่านั้น หากท่านเป็นคนในหมู่บ้านนี้ ท่านก็คงเข้าใจกฎดังกล่าวได้ในครั้งแรกที่ได้ฟัง อย่างไรก็ตาม เมื่อท่านตรองดูให้ถี่ถ้วน ท่านอาจสงสัยว่า แล้วใครจะเป็นผู้โกนหนวดให้กับช่างผู้นี้ ถ้าช่างโกนด้วยตัวเองแล้ว ช่างก็ต้องไม่โกนหนวดให้ตัวเอง แต่หากช่างไม่โกนหนวดให้ตัวเองแล้ว ช่างก็ต้องโกนหนวดให้ตัวเอง สิ่งที่ตามมาก็คือ ท่านเริ่มสงสัยว่ากฎที่ช่างโกนหนวดวางไว้เป็นอย่างไรกันแน่ นั่นเพราะมันนำไปสู่เงื่อนไขที่ไม่คงเส้นคงวา อย่างไรก็ตาม ก็ไม่ได้หมายความว่าท่านจะไม่เข้าใจเนื้อหาของกฎที่ว่านั้น กรณีของไดอะเลเธอสม์ก็เช่นกัน ปัญหาน่าจะอยู่ที่ความไม่คงเส้นคงวาของข้อเสนอ มากกว่าจะอยู่ที่คำถามว่าข้อเสนอนี้บอกอะไรบางอย่างแก่เราหรือไม่

²⁰ Beall, J.C. "Speaking of Paradox" อ้างใน Ibid., p. 290.

²¹ Littman, Greg and Keith Simmons. "Critique on Dialetheism," The Law of Non-Contradiction: New Philosophical Essays. (New York: Oxford University Press, 2004). p. 318-9.

ดูราวกับจะเป็นนโยบายบางอย่างที่เราจับไว้ก่อนแล้วว่า ทฤษฎีที่ดีอย่างน้อย น่าจะมีข้อเสนอที่คงเส้นคงวา จุดนี้ทำให้ซาปิโร²² เสนอว่า ไดอะเลเธอริสม์น่าจะจำกัดความไม่คงเส้นคงวาหรือปริมณฑลที่อนุญาตให้มีประโยคแบบขัดแย้งได้ เอาไว้กับเฉพาะภาษาเป้าหมายที่ทำการวิเคราะห์ (object language) แต่ในระดับของอภิภาษา (metalanguage) ที่ไดอะเลเธอริสม์เสนอทฤษฎีของตน ควรจะเป็นมณฑลที่มีความคงเส้นคงวา อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาการอ้างเหตุผลของพริสตีในส่วนที่แล้ว ว่าพริสตีเห็นว่าภาษาของเรามีลักษณะปิดทางอรรถศาสตร์ (semantic closure) ตามเงื่อนไขข้อแรกของทาร์สกี และเขาเห็นว่าภาษาที่เราใช้กันมีความไม่คงเส้นคงวา (inconsistency) แต่เป็นภาษาที่มีศักยภาพที่จะเปล่งมโนทัศน์ต่างๆออกมาได้ทั้งหมด (expressibility)²³ ดังนั้น ความเป็นลำดับขั้นที่แยกขาดกันของภาษาจึงไม่น่าจะเป็นสมมุติฐานที่พริสตีจะรับได้ และเขาเองก็ไม่เห็นด้วยว่าตนจำเป็นต้องทำให้ข้อเสนอของตนมีความคงเส้นคงวา แม้ในระดับอภิทฤษฎี²⁴

อย่างไรก็ดี เพื่อแสดงให้เห็นว่าไดอะเลเธอริสม์เสนออะไรและไม่เสนออะไร ในการเสนอทฤษฎีทางตรรกวิทยาแบบไดอะเลเธอริสม์²⁵ พริสตีได้เสนอทฤษฎีอรรถศาสตร์ที่ประกอบด้วยมโนทัศน์ ‘ไม่จริง’ (untruth) โดยอธิบายว่า หากความเท็จ (falsity) เป็นคู่ขัดแย้งกับความจริง (truth) แล้ว ประโยคใดๆ A จะถือว่า ‘ไม่จริง’ เมื่อ $\langle A \rangle$ ไม่มีค่าทางอรรถศาสตร์จริง ($\langle A \rangle$ is not true.) หรือก็คือ $\sim T\langle A \rangle$ พิจารณาข้อเสนอของไดอะเลเธอริสม์ซึ่งอยู่ในรูปของการยืนยันความจริงของประโยคใดๆ A ซึ่งเป็นประโยคแบบขัดแย้ง

$$T\langle A \rangle \& F\langle A \rangle$$

²² Shapiro, Stewart. “Simply Truth, Contradiction, Consistency,” The Law of Non-Contradiction: New Philosophical Essays. (New York: Oxford University Press, 2004). p. 348.

²³ สำหรับผู้ที่สนใจโปรดพิจารณาความเข้าใจของพริสตีในความสัมพันธ์ระหว่าง ‘ความไม่คงเส้นคงวา’ (inconsistency) และ ‘ศักยภาพในการกล่าวมโนทัศน์ต่างๆออกมาได้’ (expressibility) (หรืออาจเทียบเคียงได้กับมโนทัศน์เรื่อง ‘ความสมบูรณ์ของภาษา’ (completeness)) ผ่านทฤษฎีบททั้งสองข้อของเกออร์เดล (Gödel’s Incompleteness theorem) โปรดดู Priest, Graham. In Contradiction. chapter 3.

²⁴ Priest, Graham. “Logic of Paradox,” Journal of Philosophical Logic 8 (1979): 239.

²⁵ Priest, Graham. In Contradiction. chapter 4.

แต่จากนิยามของนิเสธ จะได้ว่า $F\langle A \rangle \leftrightarrow T\langle \sim A \rangle$ กล่าวคือ ประโยคหนึ่งจริงเมื่อ และต่อเมื่อนิเสธของประโยคนั้นเท็จ และในทางกลับกันก็ด้วย หากเราแทนความสัมพันธ์นี้ลงไป จะได้

$$T\langle A \rangle \& T\langle \sim A \rangle$$

หมายความว่า ในการยืนยันว่าประโยคหนึ่งๆทั้งจริงและเท็จ ไดอะเลเธอริสมีกำลังยืนยันในความจริงของประโยคนั้นๆและนิเสธของประโยคนั้นๆด้วย อย่างไรก็ตาม มีเงื่อนไข 2 ประการที่ปริสต์เสนอให้พิจารณา

$$(Exh): \quad \sim T\langle A \rangle \rightarrow T\langle \sim A \rangle$$

$$(Exc): \quad T\langle \sim A \rangle \rightarrow \sim T\langle A \rangle$$

เงื่อนไขข้อแรก กล่าวได้ว่า ถ้า $\langle A \rangle$ ไม่จริงแล้ว $\langle \sim A \rangle$ จริง (หรือก็คือ $\langle A \rangle$ เท็จ) หรือก็คือ หาก $\langle A \rangle$ ไม่มีค่าทางอรรถศาสตร์เป็นจริงแล้ว ก็แปลว่ามันมีค่าทางอรรถศาสตร์เป็นเท็จ เงื่อนไขข้อนี้เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า เงื่อนไขแบบเอ็กสทอสตีฟ (exhaustive condition) ส่วนเงื่อนไขข้อหลังกล่าวได้ว่า ถ้า $\langle A \rangle$ มีค่าทางอรรถศาสตร์เป็นเท็จแล้ว ก็แปลว่า $\langle A \rangle$ ไม่มีค่าทางอรรถศาสตร์เป็นจริง หรืออาจเรียกได้ว่า เงื่อนไขแบบเอ็กซคลูซีฟ (exclusive condition)

ปริสต์อธิบายว่าตรรกวิทยาแบบคลาสสิกยอมรับทั้ง (Exh) และ (Exc) ในขณะที่ตรรกวิทยาแบบช่องว่างค่าความจริง (value-gap logic) ปฏิเสธ (Exh) แต่ยอมรับ (Exc) เนื่องจากแม้พบว่าประโยคใดๆ ไม่มีค่าจริง ก็ไม่จำเป็นว่าประโยคนั้นๆต้องมีค่าเท็จ เนื่องจากประโยคนั้นอาจเป็นประโยคที่ไม่อาจระบุค่าความจริงได้ก็เป็นได้ อย่างไรก็ตาม หากประโยคใดๆ มีค่าเท็จแล้ว ก็หมายความว่าประโยคนั้นๆ ไม่สามารถมีค่าจริงได้ เนื่องจากไม่ยอมรับประโยคแบบขัดแย้งในทางกลับกัน ตรรกวิทยาแบบไดอะเลเธอริสจะยอมรับ (Exh) แต่ไม่ยอมรับ (Exc) เนื่องจากไดอะเลเธอริสยอมรับว่ามีประโยคแบบขัดแย้ง ประโยคใดๆ หากพบว่ามีค่าเท็จ ก็ไม่จำเป็นว่ามันจะไม่จริง เพราะอาจเป็นประโยคแบบขัดแย้งก็ได้ อย่างไรก็ตาม ไดอะเลเธอริสกลับยอมรับว่าประโยคใดๆ หากไม่จริงแล้ว ก็ต้องมีค่าเท็จ นั่นแปลว่า ค่าความจริงที่เป็นไปได้มีเพียง 2 ค่าคือจริง หรือ เท็จ เท่านั้น สิ่งนี้ทำให้ผู้เขียนสงสัยในบทบาทของมโนทัศน์ 'ไม่จริง' ที่จะนับว่าเป็นค่าทางอรรถศาสตร์ที่เป็นไปได้ด้วยหรือไม่ หรือเป็นเพียงมโนทัศน์ที่เพิ่มเข้ามาในคำอธิบายทางอรรถศาสตร์เพียงเท่านั้น

อย่างไรก็ดี บทบาทที่ชัดเจนของมโนทัศน์ 'ไม่จริง' ก็คือ การแสดงให้เห็นถึงประโยคที่ไดอะเลเธอซิสไม่ยอมรับ จากที่ได้พิจารณาไว้ข้างต้น ไดอะเลเธอซิสยอมรับว่า $T\langle A \rangle$ & $T\langle \sim A \rangle$ หากเงื่อนไขแบบเอ็กซ์คลูซีฟไม่ถูกต้องในทฤษฎีตรรกวิทยาของไดอะเลเธอซิสแล้ว เราจะไม่สามารถอนุมานจากประโยคดังกล่าวมาสู่

$$\langle \text{Non-DL} \rangle: \quad T\langle A \rangle \ \& \ \sim T\langle A \rangle$$

ไดอะเลเธอซิสจึงเป็นแนวคิดที่ยอมรับว่าประโยคหนึ่งๆสามารถมีค่าทั้งจริงและเท็จได้ ($T\langle A \rangle \ \& \ F\langle A \rangle$) หากแต่ไม่ยอมรับว่า ประโยคใดๆจะมีค่าทั้งจริงและไม่มีค่าจริงในขณะเดียวกันได้ ($T\langle A \rangle \ \& \ \sim T\langle A \rangle$) การพัฒนาข้อเสนอเช่นนี้เป็นทางออกแก้ปัญหาการไม่สามารถกันตัวเองจากแนวคิดอื่นๆได้หรือไม่ ผู้เขียนเห็นว่า มีสองประเด็นที่เราควรพิจารณากัน

ประเด็นแรก จากบทที่ 2 เราได้พิจารณารูปแบบที่เป็นไปได้ของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเอาไว้แล้ว หนึ่งในรูปแบบนั้นก็คือ

$$\langle \text{LNC}_{\text{sem3}} \rangle: \quad \sim(T\langle A \rangle \ \& \ \sim T\langle A \rangle)$$

และเราจะพบว่า สิ่งที่ได้อะเลเธอซิสไม่ยอมรับ ก็เข้ากันได้ดีกับรูปแบบหนึ่งของความขัดแย้งที่ขัดต่อกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงอรรถศาสตร์ เมื่อเป็นเช่นนี้ จุดยืนของไดอะเลเธอซิสที่ต้องการจะปฏิเสธกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งจะถือว่าล้มเหลวด้วยใช่หรือไม่ คำตอบอาจอยู่ในประเด็นต่อไปที่เรากำลังจะพิจารณา

ประเด็นที่สอง จากคำอธิบายของพริสต์เกี่ยวกับความไม่คงเส้นคงวาในภาษาธรรมชาติ จึงเป็นไปได้ที่เราจะสร้างปฏิทรรศน์ขึ้นใหม่ โดยรวมเอามโนทัศน์ที่พริสต์เสนอเข้าไว้ด้วย จะได้ประโยคว่า "ประโยคนี้ไม่จริง" (This sentence is *untrue*.)

$$\langle \text{SL} \rangle: \quad \sim T\langle \text{SL} \rangle$$

ผลที่ตามมาก็คือ จากแบบแผนที่เราได้ $T\langle \text{SL} \rangle \leftrightarrow \sim T\langle \text{SL} \rangle$ จากเงื่อนไขข้อที่ 3 ของทาร์สกี เราได้ $T\langle \text{SL} \rangle \ \& \ \sim T\langle \text{SL} \rangle$ กล่าวคือ *ประโยคนี้ทั้งจริงและไม่จริง* แต่ยังไม่จบเพียงเท่านี้ เนื่องจากไดอะเลเธอซิสยอมรับเงื่อนไขแบบเอ็กซ์คลูซีฟ ดังนั้น เราจะได้ว่า $T\langle \text{SL} \rangle \ \& \ T\langle \sim \text{SL} \rangle$ หรือก็คือ $T\langle \text{SL} \rangle \ \& \ F\langle \text{SL} \rangle$ กล่าวคือ *ประโยคนี้ทั้งจริงและเท็จด้วยเช่นกัน* เป็นประโยคแบบขัดแย้งที่ขัดแย้งทั้งในระดับที่ไดอะเลเธอซิสยอมรับได้ และในระดับที่ไดอะเลเธอซิสไม่ยอมรับ

ท่าทีของพริสต์ต่อปฏิทรรศน์นี้น่าสนใจมาก กล่าวคือ เขายอมรับความถูกต้องของปฏิทรรศน์นี้ หรือก็คือ ยอมรับว่าทฤษฎีของตนมีความไม่คงเส้นคงวาในระดับที่เข้มข้นขึ้นไปอีก²⁶ นั่นก็คือ เขาทั้งยอมรับ $T\langle A \rangle \ \& \ \sim T\langle A \rangle$ และไม่ยอมรับ $T\langle A \rangle \ \& \ \sim T\langle A \rangle$ ด้วยพร้อมๆกัน

ในที่สุด ความพยายามทั้งหมดก็ยังคงนำไปสู่เดอเลเธอริสม์กลับมาสู่ความไม่คงเส้นคงวาในข้อเสนอทางทฤษฎีของตน อย่างไรก็ตาม แม้ทำที่นี้ยังคงสอดคล้องกับจุดยืนที่ต้องการจะปฏิเสธกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง แต่ผลที่ตามมากลับเป็นความน่ากังขาในทัศนะที่เดอเลเธอริสม์มีต่อ ‘ความจริง’ ว่าแท้จริงแล้วเป็นอย่างไรกันแน่ สิ่งนี้นำเราไปสู่ปัญหาความขัดแย้งระดับเข้มข้น

ข้อโต้แย้งเรื่องความขัดแย้งระดับเข้มข้น (Hypercontradiction)

กล่าวโดยสังเขป ปัญหาความขัดแย้งระดับเข้มข้นคือ การไม่สามารถแยกออกจากกันได้ระหว่าง ‘ความจริง’ และ ‘ความเท็จ’ ผลลัพธ์คือ มโนทัศน์ ‘ความจริง’ สูญเสียเอกลักษณ์ของมันไป ขอให้ลองพิจารณาปฏิทรรศน์ที่ปรับขึ้นใหม่แล้ว คือ “ประโยคนี้มีค่าเท็จเท่านั้น” หรือหากจะวิเคราะห์ผ่านทฤษฎีของเดอเลเธอริสม์ ก็จะได้ว่า “ประโยคนี้มีค่าเท็จและไม่มีค่าจริง” ดังนี้

$$\langle SL' \rangle: \quad F\langle SL' \rangle \ \& \ \sim T\langle SL' \rangle$$

จากแบบแผนที่เราจึงได้ประโยคเงื่อนไขที่ตามมาว่า

$$T\langle SL' \rangle \ \leftrightarrow \ F\langle SL' \rangle \ \& \ \sim T\langle SL' \rangle$$

จากเงื่อนไขข้อที่ 3 ของทาร์สกีเราจะได้ข้อสรุปว่า

$$T\langle SL' \rangle \ \& \ F\langle SL' \rangle \ \& \ \sim T\langle SL' \rangle$$

กล่าวคือ ประโยคนี้ทั้ง ‘จริงและเท็จเท่านั้น’ แต่ยังไม่ใช่ความขัดแย้งในระดับเข้มข้น จนกระทั่งเราเริ่มพิจารณาลงไปว่า ‘ความจริง’ ของประโยคนี้สื่อถึงตามมาถึง ‘ความเท็จเท่านั้น’ ของประโยคนี้ และในทางกลับกัน ‘ความเท็จเท่านั้น’ ของประโยคนี้สื่อถึง ‘ความจริง’

²⁶ Ibid., pp. 71-72.

ของประโยคนี้ สิ่งที่ประจักษ์ออกมาก็คือ ‘ความจริง’ ที่ว่านี้ ‘ไม่น่าจะเรียกได้ว่าจริงอีกต่อไป หาก เพราะมันสื่อถึง ‘ความไม่จริง’ ด้วย

ปัญหาความขัดแย้งในระดับเข้มข้นนี้ปรากฏชัดเจนผ่านการพิจารณาอรรถศาสตร์แบบไดอะเลเธอริสม์ ใน *In Contradiction*²⁷ พริสต์ได้นิยามมโนทัศน์ทางอรรถศาสตร์โดยใช้ฟังก์ชันที่จับคู่ประโยคใดๆกับค่าทางอรรถศาสตร์ที่เป็นไปได้

$$\text{Classical Value} = \{1, 0\}$$

โดยให้ 1 แทนค่าจริง และ 0 แทนค่าเท็จ เซตของค่าทางอรรถศาสตร์ที่เป็นไปได้ในทฤษฎีไดอะเลเธอริสม์คือ พาวเวอร์เซตของ Classical Value ลบเซตว่างออกไป เพราะไดอะเลเธอริสม์ไม่รับช่องว่างค่าความจริง ดังนั้นเราจะได้

$$\text{Dialethic Value} = \{\{1\}, \{0\}, \{1,0\}\}$$

ฟังก์ชัน $v(x)$ คือเซตของค่าทางอรรถศาสตร์ของประโยคใดๆ x เป็นฟังก์ชันที่จับคู่ประโยคกับค่าทางอรรถศาสตร์ในเซต Dialethic Value หรือก็คือเป็นฟังก์ชันการตีความหนึ่งๆต่อประโยค x ยกตัวอย่างเช่น ถ้ามีการตีความ v ที่ทำให้ P มีค่าจริง ก็จะได้ว่า $v(P) = \{1\}$ ถ้ามีการตีความ v ที่ทำให้ Q เป็นประโยคแบบขัดแย้ง เราจะได้ $v(Q) = \{1, 0\}$ เป็นต้น²⁸ ดังนั้น เมื่อ

²⁷ Ibid., chapter 5.

²⁸ ในการกล่าวถึงความสัมพันธ์ทางอรรถศาสตร์ พริสต์ใช้มโนทัศน์ ‘การเป็นสมาชิก’ ในการสร้างประโยคทางอรรถศาสตร์ให้

$1 \in v(x)$ อ่านว่า “จริงเป็นสมาชิกของเซตของค่าทางอรรถศาสตร์ของประโยค x ”

$0 \in v(x)$ อ่านว่า “เท็จเป็นสมาชิกของเซตของค่าทางอรรถศาสตร์ของประโยค x ”

ดังนั้น หากประโยคใดๆ x เป็นประโยคแบบขัดแย้ง หรือก็คือ $v(x) = \{1, 0\}$ ก็บรรยายได้ว่า $1 \in v(x) \& 0 \in v(x)$ นิยามของตัวเชื่อมทางตรรกวิทยาต่างๆยังคงไว้ดังเดิมตามตรรกวิทยาคลาสสิก

Negation: $1 \in v(A)$ iff $0 \in v(\sim A)$

$0 \in v(A)$ iff $1 \in v(\sim A)$

Conjunction: $1 \in v(A \& B)$ iff $1 \in v(A)$ and $1 \in v(B)$

$0 \in v(A \& B)$ iff $0 \in v(A)$ or $0 \in v(B)$

Disjunction: $1 \in v(A \vee B)$ iff $1 \in v(A)$ or $1 \in v(B)$

$0 \in v(A \vee B)$ iff $0 \in v(A)$ and $0 \in v(B)$

พิจารณา $\langle SL' \rangle$ ซึ่งกล่าวว่า “ค่าทางอรรถศาสตร์ของ $\langle SL' \rangle$ คือ เท็จเท่านั้น” เมื่อโมเดลออกมา จึงได้สมการ

$$v(SL') = \{0\}$$

ซึ่งน่าจะทำให้ความเข้าใจต่อค่าทางอรรถศาสตร์ที่ปรากฏในประโยคนี้ชัดเจน ยิ่งขึ้นว่า เมื่อกล่าวถึง ‘เท็จเท่านั้น’ ก็หมายความว่า ไม่มีค่าจริงมาเจอบนด้วยแต่อย่างใด ในขณะที่เครื่องหมาย เอกลักษณ์ ‘=’ ก็สามารถใช้สื่อถึง ความเป็นเอกลักษณ์ของค่าทางอรรถศาสตร์ของ ประโยคใดๆ x ซึ่งเป็นเช่นนั้น และไม่เป็นอย่างอื่น อย่างไรก็ดี ลองพิจารณาตามลำดับดังนี้

$$v(SL') = \{1\} \text{ เมื่อและต่อเมื่อ } v(SL') = \{0\}$$

ข้อเท็จจริงทางอรรถศาสตร์ที่เป็นไปได้มีอยู่ 3 กรณี

กรณีแรกคือ $\langle SL' \rangle$ มีค่าจริงเท่านั้น กล่าวคือ $v(SL') = \{1\}$ แต่ผลที่ตามมาก็คือ $\langle SL' \rangle$ ก็ต้องมีค่าเท็จเท่านั้น ตามที่มันบรรยาย จึงได้ว่า $v(SL') = \{0\}$ แต่เนื่องจากเซตของค่าทางอรรถศาสตร์มีความเป็นเอกลักษณ์ในตัวมันเอง เราจึงได้ว่า $v(SL') = \{0\} = \{1\}$ ผลก็คือ $\{0\} = \{1\}$

กรณีที่สองคือ $\langle SL' \rangle$ มีค่าเท็จเท่านั้น กล่าวคือ $v(SL') = \{0\}$ แต่นี่ก็หมายความว่า มันกล่าวความจริง ดังนั้น $v(SL') = \{1\}$ และเนื่องด้วยความเป็นเอกลักษณ์ของเซตของค่าทางอรรถศาสตร์ เราจึงได้ว่า $v(SL') = \{0\} = \{1\}$ ผลก็คือ $\{0\} = \{1\}$

กรณีที่สามคือ $\langle SL' \rangle$ เป็นประโยคแบบขัดแย้ง คือทั้งจริงและเท็จ จะได้ว่า $v(SL') = \{1, 0\}$ แต่กรณีนี้ไม่ตรงกับคำบรรยายของประโยคนี้ที่กล่าวว่าตัวมันเท็จเท่านั้น ดังนั้น สิ่งที่มีนัยกล่าวจึงเป็นเท็จ จะได้ว่า $v(SL') = \{0\}$ แต่ผลที่ตามมากลับตรงกับสิ่งที่มันกล่าว ในแง่นี้มันก็กล่าวจริงด้วยเช่นกัน $v(SL') = \{1\}$ จากความเป็นเอกลักษณ์ของเซตของค่าทางอรรถศาสตร์ เราจะได้ $v(SL') = \{0\} = \{1\} = \{1, 0\}$ ซึ่งก็สื่อสั้นๆ ว่า $\{0\} = \{1\}$ ด้วยเช่นกัน

Validity: $\Sigma \models A$ iff จริงในทุกๆ การตีความใดๆ v ซึ่งถ้า $1 \in v(B)$ และ $B \in \Sigma$ แล้ว $1 \in v(A)$

$\models A$ iff $1 \in v(A)$ ในทุกๆ การตีความ.

ผลลัพธ์ที่น่าตกใจที่เราได้ก็คือ “ความจริงเป็นสิ่งเดียวกันกับความเท็จ” นี่คือการขัดแย้งในระดับที่เข้มข้นอย่างยิ่ง นั่นเพราะมิใช่ความขัดแย้งที่ปรากฏในประโยค หากแต่เป็นความขัดแย้งภายในมโนทัศน์ ‘ความจริง’ ซึ่งสิ่งนี้เป็นเรื่องที่เราเข้าใจได้ยาก เพราะหากประโยคเชิงบรรยายต่างๆ ที่นับว่าจริง ก็นับว่าเป็นเท็จด้วยแล้ว และประโยคต่างๆ ที่เท็จ ก็นับว่าจริง เช่นนี้แล้ว เราก็ไม่สามารถแยกประโยคที่จริงและเท็จออกจากกันได้²⁹

อย่างไรก็ดี พริสต์เห็นว่า ปัญหานี้น่าจะเกิดจากความคลุมเครือในเครื่องมือที่ใช้นิยามประโยคทางตรรกศาสตร์มากกว่า ดังนั้นเขาจึงเสนอให้ใช้ ‘ความสัมพันธ์ทางตรรกศาสตร์’ (semantic relationals) มาบรรยายค่าทางตรรกศาสตร์แทน ให้ xpy ³⁰ เป็นความสัมพันธ์แบบทวิลักษณ์ (binary relation) โดยอาร์กิวเมนต์ y แทนสมาชิกของเซตของค่าความจริงแบบคลาสสิก หรือก็คือ Classical Value ตามที่อธิบายไว้ข้างต้น ส่วนอาร์กิวเมนต์ x แทนชื่อของประโยคที่มีความสัมพันธ์ทางตรรกศาสตร์กับค่า y ดังนั้น

$\langle x \rangle p1$ เมื่อและต่อเมื่อ $\langle x \rangle$ จริง

$\langle x \rangle p0$ เมื่อและต่อเมื่อ $\langle x \rangle$ เท็จ

ดังนั้น การบรรยายว่าประโยคใดๆ ทั้งจริงและเท็จ ทำได้จากการประกอบกันขึ้นของคำบรรยาย 2 ชุดคือ $\langle x \rangle p1$ & $\langle x \rangle p0$ ด้วยการทำความเข้าใจค่าทางตรรกศาสตร์ในฐานะความสัมพันธ์ เราจึงสามารถหลีกเลี่ยงปัญหาความขัดแย้งแบบเข้มข้นได้ เนื่องจากประโยค $\langle SL' \rangle$ บอกว่าตัวเองมีค่าเท็จเท่านั้น (เท็จ และไม่มีค่าจริง)

$\langle SL' \rangle$: $\langle SL' \rangle p0$ & $\sim \langle SL' \rangle p1$

²⁹ งานที่เสนอข้อโต้แย้งในประเด็นนี้คือ Everrette, Anthony. “A dilemma for Priest's dialethism?,” *Australasian Journal of Philosophy* 74, 4 (December, 1996): 657-688, esp. p. 664. และ Smiley, Timothy. “Can Contradiction Be True?,” pp. 30-1. และ Batens, Diderik. “Against Global Paraconsistency,” *Studies in Soviet Thought* 39,3/4 (Apr. - May, 1990): 212-219. และลิทแมนกับซิมมอน ได้แย้งประเด็นเดียวกันโดยใช้แผนภาพในการพิสูจน์ โปรดดู Litterman, Greg and Keith Simmons. “Critique on Dialetheism”, pp. 324-330.

³⁰ Priest, Graham, (1998). “What is so bad about contradiction?,” *The Law of Non-Contradiction: New Philosophical Essays*. (New York: Oxford University Press, 2004). p. 26. และ Priest, Graham. *In Contradiction*. 20.3 แต่เพื่อความเรียบง่ายจะใช้เครื่องหมายตาม 20.4.

จากแบบแผนที่ จะได้ว่า

$$\langle \text{SL}' \rangle p_1 \leftrightarrow \langle \text{SL}' \rangle p_0 \ \& \ \sim \langle \text{SL}' \rangle p_1$$

จากเงื่อนไขข้อ 3 ของทาร์สกีจะได้ว่า

$$\langle \text{SL}' \rangle p_1 \ \& \ \langle \text{SL}' \rangle p_0 \ \& \ \sim \langle \text{SL}' \rangle p_1$$

แม้ $\langle \text{SL}' \rangle$ จะนำมาสู่ความไม่คงเส้นคงวาทั้งในระดับ 'จริง-เท็จ' และ 'จริง-ไม่จริง' แต่มันก็จะจบอยู่เพียงเท่านั้น ไม่ได้นำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งระดับเข้มข้น อย่างไรก็ตาม โบรมานด์ เห็นว่า เขาก็ยังสามารถดึงเอาปัญหาดังกล่าวกลับมาได้อยู่ดี เนื่องจากใน *In Contradiction* พริสต์เองก็ยอมรับ abstraction scheme ตามทฤษฎีเซตของเฟรเก³¹ แบบแผนดังกล่าวอธิบายได้ว่า เราสามารถสกัดเอาเซตใดๆออกมาจากประโยคหนึ่งๆ ยกตัวอย่างเช่น “หิมะมีสีขาว” เราสามารถสกัดเอา ‘เซตของสิ่งที่มีสีขาว’ ออกมาโดยถือว่า ‘หิมะ’ เป็นสมาชิกของเซตนั้นๆ เช่นเดียวกันกับปฏิทรรศน์ของรัสเซลล์ ในการกล่าวว่า “เซต A ไม่ใช่สมาชิกของตัวเอง” รัสเซลล์ก็ใช้แบบแผนนี้ในการสกัดเอา ‘เซตของเซตที่ไม่เป็นสมาชิกของตัวเองมัน’ ออกมา จนนำไปสู่ปฏิทรรศน์อันโด่งดัง เราสามารถโมเดล abstraction scheme ได้ดังนี้

$$(\text{Abs}): \quad \exists y \forall x (x \in y \leftrightarrow B)$$

สำหรับประโยคเช่น $\langle x \rangle p_1$ ที่กล่าวว่า x มีค่าทางอรรถศาสตร์จริง เราก็ทำได้โดยดึงเอา ‘เซตของประโยคที่มีค่าทางอรรถศาสตร์จริง’ ออกมา โดยนิยามว่า $v(x) =_{\text{df}} \{y \mid xpy\}$ ³² เพียงเท่านี้เราก็กลับมาสู่ปัญหาความขัดแย้งในระดับเข้มข้นอีกครั้ง

ผู้เขียนเห็นว่า ข้อถกเถียงที่พิจารณามาข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความยุ่งยากทางเทคนิคที่แนวคิดไดอะเลเธอริสม์ต้องประสบ อย่างไรก็ตาม ปัญหาดังกล่าวน่าจะเป็นปัญหาทางเทคนิค และสะท้อนว่า ไดอะเลเธอริสม์ยังต้องพัฒนาเครื่องมือทางตรรกวิทยาหรือคำอธิบายทางทฤษฎีเพื่อจัดการกับปัญหาดังกล่าว แต่จากการที่ไดอะเลเธอริสม์เป็นกรานที่จะใช้ตรรกวิทยาแบบ

³¹ Ibid., chapter 2.

³² Bromand, Joachim. “Why Paraconsistent Logic Can Only Tell Half the Truth,” *Mind* 111 (October 2002): 744.

พาราคอนซิสเทนท์ ก็สะท้อนโดยตัวเองแล้วว่า ข้อเสนอแบบไดอะเลกติกส์แตกต่างจากทริเวียลลิสม์ จึงเป็นไปได้ที่จะยอมรับความขัดแย้งระดับเข้มข้น

อย่างไรก็ดี หากจะลองพิจารณาข้อถกเถียงนี้จากแง่มุมของปรัชญาตรรกวิทยา ผู้เขียนก็พบประเด็นที่น่าสนใจอยู่ *ประการแรก* ปัญหานี้น่าจะเกี่ยวข้องกับกับการพิจารณามโนทัศน์ทางอรรถศาสตร์ ‘ความจริง’ และ ‘ความเท็จ’ จากแง่มุมทางปรัชญาที่แตกต่างกัน สิ่งนี้สะท้อนจากความแตกต่างระหว่างการใช้ทฤษฎีเซตมาบรรยายประโยคทางอรรถศาสตร์ กับการใช้ความสัมพันธ์มาบรรยาย ปัญหาความขัดแย้งในระดับเข้มข้นน่าจะเกิดกับจุดยืนแบบสัญนิยมทางอรรถศาสตร์มากกว่า (semantic realism) ซึ่งเห็นว่า คุณสมบัติทางอรรถศาสตร์มีลักษณะเป็นสิ่งที่นามธรรมบางอย่าง มีอยู่แยกจากประโยคต่างๆ กล่าวคือ การนิยามให้ “⟨A⟩จริง” เท่ากับการเป็นเอกลักษณ์กันระหว่าง เซตของค่าทางอรรถศาสตร์ของประโยค A กับเซตที่มีสมาชิกคือ ‘จริง’ สื่อนัยว่า นิยามแบบนี้เห็นว่ามณฑลของ ‘ค่าทางอรรถศาสตร์’ อยู่โดยแยกเป็นอิสระจากการเป็นคุณสมบัติของประโยคใดๆ เช่น สิ่งนามธรรมเช่น ‘สีแดง’ โดยแยกจาก ‘ดอกกุหลาบดอกนี้’ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ปัญหาความขัดแย้งระดับเข้มข้นจะไม่เกิดกับจุดยืนแบบนามนิยมทางอรรถศาสตร์ (semantic nominalism) ซึ่งเห็นว่าคุณสมบัติต่างๆ ติดอยู่กับตัวประโยคนั้นๆ โดยการนิยามให้ “⟨A⟩จริง” แทนด้วยประโยค ⟨A⟩_{p1} คือการตัดเอามโนทัศน์เรื่อง ‘ความเป็นเอกลักษณ์’ (identity) และ ‘การเป็นสมาชิก’ (membership; participation) ออกจากการบรรยายลักษณะทางอรรถศาสตร์ของประโยค ท้ายที่เช่นนี้ทำให้เราเห็นว่า มโนทัศน์ ‘จริงและเท็จ’ ก็เพียงเป็นการบรรยายถึงคุณลักษณะของประโยคหนึ่งจาก 2 แง่มุม กล่าวคือ แง่มุมที่มันจริง และแง่มุมที่มันเท็จ ความขัดแย้งจึงเป็นคุณสมบัติที่ติดอยู่กับตัวประโยคใดๆที่กำลังพิจารณา อย่างไรก็ตาม สัญนิยมและนามนิยมที่กล่าวถึงนี้มิได้พิจารณาจากมุมมองทางอภิปรัชญา มิได้จำเป็นต้องเป็นท่าทีที่ยอมรับ ‘การมีอยู่’ ของอะไรบางอย่าง เช่น สิ่งเฉพาะ หรือสิ่งสากล เป็นต้น หากแต่เป็นการพิจารณาลักษณะทางอรรถศาสตร์ของประโยคใดๆ ซึ่งอาจเป็นสมมุติฐานที่แฝงอยู่ในการเลือกใช้เครื่องมือทางตรรกวิทยามาใช้กับทฤษฎีทางอรรถศาสตร์

ประการที่สอง ปัญหานี้อาจเกิดจากความคลุมเครือในการเข้าใจ ตัวเชื่อม ‘มี/เป็น/คือ’ (copula ‘is’) ในการกล่าวว่า “⟨A⟩มีค่าจริง” กับ “ค่าทางอรรถศาสตร์ของ ⟨A⟩ คือจริง” ประโยคแรกเป็นการบรรยายคุณสมบัติทางอรรถศาสตร์ของ A แต่ประโยคหลัง ภาคประธานมิใช่ ‘ประโยค’ หากแต่เป็น ‘คุณสมบัติทางอรรถศาสตร์’ ซึ่งทำให้เกิดความกำกวมว่า ภาคแสดงนี้เป็น การบรรยายคุณสมบัติหรือบรรยายเอกลักษณ์ของทั้งสองสิ่งกันแน่ สมมุติเป็นแบบหลัง อาจแปรมาได้ว่า “⟨A⟩มีค่าทางอรรถศาสตร์ และค่ามันคือค่าจริง” อย่างไรก็ตาม หากจะให้เป็นการกล่าวใน

แบบแรก ก็ดูน่าจะแปลกอยู่เล็กน้อย เนื่องจาก ‘จริง’ เป็นคุณสมบัติของประโยค แต่ไม่ใช่คุณสมบัติของค่าทางอรรถศาสตร์ อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเชื่อว่า ความคลุมเครือนี้น่าจะส่งผลทางเทคนิคมากกว่า กล่าวคือ ส่งผลให้มีการใช้งานมโนทัศน์ ‘เอกลักษณะ’ ในการนิยามประโยคทางอรรถศาสตร์ แต่ในระดับของความเข้าใจของนักตรรกวิทยาหรือนักปรัชญาเอง ผู้เขียนเห็นว่าประเด็นนี้น่าจะเป็นที่เข้าใจตรงกัน จากการที่พวกเขาใช้คำว่า ‘ภาคแสดงความจริง’ (truth predicate) ประกอบการกล่าวถึงคุณสมบัติทางอรรถศาสตร์ของประโยคหนึ่งๆ

ผู้เขียนเห็นว่า ปัญหาจริงๆ ที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังปัญหาความขัดแย้งแบบเข้มข้น น่าจะเกี่ยวข้องกับปัญหาของการไม่อาจกล่าวออกมาได้ (inexpressibility) ของมโนทัศน์ทางอรรถศาสตร์ตามข้อเสนอของไดอะเลเธอริสม์ กล่าวคือ ไม่ใช่ปัญหาเรื่องที่ว่า “ความจริงกลายเป็นสิ่งเดียวกับความเท็จ” หากแต่เป็นปัญหาที่ไดอะเลเธอริสม์ไม่สามารถกล่าวว่า “...เท็จเท่านั้น” ได้จริงๆ

ข้อโต้แย้งเรื่องการไม่สามารถกล่าวออกมาได้ (inexpressibility)

โบราณด์เห็นว่า แม้พริสต์จะให้ $\langle x \rangle p_0 \ \& \ \sim \langle x \rangle p_1$ แทนประโยค “ $\langle x \rangle$ เท็จเท่านั้น” แต่ความพยายามนี้ล้มเหลว นั่นเพราะว่า ถ้าพึงประโยคข้างต้นไม่ได้กันโอกาสที่ $\langle x \rangle$ จะมีค่าจริงออกไปได้เลย³³ เมื่อเป็นเช่นนี้ การกล่าวว่า “...เท็จเท่านั้น” และ “...จริงเท่านั้น” จะมีค่าอะไร กริมเชื่อว่าไดอะเลเธอริสม์จะประสบปัญหาของการไม่อาจกล่าวมโนทัศน์ ‘เท็จและไม่จริง’ นั่นเพราะ ในการปฏิเสฐกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง หรือยอมรับความเป็นไปได้ที่ประโยคจะจริงและเท็จพร้อมๆ กันนั้น ไดอะเลเธอริสม์ก็ได้ละทิ้งเครื่องมือที่จะกันกรณีที่ประโยคใด ๆ ที่มีค่าความจริงหนึ่งๆ จะมีค่าความจริงอื่นๆ ได้พร้อมกัน ดังนั้นในการกล่าวว่า ‘เท็จและไม่จริง’ ไดอะเลเธอริสม์ใช้คำ ‘ไม่’ ในความหมายที่อ่อนกว่าปกติ ซึ่งโดยปกติถ้า ‘ไม่จริง’ แล้วก็เป็นไปไม่ได้ที่จะมีค่าจริง³⁴

ข้อโต้แย้งทำนองเดียวกันปรากฏในงานของซาปิโร โดยเขาเห็นว่า ไม่มีทางที่ไดอะเลเธอริสม์จะสามารถกล่าวมโนทัศน์ทางอรรถศาสตร์ของตนออกมาได้อย่างเพียงพอ เขาวิจารณ์ว่า ไดอะเลเธอริสม์ต้องแยกแยะ ‘เท็จแต่อาจจริงได้’ ($F(x)$) ออกจาก ‘เท็จและไม่อาจจริงได้’

³³ Ibid., p 746-7.

³⁴ Grim, Patrick. “What is Contradiction?,” The Law of Non-Contradiction: New Philosophical Essays. (New York: Oxford University Press, 2004). p.61.

$(F(x) \& \sim T(x))$ ออกจากกัน พริสตีได้เสนอโมโนทัศน์ ‘ไม่จริง’ เพื่ออุดช่องโหว่นี้ อย่างไรก็ตามก็ ช่างพิโรธเห็นว่า หากประโยคใดๆ ไม่จริง ($\sim T(x)$) ก็สื่อนัยว่ามัน เท็จ ($F(x)$) เนื่องจากมีเพียงแค่ ‘จริง’ และ ‘เท็จ’ ที่เป็นไปได้ ซึ่งก็ตรงตามเงื่อนไขแบบเอ็กสทอสตีฟ (exhaustive condition) ที่พริสตีเองก็ยอมรับ ดังนั้น การบอกว่า ประโยคหนึ่งๆ ‘เท็จและไม่จริง’ ก็เท่ากับการบอกว่า ประโยคนั้นๆ ‘เท็จ’ ไม่มากไปกว่านั้น ซึ่งเท็จในแง่นี้ก็ไม้อาจกันกรณีที่มีน้อาจจะจริงได้ออกไปแต่อย่างใด ดังนั้น โมโนทัศน์ ‘เท็จและไม่อาจจริงได้’ แม้จะต้องการกล่าวออกมาสักเพียงใด ก็ไม่สามารถกล่าวออกมาได้ในทฤษฎีของไดอะเลเธอริสม์³⁵

จะเห็นได้ว่าข้อโต้แย้งนี้เป็นแง่มุมหนึ่งของข้อโต้แย้งเรื่องการไม่อาจแยกตัวเองออกจากแนวคิดอื่นๆ ได้ (exclusion problem) มีทางเดียวที่ไดอะเลเธอริสม์จะแยกขาดตัวเองได้จากทริเวียลลิสต์ก็คือ เขาต้องสามารถยืนยันว่ามีบางประโยคที่ไม่เป็นประโยคแบบขัดแย้ง และจะทำเช่นนี้ได้ ก็ต้องสามารถกล่าวถึงภาคแสดง “...จริงและไม่มีการเท็จ” กับ “...เท็จและไม่มีการจริงได้” อย่างไรก็ตาม ข้อโต้แย้งที่ยกมาได้ตั้งข้อกังขาเกี่ยวกับความสามารถนี้

พริสตีได้ให้คำตอบต่อข้อกังขานี้เอาไว้³⁶ เขาเห็นว่าประโยค “ $\langle A \rangle$ เท็จและไม่จริง” โดยตัวมันก็กล่าวสิ่งที่ปรากฏอยู่บนประโยคนั้นออกมาได้ และก็เป็นที่น่าพอใจได้ดี ปัญหาของผู้ที่โต้แย้งน่าจะมาจากความพยายามเรียกร้องให้ประโยคนั้นมีความคงเส้นคงวามากกว่า สิ่งนี้น่าจะเกิดจากสมมุติฐานแบบคลาสสิก ที่เห็นว่า การกล่าว “ $\langle A \rangle$ เท็จ” มาพร้อมกับสมมุติฐานว่า “ถ้า $\langle A \rangle$ จริงด้วยแล้ว ความแสบเสียดก็จักบังเกิดตามมา” ($F\langle A \rangle \& T\langle A \rangle \rightarrow$ ‘Anything goes.’) หรือก็คือ ในการยืนยันค่าความจริงของประโยค มีสมมุติฐาน EFQ ($T\langle A \rangle, F\langle A \rangle \models T\langle B \rangle$; for any B) วางอยู่ประกอบกันเสมอ พริสตีจึงเสนอสมมุติฐานล้ากับแบบคลาสสิกว่า หากเขาให้ความเป็นไปได้ในแบบพาราคอนซิสเทนท์ แทนด้วยเครื่องหมาย \perp ประโยค “ $\langle x \rangle$ เท็จเท่านั้น (และเป็นไปไม่ได้ที่จะจริง)” ก็แทนด้วย $F\langle x \rangle \& T\langle x \rangle \rightarrow \perp$ ก็น่าจะสามารรถใช้แทนสมมุติฐานคลาสสิกได้เช่นกัน ในทางกลับกันเขาก็ทำทนายด้วยว่า ผู้ที่ยอมรับตรรกวิทยาแบบคลาสสิกเองก็ไม่สามารถกล่าวภาคแสดง “...เท็จเท่านั้น” ออกมาได้เช่นกัน อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่าไม่มีความจำเป็นที่อรรถศาสตร์คลาสสิกจะต้องสามารถกล่าวภาคแสดงนี้ออกมาได้ นั่นเพราะลำพัง “...เท็จ” ก็เพียงพอแล้วที่จะกันกรณีอื่นออกไป ปัญหานี้ น่าจะเกิดแต่กับไดอะเลเธอริสม์เท่านั้น

³⁵ Shapiro, Stewart. “Simply Truth, Contradiction, Consistency,” p. 342. และข้อโต้แย้งลักษณะเดียวกันใน Batens, Diderik. “Against Global Paraconsistency,” pp. 215-219.

³⁶ Priest, Graham. In Contradiction. 20.4.

ผู้เขียนเห็นว่า การวิเคราะห์ของพริสต์น่าแปลกอยู่ไม่น้อย จริงหรือที่ว่าในการกล่าว
ว่า “ $\langle A \rangle$ เท็จ” เรามีสมมุติฐานว่า “ถ้า $\langle A \rangle$ จริงด้วยแล้ว ก็แอบเสิร์ด” เป็นเรื่องยากที่เราจะยืนยัน
ความถูกต้องของการวิเคราะห์ของพริสต์ได้ อย่างไรก็ดี ปัญหาที่เปิดเผยประเด็นที่สำคัญบางอย่าง
ให้แก่เรา กล่าวคือ มีบรรทัดฐานบางอย่างที่ควบคุมการกล่าว “...เท็จ” อยู่ แต่บทบาทของ
บรรทัดฐานที่ว่านั้นคืออะไรกันแน่ การพยายามเสนอ \perp เข้ามาอาจสะท้อนความพยายามที่จะ
ประกาศบรรทัดฐานดังกล่าวนี้ออกมาก็เป็นได้ แต่ความพยายามนี้ก็ไม่น่าจะสำเร็จ เนื่องจาก ประโยค
 $F(x) \ \& \ (T(x) \rightarrow \perp)$ ก็ไม่อาจห้ามความเป็นไปได้ที่จะมี $T(x)$ ดังนั้น มันก็ได้รับประกันว่าจะ
เป็นไปอย่างคงเส้นคงวาเช่นกัน เมื่อเป็นเช่นนั้น ก็ยังไม่เข้าเงื่อนไขตามที่ผู้โต้แย้งในประเด็นนี้ต้องการ
เสียที

ณ จุดนี้ ความไม่ลงรอยกันอยู่ที่ว่า ด้านหนึ่ง มีผู้เห็นว่า “...เท็จและไม่มีทางจริง” จะ
ไม่สามารถกล่าวในสิ่งที่มันควรจะกล่าวออกมาได้จริง หากผู้พูดไม่สามารถรับประกันได้ว่า มันจะไม่
กลายเป็น “...เท็จและมีโอกาสจริง” แต่อีกด้านหนึ่ง พริสต์กลับเห็นว่า “...เท็จและไม่มีทางจริง” ก็
เพียงพอแล้วที่จะกล่าวในสิ่งที่มันต้องการกล่าวออกมา แม้เขาจะไม่อาจรับประกันได้ว่า จะกลายเป็น
“...เท็จและมีโอกาสจริง” ผู้เขียนเห็นว่า เรื่องนี้เกี่ยวข้องกับบรรทัดฐานของความคงเส้นคงวาที่มีต่อ
ศักยภาพที่ประโยคหนึ่งๆจะสามารถทำหน้าที่ในการสื่อความตรงตามที่มันควรจะเป็นได้ ในขณะที่
คนกลุ่มหนึ่งมองเห็นความสำคัญของ ‘ความคงเส้นคงวา’ แต่พริสต์กลับไม่เห็นว่าเป็นบรรทัดฐานดังกล่าว
สำคัญแต่อย่างใด

ไดอะเลติกส์กับกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง

ปัญหาที่สำคัญที่ยังไม่สามารถแก้ไขได้ก็คือ สำหรับผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับแนวคิด
ไดอะเลติกส์ เขาจะปฏิเสธแนวคิดนี้ได้อย่างไร ในการจะปฏิเสธแนวคิดหนึ่งๆจากการเสนอของ
บุคคลใดๆ เราก็พูดออกมาเพียงคำว่า “ที่เขายืนยันว่า A นั้นมันผิดพลาด” แต่กับข้อยืนยัน A ที่ไม่คง
เส้นคงวาแล้ว อาจเป็นไปได้ใช่หรือไม่ที่เขายืนยันว่า $\sim A$ ด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หาก A
เป็นประโยคแบบไดอะเลติกส์เรียบร้อยแล้ว เราจะปฏิเสธข้อยืนยันนี้ได้อย่างไร

อย่างไรก็ดี คำตอบของพริสต์ก็คือ “ได้” เขาเห็นว่า เราสามารถแสดงการไม่เห็น
ด้วย (disagreement) ต่อประโยคใดๆ A ได้เพียงแค่ว่าปฏิเสธ A ³⁷ แต่อะไรคือการแสดงความไม่

³⁷ Ibid., p. 292.

เห็นด้วย ถ้าพึงประโยค “เธอไม่ใช่คนที่เขารัก” คือการแสดง *ความไม่เห็นด้วย* ออกมาหรือไม่ หรือเราจะแสดง *ความไม่เห็นด้วย* โดยการพูดไปส่ายหน้าไป เช่นนี้แล้ว เราจะพูดอะไรออกมาก็ได้ทั้งนั้นใช่หรือไม่ เพียงแค่ส่ายหน้าประกอบด้วยก็พอแล้วอย่างนั้นหรือ โดยทั่วไปเราจะพบว่า หากมีคนพูดว่า “สีนํ้ากำลังจะมา” เราอาจแสดง *ความไม่เห็นด้วย* โดยบอกว่า “ไม่จริงหรอก” หรือก็คือเราบอกกลับไปว่าประโยคนั้นเท็จ อย่างไรก็ตาม เราทราบกันดีแล้วว่า ข้อเสนอของไดอะเลอติสม์มีความไม่คงเส้นคงวาในตัวเอง เนื้อหาสาระเช่นนี้จะส่งผลต่อท่าทีที่เหมาะสมในการปฏิเสธแนวคิดนี้ด้วยหรือไม่ เนื่องจากหากต้องการจะปฏิเสธไดอะเลอติสม์ เราต้องทราบก่อนว่าไดอะเลอติสม์ยืนยันข้อเสนออะไร แต่หากสิ่งที่เราปฏิเสธกลับเป็นสิ่งเดียวกันกับที่ไดอะเลอติสม์ปฏิเสธอยู่แล้ว ก็เรียกได้ว่า เราไม่ได้กำลังปฏิเสธอะไร

จากที่ได้พิจารณามาทั้งหมดในบทนี้ เราทราบแล้วว่า ไดอะเลอติสม์ยืนยันว่ามีประโยคแบบขัดแย้ง หรือก็คือยืนยันว่ามีประโยคที่ทั้งจริงและเท็จ แต่ข้อยืนยันนี้ นำเรามาสู่ปัญหาว่า ข้อเสนอของไดอะเลอติสม์เองก็มีลักษณะที่ไม่คงเส้นคงวา ความไม่คงเส้นคงวานี้ทำให้ผู้ที่พิจารณาไดอะเลอติสม์ ดังเลที่จะยอมรับว่าไดอะเลอติสม์บอกอะไรบางอย่างแก่เรา เนื่องจากเขาก็ไม่มั่นใจว่าอะไรบางอย่างที่ไดอะเลอติสม์ไม่ยอมรับ ผู้เขียนเห็นว่า แม้เนื้อหาสาระของสิ่งที่ไดอะเลอติสม์เสนอจะมีความไม่คงเส้นคงวา แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าเขาไม่ได้บอกอะไรบางอย่างแก่เรา (empty) และไม่ได้หมายความว่าสิ่งที่ไดอะเลอติสม์เสนอจะเป็นสิ่งที่เข้าใจไม่ได้ (incomprehensible) อย่างน้อยที่สุด ไดอะเลอติสม์ได้แสดงทฤษฎีที่ขัดต่อกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงอรรถศาสตร์ และตัวทฤษฎีนั้นเองก็ไม่เข้าเกณฑ์ตามกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงอรรถศาสตร์ กล่าวคือมันไม่คงเส้นคงวาแม้ในระดับของตัวทฤษฎีเองก็ตาม

อย่างไรก็ดี ในการพิจารณาปัญหาที่ตามมาจกข้อเสนอของไดอะเลอติสม์ ทำให้เราเห็นว่า มีพลังเชิงบรรทัดฐานบางอย่าง (normative force) ที่ควบคุมกิจกรรมของการกล่าวประโยคทางอรรถศาสตร์อยู่ และดูราวกับว่าบรรทัดฐานนั้นๆจะมีได้ปรากฏอยู่บนตัวประโยค เช่น “ $\langle x \rangle$ เท็จเท่านั้น” ซึ่งประโยคนี้ ภายในทฤษฎีของไดอะเลอติสม์ไม่อาจรับประกันความคงเส้นคงวาของตัวเองได้ แต่บรรทัดฐานนี้ทำให้เรารู้สึกว่า แม้แต่การกล่าวถึงเนื้อหาสาระที่ไม่คงเส้นคงวา เราก็ยังต้องกระทำมันอย่างคงเส้นคงวา บางท่านอาจเห็นว่านี่อาจเป็นเรื่องของประโยคในระดับอภิทฤษฎี (metalanguage) ดังข้อวิจารณ์ของนักคิดที่ผู้เขียนได้อภิปรายไว้ข้างต้น แต่ผู้เขียนเห็นว่าไม่ใช่เช่นนั้น บรรทัดฐานดังกล่าวมีได้อยู่ในตัวประโยค ทฤษฎี หรือเนื้อหาสาระที่ปรากฏ ดังเช่นการส่ายหน้าโดยตัวมันเองมิได้แสดงให้เห็นถึงการไม่เห็นด้วย การส่ายหน้าไม่ใช่สิ่งเดียวกับการไม่เห็นด้วย หากแต่เราแสดงการไม่เห็นด้วยโดยใช้การส่ายหน้า เช่นเดียวกันกับประโยคต่างๆที่ออกมา

จากข้อเสนอของไดอะเลติกส์ แม้ตัวประโยคเหล่านั้นจะไม่คงเส้นคงวา หากแต่ไดอะเลติกส์ก็ใช้ประโยคเหล่านั้นยืนยันอะไรบางอย่างกับเรา

ผู้เขียนเห็นว่าพลังเชิงบรรทัดฐานนี้ **อยู่นอก** ข้อเสนอเชิงทฤษฎีของไดอะเลติกส์ ออกไปอีกทอดหนึ่ง และดังที่ได้พิจารณากันไปแล้วว่ากฎแห่งการไร้ความขัดแย้งมีหลายรูปแบบ จะเป็นไปได้หรือไม่ว่าพลังที่ว่าก็คือกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงการปฏิบัติ ซึ่งควบคุมความคงเส้นคงวาในระดับของการกระทำทางภาษาเช่นการยืนยันและปฏิเสธอยู่ ควบคุมว่า สิ่งที่ไดอะเลติกส์ยืนยัน ต้องไม่ใช่สิ่งที่ไดอะเลติกส์ปฏิเสธ หากเป็นเช่นนี้จริง ก็แปลว่า ความพยายามที่จะทำลายสถานะอันจริงอย่างจำเป็นของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งจะล้มเหลวด้วยหรือไม่ หรือทำได้อย่างจำกัดเพียงแคในระดับของอรรถศาสตร์ หากกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงการปฏิบัติเป็นเงื่อนไขที่ทำให้ข้อยืนยันของไดอะเลติกส์เป็นไปได้แล้ว เราคงไม่อาจเรียกแนวคิดไดอะเลติกส์ว่าเป็นแนวคิดที่ทำลายกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งได้จริงๆ ดังนั้น ในบทต่อไป ผู้เขียนจะพิจารณากฎแห่งการไร้ความขัดแย้งในปริมณฑลของการกระทำทางภาษา

บทที่ 4

การกระทำทางภาษากับกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง

หากผู้ตกเป็นจำเลยในคดีความกล่าวต่อหน้าศาลระหว่างการไต่สวนว่า “ข้าพเจ้าเป็นผู้บริสุทธิ์” เราอาจถือว่าเขากำลังกล่าวยืนยันความบริสุทธิ์ แต่เมื่อทนายความฝ่ายโจทก์ได้ยื่นหลักฐานที่มีและสอบถามกับจำเลย ในที่สุด จำเลยก็ยอมจำนนในหลักฐานและยอมรับว่า “ข้าพเจ้าเป็นผู้กระทำความผิด” เรื่องราวดูราวกับจะเป็นปรกติจนกระทั่ง ศาลถามทวนคำสารภาพของจำเลย แต่จำเลยกลับกล่าวยืนยันว่า “ข้าพเจ้าเป็นทั้งผู้บริสุทธิ์และผู้กระทำความผิด” เขากำลังกล่าวยืนยันในสิ่งที่ขัดแย้งในตัวเอง (self-contradiction) พฤติการณ์เช่นนี้น่าจะสร้างความตื่นตะลึงให้กับศาลอยู่ไม่น้อย

ตามสามัญสำนึก ไม่ว่าจะในบริบทพลใดของกิจกรรมที่มนุษย์กระทำ ความขัดแย้งเป็นเหมือนกับสัญญาณของความผิดพลาด ผิดปรกติ ในกรณีข้างต้น ศาลย่อมตั้งข้อสงสัยว่า “ตามข้อเท็จจริง ย่อมเป็นไปได้ที่ผู้กระทำผิดจะไม่กระทำผิด เมื่อเหตุร้ายเกิดขึ้น มันย่อมได้เกิดขึ้นแล้ว เมื่อผู้หนึ่งได้กระทำการลงไป ย่อมได้กระทำลงไปแล้ว จะกล่าวอย่างขัดแย้งในตัวเองได้อย่างไร ว่าตนเป็นทั้งผู้บริสุทธิ์และผู้กระทำความผิด” ในที่นี้ เราพบว่า ศาลเชื่อในความไม่ขัดแย้งในตัวเองของสถานการณ์หรือข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น และเลือกที่จะกังขาถึงความผิดปรกติในคำยืนยันที่ขัดแย้งในตัวเองของจำเลย

แนวคิดไดอะเลเธอซิส (dialetheism) ก็ตกอยู่ในสถานการณ์แบบเดียวกันนี้ จากที่ได้พิจารณาในบทที่แล้ว ผู้เขียนได้อธิบายการอ้างเหตุผลที่เกรแฮม พริสต์ (Graham Priest) อ้างสนับสนุน ‘ความจริง’ (truth) ของความขัดแย้งจากปฏิทรรศน์ทางอรรถศาสตร์ (semantic paradox) จุดยืนเช่นนี้ถือเป็นการท้าทายความถูกต้องของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง (law of non-contradiction) ไดอะเลเธอซิสยืนยันว่าประโยคแบบโกหกเป็นประโยคไดอะเลเธีย (dialethia) จะเห็นได้ว่าไดอะเลเธอซิสกล่าวยืนยันความขัดแย้ง

อย่างไรก็ดี แม้เราจะยอมรับว่าเป็นไปได้ที่ความขัดแย้งจะนับได้ว่าจริง แต่การยืนยันความขัดแย้ง (to assert contradiction) ที่ว่า อาจเป็นอีกปัญหาหนึ่งที่เราต้องพิจารณา จากบทที่แล้ว เราทราบกันแล้วว่า ผลลัพธ์ที่ตามมาของท่าทีแบบไดอะเลเธอซิสคือความไม่คงเส้นคงวาทางทฤษฎี แต่เราก็ยังสามารถเข้าใจได้ว่าไดอะเลเธอซิสเสนออะไร หรือแม้แต่การลงไปวิจารณ์

และตั้งคำถามถึงผลที่ตามมาจากข้อเสนออื่นๆ สิ่งนี้ทำให้ผู้เขียนเห็นว่า น่าจะมีบรรทัดฐานบางอย่างที่ควบคุมกิจกรรมของการยืนยันทฤษฎีของไดอะเลติกส์ สิ่งที่ทำให้การยืนยันความขัดแย้งไม่ใช่สิ่งเดียวกับการปฏิเสธความขัดแย้ง ผู้เขียนเห็นว่า บรรทัดฐานดังกล่าวน่าจะเกี่ยวข้องกับการเป็น ‘การกระทำทางภาษา’ (linguistic act) ของการยืนยันของไดอะเลติกส์

วิทยานิพนธ์นี้จะพิจารณาสถานะและบทบาทของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งในปริภูมิของกิจกรรมทางภาษา โดยผู้เขียนจะชี้ให้เห็นว่า แม้แต่แนวคิดที่ต้องการปฏิเสธกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเอง ยังต้องวางอยู่บนสถานะอันมั่นคงของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงการปฏิบัติ ด้วยเหตุนี้ จึงไม่อาจเรียกว่าประสบความสำเร็จในการทำทฤษฎีดังกล่าวได้จริงอย่างใดก็ดี ผู้เขียนยังได้พิจารณาต่อไปเกี่ยวกับพื้นฐาน (ground) ของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงการปฏิบัติ และมีข้อสังเกตว่า กฎดังกล่าวน่าจะวางอยู่บนพื้นฐานทางภววิทยาอีกทอดหนึ่ง

เนื้อหาในบทนี้แบ่งได้เป็น 2 ส่วนหลักๆ **ส่วนแรก**คือการตอบคำถามที่ว่า “ไดอะเลติกส์สามารถยืนยันความขัดแย้งได้หรือไม่” โดยผู้เขียนจะพิจารณาถึงบทบาทของแรงกระทำทางภาษาที่มีต่อการเสนอแนวคิดดังกล่าว ข้อโต้แย้งที่เกี่ยวข้อง และทางออกต่อปัญหาที่ตามมา **ส่วนที่สอง** จะพิจารณาลงไปในสถานะของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งที่มีอยู่ในการกระทำทางภาษา ผู้เขียนจะตั้งคำถามถึงฐาน (ground) ของความไม่เข้ากันระหว่าง ‘การยืนยัน’ และ ‘ปฏิเสธ’ เพื่อพิจารณาว่าเหตุใดไดอะเลติกส์จึงไม่ประสบความสำเร็จในการทำทฤษฎีแห่งการไร้ความขัดแย้ง

4.1 ไดอะเลติกส์สามารถยืนยันความขัดแย้งได้หรือไม่

เนื้อหาในส่วนนี้จะเริ่มต้นจากการพิจารณาข้อโต้แย้งต่อไดอะเลติกส์ที่เห็นว่า ไดอะเลติกส์ไม่สามารถยืนยันความขัดแย้งได้ เนื่องจากจะนำไปสู่การกระทำที่ขัดแย้งในตัวเอง จากนั้นจะพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่าง ‘นิเสธ’ และ ‘ปฏิเสธ’ เพื่อนำไปสู่การทำความเข้าใจข้อเสนอของไดอะเลติกส์ต่อปัญหานี้ จากนั้นจะพิจารณาข้อโต้แย้งที่ตามมาใน 3 ประเด็น ได้แก่ ข้อโต้แย้งเกี่ยวกับปฏิทรรศน์ในการกระทำทางภาษา ข้อโต้แย้งว่าความขัดแย้งไม่อาจนับเป็นเป้าหมายของการยืนยันได้ และข้อโต้แย้งต่อปัญหาเรื่องความไม่คงเส้นคงวาในการกระทำทางภาษา

จากประโยคแบบขัดแย้ง สู่อำนาจกระทำที่ขัดแย้ง

แม้เราจะไม่ได้กำลังถามว่า ประโยคแบบความขัดแย้งเป็นประโยคที่ไร้ความหมายหรือไม่ (ซึ่งเป็นคำถามทางอรรถศาสตร์) และเรากำลังถามว่า เราสามารถยืนยันความขัดแย้งได้หรือไม่ (ซึ่งเป็นปัญหาที่เกี่ยวกับการกระทำทางภาษา) แต่ข้อใจมตีส่วนหนึ่งก็มาจากปัญหาเกี่ยวกับความหมายของประโยคแบบขัดแย้ง คำถามก็คือ “ไดอะเลกติกส์กำลังยืนยันอะไร”

ใน *Metaphysics* อริสโตเติลให้เหตุผลใจมตีผู้ที่กล่าวยืนยันความขัดแย้งเอาไว้อยู่หลายแห่ง เช่น หากเรายอมรับว่าเป็นจริงที่ว่า “สิ่งหนึ่งเป็นทั้งมนุษย์และไม่ใช่มนุษย์” เราก็กำลังยืนยันว่า “สิ่งนั้นคือมนุษย์” และยืนยันว่า “สิ่งนั้นไม่ใช่มนุษย์” ซึ่งก็เท่ากับเป็นการปฏิเสธว่า “สิ่งนั้นคือมนุษย์” เช่นกัน เมื่อเป็นเช่นนี้ การยืนยันหรือปฏิเสธก็แทบจะไม่ต่างกัน เราไม่สามารถระบุได้ว่าผู้พูดกำลังทำอะไรอยู่กันแน่¹ การยืนยันว่าสถานการณ์หนึ่งเป็นจริง เท่ากับเป็นการปฏิเสธว่ามันเป็นเท็จ หากเราไม่แยกความแตกต่างระหว่างการยืนยันและการปฏิเสธแล้ว เราก็คงไม่อาจแยกความต่างระหว่างความจริงและความเท็จได้เช่นกัน² อริสโตเติลเห็นว่า ‘การยืนยัน’ สิ่งใดๆ และ ‘การปฏิเสธ’ สิ่งนั้นๆ ย่อมต้องแตกต่างกัน และไม่อาจจะเป็นการกระทำเดียวกันได้ เนื่องจากในการยืนยันว่าสิ่งหนึ่งมีคุณสมบัติหนึ่ง ผู้พูดกำลังระบุอย่างชัดเจนว่าสิ่งหนึ่งเป็นแบบหนึ่งและไม่ใช่แบบอื่น ในขณะที่การปฏิเสธว่าสิ่งหนึ่งมีคุณสมบัติหนึ่ง ผู้พูดกำลังละทิ้งข้อยืนยันนั้น และสื่อว่าสิ่งนั้นปราศจาก (lack) คุณสมบัติที่ผู้พูดกำลังปฏิเสธ การยอมรับความขัดแย้งนี้ ก็เท่ากับการยืนยันว่า “สิ่งนั้นเป็นทั้งมนุษย์และสิ่งอื่นๆที่เหลือ”³ หรือไม่ต่างจากการยืนยันว่า “สิ่งนั้นเป็นทุกสิ่ง” แต่หากยืนยันเช่นนี้ ก็เท่ากับปฏิเสธประโยคที่ว่า “สิ่งนั้นไม่เป็นบางสิ่ง” และหากยังคงยืนยันเช่นนี้ ก็คงไม่ต่างไปจากการยอมรับว่า “สิ่งนั้นเป็นทุกสิ่งและไม่เป็นบางสิ่ง” ซึ่งก็เป็นเนื้อความที่ย้อนกลับมาแย้งกับข้อยืนยันของตนเองอีกเช่นกัน⁴

จะเห็นได้ว่า ปัญหาของผู้ที่ยืนยันความขัดแย้งคือ เนื้อหาของสิ่งที่เขายืนยันมีความลึกลับบางประการที่ทำให้ผู้พูดไม่สามารถกล่าวยืนยันมันได้โดยไม่ปฏิเสธสิ่งที่กำลังยืนยันไปพร้อมๆกัน ในการยืนยัน เราต้องยืนยันอะไรบางอย่าง (something) ไม่ใช่การยืนยันทุกอย่าง

¹ Aristotle. *Metaphysics*. (London: Oxford, 1928). 1007b18 - a2.

² Ibid., 1008a34 - b2.

³ Ibid., 1008a7 - a30.

⁴ Ibid., 1012a29 - b22.

(everything) หรือไม่ใช่สักอย่าง (nothing)⁵ นี่เป็นเหตุผลที่ทำให้อริสโตเติลเห็นว่า เราไม่อาจปฏิเสธกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งได้ เพราะข้อเสนอให้ปฏิเสธกฎดังกล่าวเป็นการยืนยันอะไรบางอย่าง (แต่ไม่ได้ยืนยันทุกอย่างหรือไม่ยืนยันอะไรเลย) ก็แปลว่าเขาต้องถือว่า มีบางอย่างที่ขัดแย้งกับสิ่งที่เขายืนยัน และสิ่งนั้นย่อมเป็นสิ่งที่เขาต้องปฏิเสธ เมื่อเป็นเช่นนี้ เขาก็ยังคงรับกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเอาไว้อยู่ดี กล่าวโดยสังเขป การยืนยันประโยคแบบขัดแย้ง กระทำได้ก็ต่อเมื่อการยืนยันนี้กระทำอย่างสอดคล้องกับกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง

ดังที่ได้พิจารณาไว้ในบทที่แล้วว่า ข้อเสนอของไดอะเลเธอริสม์คือ “มีประโยคแบบไดอะเลเธีย” หรือก็คือ “มีประโยคแบบขัดแย้งที่นับว่าจริง” นำไดอะเลเธอริสม์มาสู่ปัญหาของการไม่สามารถแยกแนวคิดของตัวเองออกมาให้ชัดเจนได้ (exclusion problem) ส่วนหนึ่งมาจากการที่ไดอะเลเธอริสม์ไม่สามารถยืนยันได้ว่าข้อเสนอของตนไม่ใช่ประโยคแบบขัดแย้ง นั่นเพราะการกล่าวยืนยันว่า “ข้อเสนอของไดอะเลเธอริสม์จริงเท่านั้น ไม่มีทางเท็จ” ไม่ได้รับประกันว่า ข้อเสนอที่ว่าจะไม่เท็จ หากเป็นในสถานการณ์ปกติ ผู้ที่ยอมรับกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งจะถือว่า การที่ประโยคหนึ่งมีค่าจริงเท่ากับเป็นการกีดกันการที่ประโยคนั้นๆมีค่าเท็จ (exclusive condition) แต่ดังที่ได้พิจารณาไว้แล้วว่าไดอะเลเธอริสม์ปฏิเสธเงื่อนไขข้อนี้ ในการกล่าวถึง ‘ความจริง’ ของประโยคหนึ่งๆ เขาก็ไม่รับประกันว่าประโยคนั้นๆจะต้อง ‘ไม่เท็จ’ หรือคือเขาไม่อาจรับประกันว่าข้อยืนยันของตนจะต้องคงเส้นคงวา (consistency)

ยิ่งไปกว่านั้น เบรมเมอร์⁶ ได้พิสูจน์ให้เห็นว่า คำกล่าวยืนยันความขัดแย้งก็เป็นประโยคแบบขัดแย้งด้วยเช่นกัน ข้อยืนยันของไดอะเลเธอริสม์จึงเป็นประโยคแบบไดอะเลเธียเสียเอง พิจารณาดังนี้ หากมีประโยคแบบขัดแย้ง $\langle A \rangle$ ที่ไดอะเลเธอริสม์ต้องการยืนยันความจริงของมัน เนื่องจาก $\langle A \rangle$ ทั้งจริงและเท็จ ทั้ง $\langle A \rangle$ และนิเสธของ $\langle A \rangle$ ต่างก็นับว่าจริง การกล่าววว่า “ $\langle A \rangle$ จริง” จะถือว่าจริงในแง่ที่ว่า $\langle A \rangle$ มีค่าจริง แต่ก็ถือว่าเท็จเช่นกัน เพราะวานิเสธของ $\langle A \rangle$ ก็มีค่าจริงด้วย ในขณะที่ แนวคิดไดอะเลเธอริสม์ยืนยันว่ามีความขัดแย้งที่นับว่าจริง ซึ่งก็คือการยืนยันว่า “A จริง” ดังนั้น การกล่าวยืนยันประโยค $\langle A \rangle$ ว่าจริง จึงเป็นคำกล่าวที่ทั้งจริงและเท็จเช่นกัน ข้อยืนยันของไดอะเลเธอริสม์จึงเป็นประโยคแบบไดอะเลเธีย หรือเป็นข้อเสนอที่ขัดแย้งในตัวเองไปโดยปริยาย

⁵ Ibid., 1006a21 - 25.

⁶ Bremer, Manuel. “Can Contradictions Be Asserted?,” Logic and Logical Philosophy 7 (1999): 168-169.

จึงเป็นเรื่องที่เราตั้งคำถามได้ว่า ตกกลงแล้วไดอะเลเจติสส์กำลังกล่าวยืนยันอะไรกันแน่ หากเราจะลองโมเดลสถานการณ์ที่เรากำลังพิจารณา เราจะได้ว่าท่าทีของไดอะเลเจติสส์อยู่ในสถานการณ์ที่บุคคล GP กล่าวยืนยันว่า ‘DL’ ในรูปแบบดังนี้⁷

$$\text{Asrt}_{\text{GP}} \rangle \text{DL}$$

คำถามที่ตามมาก็คือ ไดอะเลเจติสส์สามารถยืนยันความขัดแย้งได้หรือไม่ ซึ่งคำถามนี้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำทางภาษา (linguistic act) กับเนื้อหาของประโยค (content) ที่อยู่ในการกระทำนั้นๆ

เมื่อถามเช่นนี้ เราอาจได้รับคำตอบว่า เมื่อยืนยันความขัดแย้ง ก็เท่ากับเรากำลังปฏิเสธสิ่งที่ยืนยันไปพร้อมๆกัน หรืออาจตอบว่า เมื่อยืนยันความขัดแย้ง เราก็ได้กำลังยืนยันแนวคิดที่ปฏิเสธเรา ก็เท่ากับเรากำลังปฏิเสธตัวเองเช่นกัน หรืออาจจะตอบว่า เมื่อยืนยันความขัดแย้ง เรากำลังยืนยันว่าสิ่งที่เรายืนยันเป็นทั้งจริงและเท็จในขณะเดียวกัน และการยืนยันว่าประโยคหนึ่งเท็จ ก็เท่ากับเป็นการปฏิเสธประโยคนั้น ซึ่งก็แปลว่า เรากำลังยืนยันและปฏิเสธประโยคหนึ่งไปพร้อมๆกันนั้น การทั้งยืนยันและปฏิเสธอาจเป็นการกระทำเข้าใจได้ยากเมื่อเทียบกับสามัญสำนึกที่เรามี

พิจารณาการอ้างเหตุผลดังนี้ สมมุติว่า S เป็นไดอะเลเจติสส์ และเขายืนยันประโยคแบบขัดแย้ง เช่น “P & ~P” สถานการณ์ที่เรากำลังพิจารณาคือ

$$\text{Asrt}_S \rangle \text{P \& \sim P}$$

เนื่องจาก ~P เป็นสิ่งที่ตามมาจาก P & ~P ดังนั้น เราจึงอนุมานได้ว่า S ยืนยันว่า ~P ด้วย

$$\text{Asrt}_S \rangle \sim \text{P}$$

⁷ ผู้เขียนตั้งใจให้สัญลักษณ์ที่ใช้แทนการกระทำทางภาษาอยู่ในวงเล็บเปิด ‘...’) เพื่อแยกแยะให้ชัดเจนว่า เราไม่ได้กำลังพิจารณาแรงดังกล่าว ในฐานะภาคแสดงของประโยค เนื่องจากภาคแสดงเป็นส่วนหนึ่งของประโยค ในขณะที่การกระทำทางภาษาเป็นการกระทำ (action; performance) ที่มาพร้อมกับประโยค ในที่นี้การใช้เครื่องหมาย $\text{Asrt}_S \rangle \text{P}$ จึงแสดงถึง สถานการณ์ที่ S กำลังกล่าวว่า P โดยมีกรกระทำทางภาษาในลักษณะที่เป็นการยืนยัน.

แต่เนื่องจาก การยืนยันนิเสธของประโยคหนึ่งๆ เท่ากับเป็นการปฏิเสธประโยคนั้น ตามความสัมพันธ์ดังนี้

$$(Eq): \quad \text{Asrt}_S \rangle \sim P \text{ เมื่อและต่อเมื่อ } \text{Deny}_S \rangle P$$

สิ่งที่ตามมาคือในการยืนยัน $\sim P$ S ได้กำลังปฏิเสธประโยค P ด้วยเช่นกัน

$$\text{Deny}_S \rangle P$$

และเนื่องจาก P ก็เป็นผลที่ตามมาจาก $P \ \& \ \sim P$ ด้วยการพิจารณาแบบเดียวกัน เราจะได้ว่า

$$\text{Asrt}_S \rangle P \text{ และ } \text{Deny}_S \rangle P$$

S กำลังทั้งยืนยันและปฏิเสธ P ในขณะเดียวกัน และในเมื่อ P เป็นประโยคแบบ ขัดแย้ง จาก P (และกฎไร้ค่ากลาง) เราจึงสามารถพิสูจน์ย้อนกลับไปสู่ $P \ \& \ \sim P$ ได้ ผลที่ตามมาคือ

$$\text{Asrt}_S \rangle P \ \& \ \sim P \text{ และ } \text{Deny}_S \rangle P \ \& \ \sim P$$

หรือก็คือ ในการยืนยันว่า $P \ \& \ \sim P$ สิ่งที่ตามมาคือ S กำลังทั้งยืนยันและปฏิเสธ $P \ \& \ \sim P$ ไปในขณะเดียวกัน⁸ พฤติการณ์เช่นนี้แตกต่างจากกรณีของการยืนยันประโยคแบบขัดแย้ง เนื่องจากในการยืนยันความขัดแย้ง ผู้พูดกำลังกระทำการหนึ่งๆซึ่งมิได้ขัดแย้งในตัวเองแต่อย่างใด หากแต่เป็นเพียงเนื้อความของสิ่งที่เขายืนยันนั้น ที่ขัดแย้งในตัวเอง แต่พฤติกรรมที่เราากำลัง พิจารณากลับเป็น ‘การกระทำที่ขัดแย้ง’ ในตัวเอง ซึ่งเราจะพบว่าพฤติกรรมนี้ขัดกับกฎแห่งการไร้ ความขัดแย้งเชิงการปฏิบัติ (pragmatic law of non-contradiction) ในแง่มุมของกิจกรรมของการ ยืนยันและปฏิเสธ กล่าวคือ สำหรับบุคคลใดๆ x ไม่มีกรณีที่ x จะทั้งยืนยันและปฏิเสธประโยคใดๆ A ได้ในขณะเดียวกัน โมเดลได้ดังนี้

$$(\text{LNC}_{\text{prag}3}): \quad \sim(\text{Asrt}_x \rangle A \ \& \ \text{Deny}_x \rangle \sim A)$$

⁸ โกลสไตน์ก็อ้างเหตุผลในลักษณะที่ใกล้เคียงกันนี้ แตกต่างตรงที่เขาโจมตีไดอะเลอติสม์ว่า การยืนยัน ว่า A & $\sim A$ นำไปสู่ทั้งการยืนยันว่า A & $\sim A$ และไม่ยืนยันว่า A & $\sim A$ ด้วยในขณะเดียวกัน โปรดดู Goldstein, Laurence. "A Problem for the Dialetheist," *Bulletin of the Section of Logic* 15/1 (1986): 10-14.

จากการอ้างเหตุผลข้างต้น อาจมีผู้แย้งว่า การอนุมานจากการยืนยันว่า 'P & ~P' ไปสู่การยืนยันว่า 'P' หรือจาก 'P' ไปสู่ 'P & ~P' อาจเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องเนื่องจากกิจกรรมของการยืนยันเกี่ยวข้องกับอย่างสำคัญกับเจตนา (intention) ของผู้ยืนยัน เมื่อเกี่ยวกับเจตนาที่ย่อมที่จะเกี่ยวข้องกับความรู้หรือความเชื่อของผู้ยืนยัน จึงเป็นไปได้ว่า ในการที่ S ยืนยันว่า P ก็ไม่จำเป็นต้องตามมาว่า S ยืนยัน P & ~P เพราะเขาอาจจะไม่ทราบว่าเป็นประโยคแบบขัดแย้ง หรือแม้จะทราบว่า P เป็นประโยคขัดแย้ง เขาก็อาจจะไม่ทราบว่า จาก P เขาจะพิสูจน์อย่างไรให้ได้ ประโยค P & ~P ดังนั้น เราจึงไม่อาจอนุมานไปมากกว่านั้นได้ หรืออีกตัวอย่างก็คือ แม้ประโยค "ดวงอาทิตย์กำลังส่องแสง" จะอนุมานอย่างถูกต้องในเชิงตรรก (valid) กับประโยค "ดวงอาทิตย์กำลังส่องแสง และ (ดวงอาทิตย์กำลังส่องแสง หรือ อนุภาคขนาดเล็กหมุนในเชิงอินทริกัล)" หรือคือในรูปแบบของ $A \models (A \& (A \vee B))$ แต่ในการที่บุคคลยืนยันว่า "ดวงอาทิตย์กำลังส่องแสง" ไม่น่าจะสันนิษฐานได้ว่าเขายืนยันประโยคข้อหลังด้วย เขาอาจไม่ได้มีความรู้เกี่ยวกับควอนตัมฟิสิกส์⁹ หรือถ้าจะนับเอากรณีนี้ ก็แปลกอยู่เช่นกันที่จะนับว่า ในการยืนยันว่า A ผู้ยืนยันกำลังยืนยัน ประโยค $A \vee B \vee C \vee \dots$ ด้วย

สิ่งนี้ทำให้เราเห็นว่า การยืนยันมีลักษณะที่สัมพันธ์กับเจตนาของผู้ยืนยัน (intentional) ซึ่งผู้เขียนก็เห็นด้วยกับลักษณะประการนี้ อย่างไรก็ตาม การยืนยันก็มีลักษณะอีกประการที่ควรพิจารณาด้วย กล่าวคือ การยืนยันเป็นกิจกรรมทางสังคม ยกตัวอย่างเช่น บุคคลอาจยืนยันว่าตนกระทำการหนึ่ง โดยไม่ทราบว่าสิ่งที่กระทำลงไปเป็นความผิดตามกฎหมายอย่างไรก็ดี เขาไม่อาจอ้างความไม่รู้กฎหมายเพื่อให้ตนพ้นผิดได้ และแม้เขาจะไม่ยืนยันว่าการกระทำของตนผิดกฎหมายก็ตาม การยืนยันว่าตนได้กระทำการหนึ่งส่งผลให้เขาต้องยอมรับ (be committed to) ว่าเขาได้ยืนยันว่าตนได้กระทำการที่ผิดกฎหมายด้วยเช่นกัน

ผู้เขียนเห็นว่า ความแตกต่างระหว่างการพิจารณา 'การยืนยัน' ในสองกรณีก็คือ ในกรณีแรก การที่ S ยืนยันว่า P และข้อเท็จจริงก็ปรากฏว่า $P \leftrightarrow Q$ แล้ว S อาจไม่ได้มีเจตนาที่จะยืนยันว่า Q ก็ได้ แต่ในกรณีหลัง แม้ S จะไม่มีเจตนาที่จะยืนยันว่า Q ด้วยก็ตาม แต่เขาก็ควรต้องยอมรับว่า การยืนยันว่า P เท่ากับ การยืนยันว่า Q

⁹ ตัวอย่างใน Priest, Graham and Richard Sylvan. "Contradiction, Assertion and 'Frege's Point'," *Analysis* 49,1 (January, 1989): 25. และคำอธิบายในลักษณะเดียวกันใน Priest, Graham and Richard Sylvan. "Answering Another Alleged Dilemma destroying Dialetheism," *Bulletin of the Section of Logic* 17/1 (1988): 43.

ในกรณีที่เรากำลังพิจารณา ผู้เขียนเห็นว่า เราควรพิจารณาการยืนยันให้อยู่ในลักษณะของกิจกรรมทางสังคม เนื่องจาก การยืนยันความขัดแย้งที่เรากำลังกล่าวถึงนี้ เป็นการยืนยันที่อยู่ในบทบาทของการอ้างเหตุผล (argumentative role) เพื่อโน้มน้าวและโต้แย้ง ซึ่งเป็นกิจกรรมทางสังคม แม้จะเป็นไปได้ว่าอาจมีบุคคลผู้หนึ่งยืนยันว่า P และทราบดีว่า P เป็นประโยคขัดแย้ง แต่ก็ไม่มีเจตนาจะยืนยันว่า $P \ \& \ \sim P$ เนื่องจากไม่ทราบว่าเจตนาจะไปสู่ประโยคนั้นได้อย่างไร แต่เราก็ยังสามารถให้เหตุผลและอธิบายให้เขาฟังว่า เราสามารถพิสูจน์ทางตรรกวิทยาจาก P ไปสู่ $P \ \& \ \sim P$ ได้อย่างไร และหากเขายอมรับการพิสูจน์นั้น เขาก็ควรต้องยอมรับด้วยว่า การยืนยันว่า P ในกิจกรรมของการให้เหตุผลนี้ เขาก็ต้องพร้อมที่จะยืนยันว่า $P \ \& \ \sim P$ ด้วยเช่นกัน เป็นต้น หากกลไกที่ว่ามันไม่ทำงานแล้ว ผู้เขียนก็ยังไม้อาจจินตนาการได้ว่า กิจกรรมของการถกเถียงด้วยเหตุผลของเราจะอยู่ในรูปแบบใด

ดังนั้น เราจึงสามารถอนุมานจากการยืนยันประโยคหนึ่ง ไปสู่การยืนยันประโยคที่ตามมา โดยถือเสมือนว่าผู้ยืนยันพร้อมที่จะยืนยันผลเชิงตรรกของประโยคที่ตนยืนยันเช่นกัน เมื่อเป็นเช่นนี้ จากที่พิจารณาไว้ข้างต้น เหตุผลที่ไดอะเลอติสม์ไม่สามารถ**ยืนยัน**ความขัดแย้งได้ ก็เพราะว่าการยืนยันความขัดแย้ง นำเขามาสู่การ**ยืนยัน**และ**ปฏิเสธ**ประโยคนั้นๆไปพร้อมๆกัน

‘นิเสธ’ และ ‘ปฏิเสธ’ : ข้อสังเกตของเฟรเก

ปัญหาที่ไดอะเลอติสม์เผชิญ ส่วนหนึ่งมาจากความเท่ากันในเชิงตรรกระหว่าง ‘การปฏิเสธประโยคใดๆ’ กับ ‘การยืนยันนิเสธของประโยคนั้นๆ’ ความสัมพันธ์ที่มันเป็นไปได้ อย่างไรก็ตาม

เมื่อเราพิจารณาสถานการณ์ของการยืนยัน(หรือปฏิเสธ)ประโยคหนึ่งๆ สิ่งแรกที่ต้องแยกแยะให้ชัดเจนก็คือ เรากำลังพิจารณามันในระดับของ ‘การกระทำทางภาษา’ (linguistic act) ในระดับนี้ เราควรพิจารณาให้เห็น ‘ภาษา’ ที่อยู่ภายใน ‘กิจกรรมของมนุษย์’ เราไม่ได้แค่กำลังพิจารณาตัว ‘ประโยค’ (sentence) ในลักษณะของตัวอักษรที่มาวางเรียงกันอย่างถูกไวยากรณ์และมีความหมาย สิ่งเหล่านี้เมื่อปรากฏภายในกิจกรรมของมนุษย์ อาจปรากฏในลักษณะของ ‘คำกล่าว’ (utterance) ซึ่งให้น้ำหนักส่วนหนึ่งแก่แรงกระทำของการใช้เครื่องมือทางภาษา (locutionary force) เช่น การออกเสียง เปล่งวาจา เป็นต้น หรืออาจปรากฏในลักษณะของ ‘ถ้อยแถลง’ (statement) ซึ่งให้น้ำหนักส่วนหนึ่งแก่แรงกระทำที่ส่งผลในเชิงบัญญัติหรือกำหนด (posit) เนื้อความที่กำลังกล่าวออกมา และอาจมีน้ำหนักในเชิงยืนยัน (assert) ความถูกต้อง

พร้อมยอมให้ตรวจสอบ (verifiable) หรือแถลงให้ทราบ (declare) หรือบางครั้งก็อาจปรากฏในลักษณะของ 'ข้อตัดสิน' (judgement) ซึ่งให้นำหนักส่วนหนึ่งแก่ความสามารถของมนุษย์ (faculty) ในการประเมินให้ค่าสถานการณ์หรือใช้งานมโนทัศน์ที่เรามีเพื่อบรรยายหรือตัดสินสถานการณ์ต่างๆ เป็นต้น

แม้ภาษาที่เราใช้งานจะมีรูปลักษณะของการปรากฏขึ้นภายในกิจกรรมของมนุษย์อย่างหลากหลายดังตัวอย่างที่ยกมา แต่เราก็สามารถวิเคราะห์ความแตกต่างได้ออกเป็น 2 องค์ประกอบหลัก องค์แรกคือ 'แรง' (force) องค์ที่สองคือ 'เนื้อความ' (content)

เฟรเกเรียกส่วนที่เป็นเนื้อความว่าเป็น 'ความคิด' (thought)¹⁰ ซึ่งในมโนทัศน์ร่วมสมัยมักเรียกแทนด้วยคำว่า 'ประพจน์' โดยเขาแยกแยะมันออกจากการกระทำในเชิงตัดสิน (act of judging) ซึ่งหากเป็นในเชิงยืนยัน เขาจะเรียกว่า 'แรงเชิงยืนยัน' (assertoric force) เฟรเกให้ข้อสังเกตว่า 'เนื้อความ' ที่กล่าวถึงนี้เป็นอิสระจาก 'แรง' การเข้าใจเนื้อความของความคิดหนึ่งๆได้เป็นคนละส่วนกับการรับทราบหรือตระหนักถึงแรงที่มาพร้อมกับความคิดนั้นๆ จึงเป็นไปได้ที่เราจะแสดงความคิดให้ปรากฏในประโยคหนึ่งอย่างมีความหมาย (sense) โดยไม่จำเป็นต้องยืนยันความจริง (truth) ของความคิดนั้นๆ¹¹ เป็นไปได้ว่าความคิดหนึ่งอาจจะมีแรงของการยืนยันกำกับหรือไม่มีก็ได้ หรืออาจจะมีแรงอย่างอื่นมากำกับ เช่น การปฏิเสธ การเตือน หรือการถาม เป็นต้น เราเรียกข้อพิจารณาที่ว่า 'ข้อสังเกตของเฟรเก' (Frege's point)¹²

ยกตัวอย่างเช่น คนเป็นนายจ้างอาจกล่าวกับพนักงานทำความสะอาดว่า "มีคราบสกปรกอยู่บนโต๊ะในห้องประชุม" โดยเนื้อความประโยคนี้ก็ไม่มีอะไรนอกจากการบอกว่ามีคราบสกปรกอยู่ในที่แห่งหนึ่ง แต่นอกจากที่เราจะถามว่า ประโยคนี้บอกอะไรแก่เรา (what) เราควรพิจารณาด้วยว่ามันถูกใช้งานอย่างไร (how) เป็นไปได้ว่า 'แรง' ที่มากำกับประโยคนี้อาจเป็น

¹⁰ คำว่า 'ความคิด' ที่เฟรเกใช้ ไม่ใช่สถานะทางจิตวิทยาหรือจิตสำนึกของเจ้าของความคิด (psychological state) อันที่จริง คำนี้อาจลวงให้เราเข้าใจว่าเกี่ยวกับ 'การคิด' แต่แท้จริงแล้วไม่จำเป็นสำหรับเฟรเก ความคิดสามารถเป็นอิสระได้จากผู้คิด ความคิดที่เฟรเกกล่าวถึงคือ สารหรือสาระที่อยู่เบื้องหลังข้อความต่างๆ ในมโนทัศน์ร่วมสมัย 'ความคิด' อาจเทียบได้กับ 'ประพจน์' อย่างไรก็ตามก็ดี สถานะทางอรรถศาสตร์ทางญาณวิทยา และทางภววิทยาของประพจน์ เป็นประเด็นที่อยู่นอกขอบเขตของวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้.

¹¹ Frege, Gottlob. "Negation," *Translations from the Philosophical Writings of Gottlob Frege*, (London: Basil Blackwell, 1960). p. 127.

¹² กิจพัฒนาข้อสังเกตนี้ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น โปรดดู Geach, Peter. "Assertion," *The Philosophical Review* 74,4 (October, 1965): 449.

แรง ‘ยืนยัน’ ในบริบทที่ถูกอ้างถึงว่าทำความเข้าใจอย่างเรียบร้อยแล้ว แต่นายจ้างบอกว่ายังไม่เรียบร้อย และกล่าวยืนยันเรื่องครบสปรก หรืออาจเป็นในเชิง ‘ออกคำสั่ง’ ว่าเป็นไปทำความเข้าใจสะอาดในห้องประชุม หรืออาจเป็นในเชิง ‘ตำหนิ’ การทำหน้าที่ของลูกจ้าง หรือแม้แต่ในเชิง ‘เตือน’ ว่าเป็น ‘เนื้อความ’ และสำหรับ ‘แรง’ ที่มาพร้อมกับประโยคนั้น ภายในบริบทหนึ่งๆ โดยมีเป้าประสงค์เพื่อให้ประโยคที่กล่าว (saying) กระทำการบางอย่างต่อผู้ฟังหรือให้คำกล่าวนั้นกระทำกิจกรรมบางอย่างโดยตัวมันเอง (doing; performative) ออสตินเรียกสิ่งนี้ว่า ‘การกระทำทางภาษา’ (illocutionary act)¹³ หรือในที่นี้เราจะใช้ว่า ‘แรงกระทำทางภาษา’ (illocutionary force)

เมื่อกลับมาพิจารณาปัญหาของเรา เราพบว่า ‘การปฏิเสธ’ เป็นแรงกระทำทางภาษา ในขณะที่ ‘นิเสธ’ เป็นองค์ประกอบที่ปรากฏอยู่ในเนื้อความผ่านคำว่า ‘ไม่’ เช่น ไม่ใช่ ไม่เป็น เป็นต้น แล้วสองสิ่งนี้มาเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันได้อย่างไร โดยสามัญสำนึก หากมีคนกล่าวว่า “ฉันไม่ได้ขโมยของของเธอไป” เราน่าจะเข้าใจว่าเขากำลังปฏิเสธ นี่ย่อมหมายความว่า ‘นิเสธ’ ที่ปรากฏในเนื้อความแสดงถึงแรงเชิงปฏิเสธหรือไม่ เปรगेได้วิเคราะห์แรงที่ปรากฏอยู่ในประโยคนิเสธ (negative sentence) และพบว่า ประโยคนิเสธไม่จำเป็นต้องมาพร้อมกับแรงเชิงปฏิเสธแต่อย่างใด¹⁴ หรือก็คือ $\sim P$ ไม่จำเป็นต้องเท่ากับ $\text{Deny}_s \langle P \rangle$ ตัวอย่างแย้งที่เพเรเกยกมาคือ กรณีของการอ้างเหตุผลแบบ modus ponens ซึ่งต้องประกอบด้วยวลี ‘ถ้า...แล้ว...’ (if-clause) เช่น “ถ้า $\sim P$ แล้ว Q , และ $\sim P$ แล้ว สรุปได้ว่า Q ” ตัวประโยค $\sim P$ ที่ปรากฏในส่วนแรกไม่ได้มีลักษณะในเชิงปฏิเสธแต่อย่างใด เช่น “ถ้าเขาไม่ได้อยู่ในเบอร์ลินในคืนเกิดเหตุ เขาก็คือผู้บริสุทธิ์” ประโยค ‘เขาไม่ได้อยู่ในเบอร์ลินในคืนเกิดเหตุ’ ไม่ได้มีแรงในเชิงปฏิเสธมากำกับ เป็นต้น นี่คือเหตุผลที่เพเรเกให้เพื่อสนับสนุนข้อเสนอนี้ว่า น่าจะมีเพียงแรงเชิงยืนยันเท่านั้น ส่วนแรงเชิงปฏิเสธนั้น แท้ที่จริงก็คือการยืนยันเนื้อความที่เป็นนิเสธ ไม่มีสิ่งเรียกว่า ‘การปฏิเสธ’ ในฐานะแรงกระทำที่แตกต่างจาก ‘การยืนยัน’

$$(\text{Frg.Eq}): \quad \text{Deny}_s \langle \rangle^{15} P \text{ เท่ากันกับ } \text{Asrt}_s \langle \rangle \sim P$$

¹³ ดู Austin, John Langshaw. *How To Do Things With Words*. (London: Oxford University Press, 1962). p. 98.

¹⁴ Frege, Gottlob. “Negation”, p. 129.

¹⁵ อันที่จริง ถ้ายึดตามความเห็นของเพเรเก เราก็ไม่ควรใช้เครื่องหมาย ‘Deny_x’ เสียด้วยซ้ำ อย่างไรก็ตาม เราอาจถือว่ามันเป็น การยืนยันในอีกรูปแบบหนึ่งก็ได้ เพเรเกเองก็กล่าวอย่างประนีประนอมให้การปฏิเสธเป็น “second way of judging” โปรดดู Ibid, pp. 128-9.

ผู้เขียนเห็นว่า มีสมมุติฐานบางประการที่เฟรเก็บบังคับไว้ในการพิจารณาความสัมพันธ์นี้

ประการแรก เฟรเกมอง ‘นิเสธ’ ในฐานะฟังก์ชันที่เข้าไปเปลี่ยนแปลงเนื้อความ (content modifier) ยิ่งไปกว่านั้น สิ่งที่นิเสธเข้าไปแก้ไขก็คือ เนื้อความทั้งหมด (sentential) เขาเห็นว่า “โดยการเพิ่มนิเสธเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของประโยค เราได้ใส่นิเสธเนื้อความทั้งหมด กล่าวได้ว่า ในลักษณะเช่นนี้ เราได้ประโยคซึ่งขัดแย้ง (contradict) กับประโยคดั้งเดิมที่มี”¹⁶ ในแง่นี้ ประโยคนิเสธ (เช่น Not-P) ต้องพึ่งเนื้อความของประโยคที่ถูกนิเสธ (P) เพื่อเป็นพื้นฐานของสาระที่ ประโยคนิเสธต้องการสื่อ ไม่ว่าจะคำว่า ‘ไม่’ จะปรากฏในส่วนใดของประโยคก็ตาม เนื้อความทั้งหมด ของประโยคนั้นๆก็ได้ ‘กลับ’ เป็นตรงข้ามกับเนื้อความเดิมเสียแล้ว ดังนั้น สำหรับเฟรเก ไม่มี “ความ ขัดแย้งระหว่างแรงกระทำทางภาษา” (contradiction of force) (หรือแรงกระทำที่ขัดแย้งใน ตัวเอง) มีแต่ “ความขัดแย้งในเชิงเนื้อหา” ของความคิดหรือเนื้อความ (contradiction of content)

ประการที่สอง การยอมรับให้ ‘แรงเชิงปฏิเสธ’ สามารถลดทอนลงไปเป็น ‘แรงเชิง ยืนยันบวกกับนิเสธ’ ถือเป็นแนวคิดแบบคตินิยมลดทอน (reductionism) แบบหนึ่ง ซึ่งเราอาจตั้ง คำถามได้ว่า เราสามารถลดทอน ‘แรง’ ลงมาเป็น ‘แรงและนิเสธ’ ได้จริงหรือไม่ ไพร์ชได้โจมตี สมมุติฐานข้อนี้ เขาเห็นว่า เหตุผลของเฟรเกจะไม่มีน้ำหนัก หากเราถือว่าตัว ‘นิเสธ’ เองต่างหากที่ เป็นสัญลักษณ์ที่มนุษย์ใช้แสดงออกถึงแรงเชิงปฏิเสธ (sign of denial)¹⁷ หรือก็คือ เราใช้นิเสธเพื่อ แสดงความไม่เห็นด้วย ก่อนที่เราจะใช้นิเสธประกอบคำบรรยายเนื้อความที่ขัดแย้งกับเนื้อความ ดั้งเดิมที่ถูกใส่นิเสธ ผู้เขียนเห็นว่า ข้อโจมตีนี้จะมีน้ำหนักมากขึ้นเมื่อเราพิจารณาว่า ‘ปฏิเสธ’ มีความแตกต่างเชิงแบบชนิดกับ ‘นิเสธ’ โดยอย่างแรกเป็นการกระทำ แต่อย่างหลังเป็นองค์ประกอบ ทางภาษา ประโยคว่า “ข้าพเจ้าปฏิเสธข้อกล่าวหา” แม้จะปรากฏคำว่า ‘ปฏิเสธ’ ก็ไม่ได้ หมายความว่าประโยคนี้มีแรงเชิงปฏิเสธกำกับอยู่ เราไม่มีทางที่จะแปรรูปแรงกระทำมาเป็น ส่วนหนึ่งของเนื้อความได้อย่างสมบูรณ์ ผู้เขียนจึงเห็นว่า ข้อเสนอของเฟรเกที่ว่าไม่มีการ ‘ปฏิเสธ’ นั้น ไม่น่าจะมีน้ำหนักเพียงพอ และเห็นว่าน่าจะมีแรงกระทำในเชิงปฏิเสธที่แตกต่างออกมาจากแรง กระทำเชิงยืนยัน

¹⁶ Ibid, p. 131.

¹⁷ ตัวการใช้นิเสธเอง คือประจักษ์พยานของแรงเชิงปฏิเสธ ไปรดดู Price, Huw (1999). “Why ‘Not’?,” *Mind, New Series* 99,394 (April, 1999): 224-5.

ข้อเสนอของเฟรเกจึงน่าจะอยู่ในรูปของหลักการที่กล่าวถึงความเท่ากันในเชิงตรรก (ไม่ใช่สมการที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์กัน) ของการปฏิเสธของประโยคหนึ่ง และการยืนยันนิเสธของประโยคนั้นๆ ดังนี้

$$(Eq): \quad \text{Deny}_S \rangle P \text{ เมื่อและต่อเมื่อ } \text{Asrt}_S \rangle \sim P$$

จึงเป็นไปได้ที่เราจะอนุมานจาก $\text{Asrt}_S \rangle \sim P$ มาสู่ $\text{Deny}_S \rangle P$ และอนุมานจากความขัดแย้งเชิงเนื้อความ มาสู่ความขัดแย้งเชิงแรงกระทำทางภาษาได้ หลักการ (Eq) เมื่อใช้งานควบคู่กับกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงการปฏิบัติ จึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญชิ้นหนึ่งที่ผู้ที่โจมตีแนวคิดไดอะเลเธอริสม์ใช้อ้างเพื่อแสดงให้เห็นว่า ไดอะเลเธอริสม์กำลังกระทำกรอย่างขัดแย้งในตัวเอง

‘นิเสธ’ แต่ไม่ ‘ปฏิเสธ’: ทางออกของไดอะเลเธอริสม์

เกรแฮม พริสต์¹⁸ เลือกที่จะปฏิเสธหลักการ (Eq) พริสต์เริ่มต้นด้วยการตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่าง ‘การยอมรับ/ไม่ยอมรับ’¹⁹ (acceptance/rejection) กับ ‘การยืนยัน/ปฏิเสธ’ (assertion/denial) โดยกล่าวอธิบายว่า ‘การยอมรับ/ไม่ยอมรับ’ เป็นสภาวะการรับรู้ (cognitive state) ซึ่งเกี่ยวข้องกับสถานะของความเชื่อที่มนุษย์มี หากเทียบความเชื่อของเรา กับ ‘กล่องของความเชื่อ’ การยอมรับก็คือการเอาความเชื่อหนึ่งๆ ใส่เข้ามาในกล่อง ส่วนการไม่ยอมรับก็คือการเอาความเชื่อนั้นออกไปจากกล่อง การยอมรับและไม่ยอมรับจึงมีลักษณะที่ไม่เข้ากัน²⁰ ในขณะที่ ‘การยืนยัน/ปฏิเสธ’ เป็นการกระทำทางภาษาที่แตกต่างจากกัน (unique)

¹⁸ Priest, Graham. *In Contradiction*. (New York: Oxford University Press, 2006). chapter. 6.

¹⁹ ผู้เขียนเลือกที่จะใช้คำว่า ‘ไม่ยอมรับ’ เพื่อให้เห็นภาพเปรียบเทียบกับมโนทัศน์ ‘ยอมรับ’ อย่างไรก็ตามในบริบทนี้เราก็สามารถใช้คำว่า ‘ละทิ้ง (ความเชื่อ)’ มาใช้เรียกแทน ‘rejection’ ได้เช่นกัน.

²⁰ มีเนื้อหาบางส่วนของงานของพริสต์ที่ทำให้ผู้เขียนคิดว่าข้อสังเกตเกี่ยวกับ ‘การยอมรับ/ไม่ยอมรับ’ น่าจะมีปัญหาบางประการ เนื่องจาก หากเป็นไปตามข้อสังเกตดังกล่าว เราก็จะพบว่า พริสต์ก็ต้องยอมรับกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงความเชื่อ (doxastic law of non-contradiction) คือ “เป็นไปได้ที่คนผู้หนึ่งจะมี ความเชื่อหนึ่งและความเชื่อที่ขัดแย้งกันในขณะเดียวกัน” กฎแห่งการไร้ความขัดแย้งรูปแบบนี้เป็นสิ่งที่อริสโตเติลได้เสนอเอาไว้แล้ว ใน Aristotle. *Metaphysics*, 1005b22. และดังที่ได้พิจารณาไว้ในส่วนที่ 2.2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ว่า ความไม่เข้ากันของความเชื่อคู่เปรียบเทียบ (incompatibility of contrary beliefs) เป็นเรื่องเชิงประจักษ์

โดยทั่วไปเราสามารถให้การยืนยันแสดงให้ผู้อื่นรับทราบที่เรายอมรับความเชื่อหนึ่ง และใช้การปฏิเสธแสดงให้ผู้อื่นรับทราบที่เราไม่ยอมรับความเชื่อความเชื่อหนึ่ง แต่เราก็ไม่จำเป็นต้องเข้าใจว่า 'การยืนยัน/ปฏิเสธ' เป็นสิ่งเดียวกัน หรือเป็นด้านตรงข้ามของกันและกันในแบบที่ 'การยอมรับ/ไม่ยอมรับ' เป็น

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งเกี่ยวข้องกับหน้าที่ของ 'นิเสธ' ที่เราใช้งานกันอยู่ในภาษามนุษยชาติ กล่าวคือ พริสต์เห็นว่ามีบทบาทระหว่างความเป็น 'ตัวเปลี่ยนแปลงเนื้อหา' (content modifier) และ 'ตัวเสนอการกระทำทางภาษา' (speech act operator)²¹ เป็นไปได้ทั้งในแต่ละบริบท นิเสธจะมีหน้าที่แตกต่างกัน ในบางบริบท นิเสธก็ทำหน้าที่แปลงเนื้อหาหนึ่งที่มีลักษณะเชิงนิเสธ และในบางบริบท นิเสธเป็นเครื่องหมายแสดงความไม่เห็นด้วยหรือแสดงแรงเชิงปฏิเสธที่กำกับเนื้อหาหนึ่งๆ ที่ถูกนิเสธ

จากข้อสังเกตสองประการนี้ พริสต์ได้แย้งหลักการ (Eq) โดยอ้างว่า เป็นไปได้ที่เราจะปฏิเสธประโยคหนึ่งๆ โดยไม่จำเป็นต้องยืนยันนิเสธของประโยคนั้นๆ ยกตัวอย่างเช่น หากบุคคลผู้หนึ่งมีจุดยืนแบบผู้ที่เชื่อว่ามีช่องว่างของค่าความจริง (value-gappist) เขาพบว่า P ทั้งไม่จริงและไม่เท็จ ในการที่มีคนเสนอว่า “⟨P⟩ จริง” เขาก็แสดงการปฏิเสธโดยกล่าวว่า “ไม่ใช่อย่างนั้น” ในที่นี้ เขากำลังปฏิเสธว่า “⟨P⟩ จริง” แต่ไม่ได้กำลังยืนยันว่า “⟨P⟩ เท็จ”

(empirical) กฎนี้จึงไม่ใช่กฎตายตัวที่เราจะยอมรับกันโดยยังไม่ได้พิสูจน์หรือยืนยันในเชิงประจักษ์ พริสต์ก็ได้โจมตีกฎนี้ไว้เองเช่นกัน โปรดดู Priest, Graham. In *Contradiction*. p. 9.

ผู้เขียนเห็นว่า เราสามารถแยกแยะกรณีของ “การเชื่อความเชื่อหนึ่งและเชื่อความเชื่อที่ขัดแย้งกัน” ออกจากกรณีของการ “ยอมรับและละทิ้งความเชื่อหนึ่งๆ ในขณะเดียวกัน” กรณีแรกเกี่ยวกับเนื้อหา กรณีหลังเกี่ยวกับการปฏิบัติ ออกจากกันได้ ในแง่นี้ พริสต์ก็สามารถปฏิเสธกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งในแบบที่อริสโตเติลว่าไว้ โดยยังคงข้อสังเกตเกี่ยวกับความไม่เข้ากันระหว่าง ‘การยอมรับ/ไม่ยอมรับ’ เอาไว้ได้ แต่ถึงที่สุด ผู้เขียนเห็นว่า เหตุผลของวูกาเชวิกก็ยังคงใช้ได้กับข้อสังเกตของพริสต์เช่นกัน เพราะการยอมรับ/ละทิ้งความเชื่อในฐานะสถานะเชิงการรับรู้ ก็เป็นความไม่เข้ากันในเชิงประจักษ์ ไม่ใช่ในเชิงตรรก.

²¹ ในบางที่เรียกว่า ‘force operator’ ดู Geach, Peter. “Assertion”, pp. 454-5, 458. บางครั้ง speech act operator ก็ถูกเข้าใจในลักษณะของฟังก์ชันที่เปลี่ยนแปลงแรงกระทำทางภาษา หรือเรียกว่า ‘force modifier’ โปรดดู Price, Huw. “Why ‘Not?’”, p. 225. อย่างไรก็ตาม มีความแตกต่างระหว่าง นิเสธในฐานะ ‘force operator’ กับในฐานะ ‘force modifier’ อย่างแรกเราถือว่านิเสธเป็น **สัญลักษณ์** ของแรงเชิงปฏิเสธ ส่วนอย่างหลังเราถือว่า นิเสธทำหน้าที่ **เปลี่ยน** แรงเชิงยืนยันให้กลายเป็นแรงเชิงปฏิเสธ.

ในทางกลับกัน ก็เป็นไปได้ที่ไดอะเลเจติสึมจะยืนยันนิเสธของประโยคหนึ่งๆ โดยไม่จำเป็นต้องปฏิเสธประโยคนั้นๆ ยกตัวอย่างกรณีของประโยคแบบโกหกใดๆ A ไดอะเลเจติสึมอาจใช้การพิสูจน์ทางตรรกวิทยาเป็นเหตุผลสนับสนุนการยืนยันว่า “⟨A⟩จริง” และในการพิสูจน์เดียวกันก็ใช้เป็นเหตุผลสนับสนุนการยืนยันว่า “⟨A⟩เท็จ” หรือก็คือ “~A” แต่หากถามเขาว่า เขาปฏิเสธประโยค A หรือไม่ เขาก็ตอบได้ว่า เขาไม่มีเหตุผลที่จะต้องปฏิเสธประโยคนั้นเลย ไม่ว่าจะจากตัวประโยคเอง หรือจากการพิสูจน์ทางตรรกวิทยา (ยกเว้นจากข้อเท็จจริงที่ว่ามันขัดกับกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง)

หรืออีกกรณีก็คือ การตรวจสอบทางวิทยาศาสตร์ หากมีสมมุติฐานทางวิทยาศาสตร์ข้อหนึ่ง H เมื่อลองจินตนาการถึงท่าทีที่เป็นไปได้ที่นักวิทยาศาสตร์จะมีต่อ H เราก็มักพบว่าเป็นไปได้ 3 กรณี *กรณีแรก*คือ เขามีหลักฐานที่ใช้สนับสนุนความถูกต้องของสมมุติฐาน H *กรณีที่สอง* คือ เขามีหลักฐานที่ใช้ปฏิเสธความถูกต้องของ H และ*กรณีที่สาม*คือ เขาแขวนการตัดสินใจเอาไว้เนื่องจากไม่มีหลักฐานเพียงพอ การมีหลักฐานเพียงพอที่จะใช้ปฏิเสธความถูกต้องของ H ไม่เท่ากับการมีหลักฐานเพียงพอที่จะใช้ยืนยันความถูกต้องของ ~H²²

ผู้เขียนเห็นว่า เหตุผลที่พิจารณามานี้ถือว่ามีน้ำหนักเพียงพอที่จะใช้แสดงให้เห็นข้อบกพร่องของหลักการ (Eq) หากจะมีผู้แย้งว่า มีหลายกรณีที่เรากำลังใช้งาน ‘นิเสธ’ ในฐานะตัวแปลงเนื้อความ ข้อแย้งนี้ก็ไม่ได้ส่งผลสำคัญต่อข้อถกเถียง เนื่องจากเราพิสูจน์แล้วว่า ไม่ใช่ทุกกรณีที่นิเสธจะทำหน้าที่นี้ หรืออาจมีข้อแย้งว่า จริงๆแล้วหลักการ (Eq) เป็นบรรทัดฐานของการกระทำทางภาษา กล่าวคือ เราควรใช้แรงเชิงปฏิเสธกำกับประโยคหนึ่งๆให้เป็นที่ไปในรูปแบบเดียวกับการใช้แรงเชิงยืนยันกำกับนิเสธของประโยคนั้นๆ ดังนั้น การอ้างเหตุผลจากตัวอย่างแย้งว่า มีกรณีที่หลักการนี้ไม่ครอบคลุมถึงจึงถือว่าการโต้แย้งที่ไม่ตรงประเด็น อย่างไรก็ตาม ข้อแย้งนี้ก็กลับไปล้มล้างเหตุผลที่ใช้โจมตีไดอะเลเจติสึมเสียเอง เนื่องจากในการโจมตีว่า การยืนยันประโยคแบบขัดแย้งเป็นการกระทำที่ขัดแย้งในตัวเองซึ่งเป็นสิ่งที่เข้าใจไม่ได้ ข้อโจมตีนี้มีลักษณะเชิงบรรยายว่า ไดอะเลเจติสึมกำลังทำสิ่งที่เข้าใจไม่ได้ ไม่ใช่ในเชิงเสนอแนะว่าไดอะเลเจติสึมควรทำอะไร ไม่ควรทำอะไร พิจารณาในลักษณะเดียวกันนี้ การยกตัวอย่างแย้งมาชี้ให้เห็นข้อบกพร่องของหลักการดังกล่าวจึงเป็นสิ่งที่ทำได้ในบริบทของข้อถกเถียงที่เราากำลังพิจารณา จากที่ได้อภิปรายมาทั้งหมด

²² Parsons, Terence. “Assertion, Denial, and the Liar Paradox,” *Journal of Philosophical Logic* 13 (1984): 140-141. และ Priest, Graham. *In Contradiction*. p. 99.

นี้ ด้วยการปฏิเสธหลักการ (Eq) ไดอะเลเธอริสม์จึงสามารถหลบเลี่ยงจากข้อโจมตีที่ว่า เขากำลังทำในสิ่งที่เข้าใจไม่ได้ หรือกระทำการอย่างขัดแย้งในตัวเอง

ข้อโต้แย้งเกี่ยวกับปฏิทรรศน์แบบอ้างถึงตัวเอง

ในส่วนนี้ผู้เขียนจะพิจารณาข้อโต้แย้งบางประการที่เกี่ยวข้องหรือเป็นผลที่ตามมา จากทางออกของไดอะเลเธอริสม์ ข้อโต้แย้งประการแรก ก็คือ แม้การปฏิเสธหลักการ (Eq) จะช่วยปกป้องไดอะเลเธอริสม์ จากการกระทำที่ขัดแย้งกันเองได้ แต่ก็ยังคงเป็นไปได้ที่การกระทำที่ขัดแย้งในตัวเองจะเป็นผลที่ตามมาจากปฏิทรรศน์ของคนโกหกที่ปรับปรุงให้ใช้กับมโนทัศน์เรื่อง ‘การปฏิเสธ’ (strengthen liar paradox)

ข้อแย้งนี้เดินตามรอยทางของการปรับปรุงปฏิทรรศน์เพื่อให้ครอบคลุมหรือ กลับมามีคำอธิบายที่ใช้แก้ปัญหาปฏิทรรศน์นั้น ดังที่ได้พิจารณาไว้ในตอนท้ายของส่วนที่ 3.1 ของวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้ เกี่ยวกับโครงสร้างบางประการที่ทำให้ภาษาธรรมชาติมีความไม่คงเส้นคงวา เมื่อนำมาประยุกต์กับทางออกของไดอะเลเธอริสม์ที่อิงอยู่กับการยกอ้าง ‘การกระทำ’ ที่ไม่ขัดแย้งในตัวเอง จึงเป็นไปได้ที่เราจะปรับปรุงปฏิทรรศน์ให้ครอบคลุมถึงการกระทำดังกล่าว สมมุติสถานการณ์

(Z₁): Deny_S) ประโยคนี้จริง

สถานการณ์ที่กำลังพิจารณาคือ S กล่าวในเชิงปฏิเสธว่า “ประโยคนี้จริง” และสิ่งนี้ไม่เท่ากับการที่ S ยืนยันว่า “ประโยคนี้เท็จ” สถานการณ์ Z₁ จึงไม่ใช่ปฏิทรรศน์คนโกหกในแบบดั้งเดิม แต่มันเป็นปฏิทรรศน์หรือไม่²³ ให้ประโยคนั้น (อย่าลืมว่า Deny_S) ไม่ใช่ส่วนหนึ่งของเนื้อความ) มีชื่อว่าประโยค <L₁> ถ้า <L₁> จริง มันก็จริง ถ้า <L₁> เท็จ มันก็เท็จ อย่างไรก็ตาม เราไม่

²³ พริสต์พิจารณาสถานการณ์นี้เช่นกัน อย่างไรก็ตาม เขาเห็นว่า Z₁ นี้เข้าใจไม่ได้ เนื่องจาก ถ้าฟังตัวประโยคจะแสดงแรงเชิงปฏิเสธได้อย่างไร โปรดดู Ibid., pp. 107-8 ในแง่นี้ ผู้เขียนเห็นด้วย เพราะประโยคเป็นเพียงคำที่มาเรียงต่อกันเพื่อสื่อเนื้อความบางอย่าง อย่างไรก็ตาม พริสต์ต้องไม่ลืมว่า เขากำลังพิจารณาสถานการณ์ของกิจกรรมทางภาษา เราจึงต้องวางองค์ประกอบหรือผู้ใช้ประโยคเข้าไว้ในการพิจารณาด้วย เมื่อพิจารณาดังนี้ สถานการณ์นี้ก็ไม่ได้เข้าใจไม่ได้แต่อย่างใด ประโยคที่พิจารณามีเนื้อความว่า “ประโยคนี้จริง” ส่วนแรงกระทำทางภาษาที่กำกับอยู่กับประโยคก็เป็นแรงเชิงปฏิเสธจากผู้ที่ใช้ประโยคนั้น แรงกระทำทางภาษาปรากฏผ่านการกระทำของผู้ใช้ ไม่ใช่ผ่านเนื้อความ (ที่ล่องลอยอยู่อย่างอิสระโดยไม่มีผู้ใช้งานประโยคนั้น).

อาจตัดสินได้ว่า $\langle L_1 \rangle$ จริงหรือเท็จ เนื่องจากมันอ้างถึงตัวเอง ปัญหาจึงตกอยู่ที่ S ว่าเขาใช้เหตุผลใดหรือมีพื้นฐานใดที่ใช้ปฏิเสธ $\langle L_1 \rangle$ และไม่ว่า S จะมีเหตุผลใด ถูกต้องหรือไม่ สถานการณ์ที่เราเผชิญก็ไม่ได้นำไปสู่การกระทำที่ขัดแย้งในตัวเอง

หรือเราจะลองพยายามผนวกทฤษฎีเกี่ยวกับการกระทำทางภาษาเข้าไปในประโยคด้วย ดังนี้

(Z₂): Deny_S ประโยคนี้มีแรงเชิงปฏิเสธกำกับอยู่

สถานการณ์ Z₂ คือ S ปฏิเสธว่า ประโยคที่เขาว่านี้ถูกกล่าวในเชิงปฏิเสธ คำถามคือ ในเมื่อเขากำลังปฏิเสธ และสิ่งที่เขาพูดก็ตรงกับสิ่งที่เขากำลังปฏิเสธไม่ใช่หรือ เขากำลังปฏิเสธสิ่งที่ตัวเองทำใช้หรือไม่ (self-refutation) เขากำลังกระทำอย่างขัดแย้งในตัวเองหรือไม่ อย่างไรก็ดี คำตอบก็คือ “ไม่” ให้ประโยคนี้ชื่อว่า $\langle L_2 \rangle$ สิ่งแรกที่ต้องตระหนักก็คือ ประโยคนี้อ้างถึงตัวประโยคนี้เอง (self-reference) มันบรรยายถึงตัวประโยค ไม่ได้บรรยายถึงการกระทำของ S ประการที่สอง ในการพิจารณาประโยคเชิงบรรยาย เราถามว่า “มันจริงหรือมันเท็จกันแน่” ในการจะตอบคำถามนี้ เราก็ลงไปดูสิ่งที่ประโยคกำลังบรรยายถึง ซึ่งในสถานการณ์ Z₂ ประโยคนี้มีแรงเชิงปฏิเสธกำกับอยู่จริง ดังนั้น ในสถานการณ์ Z₂ ประโยคนี้จึงนับได้ว่า ‘จริง’ หากมีสถานการณ์อื่นเช่น Z_{2.1} ซึ่ง Asrt_S $\langle L_2 \rangle$ เราก็จะพบว่า $\langle L_2 \rangle$ เป็นเท็จในสถานการณ์ Z_{2.1} ดังนั้น สถานการณ์ที่เรากำลังเผชิญก็คือ S กำลังปฏิเสธประโยคซึ่งในสถานการณ์นั้นนับได้ว่าจริง และหากเขาจะยืนยัน $\langle L_2 \rangle$ ค่าความจริงของ $\langle L_2 \rangle$ ก็จะเปลี่ยนไป ก็กลายเป็นว่า เขายืนยันในประโยคที่เป็นเท็จ ปัญหาก็มีเพียงแค่ว่า เราไม่สามารถจะยืนยัน $\langle L_2 \rangle$ ขณะที่มันจริง และปฏิเสธ $\langle L_2 \rangle$ ขณะที่มันเท็จ แต่ไม่ได้นำไปสู่ความขัดแย้งของการกระทำทางภาษาแต่อย่างใด

กระสุนยังคงพลาดเป่า หรือเป็นเพราะว่าเรายังไม่ได้อ้างอิงที่ตัวการกระทำเอง ถ้าเช่นนั้น ลองพิจารณาสถานการณ์นี้

(Z₃): Deny_S ข้าพเจ้าปฏิเสธประโยคนี้

สถานการณ์นี้นำเรามาใกล้กับปฏิทรรศน์มากขึ้นหรือไม่ สถานการณ์ที่เรากำลังเผชิญก็คือ S ปฏิเสธว่าตัวเองกำลังปฏิเสธประโยคที่ตนกล่าว สถานการณ์นี้ขัดแย้งในตัวเองอย่างไร หากมีผู้ชายขำรักกำลังร้องไห้อยู่เพียงลำพัง แล้วมีเพื่อนมาพบเข้า เมื่อถามเขาว่าเขาร้องไห้ทำไม ชายผู้นั้นตอบทั้งน้ำตาว่า “เราไม่ได้กำลังร้องไห้” เขากำลังทำในสิ่งที่ขัดแย้งในตัวเอง

หรือไม่ คำตอบก็คือ “ไม่” เขาเพียงแค่ว่า ‘พูด’ ในสิ่งที่ไม่ตรงกับสิ่งที่เขา ‘ทำ’ อย่างไรก็ตามก็คือ สถานการณ์ Z_3 อาจดูน่ากระอักกระอ่วนกว่านั้น เนื่องจากมีเงื่อนไขบางอย่างที่เกี่ยวข้องกับแรงกระทำทางภาษาของ S กับเนื้อหาของสิ่งที่ S กำลังพูดเข้าไว้ด้วยกัน หากเราต้องอยู่ในสถานการณ์ Z_3 ความงุนงงของเราจะเกิดจากสาเหตุใด เราได้รับทราบที่ S กำลังปฏิเสธ แต่สิ่งที่เขากำลังปฏิเสธกลับเป็นสถานการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น นี่น่าจะเข้ากับสถานการณ์ที่มีคนปฏิเสธว่า “ฉันดำรงอยู่” หรือไม่

ให้ประโยคที่ปรากฏใน Z_3 ชื่อว่าประโยค $\langle L_3 \rangle$ ประการแรก ประโยคนี้อ้างถึงตัวการกระทำ ไม่ใช่ตัวประโยค และการอ้างถึงตัวการกระทำก็คือ การบรรยายถึงสถานการณ์ของการใช้ประโยคที่กำลังเกิดขึ้น โดยชี้มาที่ตัวผู้พูดเอง ประการที่สอง สิ่งที่เราต้องการจากการหาปฏิทรรศน์ใหม่ก็คือ การกระทำที่ขัดแย้งในตัวเอง ไม่ใช่คำพูดที่ขัดแย้งในตัวเอง สถานการณ์ Z_3 สร้างความงุนงงให้แก่เราก็เพราะว่า เราอาจสงสัยว่าตกลงแล้วเขากำลังปฏิเสธการกระทำของตัวเองหรือเปล่า

ผู้เขียนเห็นว่า มีความกำกวมเกิดขึ้นในการใช้คำกริยา “...ปฏิเสธ...” ในสถานการณ์ Z_3 ความกำกวมที่ว่าเกิดขึ้นระหว่าง การใช้คำว่า ‘...ปฏิเสธ...’ ในฐานะตัวเสนอแรงกระทำทางภาษา กับการใช้มันในฐานะส่วนหนึ่งของเนื้อหาของ

พิจารณากรณีหลังก่อน หากเราให้ ‘...ปฏิเสธ...’ เป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาของ เราก็สามารถพิจารณาประโยค $\langle L_3 \rangle$ ได้ในแบบที่พิจารณาประโยค $\langle L_2 \rangle$ นั้นเป็นเพราะว่า $\langle L_3 \rangle$ จะจริงก็ต่อเมื่อ ผู้พูดปฏิเสธมัน และเท็จ ต่อเมื่อผู้พูดยืนยันมัน และนี่ไม่ใช่ปฏิทรรศน์ที่เราต้องการ

เมื่อมาพิจารณากรณีแรก ที่ใช้ ‘...ปฏิเสธ...’ ในฐานะตัวเสนอแรงกระทำทางภาษา เช่นเดียวกับในสถานการณ์ที่ S กล่าวว่า “ข้าพเจ้าปฏิเสธว่าข้าพเจ้าคือฆาตกร” แม้ประโยคนี้จะกล่าวถึงตัวผู้พูดเอง แต่เนื้อหาของผู้พูดต้องการปฏิเสธก็คือ “ข้าพเจ้าคือฆาตกร” หากในสถานการณ์นี้ เราไม่ได้ทราบว่าแรงกระทำทางภาษาที่กำลังกับประโยคนี้คืออะไรผ่านการมีส่วนร่วมในสถานการณ์แล้ว เราก็คงอนุมานเอาได้จากตัวประโยคนี้เองว่า มันน่าจะเป็นแรงเชิงปฏิเสธ นี่ย่อมหมายความว่า เรายอมให้วลี “ข้าพเจ้าปฏิเสธว่า...” ใช้แทนแรงกระทำทางภาษาได้ หากเป็นกรณีนี้ ประโยค $\langle L_3 \rangle$ ก็ควรจะถูกลดลงมาให้เหลือเพียงแต่ประโยคที่ไม่มีคำว่า ‘...ปฏิเสธ...’ อยู่ แต่มีแรงเชิงปฏิเสธกำกับอยู่

อย่างไรก็ดี เราก็ต้องยอมรับว่า วลี “ข้าพเจ้าปฏิเสธว่า...” เป็นองค์ประกอบของเนื้อความ ไม่ใช่ตัวแรงจริงๆ ในบางสถานการณ์เราอาจยอมรับให้วลีนี้ใช้สื่อแรงเชิงปฏิเสธได้ แต่ก็ไม่ใช่ว่าในทุกสถานการณ์ ยกตัวอย่างเช่น หากปรากฏอยู่ในประโยค “ถ้าข้าพเจ้าปฏิเสธว่าข้าพเจ้าคือฆาตกรแล้ว ข้าพเจ้าก็คงเป็นผู้หลอกตัวเองอย่างโง่งม (เนื่องจากหลักฐานที่มีมัดตัวข้าพเจ้าไว้ อย่างแน่นหนา)” ประโยคที่ปรากฏหลัง “ถ้า...” ไม่น่าจะมีแรงเชิงปฏิเสธกำกับอยู่ หรือในสถานการณ์ที่จำเลยได้เคยปฏิเสธข้อกล่าวหาเอาไว้ในตอนต้นของการพิจารณาคดี เมื่อทนายฝ่ายโจทก์ต้องจำเลยให้จมนมด้วยหลักฐาน ทนายก็สรุปโดยกล่าวหาว่า “จำเลยโกหก ที่ปฏิเสธต่อหน้าศาลในตอนแรกว่า เขาไม่ใช่ฆาตกร” เมื่อได้ยินดังนั้น จำเลยก็กล่าวขึ้นมาด้วยสีหน้างุนงงว่า “ข้าพเจ้าปฏิเสธว่าข้าพเจ้าเป็นฆาตกร(?)” เป็นไปได้ว่าจำเลยอาจจำไม่ได้ว่าตนเคยกล่าวปฏิเสธเอาไว้แต่แรก หรืออาจตั้งใจจะยียวนก่อกวนทนายฝ่ายโจทก์ อย่างไรก็ตาม ประโยคที่จำเลยพูด ก็ไม่น่าจะมีแรงเชิงปฏิเสธกำกับอยู่ หากแต่อาจเป็นแรงเชิงคำถาม เช่นว่า “ข้าพเจ้าได้กล่าวปฏิเสธข้อกล่าวหา ตอนไหนหรือ ข้าพเจ้าจำไม่ได้” เราจะพบว่า ลำพังเนื้อความที่ปรากฏ ไม่เพียงพอที่ใช้ระบุชัดว่าแรงที่กำกับอยู่กับเนื้อความนั้นเป็นแบบใด (underdetermined)²⁴

เมื่อเป็นเช่นนี้ เราจึงไม่อาจถือว่า คำว่า ‘ปฏิเสธ’ สามารถใช้แทนแรงเชิงปฏิเสธได้เสมอไป เช่นในกรณี Z_3 ความงุนงงเกิดขึ้นเพราะเราพิจารณา ‘แรง’ (Den_S) ควบคู่ไปกับ ‘คำที่ใช้แทนแรง’ (...ปฏิเสธ...) โดยถือเสมือนว่ามันเป็นสิ่งเดียวกัน เมื่อเป็นเช่นนี้ สถานการณ์จึงราวกับมีแรงเชิงปฏิเสธ 2 ระดับอยู่ซ้อนกัน คือ S กำลังปฏิเสธแรงเชิงปฏิเสธ ซึ่งดูราวกับจะเป็นความขัดแย้งในการกระทำเอง แต่แท้จริงแล้ว ไม่ใช่เช่นนั้น เพราะหากเราจะให้คำว่า ‘...ปฏิเสธ...’ แทนแรงที่กำกับประโยคนั้นเลย เราก็จะพบว่า มีเพียงแรงเชิงปฏิเสธเพียงระดับเดียวในสถานการณ์นี้ และเนื้อความที่แรงนั้นกำกับก็ไม่ควรจะมีคำว่า ‘ปฏิเสธ’ ปรากฏอยู่ (ซึ่งก็แปลกอยู่ เพราะประโยค “ข้าพเจ้าปฏิเสธประโยคนี้นี้” คำว่า ‘ปฏิเสธ’ ปรากฏอยู่ในภาคแสดง มิใช่ในวลีแบบที่เราได้พิจารณากัน) แต่อย่างที่เราทราบกันแล้ว ประโยค “ข้าพเจ้าปฏิเสธประโยคนี้นี้” ก็ไม่ได้รับประกันว่าประโยคนี้นี้ต้องมีแรงเชิงปฏิเสธกำกับอยู่แต่อย่างใด อีกทางหนึ่งหากเราจะให้คำว่า ‘ปฏิเสธ’ เป็นส่วนหนึ่งของเนื้อความ เราก็สามารถพิจารณาประโยค $\langle L_3 \rangle$ ในแบบ $\langle L_2 \rangle$ ได้เช่นกัน ทั้งสองทางที่เป็นไปได้ ไม่ได้้นำเราไปสู่การกระทำที่ขัดแย้งในตัวเอง

²⁴ Green, Mitchell. “Speech Acts,” *Stanford Encyclopedia of Philosophy* [online]. Available from: <http://plato.stanford.edu/entries/speech-acts> และข้อพิจารณาแบบเดียวกันใน Geach, Peter. “Assertion”, pp. 452, 454, 456.

จากสถานการณ์ทั้งหมดที่พิจารณา มา เราจะพบว่า เรายังไม่สามารถปรับปรุง
 ปฏิทรรศน์มาใช้กับการกระทำทางภาษาได้ เหตุผลที่สำคัญก็คือ เนื้อความกับแรงกระทำทาง
 ภาษา เป็นสองสิ่งที่แตกต่างกัน เราจะแปลงสิ่งหนึ่งมาเป็นอีกสิ่งหนึ่งอย่างสมบูรณ์ก็ทำไม่ได้ หรือ
 หากจะสร้างประโยคแบบอ้างอิงถึงตัวเอง (self-reference) หากประโยคนั้นอ้างอิงถึงตัวประโยคเอง
 ปฏิทรรศน์ที่ได้ก็เป็นปฏิทรรศน์ทางอรรถศาสตร์แบบเดิม หากจะให้ประโยคอ้างอิงถึงการกระทำ
 ประโยคก็เป็นประโยคเชิงบรรยายทั่วไปที่ไม่ได้อ้างอิงถึงตัวมันเอง แต่อ้างอิงถึงสถานการณ์หนึ่งๆ
 อันที่จริงแล้ว หากเราต้องการปฏิทรรศน์คนโกหกฉบับแรงกระทำทางภาษา เราอาจต้องประดิษฐ์
 แรงกระทำทางภาษาชนิดพิเศษขึ้นมา โดยให้แรงนั้นเป็นแรงที่กลับมาลบล้างตัวมันเอง (self-
 refuted illocutionary force) แต่เราจะทำได้หรือไม่ และประดิษฐ์มันขึ้นมาอย่างไร ผู้เขียนยังไม่
 อาจตอบได้

ข้อโต้แย้งว่าความขัดแย้งไม่อาจตกเป็นเป้าของการยืนยัน

ข้อโจมตีประการที่สองต่อทางออกของไดอะเลเธอริสม์คือ แม้ไดอะเลเธอริสม์จะ
 หลีกเลี่ยงการกระทำที่ขัดแย้งในตัวเอง โดยหยุดอยู่ที่การยืนยันเนื้อความที่ขัดแย้งในตัวเองเพียง
 เท่านั้น แต่เนื่องจากในการ 'ยืนยัน' ผู้ยืนยันต้องมีเงื่อนไขอันถึงพร้อมที่จะทำให้การยืนยันกระทำออก
 ได้อย่างเหมาะสม²⁵ เบรมเมอร์²⁶ เสนอเงื่อนไข 2 ประการ ประการแรกคือ เนื้อความที่ยืนยันจะต้อง
 ได้รับการให้เหตุผลสนับสนุน ประการที่สองคือ ผู้ยืนยันจะต้องเห็นว่าเนื้อความที่ตนยืนยันมีค่า
 พอที่จะกล่าวยืนยัน เนื่องจากการยอมรับเนื้อความนั้นเข้าสู่การสนทนาส่งผลอะไรบางอย่างต่อข้อ
 ถกเถียงหรือการกระทำ ทั้งนี้ เบรมเมอร์เห็นว่าข้อเสนอนี้ของไดอะเลเธอริสม์ก็เป็นประโยคแบบ
 ไดอะเลเธอริสเช่นกัน และประโยคแบบขัดแย้งในตัวเองไม่ได้ให้ข้อมูลอะไรแก่เรา หากไดอะเลเธอริสม์จะ
 ยืนยันประโยคนั้นโดยยังคงตระหนักว่ามันเป็นเนื้อความที่ขัดแย้งในตัวเอง สิ่งที่เขายืนยันก็ว่าง
 เปล่า ไม่มีค่าควรที่จะกล่าว จะกล่าวหรือไม่กล่าวก็ไม่ต่างกัน หรือคือไม่เข้ากับเงื่อนไขข้อสอง แต่
 หากเขาจะอ้างเหตุผลสนับสนุนประโยคแบบขัดแย้ง เหตุผลที่เขาให้สนับสนุน A ก็เป็นเหตุผลที่ใช้

²⁵ ออสตินเสนอว่า การกระทำทางภาษาจะกระทำออกได้ (to perform) ภายใต้เงื่อนไขหรือสถานการณ์
 ที่เหมาะสม เช่น "ฉันขอพนันข้างฝ่ายน้ำเงิน" (to say that he bets) จะเป็น*การพนัน* (to bet) เมื่ออยู่ในภายใน
 เกมการพนัน การกล่าวว่า "ฉันขอสัญญาว่า..." (to say that he promises) จะเป็น*การสัญญา* (to promise) ได้
 ต่อเมื่อผู้พูดตั้งใจจะให้คำมั่นสัญญา และเป็นไปตามแบบปฏิบัติ (convention) ของการทำสัญญา เป็นต้น
 โปรดดู Austin, John Langshaw. *How To Do Things With Words*, pp. 8-9, 14-17.

²⁶ Bremer, Manuel. "Can Contradictions Be Asserted?", pp. 169-170.

ปฏิเสธ $\sim A$ และในทางกลับกันก็เช่นกัน เช่นนี้แล้ว การอ้างเหตุผลสนับสนุนก็เท่ากับเป็นการอ้างเหตุผลล้มล้างสิ่งที่เขายืนยันเช่นกัน เงื่อนไขข้อที่หนึ่งก็ไม่ถึงพร้อม ดังนั้น แม้ไดอะเลเธอริสม์จะเชื่ออย่างจริงจังในเนื้อความที่ตนยืนยันก็ตาม (sincere) เขาก็ไม่มีทางยืนยันข้อเสนอของตนได้โดยไม่พลาดเป้า (misfire) แม้สิ่งที่ไดอะเลเธอริสม์ต้องการเสนออาจถูกต้อง แต่ความขัดแย้งก็เป็นสิ่งที่ไม่อาจถูกยืนยันออกมาได้ (บางที่เราอาจต้องอยู่เฉยๆกับมัน)

ผู้เขียนขอแบ่งการประเมินการอ้างเหตุผลนี้เป็น 2 ระดับ ระดับแรกคือ ระดับเนื้อความ ระดับสองคือระดับของการกระทำทางภาษา

ในระดับเนื้อความ เราจะพบว่าข้อโจมตีนี้วางอยู่บนปัญหาที่ว่า เนื้อความของประโยคแบบขัดแย้งนั้น ถ้าไม่ว่างเปล่าไร้ความหมายไปเลย ก็ครอบคลุมทุกอย่างไปเสียหมด ซึ่งทั้งสองกรณีไม่ได้ให้ข้อมูลอะไรแก่เรา อย่างไรก็ตาม พริสต์ได้ตอบโต้ข้อแย้งนี้เอาไว้แล้ว เช่น การกล่าวว่าประโยคแบบขัดแย้งนั้นว่างเปล่า เป็นการยอมรับนิเสธในแบบ cancellation คือ $\sim A$ คือกรณีอื่นที่ไม่ใช่ A ดังนั้น ' A & $\sim A$ ' จึงเป็นเซตว่าง ซึ่งเขาเห็นว่า เราไม่จำเป็นต้องถือว่าการนิเสธแบบนี้เป็นนิเสธที่ถูกต้องที่สุด²⁷ ส่วนข้อแย้งที่ว่าประโยคแบบขัดแย้งนำไปสู่ทุกอย่าง ก็เป็นการยอมรับกฎการอนุมาน ex falso quodlibet หรือ EFQ (จากความขัดแย้งเราอนุมานไปสู่อะไรก็ได้) เอาไว้ก่อน ซึ่งก็เป็นการยอมรับนิเสธแบบ explosive ซึ่งสำหรับไดอะเลเธอริสม์ซึ่งถือตรรกวิทยาแบบพาราคอนซิสเทนท์ ไม่รับว่ากฎการอนุมานข้อนี้ถูกต้อง²⁸

ในระดับของการกระทำทางภาษา เราลองมาพิจารณาเกณฑ์ความเหมาะสมที่เบรมเมอร์เสนอ ว่าสามารถใช้กับไดอะเลเธอริสม์ได้หรือไม่ สำหรับเกณฑ์ข้อแรก การโจมตีว่าเหตุผลที่ไดอะเลเธอริสม์อ้างสนับสนุน A เป็นเหตุผลชุดที่ใช้อ้างล้มล้าง $\sim A$ นั้น ก็เป็นการยอมรับหลักการ (Eq) เอาไว้ก่อน ดังที่ได้พิจารณาแล้ว ไดอะเลเธอริสม์มีเหตุผลที่ใช้ยืนยัน A และก็มีเหตุผลที่ใช้ยืนยัน $\sim A$ แต่เขาไม่มีเหตุผลที่จะปฏิเสธมัน ในการสนับสนุนว่ามีประโยคแบบไดอะเลเธอริ

²⁷ Priest, Graham. *In Contradiction*. 4.2, chapter 5. และใน Priest, Graham. "Negation as Cancellation and Connexive logic," *Topoi* 18 (1999): 141-148.

²⁸ Priest, Graham and Richard Routley. "Introduction: Paraconsistent Logics," *Studia Logica: An International Journal for Symbolic Logic*. 43,1/2 (1984): 3-16. และ Priest, Graham (2008). *An Introduction to Non-Classical Logic: From If to Is*. (New York: Cambridge University Press, 2008). 4.8.3, 7.6.3, 7.7.

ไดอะเลอติสม์ไม่ได้กำลังอ้างเหตุผลปฏิเสธข้อเสนอนั้นไปพร้อมๆกัน ไดอะเลอติสม์ก็น่าจะ
เข้าเกณฑ์ข้อแรกของเบรมเมอร์ได้

สำหรับเกณฑ์ข้อสองนั้นค่อนข้างคลุมเครือ ประการแรก เราคงไม่สามารถหา
เกณฑ์ที่ตายตัวว่าเนื้อความแบบใดมีคุณค่าต่อสถานการณ์ใดหรือไม่ อย่างไร สำหรับไดอะเลอติสม์
การยืนยันความขัดแย้งอาจเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อทิศทางของข้อถกเถียงที่เขา
กำลังสนใจก็เป็นได้ ประการต่อมา ในการที่จะใช้เกณฑ์เรื่องของการที่ข้อยืนยันต้องส่งผลอะไร
บางอย่างต่อการสนทนาหรือการกระทำจึงจะเรียกได้ว่า ‘การยืนยันนั้นกระทำอย่างเหมาะสม’
ปัญหาก็มีอยู่ว่า เราจะใช้เกณฑ์ใดมาวัด เราอาจไม่สามารถใช้เกณฑ์เชิงพฤติกรรมมาตัดสินได้ ยิ่ง
ข้อถกเถียงทางปรัชญาด้วยแล้ว ข้อยืนยันทางปรัชญาอาจไม่ได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนัก
ปรัชญาเลยก็เป็นได้ หรือหากเราจะใช้เกณฑ์ของผลที่มีต่อข้อถกเถียง เราจะตัดสินว่าการยืนยัน
ประโยคแบบขัดแย้งส่งผลต่อข้อถกเถียงจากมาตรฐานแบบใด หากการเปลี่ยนแปลงที่ว่าหมายถึง
“ข้อยืนยันนั้นต้องได้รับการยอมรับ” และกลายเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาที่กำลังถกเถียงกัน มาตรฐาน
ข้อนี้ก็ดูจะไม่สมเหตุผล เพราะเป็นไปได้ที่ข้อยืนยันที่ถูกเสนอเข้ามาอาจถูกปฏิเสธ หรือเพิกเฉย
ไม่มีใครสนใจ แต่เราคงไม่ถึงกับตัดสินว่า ผู้ที่ยืนยันไม่ได้กำลังยืนยันข้อเสนอนั้นอยู่ หรือเราจะถือ
ว่าข้อยืนยันนั้นต้องให้ข้อมูลอะไรบางอย่างแก่วงสนทนา แต่สถานการณ์ใดเล่าที่เราจะนับว่าสิ่งที่
ถูกกล่าวออกมาไม่ได้ให้ข้อมูลอะไรเลย หรือเราจะนับสถานการณ์เช่น มีคนเปรยอะไรอย่างหนึ่ง
ขึ้นมา แต่ทุกคนไม่เข้าใจในสิ่งที่เขาพูด ทุกอย่างอยู่ในความเงิบ ดูเหมือนว่าข้อเสนอของไดอะเล
อติสม์จะไม่เข้าข่ายสถานการณ์นี้ หรือเราจะนับสถานการณ์ที่มีผู้ยืนยันประโยคหนึ่ง แต่เมื่อเข้าสู่
การถกเถียงแล้ว มีคนให้เหตุผลโต้แย้งได้ว่าข้อยืนยันนั้นขัดแย้งในตัวเอง และข้อยืนยันนั้นก็ตกไป
แต่นี่ก็ไม่ได้หมายความว่า เนื้อความนั้นไม่ได้ถูกยืนยันเสียแต่แรก หรือเราจะใช้เกณฑ์ของการที่ข้อ
ยืนยันมีคุณภาพการต่อประเด็นของการสนทนา และข้อยืนยันที่ขัดแย้งในตัวเองไม่ได้ช่วยขยาย
มณฑลข้อถกเถียงหรือพัฒนาเนื้อหาของสิ่งที่เราสนทนากันออกไปเลย อย่างไรก็ดี ผู้เขียนเห็นว่า
ผู้ที่อ้างเหตุผลโจมตีอยู่ก็กำลังพัฒนาข้อถกเถียงที่ว่ามันออกไป แม้จะมีผู้ยืนยันในสิ่งที่ดูจะเป็นไป
ไม่ได้ การถกเถียงกันถึงสาเหตุและทางออกต่อปัญหาที่มีผู้เสนอมา โดยตัวมันเองก็เป็นพัฒนาข้อ
ถกเถียงออกไป และไม่อาจจะกลับมาส่งผลให้การยืนยันข้อเสนอนั้นเป็นโมฆะแต่อย่างใด
ผู้เขียนเห็นว่า เกณฑ์ข้อที่สองของเบรมเมอร์นี้ อาจถือเป็นเกณฑ์ทั่วไปได้ แต่ก็กว้างเกินกว่าจะ
นำมาใช้เป็นเกณฑ์ที่ตายตัวในการตัดสินว่าสิ่งใดยืนยันได้และสิ่งใดยืนยันไม่ได้

อันที่จริง ปัญหาหลักของข้อโจมตีนี้ น่าจะอยู่ที่ความสับสนปนประหว่ง ‘เงื่อนไข
ที่ใช้ตัดสินว่าการกระทำใดเข้าช่วยการยืนยัน’ และ ‘เกณฑ์ที่เหมาะสมที่ทำให้การยืนยันสัมฤทธิ์ผล’

ความกำกวมของคำถามว่า “เราสามารถยืนยันความขัดแย้งได้หรือไม่” คือ ในทางหนึ่ง มันอาจปรากฏในรูปของคำถามว่า “สำหรับเนื้อความแบบขัดแย้งในตัวเอง การยืนยันต่อเนื้อความนั้น เข้าช่วย ‘การยืนยัน’ หรือไม่” อีกทางหนึ่ง อาจอยู่ในรูปของคำถามว่า “การยืนยันประโยคแบบขัดแย้งในตัวเองสามารถกระทำให้สำเร็จได้หรือไม่” ผู้เขียนเห็นว่า เกณฑ์ของเบรมเมอร์น่าจะใช้กับการตอบคำถามข้อสองมากกว่า หมายความว่า อย่างดีที่สุด หากข้อโจมตีนี้จะบรรลุผล ก็ทำได้เพียงแค่การตัดสินว่า ‘ข้อยืนยันของไดอะเลเธอริสม์ไม่สัมฤทธิ์ผล’ แต่ไม่ใช่การตัดสินว่า ‘สิ่งที่ไดอะเลเธอริสม์ทำไม่ใช่การยืนยัน’ ยกตัวอย่างเช่น หากผู้เขียนเป็นผู้ร่วมเข้าฟังการพิจารณาคดีความหนึ่งในขณะที่ศาลกำลังไต่สวนพิจารณาความอยู่นั้น ถึงจุดหนึ่ง ผู้เขียนลุกจากที่นั่ง เอามือทาบแก้มอึ้งตั้งลั่นดุจเสียงค้อนของผู้พิพากษา และกล่าวในเชิงตัดสินความว่า “จำเลยมีความผิดจริง”²⁹ เนื้อความที่ผู้เขียนกล่าวก็มีความหมายที่เข้าใจได้ แรงกระทำทางภาษาที่กำกับอยู่ก็เป็นในเชิงตัดสินความเพื่อให้คดีเป็นที่ยุติ แต่สิ่งที่กระทำไม่มีทางสัมฤทธิ์ผล การกระทำทางภาษานี้จะไม่นำไปสู่ข้อยุติในการพิจารณาคดี เนื่องจากผู้เขียนไม่ใช่ผู้พิพากษา ไม่มีอำนาจที่จะให้คำตัดสิน ปัจจัยที่เหมาะสมยังไม่ถึงพร้อม ในลักษณะเดียวกัน เป็นไปได้ว่าไดอะเลเธอริสม์อาจไม่สามารถยืนยันประโยคแบบขัดแย้งได้อย่างสัมฤทธิ์ผล ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใด แต่ไม่ได้หมายความว่าเขาไม่ได้กำลังยืนยัน การกระทำของไดอะเลเธอริสม์อาจเทียบได้กับความพยายามที่จะจับสายน้ำที่ไหลไปไม่หยุดนิ่งด้วยมือเปล่า ซึ่งโดยสามัญสำนึกก็ไม่น่าจะทำได้สำเร็จ แต่การจับสายน้ำไม่ได้ ไม่ได้หมายความว่าสิ่งที่กำลังทำไม่ถือว่าเป็น ‘การจับ’

ข้อโต้แย้งเกี่ยวกับการยืนยันอย่างไม่คงเส้นคงวา

ข้อโต้แย้งสุดท้ายที่จะพิจารณาก็คือ ในการปฏิเสธหลักการ (Eq) สิ่งก็ตามมาก็คือ การแยกเป็นอิสระจากกันระหว่างการยืนยันและการปฏิเสธ กิจกรรมของการยืนยัน ไม่ได้สื่อถึงว่าผู้ยืนยันปฏิเสธสิ่งใด ตามปกติ หากมีคนกล่าวยืนยันว่า “ฉันอยู่ในครัว” เราก็อาจอนุมานได้ว่า เขาคงจะปฏิเสธสถานการณ์ที่ว่าเขาอยู่ที่อื่น หรือหากมีคนกล่าวในเชิงยืนยันว่า “ตุ๊ดตุ๊ดไม่ได้ไปกัดลูกของเธอ” เราก็อาจอนุมานไปได้ว่า เขาคงจะปฏิเสธข้อกล่าวหาว่า “ตุ๊ดตุ๊ดไปกัดลูกของเธอ”

²⁹ นี่ไม่ใช่ประโยคเชิงบรรยายที่จะกล่าวได้ว่าสามารถระบุจริงหรือเท็จได้ในแบบเดียวกับประโยคเชิงบรรยายทั่วไป หากแต่เป็น ‘คำตัดสิน’ หรืออาจอยู่ในรูปของคำสั่งว่า “ข้าพเจ้าให้จำเลยมีความผิด”.

อย่างไรก็ดี ไดอะเลอติสม์ปฏิเสธหลักการดังกล่าว เมื่อเป็นเช่นนี้ ในการที่ไดอะเลอติสม์ยืนยันประโยคใดๆ เขาย่อมไม่อาจรับประกันว่าเขาจะไม่หันกลับมาปฏิเสธประโยคนั้นๆ³⁰

ข้อแย้งนี้บางครั้งก็ปรากฏอยู่ในลักษณะที่ว่า ในการยืนยันประโยคใดๆ ผู้ยืนยันต้องให้ความมั่นใจแก่ผู้ฟังว่า เขาจะไม่ปฏิเสธสิ่งที่เขายืนยัน ด้วยความมั่นใจนี้ ผู้ฟังจึงสามารถที่จะแสดงความไม่เห็นด้วยได้โดยการปฏิเสธสิ่งที่ตนฟัง แต่ในเมื่อไดอะเลอติสม์แยกการยืนยันและการปฏิเสธออกจากกันเสียแล้ว แม้ไดอะเลอติสม์จะยืนยันว่า $A \ \& \ \sim A$ แต่ผู้ฟังจะมั่นใจได้อย่างไรว่าเขาจะไม่หันกลับมาปฏิเสธ $A \ \& \ \sim A$ เช่นกัน เนื่องจาก ‘นิเสธ’ ที่ไดอะเลอติสม์ใช้ ไม่สามารถใช้แทนแรงเชิงปฏิเสธได้อีกต่อไป เพราะทั้งหลักการ (Eq) แล้ว การละทิ้งหลักการ (Eq) จึงเท่ากับทิ้งเงื่อนไขที่จะทำให้การยืนยันกระทำได้อย่างหนักแน่นและชัดเจน³¹

คำตอบที่พริสตีให้ก็คือ ไดอะเลอติสม์กำลังเสนอว่ามีความไม่คงเส้นคงวา สิ่งที่เขาเสนอก็คืออยู่ภายใต้ความไม่คงเส้นคงวาที่ว่านี้ แต่สิ่งนี้ก็ได้ปิดกั้นจนเราไม่สามารถแสดงความไม่เห็นด้วยออกมาได้ พริสตียกตัวอย่างว่า หากไดอะเลอติสม์ “กำลังถกเถียงอยู่กับใครบางคนซึ่งเสนอว่าความจริง (truth) เป็นสิ่งที่คงเส้นคงวา เป็นธรรมดาที่จะแสดงการไม่ยอมรับ (rejection) ความเห็นนั้น โดยการพูดว่า ‘มันไม่ใช่แบบนั้น’ ซึ่งก็เป็นการปฏิเสธ (deny) ความเห็นนั้น”³² เพียงการพูดเช่นนี้ ก็แสดงความไม่เห็นด้วยออกมาได้ตามปรกติ อย่างไรก็ตาม “สิ่งที่เขาไม่สามารถที่จะทำได้ก็คือ การทำให้ผู้ฟังมั่นใจได้ว่า เขาจะต้องกล่าวอย่างคงเส้นคงวา”³³ (เป็นไปได้ว่าคนที่พูดอาจเป็นทริเวียลลิตส์ซึ่งยอมรับว่าทุกอย่างจริง) ยิ่งไปกว่านั้น พริสตียังโจมตีผู้ที่ยอมรับกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง (ในที่นี้หมายถึงผู้ที่ยอมรับตรรกวิทยาแบบคลาสสิก) ด้วยว่า เขาก็ไม่สามารถรับประกันเรื่องแบบนี้ได้ด้วยเช่นกัน

ผู้เขียนเห็นว่า คำตอบของพริสตีอาจไม่ค่อยตรงประเด็นนัก ในส่วนที่เขาอ้างโจมตีผู้ที่รับตรรกวิทยาแบบคลาสสิกนั้น เป็นการโจมตีตัวบุคคลที่ไม่น่าจะส่งผลสำคัญต่อข้อถกเถียง ข้อตอบโต้ที่คล้ายกับกรณีที่มีคนพูดว่า “นายกคนนี้บริหารประเทศได้ไม่ดีเลย” แล้วมีคนหนึ่งตอบกลับมาว่า “อย่ามาพูดเลย ถ้าให้คุณมาทำเองคุณก็ทำไม่ได้ดีเหมือนกัน” สิ่งที่แตกต่างกันอย่าง

³⁰Shapiro, Stewart. “Simply Truth, Contradiction, Consistency,” The Law of Non-Contradiction: New Philosophical Essays. (New York: Oxford University Press, 2004). p. 339.

³¹ Berto, Francesco. How to Sell a Contradiction. (London: College Publications, 2007). pp. 302-303.

³² Priest, Graham. Doubt Truth to be a Liar. (New York: Oxford, 2006). p. 105.

³³ Priest, Graham. In Contradiction. p. 291.

ชัดเจนระหว่างไดอะเลติกส์กับผู้ถือตรรกวิทยาแบบคลาสสิกก็คือ ฝ่ายหลังจะไม่ต้องประสพกับข้อโจมตีในแบบที่ไดอะเลติกส์กำลังประสพและเรากำลังพิจารณากัน นั่นเป็นเพราะว่า แม้เขาจะไม่สามารถรับประกันได้ว่าการกระทำต่างๆ ต้องคงเส้นคงวา แต่หากพบความไม่คงเส้นคงวาแล้ว เขาย่อมไม่อยู่นิ่งเฉยหรือยอมรับมันได้แน่นอน

ประการต่อมา การอ้างว่าสามารถกล่าว ‘ปฏิเสธ’ ได้ แต่ไม่สามารถรับประกันหรือให้ความมั่นใจได้ว่าการแสดงความไม่เห็นด้วยจะต้อง ‘กระทำอย่างคงเส้นคงวา’ พิสูจน์กล่าวราวกับว่า สองสิ่งนี้เป็นอิสระไม่เกี่ยวข้องกัน ในทางกลับกัน ก็เป็นไปได้ด้วยหรือไม่ ที่เขาอาจจะ ‘ยืนยัน’ เนื้อความหนึ่งๆ แต่ก็ไม่สามารถรับประกันว่าจะยืนยันอย่างคงเส้นคงวาได้ด้วยเช่นกัน สิ่งที่ปรากฏออกมาจากคำตอบในลักษณะนี้ก็คือ พิสูจน์กำลังเอา ‘สิ่งที่กระทำ’ ไปผสมกับ ‘สิ่งที่ควรกระทำ’ ในการที่ผู้ฟังเรียกร้อง ‘ความมั่นใจ’ จากผู้พูดที่จะกระทำอย่างคงเส้นคงวา ผู้ฟังกำลังเรียกร้องให้ผู้พูดยอมรับมาตรฐานของการพูด แม้ไม่มีใครสามารถบังคับให้ใครต้องกระทำอย่างคงเส้นคงวาได้ก็ตาม ข้อเรียกร้องนี้คล้ายกับการเรียกร้องว่า “ผู้ฟังควรได้รับความมั่นใจบางประการจากผู้พูด” ในแง่นี้เองที่การ ‘ปฏิเสธ’ ก็ถูกกล่าวถึงในแง่ของ ‘มาตรฐานที่ดีของการแสดงการปฏิเสธ’ พิสูจน์อาจตอบได้ว่า “ข้าพเจ้าสามารถปฏิเสธได้โดยกล่าวว่า ‘มันไม่ใช่แบบนั้น’” แต่ผู้ฟังก็อาจรู้สึกใจหายใจคว่ำว่า ไม่แน่ว่าอีกสักครู่ พิสูจน์อาจกลับมายืนยันสิ่งที่ตนเพิ่งปฏิเสธไป แม้เราจะยอมรับอย่างกระอักกระอ่วนใจได้ว่า สิ่งนี้คือ ‘การปฏิเสธ’ แต่มันก็เป็นปฏิเสธที่แตกต่างจากที่เราเคยเข้าใจกัน จะเห็นได้ว่า สิ่งที่เราต้องพิจารณาให้ละเอียดยิ่งขึ้นก็คือ มาตรฐานของการกระทำทางภาษา และมาตรฐานที่ไดอะเลติกส์กำลังถูกเรียกร้องก็คือ ‘ความคงเส้นคงวาของการกระทำ’

ในบริบทของการกระทำทางภาษา ผู้เขียนขอให้เราแยกแยะความแตกต่างระหว่าง ‘ความขัดแย้งในตัวเอง’ (contradiction) และ ‘ความไม่คงเส้นคงวา’ (inconsistency) ของการกระทำทางภาษา³⁴ ยกตัวอย่างกรณีคู่เปรียบเทียบระหว่าง ‘การยืนยัน/การปฏิเสธ’ ความ

³⁴ แม้ในบางบริบทของคำนี้จะใช้แทนกันได้ก็ตาม เช่น ในการพบว่าประโยคทางคณิตศาสตร์มีความไม่คงเส้นคงวา ก็คือการพบว่าเราสามารถอนุมานจากประโยคนั้นสู่ประโยคขัดแย้ง (เช่น “K เป็นสมาชิกของเซตของเซตซึ่งไม่เป็นสมาชิกของตัวเอง”) ซึ่งในระบบคณิตศาสตร์ มันไม่สำคัญว่าประโยคนี้จริงในขณะเวลาไหน เนื่องจากการพิสูจน์เป็นเรื่องของวากยสัมพันธ์และอรรถศาสตร์ ไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องเวลา หรืออีกกรณีหนึ่ง ในชีวิตประจำวัน เวลาเราพูดว่า “...จริง” เรากำลังยืนยันความจริง ซึ่งก็ต้องจริงตามที่พูด และแม้ว่าเป็นไปได้ว่า ในอนาคตประโยค “...” จะเท็จ เช่นสถานการณ์ต่างๆเปลี่ยนแปลงไป แต่เมื่อย้อนกลับมาพิจารณาสิ่งที่เคยพูด ก็ยังพบว่ายังต้องจริง ณ เวลานั้น การบอกว่า “...จริง ณ เวลานั้น” แต่ “...เท็จ ณ อีกเวลาหนึ่ง” ก็ไม่ใช่ความ

ขัดแย้งในตัวเองของการกระทำน่าจะเป็นสิ่งที่ดูจะเป็นไปไม่ได้มากกว่าความไม่คงเส้นคงวาของการกระทำ การจินตนาการถึงคนที่กำลังตั้งมั่นและปฏิเสธในขณะเดียวกันน่าจะเป็นจินตนาการอันแสนยากเย็นกว่าการจินตนาการถึงกรณีของคนๆ นั้น เดียวก็ยืนยันสิ่งหนึ่ง เดียวก็ปฏิเสธสิ่งนั้น กลับไปกลับมา อย่างไม่มีแบบแผน³⁵ ข้อโต้แย้งในประเด็นนี้จึงเกี่ยวกับความไม่คงเส้นคงวาของการกระทำ มากกว่าความขัดแย้งในตัวการกระทำเอง

อย่างไรก็ดี การกระทำแบบไหนกันแน่ที่เราจะถือได้ว่าเป็นการกระทำที่ไม่คงเส้นคงวา อาจจะไม่ใช้กรณีที่บุคคลยืนยันสิ่งหนึ่งอยู่ก่อน แต่แล้วก็กลับมาปฏิเสธสิ่งนั้น เพราะเป็นไปได้ที่เราจะมีเหตุผลที่จะทำเช่นนั้น เช่น เราอาจพบข้อผิดพลาดซึ่งเดิมที่เราไม่พบ เป็นต้น และก็ไม่ใช่ว่าการยืนยันและปฏิเสธกลับไปกลับมา จะถือได้ว่าเป็นความไม่คงเส้นคงวาเช่นกัน เพราะเป็นไปได้ว่า โปรเจกต์ของการยืนยันของคนผู้นั้นอาจยาวนาน ระหว่างทางอาจพบข้อผิดพลาดของสิ่งที่ตนยอมรับอยู่เสมออย่างไม่รู้จักเห็นจกเห็นย่อยก็เป็นได้ และเมื่อคิดให้ถึงที่สุด การที่เราไม่สามารถเข้าใจสิ่งที่คนผู้หนึ่งกระทำได้เลย ก็ไม่ใช่ว่าเขาจะกระทำการอย่างไม่คงเส้นคงวาเช่นกัน เช่น เราอาจไม่มีทางเข้าใจการกระทำของชนเผ่าหนึ่ง อะไรคือการยืนยัน อะไรคือการปฏิเสธ เราไม่ทราบ และไม่สามารถระบุได้ถึงเหมือนและความต่างของการกระทำหนึ่งกับอีกการกระทำหนึ่ง เป็นต้น แล้วอะไรกันแน่ที่ควรจะนับได้ว่าเป็นการกระทำที่ไม่คงเส้นคงวา

ความน่าขงนี้้อาจเกิดจากการหลงลืมว่า แท้ที่จริงแล้ว ‘ความคงเส้นคงวา’ เป็นมาตรฐานของการกระทำ แต่ไม่ใช่รูปแบบที่ตายตัวของการกระทำ และเพราะเราคิดว่ามันเป็นรูปแบบที่ตายตัวหรือมีแก่นสารสาระบางอย่าง เราจึงพยายามมองหาตัวแบบของการกระทำที่คงเส้นคงวา เพื่อยึดเอาไว้เป็นกรณีต้นแบบ ในการโจมตีว่า “ไดอะเลอติสม์ไม่สามารถปฏิเสธได้อย่างคงเส้นคงวา” ผู้โจมตี ไม่ได้กำลังโจมตีว่า ไดอะเลอติสม์ทำสิ่งนั้นไม่ได้ หากแต่เขากำลังเรียกร้องให้ไดอะเลอติสม์กระทำการภายใต้มาตรฐานหนึ่งๆ ไดอะเลอติสม์เอง เมื่อตอบกลับไปว่า “เขาสามารถปฏิเสธได้ แต่ไม่รับประกันว่ามันต้องคงเส้นคงวา” ก็เป็นการประกาศว่า เขากำลังกระทำการอยู่ภายใต้มาตรฐานอื่น คำถามจึงอาจกลายเป็นว่า “เราควรเลือกมาตรฐานของใคร”

ไม่คงเส้นคงวา นอกเสียจากว่า ณ เวลาหนึ่ง เราพูดว่า “...จริง ณ เวลาหนึ่ง” และเวลาต่อมา เราพูดว่า “แต่...ก็เท็จ ณ เวลานั้นด้วย” ซึ่งนี่นำเราไปสู่การยืนยันความขัดแย้ง และก็ถือเป็นข้อยืนยันที่ไม่คงเส้นคงวาด้วยไปในตัว ‘ความขัดแย้ง’ และ ‘ความไม่คงเส้นคงวา’ จึงแทนที่กันได้ในบางบริบทที่แง่มุมเรื่องเวลาไม่มีอิทธิพลต่อการพิจารณา.

³⁵ บางทีหากเราพบว่าเขากระทำการอย่างมีแบบแผนบางอย่าง เราอาจพบความคงเส้นคงวาเบื้องต้นหลังการกระทำของเขาก็ได้.

แต่คำถามเช่นนี้เป็นสิ่งที่ผู้เขียนไม่เห็นด้วย เราไม่ได้กำลังเผชิญสถานการณ์แบบสัมพัทธนิยม (relativism) หรือสถานการณ์ที่เราไม่สามารถเปรียบเทียบหรือวัดประเมินค่าระหว่างมาตรฐานที่ต่างกันได้ (incommensurability) ในกรณีเช่นนี้ผู้เขียนขอเสนอให้เราพิจารณาความเหมือนบางประการที่อยู่ในความต่าง เพื่อพัฒนาท่าทีที่เหมาะสมที่จะทำให้การสื่อสารระหว่างกันเป็นไปได้

ในการยืนยัน/ปฏิเสธ ไดอะเลอติซึมจะสร้างความมั่นใจให้ผู้ฟังได้อย่างไร อันที่จริง ทางออกที่เป็นไปได้ก็ปรากฏอยู่ในท่าทีที่พริสตี (ในฐานะไดอะเลอติสต์) กระทำออกมาผ่านงานเขียนของเขา จริงอยู่ที่พริสตีกล่าวอย่างชัดเจนว่า เขาไม่สามารถรับประกันความคงเส้นคงวาในการกระทำได้ แต่เมื่อมีผู้โจมตีไดอะเลอติซึม เขาก็พร้อมที่จะให้เหตุผลปกป้องข้อเสนอของเขาในทางกลับกัน ผู้ที่โจมตีไดอะเลอติซึมก็คงจะมีความมั่นใจไม่น้อยว่า เมื่อพริสตีได้รับทราบเหตุผลที่ใช้โจมตีแล้ว พริสตีจะไม่เพียงแต่ยอมรับด้วยความเบิกบานใจ แล้วกล่าวว่า “ผมเห็นด้วยคุณพุดดุก” แล้วก็หันมาเสนอแนวคิดของตนเองต่อไป หากเป็นเช่นนี้ พวกเขาเหล่านั้นก็คงไม่เสียเวลาเสนอเหตุผลโต้แย้งต่อไดอะเลอติซึมเป็นแน่ ท่าทีเหล่านี้สะท้อนว่าทั้งสองฝ่ายรับมาตรฐานบางอย่างไว้ร่วมกันอยู่ก่อนแล้ว มาตรฐานที่ว่าก็คือ *ในการยืนยัน/ปฏิเสธ ผู้ที่กระทำการนั้นควรพร้อมที่จะปกป้องข้อยืนยัน/ปฏิเสธของตนจากเหตุผลที่นำมาคัดค้านหรือข้อท้าทายต่างๆที่เป็นไปได้*³⁶

ผู้เขียนเสนอให้เราแยกมาตรฐาน ‘ความคงเส้นคงวา’ ออกจากมาตรฐานของ ‘การยืนยัน/ปฏิเสธที่เหมาะสม’ ในแง่นี้ ไดอะเลอติซึมไม่จำเป็นต้องรับประกันว่าการกระทำของตนจะคงเส้นคงวาหรือไม่ ในขณะเดียวกัน ผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับไดอะเลอติซึมก็ยังคงมั่นใจได้ว่า หากเขาให้เหตุผลโต้แย้งต่อไดอะเลอติซึม เขาจะได้รับเหตุผลเพื่อปกป้องจุดยืนบางประการจากฝ่ายไดอะเลอติซึมเช่นกัน

³⁶ ผู้เขียนไม่ได้กำลังเสนอว่า “เราต้องให้เหตุผลสนับสนุนทุกๆการยืนยัน/ปฏิเสธ” เกณฑ์ข้อนี้เข้มงวดกว่าเกณฑ์ที่ผู้เขียนเสนออยู่พอสมควร เป็นไปได้ว่าจะมีคนยืนยันอะไรบางอย่างขึ้นมา โดยยังไม่ได้ให้เหตุผลสนับสนุนใดๆ เช่น นักสืบคิดจะอิจิจากกล่าวยืนยันว่า “ฆาตกรต้องเป็นคนหนึ่งในนี้” เขาได้ยืนยันบางอย่างออกมาแล้ว แม้จะไม่ได้ให้เหตุผลใดๆก็ตาม (เพื่อไม่ให้ฆาตกรตื่นตัว) อย่างไรก็ตาม หากเป็นไปตามเกณฑ์ที่ผู้เขียนเสนอ ผู้ฟังน่าจะมั่นใจอยู่ลึกๆว่า ถ้าถามว่า “ทำไมคุณยืนยันเช่นนั้น” เขาน่าจะได้รับเหตุผลบางประการจากคินดะอิจิ ตัวฆาตกรเองก็เช่นกัน หากได้ฟังคำยืนยันดังกล่าว ก็คงวิตกและคิดสงสัยว่าตนเองทิ้งหลักฐานร่องรอยใดไว้ให้คินดะอิจิใช้เป็นหลักฐานมาสนับสนุนข้อยืนยันนั้น

จากข้อโต้แย้งที่พิจารณาข้างต้น ผู้เขียนเห็นว่า เมื่อไดอะเลอติสม์ละทิ้งหลักการ (Eq) แล้ว เขาก็สามารถยืนยันความขัดแย้ง โดยไม่นำไปสู่การที่ยืนยันและปฏิเสธความขัดแย้งในขณะเดียวกัน การยืนยันความขัดแย้งจึงไม่นำเขาไปสู่การกระทำที่ขัดแย้งในตัวเอง ด้วยเหตุนี้ หากถามว่า “ไดอะเลอติสม์สามารถยืนยันความขัดแย้งได้หรือไม่” คำตอบที่ผู้เขียนให้ก็คือ “ได้”

อย่างไรก็ดี ในการเลือกที่จะปฏิเสธหลักการ (Eq) ก็เพราะว่าพริสต์เองก็ยอมรับว่าไม่มีทางที่เขาจะยืนยันและปฏิเสธข้อเสนอของตนเองได้ในขณะเดียวกัน หรือก็คือเขายอมรับกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงการปฏิบัติ ด้วยเหตุนี้ เราจึงได้ข้อสรุปเกี่ยวกับจุดยืนทางปรัชญาของไดอะเลอติสม์ที่ต้องการทำลายกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง ว่าทำได้อย่างจำกัดเฉพาะในระดับของความขัดแย้งทางอรรถศาสตร์ แต่มีขีดความขัดแย้งในระดับการกระทำทางภาษา ดังนั้น ผู้เขียนขอสรุปว่า *แนวคิดไดอะเลอติสม์ไม่สามารถทำลายกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งได้จริงๆ*

4.2 ข้อพิจารณาต่อสถานะของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงการปฏิบัติ

แม้ข้อพิจารณาต่อแนวคิดไดอะเลอติสม์จะได้ข้อสรุปที่ชัดเจนในระดับหนึ่ง และภารกิจของการประเมินข้อถกเถียงเกี่ยวกับกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง ผ่านข้อเสนอของไดอะเลอติสม์ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ของวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้ได้เสร็จสิ้นลงแล้ว แต่จากที่ได้อภิปรายไว้ข้างต้น เราจะพบว่าปรากฏการณ์ไดอะเลอติสม์ไม่อาจก้าวข้ามไปก็คือ ‘ความขัดแย้งในตัวเองของการกระทำทางภาษา’ หรือก็คือ ‘ความไม่เข้ากันระหว่างการยืนยันและปฏิเสธ’ (incompatibility between assertion and denial) ผู้เขียนเห็นว่า การพิจารณาปัญหาเกี่ยวกับสถานะของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงการปฏิบัติ น่าจะช่วยให้ความกระจ่างแก่เราได้ว่า เหตุใดไดอะเลอติสม์จึงไม่ประสบความสำเร็จในการทำลายกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง

แม้แต่ตัวของพริสต์เองก็ไม่ได้ให้เหตุผลสนับสนุนความไม่เข้ากันระหว่างการยืนยันและปฏิเสธมากไปกว่าคำอธิบายในเชิงเปรียบเทียบว่า เราไม่สามารถยืนยันและปฏิเสธได้พร้อมๆ กัน เหมือนกับการที่เราไม่สามารถไปทันรถบัสและไปไม่ทันรถบัสได้พร้อมๆ กัน หรือเหมือนกับเราไม่สามารถชนะหมากรุกและแพ้หมากรุกได้พร้อมๆ กัน³⁷

³⁷ Priest, Graham. “Reductio ad Absurdum et Modus Tollendo Ponens” อ้างใน Berto, Francesco. How to Sell a Contradiction, p. 293.

แต่กรณีเปรียบเทียบที่เขายกมา สามารถใช้เทียบเคียงกับความไม่เข้ากันระหว่างการยืนยันและการปฏิเสธได้หรือไม่ ในกรณีของการไปทันหรือไม่ทันรถเมล์ นี่เป็นกรณีที่ การทันหรือไม่ทันมีเงื่อนไขในเชิงบรรยาย กรณีเช่นนี้ พริสต์กำลังอ้างถึง ‘ความไม่เข้ากันของข้อเท็จจริงที่เป็นไปได้’ (incompatibility of possible facts) นี่อาจเป็นรูปแบบหนึ่งที่แสดงผ่านกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงภววิทยาได้ เช่น “เป็นไปได้ที่บุคคลผู้หนึ่งเป็นผู้ที่ไปทันรถเมล์และไปไม่ทันรถเมล์ในขณะเดียวกัน” เป็นต้น หรือเป็นไปได้ที่เราจะตีความความไม่เข้ากันนี้ไปในรูปแบบของการไม่เข้ากันของทางเลือก (incompatibility of choice) กล่าวคือ มีทางเลือกของการกระทำเพียงสองทางคือ ไม่ไปทันรถเมล์ ก็ไปไม่ทันรถเมล์ นี่เป็นเรื่องของการกระทำของผู้กระทำ (agent)

อย่างไรก็ดี กรณีตัวอย่างข้อหลังอาจทำให้เราเห็นความไม่เข้ากันในอีกรูปแบบหนึ่ง กล่าวคือ กรณีของการไม่สามารถชนะหมากรุกและแพ้หมากรุกได้พร้อมๆกัน ตัวอย่างนี้ก็แสดงให้เห็นลักษณะเชิงบรรทัดฐาน (normative) เหมือนกับการที่จะเป็นผู้ชนะหรือผู้แพ้ขึ้นอยู่กับกติกาของเกมหมากรุกนั้น เมื่อเกมยุติลง กติกาจะบอกว่า ให้ใครเป็นฝ่ายแพ้ และให้ใครเป็นฝ่ายชนะ แต่หากกติกาของเกมถูกเปลี่ยน ก็ไปเป็นได้ที่เราจะจินตนาการถึงเกมหมากรุกที่เมื่อจบเกมแล้ว ผู้ชนะก็คือผู้แพ้ไปพร้อมๆกัน (เกมที่ไม่มีใครเป็นฝ่ายแพ้หรือชนะ) ในแง่นี้ จะเป็นไปได้หรือไม่ที่ความไม่เข้ากันระหว่างการยืนยันและการปฏิเสธจะมีลักษณะเชิงบรรทัดฐานเช่นกัน เราจะเรียกสิ่งนี้ว่าเป็น ‘ความไม่เข้ากันเชิงตรรก’ (logical incompatibility) ได้หรือไม่

ผู้เขียนเชื่อว่า คำถามที่เราต้องพิจารณาก็คือ อะไรเป็นพื้นฐาน (ground) ให้กับความไม่เข้ากันระหว่างการยืนยันและการปฏิเสธนี้ ข้อพิจารณานี้น่าจะนำเราไปสู่ความเข้าใจในสถานะของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงการปฏิบัติ

พื้นฐานที่เป็นไปได้ที่ผู้เขียนจะพิจารณาประกอบด้วย พื้นฐานเชิงพฤติกรรม (behavioural) พื้นฐานเชิงจิตวิทยา (psychological) พื้นฐานทางอรรถศาสตร์ (semantic) พื้นฐานเชิงแบบปฏิบัติ (conventional) และพื้นฐานทางภววิทยา (ontological)³⁸

ผู้เขียนเห็นว่า **แบบแผนเชิงพฤติกรรม** ไม่น่าจะเป็นพื้นฐานให้กับความไม่เข้ากันระหว่างการยืนยันและการปฏิเสธได้ แม้การสังเกตพฤติกรรมของมนุษย์เราจะพบว่า ในขณะหนึ่งๆ บุคคลจะสามารถกระทำกรทำได้เพียงอย่างเดียว กล่าวคือไม่สามารถทั้งกระทำกรใดๆและไม่

³⁸ ข้อพิจารณานี้ พัฒนาค่อยๆดีขึ้นมาจาก Berto, Francesco. *How to Sell a Contradiction*, pp. 289-303. อย่างไรก็ดี เบอร์โตไม่ได้พิจารณาพื้นฐานทางแบบปฏิบัติ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่ามีส่วนต่อการอภิปราย และมีได้วิเคราะห์พื้นฐานทางภววิทยาในแบบที่ผู้เขียนกำลังจะอภิปราย.

กระทำการนั้นๆได้ แต่ลำพังพฤติกรรมที่สังเกตได้ก็มีได้บอกกับเราว่า ณ สถานการณ์นั้นๆ เขายืนยันหรือปฏิเสธ หากไม่มีบริบทที่เกี่ยวข้อง (relevant context) ใช้ประกอบการสังเกตการณ์ เพราะเป็นไปได้ที่พฤติกรรมเดียวกัน ในสถานการณ์หนึ่งเป็นการยืนยัน แต่อีกสถานการณ์หนึ่งกลับเป็นการปฏิเสธ และเราตัดสินใจว่าพฤติกรรมนั้นเป็นการกระทำทางภาษาแบบใด ไม่ใช่จากตัวพฤติกรรม ดังนั้น พื้นฐานเชิงพฤติกรรมจึงน่าจะวางอยู่บนพื้นฐานอื่นอีกทอดหนึ่ง

พื้นฐานทางจิตวิทยา คือการพิจารณาแง่มุมที่เกี่ยวกับเจตนา (intention) ของผู้กระทำ กล่าวคือ เป็นไปได้ว่าในการยืนยันผู้กระทำควรมีสภาวะทางจิตวิทยาหนึ่งๆที่ทำให้บุคคลนั้นมีเจตจำนงที่จะยืนยัน และสำหรับการปฏิเสธก็เช่นกัน แต่เป็นไปได้ที่บุคคลจะมีสถานะทางจิตวิทยาที่ทำให้เกิดทั้งเจตจำนงที่จะยืนยันและปฏิเสธไปพร้อมๆกัน ดังนั้น การยืนยันและการปฏิเสธจึงเป็นการกระทำที่ไม่เข้ากัน อย่างไรก็ตาม สถานะทางจิตวิทยาของสถานะจะเข้ากันหรือไม่ เป็นเรื่องที่ต้องมีการตรวจสอบเชิงประจักษ์ นอกจากนี้ เราต้องไม่นำความสัมพันธ์เชิงสาเหตุผลลัพท์ (casual relation) มาผสมปะปนกับความสัมพันธ์เชิงตรรก (logical relation) ผู้เขียนเห็นว่า แง่มุมที่เกี่ยวกับเจตนาของผู้กระทำ น่าจะเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงตรรกระหว่างการยืนยันและปฏิเสธมากกว่า เพราะเป็นความสัมพันธ์ที่มีความหมาย มิใช่เป็นความสัมพันธ์เชิงกลไกระหว่างสถานะทางธรรมชาติของเจตนา ดังนั้น พื้นฐานทางจิตวิทยาจึงไม่ใช่พื้นฐานของความไม่เข้ากันนี้

เป็นไปได้หรือไม่ที่ความไม่เข้ากันที่ว่า วางอยู่บน**พื้นฐานทางอรรถศาสตร์**ของประโยคที่ถูกใช้งานในกิจกรรมของการยืนยันและปฏิเสธ กล่าวคือ เพราะในการยืนยันเราต้องยืนยันแต่ประโยคที่จริง และปฏิเสธเฉพาะกับประโยคที่เท็จ (อย่างน้อยก็ในทัศนะของผู้ที่ยืนยันและปฏิเสธอย่างจริงจังและอย่างสัมฤทธิ์ผล) อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งทางอรรถศาสตร์มิได้นำไปสู่ความขัดแย้งของการกระทำทางภาษา ดังที่ได้อภิปรายไว้แล้ว และอันที่จริง ในทางกลับกัน ค่าทางอรรถศาสตร์ของประโยคใดๆ น่าจะจัดวางอยู่ในบริบทของกิจกรรมทางภาษาเสียด้วยซ้ำ ผู้เขียนขอให้พิจารณาดังนี้ ประการแรก อรรถศาสตร์วางอยู่บนความสัมพันธ์ภายในของภาษา ดังที่ทาร์สกีชี้ให้เห็น ประการที่สอง ภาษาเป็นเครื่องมือที่เกิดขึ้นและพัฒนาขึ้นในบริบทของการดำเนินชีวิตของมนุษย์ และแม้ตัวภาษานั้นเองอาจประกอบด้วยกิจกรรมทางภาษาเป็นส่วนหนึ่ง แต่ตัวกิจกรรมที่กระทำเองก็อยู่นอกมณฑลของภาษา ประการที่สาม ข้อเท็จจริงที่ว่าภาษาต้องมีการประยุกต์ใช้ทำให้เราเห็นว่า 'ภาษา' จะมีนัยยะดังที่เป็นอยู่นี้ได้ ก็เพราะเกิดจากการใช้ ในแง่นี้จึงไม่มีภาษาที่ล่องลอยอยู่เป็นอิสระได้หากไม่มีกิจกรรมของการใช้ภาษานั้นๆ (ไม่เว้นแม้แต่ภาษาสัญลักษณ์)

ตัวอย่างหนึ่งที่ควรค่าแก่การพิจารณา คือคำถามที่ว่าระหว่าง ‘นิเสธ’ กับ ‘ปฏิเสธ’ อะไรเป็นพื้นฐานให้แก่อะไร เราทราบกันแล้วว่า ‘นิเสธ’ เป็นเครื่องมือทางอรรถศาสตร์ ที่เข้าไปทำให้ค่าทางอรรถศาสตร์ของประโยคใดๆเปลี่ยนแปลง ในขณะที่การ ‘ปฏิเสธ’ เป็นแรงกระทำทางภาษาที่แสดงการไม่ยอมรับความจริงหรือความถูกต้องของประโยคหนึ่งๆ ไพรซ์³⁹ เสนอว่า ‘ปฏิเสธ’ น่าจะเป็นพื้นฐานให้กับ ‘นิเสธ’ เขาอธิบายว่า ก่อนที่ภาษาต่างๆจะพัฒนามาอย่างที่เป็นอยู่นี้ มนุษย์เราเริ่มสื่อสารกันผ่านการส่งสัญญาณต่างๆก่อน การส่งสัญญาณคือแ่งมุมที่มีชีวิตของภาษา (active account) ยกตัวอย่างเช่น สัญญาณแสง หรือสัญญาณเสียง เป็นต้น การส่งสัญญาณถูกใช้เพื่อยังให้คู่สื่อสารกระทำการบางอย่าง หรือไม่ให้กระทำการบางอย่าง หรือเพื่อบอกว่ามีสถานการณ์หนึ่งๆเกิดขึ้น หรือไม่มีสถานการณ์นั้นๆเกิดขึ้น ยกตัวอย่างเช่นการพยักหน้าหรือการส่ายหน้าในขณะที่ชายหนุ่มในชนเผ่าหนึ่งออกไปล่าสัตว์ เป็นต้น ไพรซ์เห็นว่า ‘นิเสธ’ น่าจะเกิดจากการเจียบลงของสัญญาณหนึ่งๆที่เดิมที่เป็นการอนุญาตให้เกิดปฏิบัติการใดๆ ในสถานการณ์หนึ่งๆ การเจียบนี้จึงมีลักษณะยังหรือหยุดหรือไม่อนุญาตให้กระทำ หรือหากพิจารณาในเชิงการให้ข้อมูลว่ามีสถานการณ์ใดๆเกิดขึ้น การหยุดนี้ก็สื่อถึงถึงการปฏิเสธว่ามีสถานการณ์นั้นๆเกิดขึ้น เป็นต้น แต่เมื่อเวลาผ่านไป มนุษย์เราก็เริ่มมีการพิจารณากิจกรรมของตัวเอง (self-reflection) และมีการสร้างคำบรรยายต่างๆมาใช้งานคู่กับกิจกรรมที่ว่า ณ จุดนี้เองที่แ่งมุมเชิงบรรยาย (descriptive account) เริ่มเกิดขึ้น นิเสธที่เป็นเครื่องมือทางอรรถศาสตร์จึงเข้ามามีบทบาทในการสร้างประโยคเชิงบรรยาย ไพรซ์จึงเชื่อว่า แ่งมุมที่ใช้แสดงความไม่เห็นด้วย (disagreement) น่าจะเป็นพื้นฐานให้กับแ่งมุมทางอรรถศาสตร์ของนิเสธ

ผู้เขียนเห็นว่า คำอธิบายของไพรซ์แม้จะน่าสนใจ แต่ก็วางอยู่บนสมมุติฐานทางมานุษยวิทยา (anthropological assumption) ซึ่งกระบวนการทดสอบสมมุติฐานนี้ก็อาจทำให้คำอธิบายของเขาอยู่ในระดับของความเป็นไปได้เท่านั้น อันที่จริงเราสามารถพิจารณาได้โดยตรงจากเงื่อนไขของความเป็นไปได้ (condition of possibility) ที่นิเสธจะถูกใช้งานในฐานะเครื่องมือทางอรรถศาสตร์ พิจารณาดังนี้ นิเสธที่เป็นเครื่องมือทางอรรถศาสตร์ ดังที่ปรากฏบนประโยคเชิงบรรยาย “ปากกาดำนี้ไม่มีสีแดง” แตกต่างจากการปฏิเสธ ในสถานการณ์เช่น เมื่อถามว่า “กินขนมไหม” ผู้ตอบว่า “ไม่” การที่จะเข้าใจความหมายของ ‘ไม่’ เราต้องใช้งานมันเป็นเสียก่อน แต่การจะทราบว่าจะใช้งาน ‘ไม่’ ได้อย่างถูกต้องในสถานการณ์ใด เราต้องมีความเข้าใจในการสร้างประโยคเชิงบรรยาย กล่าวคือเราต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับไวยากรณ์และอรรถศาสตร์ของภาษานั้นๆในระดับหนึ่ง แม้ว่าจะเป็นความเข้าใจที่ไม่ประจักษ์ชัดแก่ตัวผู้ที่มีความเข้าใจ (implicit) ก็

³⁹ Price, Huw. “Why ‘Not?’”, pp. 226-8.

ตาม แต่เนื่องจากภาษาต้องการทักษะ (skill) ของการใช้ ไม่มีใครใช้ภาษานี้เป็นตั้งแต่เกิด การเรียนรู้ภาษาจึงต้องอาศัยการสอนจากผู้ใช้ภาษานั้นๆ เป็นก่อนแล้ว และกระบวนการเรียนการสอนนี้จะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อมีกฎเกณฑ์ชุดหนึ่งที่ผู้เรียนต้องตระหนักและยอมรับ ในอันที่จะให้ผู้สอนสามารถประเมินได้ว่าเขาได้เรียนรู้เข้าใจอย่างถูกต้องหรือไม่ กล่าวคือ ผู้เรียนต้องเรียนรู้ก่อนว่า เมื่อใดที่ผู้สอน ‘ปฏิเสธ’ และเมื่อใดที่ผู้สอน ‘ยอมรับ’ ยกตัวอย่างเช่น สำหรับเด็กทารกเมื่อเริ่มตระหนักว่าใครคือพ่อแม่ของตน และพ่อแม่เองก็ต้องการจะสอนให้ลูกเรียกตน แต่ทั้งแม่และพ่อก็แย่งกันสอน จนลูกเกิดความสับสน วันหนึ่งเด็กทารกเห็นแม่ตนเดินมา ก็ร้องว่า “ป้า ป้า” ผู้เป็นแม่ก็กล่าวว่า “ไม่² จะลูก ไม่ใช่ ‘ป้า’ แต่เป็น ‘มี๊’ ไหนลองเรียกซิ... มี๊ มี๊” แต่เด็กน้อยก็ร้องเรียกดังเดิม “ป้า ป้า” นั่นเพราะเด็กน้อยไม่เข้าใจการปฏิเสธของแม่ ด้วยคำว่า ‘ไม่²’ เป็นต้น ด้วยการพิจารณาดังนี้ ผู้เขียนจึงเห็นว่า ‘ปฏิเสธ’ เป็นพื้นฐานให้กับ ‘นิเสธ’ ดังนั้น เราจึงไม่สามารถอธิบายความไม่เข้ากันระหว่างการยืนยันและการปฏิเสธ โดยใช้พื้นฐานทางอรรถศาสตร์

ในฐานะการกระทำทางภาษา เป็นไปได้หรือไม่ที่การยืนยันและปฏิเสธอาจเกี่ยวข้องอย่างสำคัญกับ**แบบปฏิบัติ** (convention) ที่ควบคุมการกระทำทางภาษาของเรา มีกฎเกณฑ์บางอย่างที่ทำให้การกระทำหนึ่งๆ นับได้ว่าเป็น ‘การยืนยัน’ หรือ ‘การปฏิเสธ’ ออสตินได้เสนอคำนิยามต่อเงื่อนไขของการกระทำทางภาษาเอาไว้ว่า การกระทำทางภาษาจะถือได้ว่าได้กระทำออกอย่างแท้จริง⁴⁰ ก็ต่อเมื่อ

- “(A.1) ต้องมีกระบวนการเกี่ยวกับแบบปฏิบัติที่ได้รับการยอมรับ (accepted conventional procedure) ที่จะส่งผลลัพธ์หนึ่งๆ ในเชิงแบบปฏิบัติ (conventional effect) ตามมา ซึ่งกระบวนการนั้นหมายรวมถึงการกล่าวถ้อยคำชุดหนึ่งๆ โดยบุคคลหนึ่งๆ ภายในสถานการณ์หนึ่งๆ และนอกจากนี้
- (A.2) บุคคลและสถานการณ์เฉพาะหนึ่งๆ ในกรณีใดๆ จะต้องอยู่ในสภาพที่เหมาะสมต่อการเรียกใช้งาน (be appropriate for invocation) กระบวนการ [เชิงแบบปฏิบัติ] นั้นๆ

⁴⁰ Austin, John Langshaw. How To Do Things With Words. (London: Oxford University Press). pp. 14 - 15 ออสตินใช้คำว่า ‘perform happily’ แทนการกระทำที่ครบตามเงื่อนไข ในที่นี้ผู้เขียนขอใช้คำว่า ‘อย่างแท้จริง’ และ ‘perform unhappily’ แทนการกระทำที่ไม่ครบตามเงื่อนไข หรือ ‘อย่างไม่แท้จริง’.

- (B.1) กระบวนการดังกล่าวต้องถูกกระทำออกมาโดยผู้ที่เกี่ยวข้องทุกคนอย่างถูกต้อง (correctly)
- (B.2) และอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ (completely)
- (Γ.1) หากกระบวนการนั้นๆถูกออกแบบมาให้ใช้งานได้โดยบุคคลซึ่งมีความคิดหรือความรู้สึกชุดหนึ่งๆ หรือถูกออกแบบมาเป็นพิธีการบางอย่างให้ผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการนั้น มีการประพฤติปฏิบัติบางอย่างตามมาแล้ว บุคคลใดๆที่มีส่วนร่วมในกระบวนการนั้น และทั้งผู้ที่เรียกใช้งานกระบวนการนั้น ต้องมีความคิด ความรู้สึกนั้นๆจริงๆ และผู้ที่มีส่วนร่วมทุกคนต้องมีเจตนาที่จะปฏิบัติการบางอย่างตามที่ถูกออกแบบมาเพื่อกระบวนการนั้นๆจริงๆ⁴¹ นอกจากนี้
- (Γ.2) [ผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการทั้งหมด] ต้องประพฤติปฏิบัติไปตามลำดับที่ออกแบบมานั้นๆจริงๆ”

ออสตินเรียกการกระทำทางภาษาที่ไม่เข้าข่ายเงื่อนไข (A.1) (A.2) (B.1) และ (B.2) ว่าเป็นการกระทำที่พลาดเป้า (misfire) ผลที่ตามมาคือการทำให้การกระทำทางภาษานั้นไม่บรรลุผล (do not achieve) ในขณะที่เขาเรียกการกระทำทางภาษาที่ไม่เข้าข่ายเงื่อนไข (Γ.1) และ (Γ.2) ว่าเป็นการกระทำที่บิดเบือน (abuse) กระบวนการอันบิดเบือนนี้ แม้จะบรรลุผล แต่ก็ไม่นับได้ว่าเป็นการใช้งานการกระทำทางภาษานั้นจริงๆ ยกตัวอย่างเช่น ‘การทำสัญญา’ แม้คู่สัญญาจะกระทำทั้งหมดตามกระบวนการหนึ่งๆ และสัญญาที่ทำก็บรรลุผลแล้ว แต่หากคู่สัญญาไม่ได้มีเจตนาที่จะให้สัญญาตามที่ทำได้ (ขาดเงื่อนไข (Γ.1)) ออสตินก็ถือว่า การกระทำทางภาษาที่เป็นการทำสัญญานั้น ไม่ได้เป็นการทำสัญญาอย่างแท้จริง เป็นต้น

ในแง่นี้ ก็อาจเป็นไปได้ที่ ‘การยืนยัน’ และ ‘การปฏิเสธ’ ต้องการกระบวนการเชิงแบบปฏิบัติ (conventional procedure) หรือเรียกโดยสังเขปว่าเป็น ‘แบบปฏิบัติ’ (convention) บางอย่าง เพื่อที่จะให้การกระทำทางภาษาหนึ่งๆ เข้าข่าย ‘การยืนยัน’ หรือ ‘การปฏิเสธ’ ที่เหมาะสม แต่แบบปฏิบัตินี้วางอยู่บนการยอมรับร่วมกันของคนในสังคม ดังนั้น ความไม่เข้ากันระหว่างการยืนยันและปฏิเสธจึงน่าจะวางอยู่บนกฎเกณฑ์ที่เราสร้างขึ้นมาใช้หรือไม่

⁴¹ ยกตัวอย่างเช่น พิธีแต่งงาน หรือพิธีการทางศุลกากร เป็นต้น.

คำอธิบายนี้เข้ากันได้กับการพิจารณาความสัมพันธ์เชิงตรรกะระหว่างการยืนยันและการปฏิเสธ ซึ่งมีใช้ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวกับเจตนาของผู้กระทำ หากแต่เกี่ยวกับการที่บุคคลเมื่อกระทำการหนึ่งๆแล้ว ต้องพร้อมยอมรับ (commit) ว่าตนได้กระทำการบางหรือไม่กระทำการบางอย่างซึ่งเป็นผลลัพธ์เชิงแบบปฏิบัติ (conventional consequence) ที่ตามมาจากการกระทำทางภาษานั้นๆ⁴² ซึ่งบรรทัดฐานที่เข้ามาทำให้เกิดข้อผูกมัด (obligation) นี้ ก็คือบรรทัดฐานทางสังคมประเภทหนึ่ง ดังนั้น ในการที่บุคคลใด S ยืนยันว่า P เขาต้องยอมรับว่าเขาไม่ได้ปฏิเสธ P จากกระบวนการเชิงแบบปฏิบัติหรือบริบทเดียวกันกับที่เขาใช้ยืนยัน P และนี่คือพลังเชิงบรรทัดฐานที่เรากำลังตามหาอยู่ใช่หรือไม่ นี่คือพื้นฐานที่แท้จริงของความไม่เข้ากันระหว่างการยอมรับและปฏิเสธใช่หรือไม่

อย่างไรก็ดี มีแง่มุมที่เราต้องพิจารณาให้ละเอียด กล่าวคือ แบบปฏิบัติ (convention) หรือบรรทัดฐานทางสังคม (social norms) เป็นสิ่งที่ปรับเปลี่ยนได้ สตรอร์สันชี้ให้เราเห็นว่า ความหมายของการกระทำใดๆ มิได้เกี่ยวข้องกับแต่กฎเกณฑ์หรือแบบปฏิบัติที่สังคมรับร่วมกันแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ยังมีความหมายจากตัวผู้กระทำนั้น (speaker meaning) อยู่ด้วย สตรอร์สันเสนอให้เราพิจารณาบทบาทของเจตนา (intention) ของผู้กระทำ ที่มีอยู่ในการกระทำทางภาษา กล่าวคือ การกระทำทางภาษาจะสัมฤทธิ์ผลได้นั้น ต้องวางอยู่บนเงื่อนไขที่ว่าเจตนาของผู้กระทำนั้นๆต้องเป็นที่ประจักษ์ (overt) ภายในกิจกรรมนั้น ซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับ การที่ผู้ใช้การกระทำทางภาษาหนึ่งๆมีเจตนาที่จะใช้การกระทำนั้นๆ และมีเจตนาที่จะให้ผู้ฟังรับทราบและตระหนักถึงเจตนาที่ตนต้องการจะกระทำนั้นๆ นอกจากนั้นผู้ใช้นั้นๆยังต้องมีเจตนาที่จะให้การกระทำนั้นๆบรรลุผล และต้องมีเจตนาที่จะให้ผู้ฟังตระหนักว่าตนมีเจตนาจะกระทำนั้นๆให้สำเร็จ

สตรอร์สันเห็นว่า ในการที่จะทำให้เจตนาของผู้ใช้เป็นที่ประจักษ์ภายในกิจกรรมหนึ่งๆ เขาต้องการเครื่องมือ (means) ที่จะสื่อเจตนาของตนต่อผู้ฟัง ยกตัวอย่างเช่น หากผู้เขียน

⁴² เซิร์ลเรียกสิ่งนี้ว่า 'illocutionary commitment' ในการพิจารณาความสัมพันธ์เชิงตรรกะระหว่างการกระทำทางภาษา เซิร์ลอธิบายว่า "A theory of illocutionary logic of the sort we are describing is essentially a theory of illocutionary commitment as determined by illocutionary force. ...[That]: Given that a speaker in a certain context of utterance performs a successful illocutionary act of a certain form, what other illocutions does the performance of that act commit him to?" โปรดดู Searle, John R. and Daniel Vanderveken. *Foundations of Illocutionary Logic*. (Cambridge: Cambridge University Press, 1985). p. 6.

ต้องการจะหยอกล้อเพื่อนของผู้เขียนที่เพิ่งไปรับประทานข้าวกับหญิงสาวน่ารักผู้หนึ่ง ผู้เขียนอาจทำหน้ายิ้มกริ่มและมองเพื่อนของผู้เขียนด้วยหางตาที่หยีลงเล็กน้อย จากนั้นก็พูดว่า “นายคงไม่ได้ไปกินข้าวมาหรือมั้ง” (ลากเสียงท้ายยาวๆ) ด้วยอากัปกิริยานี้เอง ที่เป็นเครื่องมือที่ผู้เขียนสื่อให้เพื่อนรู้ว่า ผู้เขียนมีเจตนาที่จะหยอกล้อเขา มิใช่กำลังสงสัยว่าเขาไปรับประทานอาหารมาจริงหรือเปล่า เป็นต้น และด้วยการที่เราต้องการเครื่องมือเพื่อแสดงเจตนาให้ประจักษ์ จึงเป็นไปได้ที่เราจะใช้เครื่องมือบางอย่างที่ไม่ได้อยู่ในข้อกำหนดกฎเกณฑ์ของแบบปฏิบัติที่มีอยู่ (extra-conventional means) แต่สิ่งนี้ก็มิได้หมายความว่า เครื่องมือที่ใช้จะไม่เข้าเกณฑ์ของแบบปฏิบัติที่มีอยู่ นั่นเพราะ ในการใช้งานเครื่องมือใหม่นั้น การกระทำทางภาษาก็ยังคงบรรลุผลได้เช่นกัน สิ่งนี้ก็จะสะท้อนว่า บริบทและกฎเกณฑ์บางอย่างที่จำเป็นที่ต้องเรียกใช้ (invocation) ก็น่าจะมีครบตามแบบปฏิบัติที่มีมา สิ่งที่น่าสงสัยก็คือ ตกกลางแล้ว การที่เครื่องมือใหม่สามารถใช้สื่อเจตนาภายในกิจกรรมทางภาษาได้นั้น เราต้องเรียกใช้งานแบบปฏิบัติที่มีอยู่เดิมด้วยหรือไม่ สตรอว์สันเห็นว่าไม่จำเป็น เขาเชื่อว่าการกระทำทางภาษาสามารถถูกสร้างหรือพัฒนาขึ้นมาให้เป็นแบบปฏิบัติใหม่ได้ (conventionalization) มิเช่นนั้น การบอกรักทุกครั้ง ต้องใช้ดอกกุหลาบเป็นสื่อรักทุกครั้งไปอย่างนั้นหรือ⁴³

แต่อะไรทำให้ ‘การบอกรัก’ ยังคงเป็นการบอกรัก มิใช่การบอกเลิก แม้เครื่องมือใหม่ๆ จะถูกปรับใช้ขึ้นมากก็ตาม เราจะเห็นได้ว่าปัญหาคือ เราไม่สามารถระบุได้ว่า การกระทำทางภาษาหนึ่งๆ เป็นการทำตามกฎหรือไม่ นั่นเพราะเป็นไปได้ว่า แม้ในขั้นต้น การกระทำหนึ่งๆ จะสอดคล้องกับแบบปฏิบัติที่เคยมีมา แต่ก็ใช่ว่ามันจะไม่เบี่ยงออกไปจากแบบแผนนั้นในอนาคต ถึงที่สุดแล้ว เราจะพบแต่ ‘การกระทำที่เป็นรูปธรรม’ (concrete action) แต่ตัว ‘กฎเกณฑ์’ (rules) หรือ ‘แบบปฏิบัติ’ (convention) ที่จะส่งผลบังคับการกระทำนั้นๆ เป็นสิ่งที่ดูเหมือนกับจะอยู่แยกออกไปจากการกระทำหนึ่งๆ เราไม่มีเงื่อนไขที่พอเพียงที่จะแยกแยะว่าการกระทำหนึ่งๆ เป็นการทำตามกฎ หรือเป็นการทำนอกกฎ (หรืออีกนัยหนึ่ง คือ การออกกฎใหม่)

ผู้เขียนเห็นว่า ปัญหาอยู่ที่ความเข้าใจที่เรามีต่อมโนทัศน์เรื่อง ‘แบบปฏิบัติ’ แบบปฏิบัติที่ว่านี้คืออะไรกันแน่ ผู้เขียนเชื่อว่า หลายท่านคงจินตนาการถึงบทบัญญัติที่ลอยอยู่เหนือการกระทำทางภาษา และคอยชักใยของการกระทำต่างๆ ให้เป็นไปตามกฎข้อบังคับในนั้น แต่จินตนาการแบบนี้เองที่ทำให้เกิดปัญหาการทำตามกฎ นั่นเพราะว่า เราแยกการกระทำออกจากแบบปฏิบัติ เราจึงมองไม่เห็นความเป็นไปได้ที่การกระทำหนึ่งๆ จะเกี่ยวข้องกับแบบปฏิบัตินั้นๆ

⁴³ Strawson, P. F. “Intention and Convention in Speech Acts,” *The Philosophical Review* 73, 4 (October, 1964): 444, 456.

และมองไม่เห็นความเป็นไปได้ที่แบบปฏิบัติใดๆจะเปลี่ยนแปลงตัวมันเองผ่านกาลเวลา ผ่าน พัฒนาการของกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมในชีวิตของเรา

จินตนาการดังกล่าวน่าจะเกิดจากความเข้าใจว่าแบบปฏิบัติเกิดจากการยอมรับร่วมกัน (consensus) แต่อะไรคือการยอมรับร่วมกันที่ว่านี้ อะไรทำให้ 'การขึ้นนิ้ว' เป็นเครื่องมือในการอ้างอิง (reference) เช่น มีคนถามว่า "เขาอยู่ไหน" มีผู้ตอบว่า "อยู่นั้น" และก็ขึ้นนิ้วไปในทางหนึ่ง ผู้ถามก็หันตามทิศทางที่นิ้วชี้ไปถึง ในแง่นี้เอง กิจกรรมของการอ้างอิงจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้ร่วมกิจกรรมต้องเข้าใจว่าการขึ้นนิ้วถูกใช้ในลักษณะใด และผู้ที่เห็นการขึ้นนิ้วควรมีปฏิกริยาอย่างไรต่อการกระทำนั้น สิ่งนี้ประกอบสร้างให้ 'การขึ้นนิ้ว' เป็นกิจกรรมที่เป็นไปได้ในการใช้ระบุตำแหน่งของสิ่งที่ต้องการอ้างอิง ผู้เขียนเคยโยนอาหารให้แมวตัวหนึ่ง แต่มันมองไม่เห็นอาหารที่โยนไว้ ผู้เขียนจึงพยายามจะบอกกับมันว่า 'อาหารอยู่ตรงโน้น' ด้วยการขึ้นนิ้ว แต่แล้วแมวตัวนั้นก็จ้องมาที่นิ้วของผู้เขียน นั่นเป็นเพราะว่า มันไม่เข้าใจว่าท่าทางของผู้เขียนทำไปเพื่ออะไร

อะไรทำให้เราเห็นพ้องกันว่า การขึ้นนิ้วสามารถใช้ระบุตำแหน่งของสิ่งที่ต้องการอ้างอิงได้ ลักษณะดังกล่าวเป็นการพ้องกันของ 'ความเห็น' (consensus of opinions) ใช่หรือไม่ วิท겐สไตน์เห็นว่า การเข้าใจความหมายของการขึ้นนิ้ว ไม่เกี่ยวข้องกับอะไรกับความพ้องกันของความเห็น เขากล่าวว่า

"มันไม่ใช่ปัญหาเกี่ยวกับความคิดเห็น แต่มันถูกกำหนดจากการพ้องกันของการกระทำ (consensus of action) เป็นการพ้องกันของการกระทำในสิ่งเดียวกัน ตอบสนองในแบบเดียวกัน มีการยอมรับร่วมกันแน่ แต่ไม่ใช่การยอมรับร่วมกันในความคิดเห็น เราทุกคนกระทำในแบบเดียวกัน เดินในแบบเดียวกัน นับเลขในแบบเดียวกัน"⁴⁴

อย่างไรก็ดี คำอธิบายของวิท겐สไตน์ที่ยกมานี้ เป็นเพียงการย้ายปัญหาไปสู่มณฑลที่เป็นรูปธรรมมากขึ้นเพียงเท่านั้น จริงอยู่ที่เขาไม่เห็นว่าคุณค่าเกี่ยวข้องกับชุดบรรทัดฐานที่เป็นอุดมคติ (the ideal) หรือที่เกี่ยวกับภาพแสดงในจิตใจ (mental representation) ของเรา เช่น ความหมายของ 'สี่เหลี่ยม' ไม่ได้เกิดจากการที่มี 'สี่เหลี่ยม' ในอุดมคติ หรือเมื่อเราจะบอกว่า "...มีสี่เหลี่ยม" เราก็ไม่ได้กำลังนึกถึง 'สี่เหลี่ยม' ที่ปรากฏอยู่ในมโนสำนึก และเขาเห็นว่า

⁴⁴ Diamond, Cora (ed.). Wittgenstein's Lectures of the Foundations of Mathematics: Cambridge 1939. (Chicago: University of Chicago Press, 1976). pp. 183-4.

ความหมายของสีเหลืองอยู่ภายในกิจกรรมของการใช้คำ ‘สีเหลือง’ นั้นๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นรูปธรรมในชีวิตของเรา แต่คำถามก็ยังคงมีอยู่ว่า อะไรคือเงื่อนไขของความเหมือนกัน (criteria of identity) ของการใช้งานเฉพาะหนึ่งๆ กับการใช้งานเฉพาะอีกหนึ่งๆ อะไรทำให้สิ่งที่วิท겐สไตน์เรียกว่า ‘การกระทำในแบบเดียวกัน’ (act in the same way) เป็นไปได้ มีสิ่งที่เป็นไม้บรรทัดที่จะใช้วัดการใช้งานเฉพาะหนึ่งๆ เทียบกับการใช้งานเฉพาะอื่นๆ หรือไม่

ผู้เขียนขอเสนอให้เราพิจารณาสิ่งที่วิท겐สไตน์เรียกว่า ‘วัตถุของการเปรียบเทียบ’ (object of comparison) หรือก็คือ ‘พาราไดม์’ (paradigm) ใน *Philosophical Investigation*⁴⁵ เขาใช้คำ ‘พาราไดม์’ อยู่หลายจุด แต่มิได้กล่าวอธิบายไว้โดยตรง ยกตัวอย่างเช่น ในการพิจารณาปัญหาเรื่องการเมืองของสิ่งซึ่งคำสามัญนามบ่งถึง เช่น ‘สีแดง’ หรือในตัวอย่างของวิท겐สไตน์ เขาใช้อักษรว่า ‘R’ เขาเห็นว่า

“ตัวอย่างนี้เป็นเครื่องมือชิ้นหนึ่งในภาษา ที่เราใช้ในการบรรยายเกี่ยวกับสี ในเกมภาษาเกมนี้ มันไม่ใช่บางอย่างที่ถูกแสดงถึง (represented) แต่มันเป็นเครื่องมือหนึ่งของการแสดงให้เห็น (means of representation)... และการกล่าว “ถ้าสิ่งนี้ไม่มีอยู่แล้ว มันก็ไม่ควรจะมีชื่อ” ก็เป็นการกล่าวที่ไม่มากไม่น้อยไปกว่าการกล่าวว่า ถ้าสิ่งนี้ไม่มีอยู่ เราก็ไม่สามารถใช้งานมันได้ในเกมภาษาของเรา— สิ่งที่คุณราวกับว่าต้องมีอยู่ ก็เป็นส่วนหนึ่งของภาษาเช่นกัน มันคือพาราไดม์ในเกมภาษาของเรา บางสิ่งที่ทำให้การเปรียบเทียบทำขึ้นได้”⁴⁶

“ในการบรรยายเกมภาษา [ของการให้คำบรรยายคุณสมบัติของวัตถุ]... ข้าพเจ้ากล่าวไว้ว่า คำ “B” “R” ฯลฯ ตรงกันกับสีต่างๆของสีเหลืองจัตุรัสเหล่านั้น แต่อะไรคือการตรงกันที่เวลานี้ ในความรู้สึกเช่นใดที่บุคคลสามารถพูดได้ว่า สิ่ง [ที่ปรากฏอยู่] บนภาพสีเหลืองจัตุรัสนั้นตรงกับสัญลักษณ์เหล่านี้... เป็นสิ่งที่รับกันไว้ก่อนแล้วว่า การใช้งานสัญลักษณ์ต่างๆในเกมภาษาที่กล่าวถึงนี้ สามารถถูกสอนให้เป็นไปได้ในทิศทางที่แตกต่างออกไป ด้วยการใช้พาราไดม์”⁴⁷

⁴⁵ Wittgenstein, Ludwig. *Philosophical Investigations*. (Oxford: Basil Blackwell, 1963)

⁴⁶ *Ibid.*, section 50.

⁴⁷ *Ibid.*, section 51. เกมภาษาที่วิท겐สไตน์กล่าวถึงอยู่ใน *Ibid.*, section 48. เขาให้เราดูแผนภาพของสีเหลืองจัตุรัส 9 ชิ้น มาวางเรียงกันแบบ 3 x 3 และให้มีสีแต่ละสีในสีเหลืองแต่ละชิ้น จากนั้นจึงให้ชื่อเรียกแก่สีในนั้น.

กล่าวโดยสังเขป วิท겐สไตน์เห็นว่าคำที่ใช้เรียกสี เช่น 'R' 'B' 'G' 'W' เป็นเครื่องมือที่เราใช้ในเกมภาษาของการบรรยายคุณสมบัติสีของวัตถุ และสิ่งที่คำเหล่านี้บ่งถึงก็ไม่ใช่ว่าสิ่งสากลหรือคุณสมบัติที่เป็นสากล หากแต่เป็น 'พาราไดม์' ของการใช้คำเหล่านั้น ซึ่งพาราไดม์เหล่านั้นก็ได้อยู่นอกออกไปจากเกมภาษาของเรา หากแต่มันถูกใช้ในเกมภาษาของการสอน ไวยากรณ์ของชื่อสีเหล่านั้น จึงเป็นไปได้ที่ 'พาราไดม์' เหล่านี้จะเปลี่ยนแปลงไป

ใน *Lectures on the Foundations of Mathematics*⁴⁸ ไดมอนด์ได้บันทึกคำอธิบายเกี่ยวกับ 'พาราไดม์' เอาไว้ กล่าวโดยสรุปได้ว่า (1) พาราไดม์สร้างขึ้นจากประสบการณ์ แต่ถูกทำให้เป็นอิสระจากประสบการณ์ (2) ถูกใช้ในฐานะวัตถุของการเปรียบเทียบ (object of comparison) (3) เราจะเรียกพาราไดม์ว่า 'มีประโยชน์' หรือ 'ไร้ประโยชน์' แต่ไม่ใช่จริงหรือเท็จ หรือถูกต้อง หรือผิดพลาด เหมือนกับที่เราเรียกการเลือกหน่วยวัดว่าจะใช้ หน่วยเซนติเมตร หรือ มิลลิเมตร เป็นต้น

ผู้เขียนเห็นว่า วิท겐สไตน์ไม่ได้เสนอคำ 'พาราไดม์' เพื่อสื่อว่าสิ่งนี้คือเงื่อนไขของความเหมือนกันของการใช้งานคำใดๆ แต่เขาน่าจะเสนอให้เราพิจารณาพาราไดม์หรือ 'วัตถุของการเปรียบเทียบ' ในฐานะ**เครื่องมือ**ที่เราใช้ในเกมภาษาของการสอนให้เราเข้าใจเงื่อนไขของความเหมือน⁴⁹ ยกตัวอย่างเช่น การสอนให้เด็กรู้จักความหมายของการ 'ขึ้นนิ้ว' เพื่ออ้างอิงสิ่งต่างๆ ผู้สอนก็ต้องเสนอกรณีที่ใช้เปรียบเทียบ (paradigm case) ให้เด็กใช้เปรียบเทียบตัดสินว่า การขึ้นนิ้วครั้งใดบ้างที่เข้าข่ายการใช้งานการขึ้นนิ้วเพื่ออ้างอิงสิ่งต่างๆ หรือก็คือการขึ้นนิ้วครั้งใด 'เหมือน' กับ การขึ้นนิ้วกรณีเปรียบเทียบ และจากประสบการณ์ของเด็กในเกมภาษานั้นๆ เด็กก็ได้ทำให้วัตถุของการอ้างอิงนั้นๆ เป็นอิสระชั่วคราวจากการใช้งานเฉพาะหนึ่งๆ เพื่อที่จะใช้มันเป็น 'บรรทัดฐาน' (base of measurement) ในการประเมินตัดสินกรณีเฉพาะอื่นๆ ยกตัวอย่างเช่น ผู้สอนอาจพูดว่า 'นี่คือแมว' จากนั้นก็ขึ้นนิ้วไปที่แมว และแม้เกมภาษานั้นอาจอยู่ในเกมของการสอนการใช้คำว่า 'แมว' แต่ในอีกแง่มุมหนึ่ง นี่ก็เป็นอีกเกมภาษาที่สอนเขาใช้งาน 'การขึ้นนิ้วเพื่ออ้างอิง' ด้วยเช่นกัน หากเป็นเช่นนั้นในการสอนคำอีกหลายๆ คำ เด็กอาจเริ่มเข้าใจ (grasp) วิธีการใช้งานการขึ้นนิ้วเพื่ออ้างอิง

⁴⁸ Diamond, Cora (ed.). Wittgenstein's Lectures on the Foundations of Mathematics: Cambridge 1939. p. 55-56.

⁴⁹ ผู้เขียนไม่ได้กำลังบอกว่าอะไรเป็นพื้นฐานให้กับอะไร หากแต่พยายามบรรยายว่าเราใช้งานเครื่องมือใดในเกมภาษาของการเสนอไวยากรณ์ของคำ 'เหมือน' ซึ่งอันที่จริง หากพิจารณากลับกัน เกมภาษาของการเสนอไวยากรณ์ของคำ 'พาราไดม์' ก็อาจต้องใช้คำ 'เหมือน' มาเป็นเครื่องมือด้วยเช่นกัน ดังนั้น ในกิจกรรมอันเป็นรูปธรรมที่เรียกรวมๆ ว่าเกมภาษานั้น เป็นเรื่องยากที่จะบอกว่าเกมภาษาใด เป็นพื้นฐานให้เกมภาษาใด.

ก็เป็นไปได้ที่เขาจะสร้างกรณีตัวอย่างของเขาขึ้นมาเองจากประสบการณ์การเรียนรู้ ในแง่นี้ กรณีเปรียบเทียบนั้นๆก็เป็นอิสระจากเกมภาษาเฉพาะใดๆเป็นการชั่วคราว เป็นต้น

กลับมาที่ปัญหาเรื่องแบบปฏิบัติ (convention) ผู้เขียนเห็นว่า แบบปฏิบัติก็คือ พาราไดม์ของการกระทำทางภาษาในแบบหนึ่งๆ แบบปฏิบัติใดๆก็คือวัตถุประสงค์ของการเปรียบเทียบ ที่ใช้เป็น 'บรรทัด-ฐาน' ในการตัดสินว่ากิจกรรมทางภาษาใดกระทำออกได้อย่างแท้จริง ซึ่งจะเห็นว่า วัตถุประสงค์ของการเปรียบเทียบนี้ก็เกิดจากรูปธรรมที่เกิดขึ้นจริง หากแต่ถูกทำให้เป็นอิสระจากกรณี รูปธรรมต่างๆเป็นการชั่วคราว จึงเป็นไปได้ที่จะมีการปรับเปลี่ยนแบบปฏิบัตินั้นๆ หรือแก้ไขเพิ่มเติม

อย่างไรก็ดี ปัญหาก็คือ แบบปฏิบัติเป็นสิ่งที่คนในสังคมรับร่วมกัน และจากที่ วิทเคนส์ไตน์ชี้ให้เห็น มันเป็นความพ้องกันของการกระทำ (consensus of action) อะไรคือความ พ้องกันของการกระทำที่ว่านี้ เพื่อที่จะทำให้ความเข้าใจที่เรามีต่อกระบวนการเปลี่ยนแปลงแบบ ปฏิบัติต่างๆมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ผู้เขียนขอเสนอคำบรรยายดังต่อไปนี้

1) ในการใช้งานการกระทำทางภาษาหนึ่งๆซ้ำๆร่วมกันของคนในสังคม ทำให้เรา ต่างมี**ความเคยชินร่วมกัน**⁵⁰ ที่จะนับว่า พาราไดม์ใดเป็นพาราไดม์หลักในการใช้งานการกระทำ ทางภาษาหนึ่งๆ

2) อย่างไรก็ดี กิจกรรมทางภาษาที่การกระทำทางภาษาใดๆปรากฏอยู่ ก็มี ลักษณะเฉพาะและเป็นรูปธรรมในตัวมันเอง การกระทำทางภาษาในกรณีเฉพาะหนึ่งๆจึงมีลักษณะ เป็น**การด้นสด (improvisation)** ทุกครั้งไป แต่การด้นสดนี้ก็มีได้เกิดขึ้นอย่างเลื่อนลอย หากแต่

⁵⁰ การใช้คำว่า 'ความเคยชิน' ในที่นี้ ผู้เขียนตั้งใจให้แตกต่างจากความเคยชินที่เป็นแนวโน้มเชิง พฤติกรรม (disposition) เพราะแนวโน้มเชิงพฤติกรรมมีลักษณะเชิงบรรยาย ในขณะที่กิจกรรมที่มีความหมาย ภายในสังคมของเรามีลักษณะเป็น 'ปฏิบัติการ' (practice) ซึ่งมีลักษณะเชิงบรรทัดฐาน ซึ่งต้องประกอบด้วย เจตนาที่จะปฏิบัติและการมีส่วนร่วมในกระบวนการเชิงแบบปฏิบัติหนึ่งๆ ปฏิบัติการจึงเป็นการกระทำที่มีความหมาย ในการใช้คำว่า 'ความเคยชิน' ผู้เขียนต้องการให้มีทั้งแง่มุมของแนวโน้มเชิงพฤติกรรมและแง่มุมของการ เป็นปฏิบัติการไปพร้อมๆกัน นั่นเป็นเพราะว่า ในการมีส่วนร่วมในกระบวนการเชิงแบบปฏิบัติอย่างซ้ำๆร่วมกัน ย่อมก่อให้เกิดความเคยชินได้ และทั้งนี้ก็เป็นความเคยชินที่ประกอบด้วยเจตนาและมีลักษณะของการเป็น ปฏิบัติการพร้อมๆกันแล้วในการกระทำนั้นๆ เช่น ความเคยชินร่วมกันที่จะใช้เงินเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน ใน การหยิบเงินเพื่อแลกกับสินค้าในการกระทำที่เป็นรูปธรรมหนึ่งๆ เรามีเจตนาที่จะกระทำการนั้นๆประกอบกันกับ ความเคยชินที่เรามีร่วมกัน มิได้มีแต่แนวโน้มเชิงพฤติกรรมแต่เพียงอย่างเดียว 'การซื้อขายสินค้า' จึงปฏิบัติ ออกมาได้อย่างมีความหมาย เป็นต้น.

อยู่ภายในบริบทของความเคยชินร่วมกันบางอย่าง หากการกระทำแต่ละครั้งเข้ากันได้กับการกระทำที่เคยชิน เราก็อาจถือว่า การกระทำนั้นเป็นการ**ทำตามแบบปฏิบัติ**ที่ทำกันมา แต่แท้จริงมันเป็นเพียงภาพปรากฏเท่านั้น เนื่องจากการกระทำทุกครั้งเป็นสิ่งใหม่ที่สมอบ การกระทำทุกครั้งจึงมีลักษณะของ**การเสนอแบบปฏิบัติใหม่ ๆ**ไปในตัว หากมันคล้ายคลึงกับแบบปฏิบัติเก่าๆ ก็อาจถือว่าเป็นการทำตามความเคยชินที่มีมา แต่หากมันแปลกแยกแตกต่างจนเป็นที่สังเกตได้ เพราะความไม่คุ้นชิน มันก็อาจถูกปฏิเสธที่จะนำมาใช้เป็นพาราไดม์ หรือหากมีปัจจัยบางอย่างถึงพร้อม มันก็อาจจะค่อยๆเป็นที่ยอมรับมากขึ้นเรื่อยๆ

3) ณ จุดนี้เอง ที่การเปลี่ยนแปลงแบบปฏิบัติหรือพาราไดม์เป็นไปได้จากการที่แบบปฏิบัติใหม่ๆเริ่มเป็นที่ยอมรับเข้ามาใช้งานกันอย่างแพร่หลาย กระทำกันอย่างซ้ำๆ จนในที่สุดเกิดเป็นความเคยชินบางอย่างร่วมกัน การเปลี่ยนแปลงพาราไดม์จึงเป็นไปได้ในลักษณะที่กล่าวมานี้

ข้อสังเกตของสตอร์วสันจึงถูกต้อง ในแง่ที่ว่า แบบปฏิบัติใหม่ๆสามารถเกิดขึ้นได้ในอนาคตเราอาจบอกรักกันด้วยกัลยน้ำว่า บอกลีกกันด้วยดอกมะลิ แต่สิ่งที่ผิดพลาดแต่แรกในข้อถกเถียงชุดนี้ก็คือความเข้าใจที่มีต่อ ‘แบบปฏิบัติ’ และแนวคิดเรื่องการเรียกใช้กฎ (invocation) ไม่มีแบบปฏิบัติในอุดมคติที่ถูกต้องที่สุด มีแต่กรณีที่ใช้เป็นพาราไดม์ชั่วคราว ซึ่งกำลังถูกกัดเซาะอยู่ตลอดเวลาจากกระแสธารของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมของเรา แบบปฏิบัติโดยตัวมันเองจึงมีลักษณะเปิด (open convention) นั่นเพราะทุกๆการกระทำสามารถกลายมาเป็นแบบปฏิบัติใหม่ๆได้ตลอดเวลา ในแง่นี้จึงไม่มีการเรียกใช้กฎใดๆ ทุกการกระทำเป็นการกระทำที่สดใหม่ หากแต่ก็เป็นกระทำที่เกิดจากทักษะหรือเกิดจากผู้ที่ทำกระทำเป็น การใช้ ออกจึงเป็นไปอย่างเป็นธรรมชาติ ไม่ใช่โดยการไตร่ตรอง ตัดสินใจ หรือเรียกร้องกฎเกณฑ์ชุดใดมาเทียบเคียง จะมีก็แต่ความเคยชินกับพาราไดม์หนึ่งๆเท่านั้นที่ทำงานควบคู่กับเราในทุกๆการกระทำ แต่ความเคยชินนี้ก็ได้กำหนดว่าทุกครั้งที่ใช้ ออก การกระทำแต่ละครั้งต้องใช้โดยตรงกับความเคยชินที่เรามี เป็นไปได้ที่อาจมีแ่งมุมบางประการในบริบทเฉพาะใดๆที่ทำให้สิ่งที่กระทำแตกต่างจากความเคยชินที่เรามีไปเล็กน้อยอย่างที่เราไม่รู้ตัวก็เป็นได้

ผู้เขียนขอให้ท่านลองพิจารณา ความหมายของคำต่างๆที่ปรากฏอยู่ในสังคมของเรา ยิ่งในปัจจุบันนี้ โลกเสมือนจริงที่ก่อตัวเป็นสังคมออนไลน์ (social networks) กลายเป็นโลกที่มีการตื่นตัวอย่างเข้มข้น (hyperactive) คำพูด คำคม หรือข้อความต่างๆ เมื่อถูกใช้ออกไปในแต่ละครั้ง ก็มีการแบ่งปัน (share) กันได้เท่าทวีในชั่วข้ามคืน ในวันนี้หนึ่งท่านอาจพบเห็นการใช้คำใน

รูปแบบที่ท่านไม่คุ้นเคย เช่น ‘สลิม’ ‘ติงหู’ ‘แมลงสาป’ ‘จานบิน’ ‘เอาอยู่’ ‘จัดเต็ม’ ‘จัดหนัก’ เป็นต้น และแต่ละวันก็มีรูปแบบการใช้คำซึ่งอาจมีการเปลี่ยนแปลงจนท่านสงสัยว่า “นี่หมายความว่าอย่างไร” เป็นไปได้ว่าการใช้คำใหม่ๆจะเกิดขึ้นโดยบังเอิญ โดยเจ้าตัวเองก็เพิ่งมาตระหนักภายหลังว่าคำนี้สามารถใช้งานในอีกแบบหนึ่งได้ เช่น คำว่า ‘เมพซิงซิง’ ซึ่งเกิดจากการวางนิ้วบนแป้นพิมพ์แบบ QWERTY ผิดโดยวางมือขวาเคลื่อนไปหนึ่งตำแหน่ง อันที่จริงเขาผู้ที่พิมพ์ต้องการพิมพ์คำว่า ‘เทพจิงจิง’ (เทพจริงจริง คือคำชมว่า คุณยอดเยี่ยมมากๆ) แต่ในที่สุด คำนี้ก็เป็นคำแพชชั่นยอดนิยมคำหนึ่งบนโลกออนไลน์ นั่นเป็นเพราะว่าหากคำๆหนึ่งหรือการใช้งานใหม่ๆเกิดขึ้นเมื่อเริ่มติดหู ติดปาก และใช้กันอย่างแพร่หลาย ในที่สุด ท่านก็สามารถใช้คำๆนั้นเป็นได้อย่างไม่น่าเชื่อ นั่นเพราะท่านเห็นการใช้งานคำๆนั้นในแบบเดียวกันซ้ำๆ จนท่านเคยชิน ความเคยชินใหม่นี้เองคือสัญญาณที่บ่งบอกให้ท่านทราบว่า ท่านได้รับเอาพาราไดม์หรือวัตถุของการเปรียบเทียบอันใหม่เข้ามาแล้ว และแม้จะไม่ได้มาแทนอันเก่า แต่ก็ต่อเติมอันเก่าให้สมบูรณ์และครอบคลุมกรณีเฉพาะๆต่างๆที่ท่านประสบพบเจอมากยิ่งขึ้น เป็นต้น

ในโลกของความงามก็เช่นกัน มีครั้งหนึ่งที่มีการเดินแบบในโลกตะวันตก นำนางแบบหุ่นผอมบางกว่าปรกติมาเป็นนางแบบ นี่ส่งผลอย่างยิ่งต่อแบบปฏิบัติในการใช้คำ ‘นางแบบ’ ที่เราคุ่นกันอยู่ แต่เรื่องนี้เกี่ยวพันอย่างยิ่งต่อบรรทัดฐานเรื่อง ‘ความงาม’ กับ ‘สุขภาพ’ จึงเป็นกรณีศึกษาถึงกันว่าเราไม่สามารถให้นางแบบหุ่นผอมมากๆเป็นพาราไดม์ของนางแบบได้ หรือกรณีเกิดขึ้นในช่วงเดือนเมษายน พ.ศ. 2555 ที่องค์กรมิสยูนิเวิร์สเปลี่ยนกฎเพื่อเปิดโอกาสให้สาวประเภทสองสามารถเข้าประกวดมิสยูนิเวิร์สได้ ต่อจากนี้จะมีการประกวด ‘นางงาม’ ที่มีสาวประเภทสองรวมอยู่ในนั้น ซึ่ง ณ ห้วงเวลานี้ จินตภาพของการประกวดนางงามในแบบที่ว่า หลุดลอยออกมาจากความเคยชินที่สังคมมีต่อการประกวดนางงาม หรือเรียกได้ว่าเป็นอะไรที่ก้าวหน้าเกินกว่าสังคมจะรับได้ในขณะนี้ การประกวดนางงามเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้งานคำหลายๆคำ เช่น ‘ผู้หญิง’ ‘ความงาม’ ‘ความฉลาด’ เป็นต้น เมื่อกรณีเฉพาะใหม่ๆของการประกวดเกิดขึ้น การใช้งานคำเหล่านี้ก็จะเปลี่ยนแปลงไปในอนาคตเป็นแน่ หากกฎที่องค์กรมิสยูนิเวิร์สสากลปรับเปลี่ยนนี้ไม่ถูกปฏิเสธเสียก่อน เมื่อความเคยชินใหม่ๆเกิดขึ้นในสังคม ไม่น่าว่า ‘ผู้หญิง’ ในอนาคตอาจหมายรวมถึง ‘ผู้หญิงข้ามเพศ’ (transgender female) ก็เป็นไปได้

กับกิจกรรมของการยืนยันและปฏิเสธก็เช่นเดียวกัน ณ วันนี้เราอาจพบว่า มีแบบปฏิบัติที่เราคุ้นชินกันว่า หากบุคคลผู้หนึ่งได้ยืนยันข้อความใดๆแล้ว เขาผู้นั้นก็ต้องยอมรับว่าเขาไม่ได้ปฏิเสธข้อความนั้นๆ แต่จะเป็นไปได้หรือไม่ ที่ในอนาคต จะถือกำเนิดการกระทำทางภาษาชนิดใหม่ขึ้น สมมุติเรียกกันว่า ‘ยืนยันปฏิเสธ’ (asserdenial) ซึ่งอาจเริ่มจากกิจกรรมอันแพร่หลาย

ของนักปรัชญากลุ่มใหม่ที่เรียกตัวเองว่า ‘กำกวมนิยม’ (ambiguism) เป้าหมายของนักปรัชญา กลุ่มนี้คือการเสนอการทำปรัชญาในแบบใหม่ (new way of doing philosophy) โดยการทำให้ การยืนยันและปฏิเสธไม่แตกต่างกันอีกต่อไป ประโยคใดๆที่พวกเขาเขียนย้ำปฏิเสธ ก็คือประโยคที่ พวกเขาทั้งยืนยันและปฏิเสธในขณะเดียวกัน แน่หนอนว่าในช่วงแรกๆ แบบปฏิบัติของการกระทำ ทางภาษานิตใหม่จะไม่เป็นที่ยอมรับ ไม่มีใครเลยจะคุ้นชินกับการกระทำประหลาดนี้ นักปรัชญา ผู้ยึดมั่นในความชัดเจนอาจรวมตัวกันต่อต้านและตราหน้าว่าพวกกำกวมนิยมกำลังทำลายวงการ ปรัชญา แต่สมมุติว่าในช่วงเวลานั้น มีนักเรียนปรัชญาหลายคนที่ยึดเหนี่ยวกับอุดมคติแบบเดิมๆ ของนักปรัชญายุคก่อนๆที่ต้องการจะทำความเข้าใจความคิดหรือข้อเสนอดังกล่าวชัดเจน หรือพยายามเกี่ยว ดองคำพูดทางทฤษฎีของตนเข้าไว้ให้ได้กับ ‘ความเป็นจริง’ นักเรียนปรัชญากลุ่มนี้เริ่มนิยมที่จะทำ ปรัชญาผ่านการยืนยันปฏิเสธ ในที่สุดเมื่อเขาเหล่านี้เติบโตเป็นที่ยอมรับในวงการปรัชญา ก็ เป็นได้ที่สักวันหนึ่ง การยืนยันปฏิเสธจะเข้ามาแทนที่การยืนยันและปฏิเสธ การทำปรัชญาในแบบ กำกวมนิยมกลายเป็นกิจกรรมทางปรัชญาที่เป็นที่ยอมรับ นักเรียนปรัชญารุ่นใหม่ๆไม่รู้จัก กิจกรรมของการยืนยันที่แตกต่างจากการปฏิเสธอีกต่อไป

ไม่ว่าอนาคตแห่งโลกปรัชญาที่ผู้เขียนสมมุติขึ้นจะเกิดขึ้นจริงหรือไม่ คำถามก็มีอยู่ ว่า ณ ช่วงเวลาที่ผู้เขียนสมมุติขึ้นนี้ กฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงการปฏิบัติยังคงทำงานอยู่ หรือไม่ ผู้เขียนเห็นว่า ณ เวลานั้นความไม่เข้ากันระหว่างการยืนยันและปฏิเสธก็จะมีอยู่อีก ต่อไป กิจกรรมทางภาษาอย่างเช่น การยืนยันปฏิเสธก็ยังคงกระทำได้ แต่อะไรคือ ‘การกระทำ’ อย่าง ที่ว่านั้น อะไรทำให้การยืนยันปฏิเสธยังคงเป็นการยืนยันปฏิเสธ แม้เราจะไม่ทราบว่าการกระทำทาง ภาษาที่ตรงข้ามกับการยืนยันปฏิเสธคืออะไรก็ตาม แต่เมื่อบุคคลผู้หนึ่งกระทำการยืนยันปฏิเสธ (to asserdeny) เขาก็ได้กระทำสิ่งนั้น (to do asserdeny)

ผู้เขียนขอตั้งข้อสังเกตว่า การกระทำทางภาษาของมนุษย์เป็นกิจกรรมที่เกิดจาก มนุษย์ผู้ดำรงอยู่ในโลก (exist in the world) และการกระทำต่างๆเป็นการกระทำในเวลา (act in time) และราวกับว่าโน้ตสึนเรื่อง ‘การดำรงอยู่’ (Being) จะสัมพันธ์อยู่อย่างเหนียวแน่นกับมโน ทัศน์ ‘เวลา’ (Time) ตามที่มาร์ติน ไฮเดกเกอร์เคยกล่าวไว้ เราจะพบว่าไม่มีการดำรงอยู่ในโลกใดๆ ที่ไม่ใช่การดำรงอยู่ในเวลา ทุกๆขณะของเราคือการดำรงอยู่ ดังนั้น จะเป็นไปได้หรือไม่ว่า กระทำ ทางภาษาของมนุษย์วางอยู่บน**พื้นฐานทางภววิทยา**ของเราและโลกที่เราอาศัยอยู่นี้ กิจกรรมของ เราวางอยู่บนพื้นฐานทางภววิทยา ไม่ว่าจะกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงการปฏิบัติจะต้องเปลี่ยนแปลง เนื้อหาสาระของมันไปตามกาลเวลาและตามแบบปฏิบัติของเรา แต่เงื่อนไขบางประการในระดับ ภววิทยานี้เองที่ทำให้เป็นไปได้ว่า การกระทำทางภาษา เช่น การยืนยันปฏิเสธ ซึ่งด้านหนึ่งเป็น

ปฏิบัติการที่มีความหมายภายในสังคมเราจากแบบปฏิบัติที่เราคุ้นชินร่วมกัน ก็ยังมีแง่มุมของการเป็นการกระทำออกภายในเวลา (act in time) สิ่งนี้ต้องอาศัยเงื่อนไขของการที่ผู้กระทำต้องการดำรงอยู่อย่างเป็นรูปธรรมในโลก ณ ขณะเวลาที่มีการกระทำนั้นๆ ได้ถูกกระทำออกมา ดังนั้นการยืนยันปฏิเสธที่เป็นรูปธรรมในสถานการณ์หนึ่งๆ จึงไม่สามารถทั้งเป็นการกระทำที่ยืนยันปฏิเสธและไม่เป็นการกระทำที่ยืนยันปฏิเสธได้ในขณะเดียวกันและในเงื่อนไขของกระบวนการเชิงแบบปฏิบัติเดียวกัน และจากที่เราได้พิจารณากันแล้วว่า การที่การกระทำทางภาษาหนึ่งๆ จะกลายมาเป็นแบบปฏิบัติใหม่หรือพาราไดม์ใหม่ได้ ต้องอาศัยการกระทำที่เป็นรูปธรรม (concrete action) ซ้ำๆ ต่อเนื่องจนเกิดเป็นความเคยชินร่วมกัน ดังนั้น แบบปฏิบัติจึงไม่อาจเกิดขึ้นได้หากไม่มีปฏิบัติการที่เป็นรูปธรรมของมนุษย์ ผู้เขียนจึงเห็นว่า แบบปฏิบัติวางอยู่บนเงื่อนไขทางภววิทยาของการที่มนุษย์มีสภาวะการดำรงอยู่อย่างเป็นรูปธรรมในโลกที่สิ่งต่างๆ ก็ดำรงอยู่อย่างเป็นรูปธรรมหนึ่งๆ เพราะหากสิ่งต่างๆ ดำรงอยู่อย่างไร้ระเบียบ ก็ยากจะจินตนาการได้ว่า 'ความเคยชิน' จะก่อตัวขึ้นมาได้อย่างไร เพราะจะกลายเป็นว่ามนุษย์ไม่อาจวางใจว่าสิ่งต่างๆ จะดำรงอยู่ในรูปแบบเดิมเหมือนที่ตนเคยประสบมา

อย่างไรก็ดี อาจมีข้อโต้แย้งต่อข้อสังเกตดังกล่าวว่า ผู้เขียนไม่สามารถอ้างเหตุผลจากมณฑลของการกระทำทางภาษามาสู่มณฑลทางภววิทยาได้ เพราะในมณฑลของการกระทำทางภาษา การกระทำต่างๆ มีลักษณะเป็นปฏิบัติการ (practice) ที่มีความหมาย ในขณะที่ในมณฑลทางภววิทยา ข้อพิจารณาต่างๆ ได้รับการพิจารณาจากมุมมองเชิงบรรยายต่อลักษณะการดำรงอยู่ของสิ่งต่างๆ แต่การกระทำทางภาษาหนึ่งๆ แม้จะกระทำขึ้นภายในโลก หากแต่เป็น 'การกระทำนั้นๆ' ได้ ก็จากแบบปฏิบัติที่เราได้รับร่วมกัน ดังนั้น หากมองการกระทำดังกล่าวจากมณฑลทางภววิทยา เราย่อมไม่สามารถมองเห็นแง่มุมของการเป็นปฏิบัติการของการกระทำทางภาษาได้ การที่ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่า การกระทำทางภาษาวางอยู่บนพื้นฐานทางภววิทยาจึงมีลักษณะของการจับแพะชนแกะ เป็นข้อสังเกตที่สับสนและไม่ตรงประเด็น

ผู้เขียนเห็นว่า ข้อโต้แย้งดังกล่าวเกิดจากสมมุติฐานที่ว่า 'สภาวะการดำรงอยู่' (being) ซึ่งเป็นสิ่งที่ 'ภววิทยา' (ontology) มุ่งศึกษา มีเพียงลักษณะเชิงบรรยาย (descriptive) เท่านั้น ซึ่งสมมุติฐานนี้ก็เป็นสิ่งที่เข้าใจได้ เพราะในแง่มุมของผู้สังเกตการณ์ มนุษย์ศึกษาสิ่งต่างๆ ที่ดำรงอยู่ผ่านการบรรยายลักษณะและความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ แต่เหตุใดเราจึงเชื่อว่าเราเป็นเพียงผู้สังเกตการณ์ เหตุใดเราจึงเชื่อว่าสิ่งที่เราทำเป็นเพียงแค่การบรรยาย เราทำราวกับว่าเราคุ่นคิดพิจารณาสิ่งต่างๆ ในโลกจากที่ไหนสักแห่ง แต่ไม่ใช่ในโลกนี้ เราทำราวกับเราเป็น 'คนนอก' ข้อพิจารณาทางภววิทยาจึงมีลักษณะออกนอกไปจากผู้พิจารณาไปอยู่ในโลก (outwardness) ดูจ

ดั่งกรณีที่ท่านนั่งบนโซฟาและรับชมสารคดีชีวิตสัตว์โลก ซึ่งกรณีดังกล่าวแตกต่างจากกรณีที่ท่านเกิดอารมณ์ความรู้สึกเช่น ‘ความโกรธ’ การถามว่าความโกรธดำรงอยู่ที่ไหนในโลกนี้ คุณจะเป็นคำถามที่น่าขบขันภายใต้สมมุติฐานทางภววิทยาข้างต้น เพราะความโกรธเกิดขึ้นภายในใจของเรา มันมีลักษณะอยู่เข้ามาภายใน (inwardness) เป็นสภาวะเชิงอัตวิสัย (subjective)

แต่ผู้เขียนสงสัยว่า จำเป็นด้วยหรือที่ผู้เขียนต้องยึดกระบวนการวิธีในการศึกษาภววิทยาบนสมมุติฐานที่ยกมาข้างต้นไว้เป็นสภาวะ อันที่จริง เราสามารถศึกษาสภาวะการดำรงอยู่จากแง่มุมของ ‘คนใน’ จากแง่มุมของการที่เราก็เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ภายในโลกเช่นกัน ในเมื่อทั้งเราและสิ่งต่างๆที่เราคุ้นเคยต่างดำรงอยู่ สิ่งปรากฏ (appear) แก่เราก็ย่อมมีสภาวะการดำรงอยู่เช่นกัน ไม่เว้นแม้แต่อารมณ์ความรู้สึก เมื่อผู้เขียนโกรธ (I am angry.) เราสัมผัสกับความโกรธได้ ก็จากการที่เราโกรธ จากการที่การดำรงอยู่ของผู้เขียนคือความโกรธ (being angry) การกล่าวว่า “ฉันโกรธเขา” ก็สามารถสื่ออรรถาธิบายได้ว่า ความโกรธดำรงอยู่ที่นั่น (out there) ในโลกที่ฉันและเขาดำรงอยู่ร่วมกันอย่างมีความหมาย หาก ‘ฉัน’ เป็นเพียงผู้สังเกตการณ์อยู่ภายนอก มองดูทุกอย่างจากแง่มุมเชิงวัตถุวิสัย ก็น่าสงสัยว่าความโกรธจะเกิดขึ้นได้อย่างไร ดังนี้เอง สภาวะที่มีลักษณะอัตวิสัยก็สามารถพิจารณาได้ว่ามีลักษณะออกนอกจากเราไปอยู่ในโลก (outwardness) ได้เช่นกัน ในทางกลับกัน การนั่งชมสารคดีชีวิตสัตว์ ก็สามารถพิจารณาว่ามีแง่มุมของการที่สิ่งที่เราสังเกตดำเนินอยู่เข้ามาภายในชีวิตของเรา (inwardness) การสังเกตการณ์ที่ว่าเป็นกิจกรรมที่มีความหมายแก่เรา อยู่ในในชีวิตเรา เรามีส่วนร่วมกับสิ่งที่เรากำลังรับชม เราตื่นตื่นกับสิ่งที่เห็นตื่นตื่นกับความมหัศจรรย์ของชีวิตในโลก เราลุ่มไปกับวินาทีชีวิต กับการดิ้นรนที่จะมีชีวิตต่อไปข้างหน้าของสัตว์โลก เป็นต้น หรือกรณีของนักวิทยาศาสตร์ก็เช่นกัน กิจกรรมทางวิทยาศาสตร์ก็สามารถพิจารณาว่ามีแง่มุมที่มีความหมายภายในชีวิตของนักวิทยาศาสตร์ นักวิทยาศาสตร์มีความคาดหวังตั้งใจ มีอุดมคติบางอย่างที่ตนให้แก่สิ่งที่ตนกำลังกระทำ จึงไม่แปลกที่จะมีความหงุดหงิดใจเกิดขึ้น หากสิ่งที่คาดหวังว่าจะได้พบ ไม่ได้ปรากฏว่าเป็นไปตามที่คาดหวัง นักวิทยาศาสตร์ก็จะวิตกกังวลต่อผลการทดลองที่กำลังจะมาถึง ก็สามารถภาควุฒิจำกับข้อค้นพบทางวิทยาศาสตร์ของตนได้เช่นกัน เป็นต้น จากมุมมองเช่นนี้เอง ที่สมมุติฐานเกี่ยวกับศาสตร์ที่มีเพียงลักษณะเชิงบรรยาย (descriptive) กลับเป็นสิ่งที่น่าสงสัยเสียด้วยซ้ำว่าจะเป็นไปได้อย่างไรภายในชีวิตที่ดำรงอยู่ในโลกนี้อย่างเป็นรูปธรรม

เราเลือกได้ที่จะ ‘ทำภววิทยา’ (doing ontology) จากแง่มุมของ ‘คนนอก’ หรือจากแง่มุมของ ‘คนใน’ ในวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้ผู้เขียนไม่มีหน้าที่ที่จะต้องให้เหตุผลสนับสนุนหรือตัดสินประเมินว่าการทำภววิทยาแบบใดถูกต้องเหมาะสมกว่ากัน สิ่งที่ต้องการจะชี้ให้เห็นมีอยู่เพียงแค่ว่า

หากท่านเลือกที่จะทำภววิทยาจากแง่มุมของคนนอก ข้อสังเกตของผู้เขียนที่ว่าสถานะของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงการปฏิบัติวางอยู่บนเงื่อนไขทางภววิทยา ก็เป็นข้อสังเกตที่ผิดพลาด แต่หากท่านเลือกที่จะทำภววิทยาจากแง่มุมของคนใน ข้อสังเกตดังกล่าว ก็เชื่อว่าจะเป็นไปไม่ได้ เมื่อข้อพิจารณาทางภววิทยาครอบคลุมถึงรูปธรรมที่มีความหมายภายในชีวิตของเรา ก็เป็นไปได้ที่กฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงการปฏิบัติจะวางอยู่บนเงื่อนไขทางภววิทยา และหากบังเอิญว่าข้อสังเกตของผู้เขียนมีความถูกต้องอยู่บ้าง ท่านก็อาจมองเห็นได้ว่า ด้วยเงื่อนไขทางภววิทยานี้เองที่ทำให้ไดอะเลคติกส์ไม่ประสบความสำเร็จในการทำทฤษฎีแห่งการไร้ความขัดแย้งอย่างแท้จริง ดังนั้นหากท่านต้องการจะสืบสาวลงไปในปัญหาเกี่ยวกับกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งอย่างจริงจัง ผู้เขียนมีข้อเสนอว่า ภารกิจต่อไปควรจะเป็นการตั้งคำถามต่อสถานะของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงภววิทยา ซึ่งน่าเสียดายว่าอยู่นอกขอบเขตของวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้

บทที่ 5

บทสรุป

ภารกิจของการพิจารณาปัญหาว่าด้วยกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง ผ่านการอภิปรายข้อเสนอของไดอะเลอติซึมและข้อโต้แย้งที่ตามมาจากข้อเสนอดังกล่าวก็ดำเนินมาถึงบทสรุป ผู้เขียนขอใช้พื้นที่ในส่วนสุดท้ายนี้สรุปประมวลข้อค้นพบจากการศึกษา และตั้งข้อสังเกตที่เห็นว่าน่าจะมีประโยชน์ต่อการศึกษาปัญหาว่าด้วยกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งต่อไปในอนาคต

ณ จุดตั้งต้นของการศึกษา สิ่งแรกที่คุณเขียนทำคือการพยายามตอบคำถามว่า “กฎแห่งการไร้ความขัดแย้งคืออะไร” ทั้งนี้เพื่อที่จะสามารถจัดวางองค์ประกอบของข้อถกเถียงเกี่ยวกับกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งให้เป็นหมวดหมู่ได้ในระดับหนึ่ง เพื่อไม่ให้เกิดความสับสน และผู้เขียนก็พบว่า กฎแห่งการไร้ความขัดแย้งมีอยู่อย่างหลากหลายรูปแบบทั้งในการวิเคราะห์จากตรรกวิทยาแบบแผนในบริบทร่วมสมัยเอง หรือแม้แต่ในงานคลาสสิกดังเช่น *Metaphysics* ของอริสโตเติลเองก็ตาม ผลลัพธ์ที่ได้คือเนื้อหาสาระที่ปรากฏอยู่ในบทที่ 2 ว่าด้วย ‘กฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง’ กล่าวโดยสังเขป ผู้เขียนพบว่า เราสามารถจัดประเภทกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งได้ออกเป็น 4 ประเภทหลักๆ (1) เชิงวากยสัมพันธ์ (2) เชิงอรรถศาสตร์ (3) เชิงภววิทยา และ (4) เชิงการปฏิบัติ

เมื่อเริ่มได้กรอบการศึกษาที่ชัดเจน ผู้เขียนจึงเริ่มศึกษาแนวคิดไดอะเลอติซึม ผ่านงานเขียนของเกรแฮม พริสต์ ดังที่ปรากฏในบทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ ว่าด้วย ‘ไดอะเลอติซึม’ งานเขียนของพริสต์มีมากมายและกว้างขวางในหลายประเด็น อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี เรายังพอเห็นได้ว่า *In Contradiction* เป็นงานชิ้นหลักที่เขาใช้สนับสนุนแนวคิดไดอะเลอติซึม ในหนังสือเล่มนั้นปรากฏการอ้างเหตุผลสนับสนุนความขัดแย้งจากปฏิทรรศน์ทางอรรถศาสตร์ ซึ่งอันที่จริงแล้ว เป็นการวิเคราะห์ให้เห็นถึงโครงสร้างของความไม่คงเส้นคงวาในภาษาธรรมชาติ การวิเคราะห์นี้ให้ข้อสรุปอันน่าทึ่งแก่ผู้เขียน พริสต์แสดงให้เห็นว่า ไม่มีทฤษฎีหรือคำอธิบายใดจะแก้ปัญหาคงเส้นคงวาได้ ปฏิทรรศน์ทางอรรถศาสตร์เป็นเจ้าเรือนของบ้านแห่งภาษาศาสตร์นี้

อย่างไรก็ดี เมื่อได้พิจารณาข้อถกเถียงที่ตามมาจากข้อเสนอของไดอะเลอติซึม ผู้เขียนก็ได้ประจักษ์ว่า ภารกิจแห่งการยืนยันความขัดแย้งนั้นไม่ได้ง่ายดายเป็นเรื่องทำทนายให้ไดอะเลอติซึมต้องพัฒนาคำอธิบายเพิ่มเติม ตลอดจนพัฒนาทฤษฎีและเครื่องมือที่ใช้ประกอบคำอธิบายและปกป้องแนวคิดของตน และเมื่อได้พิจารณาปัญหาว่าด้วยการไม่สามารถแยกขาดแนวคิดไดอะเลอติซึมออกจากแนวคิดอื่น และปัญหาความขัดแย้งอย่างเข้มข้นที่

สืบเนื่องจากการที่มโนทัศน์ความจริงและความเท็จไม่อาจแยกขาดจากกันได้อย่างชัดเจน และรวมถึงปัญหาของการไม่สามารถกล่าวมโนทัศน์ที่จำเป็นออกมาได้ ทำให้ผู้เขียนเห็นว่า 'ไดอะเลอติซึม' ไม่สามารถที่จะเป็นแนวคิดทางปรัชญาที่วางตนในแบบประเพณีนิยม (traditional) แบบที่ทำกันมาได้โดยง่าย บางทีเราอาจมองว่า 'ไดอะเลอติซึม' เป็นแนวคิดนอกกรีต (heretic) ประเภทหนึ่งก็เป็นได้ นั่นก็เพราะว่า 'ไดอะเลอติซึม' มีข้อเสนอทางทฤษฎีที่ขัดแย้งในตัวเอง มิใช่แค่ตัวเนื้อหาของสาระของข้อเสนอ หากหมายรวมถึงตัว 'ทฤษฎี' ของไดอะเลอติซึมเองด้วย ที่มีความไม่คงเส้นคงวาวางตัวใจจากตัวผู้สร้างทฤษฎีนั้นๆเอง ดังนั้น หากเราต้องการทฤษฎีที่สมบูรณ์แบบปราศจากความขัดแย้งแล้ว ไดอะเลอติซึมคงเป็นทฤษฎีที่ไม่น่าพิศมัยแม้แต่น้อย แต่ก็ด้วยพฤติการณ์นอกรีตนี้เองที่ทำให้ผู้เขียนเห็นว่า ทฤษฎีไดอะเลอติซึมสามารถทำลายกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงอรรถศาสตร์ได้อย่างแท้จริง

แต่ความสามารถที่จะทำลายสถานะอันมั่นคงของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งของไดอะเลอติซึม ก็เป็นความสำเร็จอันจำกัด เมื่อผู้เขียนถอยออกมาจากมณฑลของข้อความ มาสู่มณฑลของกิจกรรมที่ข้อความเหล่านั้นปรากฏขึ้นและถูกใช้งานในชีวิตของเรา ดังปรากฏในบทที่ 4 ว่าด้วย 'การกระทำทางภาษากับกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง' เนื่องด้วยไดอะเลอติซึมยังคงเป็นข้อเสนอทางปรัชญา พริสต์เองยังคงต้องเล่นตามเกมของการยืนยันทฤษฎีของตน สิ่งนี้ทำให้ผู้เขียนเห็นว่า แม้ไดอะเลอติซึมจะยืนยันในทฤษฎีที่ขัดแย้งในตัวเอง แต่กิจกรรมของการยืนยันทฤษฎีนี้ก็ยังคงกระทำอย่างไม่ขัดแย้งในตัวเอง ซึ่งก็เป็นจริงดังนั้น เพราะพริสต์เองก็พยายามให้เหตุผลปกป้องการยืนยันความขัดแย้งของตนว่า 'ไม่ใช่สิ่งเดียวกับการปฏิเสธความขัดแย้ง' เขายืนยันว่าเขาไม่ได้กระทำการอย่างขัดแย้งในตัวเอง แม้สิ่งนี้สะท้อนว่าเขายอมรับกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงการปฏิบัติในแง่มุมของการยืนยันและปฏิเสธ แต่ก็ทำไปเพื่อความอยู่รอดของกิจกรรมทางปรัชญาของตน อันที่จริง หากพริสต์ไม่ได้มุ่งทำปรัชญาด้วยการยืนยันทฤษฎี หากแต่ด้วยวิธีการอื่น เช่น ศิลป์สำแดง (performance art) หรือผ่านวรรณกรรมเชิงปรัชญา (philosophical novel) เป็นต้น รูปร่างหน้าตาของไดอะเลอติซึมอาจไม่ได้เป็นอย่างที่เห็น และวิธีการที่ใช้ทำลายกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งอาจปรากฏในอีกรูปลักษณะหนึ่งที่แปลกตาออกไป อย่างไรก็ดี เมื่อไดอะเลอติซึมเป็นดังที่ปรากฏในวิทยานิพนธ์นี้ ภารกิจของการพิจารณาความพยายามที่จะทำลายกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งจึงจบลงที่ข้อสรุปว่า ไดอะเลอติซึมไม่ประสบความสำเร็จในการล้มล้างสถานะอันมั่นคงของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง

ผู้เขียนได้เห็นว่า การผุดกำเนิดขึ้นของแนวคิดไดอะเลอติซึมในบริบทร่วมสมัยมี
 ทั้งส่วนที่เป็นโอกาสและข้อจำกัด โอกาสที่กล่าวถึงนี้ก็คือคุณูปการที่แนวคิดไดอะเลอติซึมมีต่อ

วงการตรรกวิทยาสมัยใหม่ ในฐานะแนวคิดทางปรัชญาที่เป็นพื้นฐานให้แก่การพัฒนาตรรกวิทยาทางเลือก หากท่านได้มีโอกาสเห็นความหลากหลายของระบบตรรกวิทยาที่มีอยู่ในยุคสมัยของเรา และท่านได้กรุณาเปิดใจทำความเข้าใจกับสิ่งที่ท่านเห็น ท่านก็จะเห็นภาพของหม่อมวลดอกไม้ที่กำลังเบ่งบานอยู่ในทุ่งดอกไม้แห่งระบบตรรกวิทยา ดอกไม้หลากหลายพันธุ์ แข่งขันประชันสีอันสดสวย เป็นความงามแห่งความหลากหลายอย่างแท้จริง ดอกไม้แห่งไดอะเลกติกส์ทำให้เรามองเห็นแง่มุมของการไม่ยอมให้ความขัดแย้งในตัวเองมาปิดกั้นช่องทางที่เป็นไปได้ที่จะรังสรรค์ระบบตรรกวิทยาทางเลือกขึ้นมา ระบบตรรกวิทยาที่ยอมรับความขัดแย้งจึงได้งอกเงยขึ้นบนผืนดินแห่งตรรกวิทยาสมัยใหม่ได้จริงๆ

แต่ส่วนที่เป็นข้อจำกัด ก็เป็นด้านกลับของโอกาสข้างต้นนั่นเอง กล่าวคือ ข้อถกเถียงว่าด้วยกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งในบริบทร่วมสมัยนี้ถูกผนวกเข้าไปในข้อถกเถียงเกี่ยวกับระบบตรรกวิทยาทางเลือก จนกรอบโครงของประเพณีนิยมที่มีอยู่ในกิจกรรมของนักตรรกวิทยาที่จะโต้แย้งกันด้วยกระบวนการเชิงสัญลักษณ์ เข้ามาเบียดบังประเด็นสำคัญทางปรัชญาที่เร้นลึกอยู่ภายใต้สมมุติฐานทางตรรกวิทยา สิ่งนี้ทำให้ ‘กฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง’ ในบริบทร่วมสมัยถูกภาพของ ‘กฎทางตรรกวิทยา’ ฉายทับลงไปอย่างแนบสนิท จนทำให้ในการพิจารณากฎดังกล่าว แทบไม่อาจแยกได้จากการต้องพิจารณาระบบตรรกวิทยา และนิยามต่างๆของเครื่องมือทางตรรกวิทยา ซึ่งก็ได้เป็นที่ประจักษ์แล้วว่าเป็นเช่นนั้นจริงในแทบทุกส่วนของวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้ อย่างไรก็ตาม อาจถือได้ว่าเป็นโอกาสในวิกฤต ที่ผู้เขียนไม่ได้เชี่ยวชาญหรือคุ้นชินกับตรรกวิทยาสมัยใหม่จนกระทั่งทำให้เห็นดีเห็นงามกับข้อโต้แย้งเชิงเทคนิคทั้งหลายทั้งปวง และพยายามที่จะมองหว่า นอกเหนือไปจากปัญหาทางตรรกวิทยาแล้ว มีปัญหาใดบ้างที่ตนต้องพิจารณา สิ่งนี้ทำให้ผู้เขียนเห็นว่า ความล้มเหลวที่จะทำลายกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งจากฝ่ายไดอะเลกติกส์ จากการยอมรับความไม่เข้ากันระหว่างการยืนยันและปฏิเสธ หรือก็คือการต้องยอมรับกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงการปฏิบัติ อาจมีแง่มุมที่น่าจะได้รับการพิจารณาต่อไปอีก

ดังนั้นในส่วนหลังของบทที่ 4 ผู้เขียนจึงพยายามพิจารณาพื้นฐานของความไม่เข้ากันนี้ สมมุติฐานที่ดูจะมีน้ำหนักมากที่สุดในสายตาของผู้เขียนก็คือ ความไม่เข้ากันที่ว่าอาจวางอยู่บนพื้นฐานเชิงแบบปฏิบัติ (conventional ground) การได้เข้าไปศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการกระทำทางภาษา ทำให้ผู้เขียนโผล่คิดไปว่า กฎแห่งการไร้ความขัดแย้งน่าจะเป็นเพียงสิ่งที่มนุษย์เราจับร่วมกันภายในกิจกรรมของชีวิตทางปฏิบัติของเรา แต่เมื่อได้พิจารณาข้อเท็จจริงที่ว่า แบบปฏิบัติต่างๆในสังคมเราก็เปลี่ยนแปลงไปตลอด ไม่หยุดนิ่ง ก็น่าสงสัยว่าหากวันหนึ่งกิจกรรมของ

การยืนยัน/ปฏิเสธเปลี่ยนแปลงไป ไม่เป็นดั่งแบบปฏิบัติที่เป็นอยู่ กฎแห่งการไร้ความขัดแย้งคงล้ม
สลายลงไปด้วยหรือไม่

จุดนี้ทำให้ผู้เขียนได้มีโอกาสถอยออกมาอีกชั้น จากมณฑลของการกระทำทาง
ภาษา มาสู่โลกที่ผู้เขียนดำรงอยู่และใช้ชีวิตประจำวันอย่างคุ้นเคยภายในนั้น ผู้เขียนได้มองเห็นว่า
ชีวิตเชิงปฏิบัติของมนุษย์เป็นอยู่ ดำเนินไป และเปลี่ยนแปลงไปภายในโลกนี้ กิจกรรมใหม่ๆถือ
กำเนิดขึ้น และพิสูจน์ตัวมันเองว่ามีคุณค่าเชิงปฏิบัติก็จากภายในโลกนี้ ยิ่งไปกว่านั้น ผู้เขียนก็
จินตนาการไม่ออกว่า หากเราและสิ่งต่างๆในโลกไม่ได้ดำรงอยู่อย่างไม่ขัดแย้งในตัวเอง ถึงที่สุด
แล้ว แบบปฏิบัติต่างๆจะมีรูปร่างหน้าตาในแบบใดกันแน่ ผู้เขียนจึงนึกคิดได้ว่า กฎแห่งการไร้
ความขัดแย้งเชิงการปฏิบัติไม่น่าจะวางอยู่บนพื้นฐานเชิงแบบปฏิบัติ กฎดังกล่าวจึงน่าจะมีพื้นฐาน
มาจากการที่ตัวผู้กระทำการนั้นๆต้องดำรงอยู่อย่างไม่ขัดแย้งในตัวเอง และจากโลกและสิ่งต่างๆใน
โลกนี้เองที่ทำให้กระบวนการเชิงแบบปฏิบัติเป็นไปได้อย่างมีรูปแบบหนึ่งๆ มิใช่เป็นไปอย่างขัดแย้ง
ในตัวเอง ในตอนท้ายของบทที่ 4 ผู้เขียนจึงได้ตั้งข้อสังเกตว่า กฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงการ
ปฏิบัติน่าจะวางอยู่บนพื้นฐานทางภววิทยาอีกทอดหนึ่ง

หากท่านผู้อ่านสนใจที่จะพิจารณาปัญหาว่าด้วยกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งต่อไป
การตั้งคำถามเกี่ยวกับสถานะของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงภววิทยาเป็นประเด็นที่น่าสนใจ
เป็นอย่างยิ่ง จากการพินิจวิเคราะห์เบื้องต้น ผู้เขียนมีข้อสังเกตที่คิดว่าน่าจะเป็นประโยชน์ต่อ
การศึกษาประเด็นปัญหาดังกล่าวอยู่ 2 ประการ *ประการแรก* เกี่ยวกับปัญหาของการมีอยู่ของ
ข้อเท็จจริงเชิงลบ (negative fact) *ประการที่สอง* เกี่ยวกับความคลุมเครือไม่ชัดเจนของสถานะ
ของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงภววิทยา

ข้อสังเกตประการแรก ในการพิจารณาความขัดแย้งเชิงภววิทยา อาจมีคำถาม
เกี่ยวกับความขัดแย้งที่ดำรงอยู่ในโลก กล่าวคือ มีข้อเท็จจริงที่ขัดแย้งในตัวเอง (contradictory
fact) อยู่หรือไม่ ข้อโต้แย้งหนึ่งที่เป็นไปได้ มาจากสมมุติฐานที่ว่า ถ้าไม่มีข้อเท็จจริงเชิงลบ
(negative fact) แล้ว ก็เป็นไปได้ที่จะมีข้อเท็จจริงที่ขัดแย้งในตัวเอง นั่นเพราะโลกนี้เป็นโลกของ
สิ่งที่มี เมื่อไม่มีข้อเท็จจริงเชิงลบ ก็แปลว่าไม่มีสถานการณ์ของการที่สิ่งหนึ่งๆ*ไม่มี*คุณสมบัติหนึ่งๆ
หรือก็คือไม่มี*ด้านกลับ*ของโลกเชิงปฏิฐาน

ผู้เขียนเห็นว่า ปัญหาเรื่องการเมืองมีอยู่ของข้อเท็จจริงเชิงลบ วางอยู่บนคำถามที่ว่า
“อะไรคือพื้นฐานเชิงภววิสัย (objective ground) ของความจริงของประโยคปฏิเสธ (truth of
negative sentence)” เป็นไปได้ว่า ปัญหานี้จะถูกวางกรอบหรือเค้าโครงของมันขึ้นจากโปรเจค

ทางปรัชญาของเบอร์ทรันด์ รัสเซลล์¹ เนื่องจากรัสเซลล์เชื่อในการมีอยู่ของอนุภาคของข้อเท็จจริง (atomic facts) และเชื่อว่าโครงสร้างทางตรรกวิทยาที่อยู่ในภาษาของเราสามารถใช้บรรยายโครงสร้างทางภววิทยาของโลกได้ เขาจึงเห็นว่า “เมื่อเราพูดเท็จ มันมีข้อเท็จจริงเชิงภววิสัย (objective fact) ที่ทำให้พูดเท็จ และมันก็เป็นเพราะข้อเท็จจริงเชิงภววิสัย ที่ทำให้สิ่งที่เราพูดออกมาจะถือได้ว่าเป็นจริง เมื่อเราพูดจริง”² รัสเซลล์จึงเห็นว่า ประโยคเชิงบวก (positive sentence) นับว่าจริงได้ก็เพราะมันตรงกับสิ่งที่เรียกว่า ‘ข้อเท็จจริงเชิงบวก’ (positive fact) และประโยคเชิงลบ (negative sentence) จริงได้เพราะมันตรงกับสิ่งที่เรียกว่า ‘ข้อเท็จจริงเชิงลบ’ (negative fact)³

ข้อโต้แย้งในประเด็นนี้รับการพัฒนาต่อยอดตามกาลเวลา และมีทั้งผู้ที่ทำให้เหตุผลสนับสนุนและโต้แย้งเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่า ปัญหาส่วนหนึ่งอาจเกิดจากความกำกวมในความเข้าใจที่เรามีต่อ ‘ข้อเท็จจริง’⁴ ในการกล่าวถึง ‘ข้อ-เท็จ-จริง’ ในทางหนึ่ง อาจเป็นไปได้ว่าเรากำลังหมายถึง ‘คำบรรยายที่ถูกต้องเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นอย่างที่มันเป็นอยู่’ (true description of what is) หรือในอีกทางหนึ่ง อาจเป็นไปได้ว่าเรากำลังหมายถึง ‘สิ่งที่เป็นอย่างที่มันเป็นอยู่’ (what that is) ซึ่งก็ต้องมีอยู่ในที่ว่างและเวลา (space and time) แต่หากเป็นในความหมายหลังแล้ว เราก็ไม่สามารถจะกล่าวได้อย่างเต็มปากเต็มคำ ว่าจะมีสิ่งที่เรียกว่า ‘ข้อเท็จจริงเชิงลบ’ เพราะโลกนี้ประกอบขึ้นจากสิ่งที่เป็นอย่างที่มีอยู่ ยิ่งไปกว่านั้น แม้แต่การเรียกสิ่งที่มีอยู่ว่าเป็น ‘ข้อเท็จจริงเชิงบวก’ ก็ไม่น่าจะทำได้ การใช้คำขยายว่า ‘เชิงบวก’ อาจทำให้เราเข้าใจว่ามันมีคู่กลับข้างของมันคือ ‘เชิงลบ’ อันที่จริง สิ่งที่เป็นอยู่ (What that is) ก็คือ สิ่งที่เป็นอยู่ (What is) ไม่มีด้านบวก (positively is) ด้านลบ (negatively is) หากแต่ตัวคำบรรยายต่างหากที่แบ่งได้เป็นคำบรรยายเชิงบวกกับคำบรรยายเชิงลบ

และดังที่โอคแลนเดอร์และมิรัจจิ⁵ วิเคราะห์เอาไว้ ปัญหาเรื่องข้อเท็จจริงเชิงลบน่าจะมีนัยยะสำคัญภายใต้สมมุติฐานภายในแนวคิดอนุภาคนิยมเชิงตรรก (logical atomism) ที่ว่า

¹ Oaklander, L. Nathan and Silvano Miracchi. “Russell, Negative Facts, and Ontology,” *Philosophy of Science* 47,3 (Sep. 1980): 434-455.

² Russell, Bertrand. “The Philosophy of Logical Atomism”. อ้างใน Ibid., p. 435.

³ Rosenberg, Jay F. “Russell on Negative Facts,” *Nous* 6,1 (Mar., 1972): 28.

⁴ ดังที่ลีชี้ให้เห็น โปรดดู Lee, Harold N. “Father Parmenides; or, Further Concerning Negative Facts,” *The Journal of Philosophy* 50,3 (Jan. 29, 1953): 73.

⁵ Oaklander, L. Nathan and Silvano Miracchi. “Russell, Negative Facts, and Ontology,” pp.436-40, 446-7.

(1) โครงสร้างทางตรรกวิทยาของภาษาที่มีความสมบูรณ์แบบทางตรรกวิทยา (logically perfect language) สามารถใช้แสดงให้เห็นโครงสร้างที่สอดคล้องต้องกันระหว่างภาษารวมชาติกับโครงสร้างทางภววิทยาของโลก⁶ (2) โครงสร้างทางภววิทยาของโลกแสดงได้ผ่าน 'ข้อเท็จจริง' (facts) โดยข้อเท็จจริงมีลักษณะเป็นอนุภาค (atomic) ไม่ใช่โมเลกุล (molecular) หรือกลุ่มของอนุภาค และอนุภาคข้อเท็จจริงแต่ละอันเป็นอิสระจากกัน ไม่มีความสัมพันธ์เชิงตรรกต่อกัน⁷

ด้วยสมมุติฐาน 2 ข้อนี้ ทำให้เกิดความคลุมเครือว่า ความจริงของประโยคเชิงลบใดๆ เกิดจากการที่มีพื้นฐานทางภววิสัยทำให้มันจริง หรือเกิดจากฟังก์ชันความจริงที่เรียกว่า 'นิเสธ' (negation) ทำงานกับประโยคที่มีค่าเท็จ (false sentence) กันแน่ ความคลุมเครือนี้ทำให้เกิดข้อสงสัยที่ตามมาว่า 'นิเสธ' เป็นคุณสมบัติที่มีอยู่ในโครงสร้างทางภววิทยา (material negation) หรือมีอยู่เฉพาะในโครงสร้างทางตรรกวิทยาของภาษาของเรากันแน่ (truth-functional negation) ด้วยสมมุติฐานสองข้อข้างต้น จึงทำให้เกิดความขัดกันภายในของทัศนะอนุภาคนิยมเชิงตรรก กล่าวคือ ด้านหนึ่ง ก็น่าจะมีพื้นฐานทางภววิสัยเป็นฐานของความจริงแก่คำบรรยายเชิงลบ ซึ่งเป็นอิสระจากพื้นฐานทางภววิสัยที่เป็นฐานของความจริงให้กับคำบรรยายเชิงบวก ตามความเชื่อเรื่องการมีอยู่ของอนุภาคข้อเท็จจริง แต่อีกด้านหนึ่ง ก็พบว่าคำบรรยายเชิงลบ ปรากฏตัวเชื่อม-นิเสธ อยู่ด้วย ซึ่งเป็นอนุภาคเชิงตรรก (logical constant) เฉกเช่น 'และ' 'หรือ' เป็นต้น ซึ่งอนุภาคเชิงตรรกไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ เช่น ไม่มีข้อเท็จจริง $Fa \ \& \ Ga$ นั้นเพราะมันเป็นคือโมเลกุลของข้อเท็จจริง เราสามารถลดทอนมันลงมาเหลือได้เป็นอนุภาคข้อเท็จจริง 2 อนุภาค คือ Fa และ Ga สิ่งที่ยหายไปคือ '&' ซึ่งไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ หากเป็นเครื่องมือทางตรรกวิทยาที่ใช้สร้างवाद (render) โลกออกมาภายในภาษาของเรา เป็นต้น ปัญหาของการมีอยู่ของข้อเท็จจริงเชิงลบ แท้ที่จริงแล้ว จึง

⁶หรือก็คือ เราสามารถใช้โครงสร้างตรรกวิทยา มาวิเคราะห์โครงสร้างเชิงตรรกของภาษารวมชาติ และการวิเคราะห์นั้นให้ภาพที่ต้องตรงกันกับโครงสร้างทางภววิทยาของโลก ดังที่ปรากฏในกิจกรรมหรือวิธีการทางปรัชญาที่รัชเชลล์พัฒนาขึ้นมาจนกลายเป็นแบบปฏิบัติทางปรัชญาที่เป็นที่นิยมในระดับหนึ่ง.

⁷ “1.1: The world is the totality of facts, not of things....2: What is the case is—a fact—is the existence of states of affairs....2.061: States of affairs are independent of one another.” ไบรด์ดู Wittgenstein, Ludwig. *Tractatus Logico-Philosophicus*. (London: Routledge & Kegan Paul, 1974). จริงอยู่ที่เป็นไปได้ว่าวิทเทินสไตน์ใน *Tractatus* อาจจะไม่เห็นว่ามีข้อเท็จจริงเชิงลบ หรือหากเป็นไปได้ว่ามีแนวคิดดังกล่าว มันก็เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดจากข้อเท็จจริงเชิงบวก (ไบรด์ดู ย่อหน้าหมายเลข 2.05 และ 2.06 และย่อหน้าชุดหมายเลข 5.4 เช่นใน 5.41 “Truth functions are not material function...”) แต่แนวคิดของเขาใน *Tractatus* น่าจะสามารถใช้สะท้อนทัศนะแบบอนุภาคนิยมเชิงตรรกได้เป็นอย่างดี.

เป็นปัญหาของความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับโลก ว่าเราควรจะทำอย่างไรกับมัน ‘นิเสธ’ ให้มีบทบาทอย่างไรภายในความสัมพันธ์นี้

แต่หากเราไม่ได้มีทัศนคติแบบอนุภาคนิยมเชิงตรรกแล้ว ก็ไม่จำเป็นว่าเราจะต้องแก้ปัญหาเกี่ยวกับข้อเท็จจริงเชิงลบ นั่นเพราะเป็นไปได้ว่าข้อเท็จจริงในโลกอาจมีลักษณะเป็น ‘สถานการณ์’ (situational fact) ซึ่งประโยคที่บรรยายสถานการณ์นี้ได้ถูกต้อง ก็อาจมีได้หลากหลายทั้งประโยคเชิงบวกและประโยคเชิงลบ แต่พื้นฐานทางภววิสัยของค่าความจริงของประโยคเหล่านั้นก็เป็นข้อเท็จจริงเดียวกัน ก็คือ สถานการณ์ที่เป็นรูปธรรมหนึ่งๆ หรืออาจเป็นไปได้ว่าข้อเท็จจริงในโลกจะมีลักษณะที่ใกล้เคียงกับ ‘เรื่องเล่า’ (narrative fact) กล่าวคือ ไม่ใช่ประโยคที่จริงแต่ละประโยคมาเชื่อมต่อกันด้วยตัวเชื่อม-และ หากเป็นองค์ประกอบของเรื่องราวหนึ่งๆซึ่งลำดับการเรียงร้อยกันเข้าของประโยคต่างๆส่งผลอย่างสำคัญต่อการสื่อให้เห็นข้อเท็จจริงนั้นๆ เมื่อเป็นเช่นนี้ เราก็อาจไม่สามารถให้ค่าความจริงแก่ประโยคใดๆอย่างโดดๆอิสระไปจากกลุ่มประโยคในเรื่องเล่านั้น และเราอาจให้ค่าความจริงแก่เรื่องเล่า มากกว่าจะให้แก่ประโยคหนึ่งๆในนั้น เช่น “เรื่องนี้จริง” เป็นต้น

ดังนั้น ในการพิจารณาเกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่ขัดแย้งในตัวเอง ผู้เขียนมีข้อสังเกตว่า ไม่ว่าจะมีความเชื่อที่เรียกว่าข้อเท็จจริงเชิงลบหรือไม่ ก็ไม่ส่งผลต่อการมีอยู่ของข้อเท็จจริงเชิงภววิสัยที่เป็นพื้นฐานให้แก่ประโยคแบบขัดแย้ง กล่าวคือหากเราได้ทำการอนุมานอย่างหนักแน่นและถูกต้อง (cogent inference) จากข้ออ้างทั้งหมดที่จริง ซึ่งก็จริงบนพื้นฐานทางภววิสัยหนึ่งๆ แล้วนำมาสู่ข้อสรุปที่ขัดแย้งในตัวเอง เราก็ต้องยอมรับว่า มีพื้นฐานทางภววิสัยที่รองรับความจริงของประโยคที่ขัดแย้งในตัวเองนี้ หากท่านยอมรับว่าข้ออ้างจริงอย่างมีพื้นฐานทางภววิสัย ก็ไม่มีเหตุผลที่การอนุมานอย่างหนักแน่นถูกต้องจะถูกปฏิเสธเพียงแค่มันนำไปสู่ข้อสรุปที่ขัดแย้งในตัวเอง ผู้เขียนขอให้ท่านกรุณาตรวจสอบด้วยว่า ตนเองยอมรับสมมุติฐานบางประการที่มีระดับความสำคัญอยู่เหนือเหตุผลหรือไม่ สมมุติฐานข้อหนึ่งก็คือ ‘ความไม่ขัดแย้งในตัวเองของความเป็นภววิสัย’ (non-contradictoriness of objectivity) ถ้าท่านต้องการจะสืบสาวลงไปถึงฐานที่มาของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งแล้ว ท่านก็ไม่ควรปล่อยให้สมมุติฐานนี้มาครอบงำการใช้เหตุผลของท่านเสียแต่ต้น ท่านควรจะแยกแยะความเข้าใจที่มีต่อความเป็นภววิสัย (objectivity) ออกมาให้ชัดเจนจากการไตร่ตรองเกี่ยวกับ ‘ภว-วิทยา’ (ontos-logia; or the study (or the account) of being)

ข้อสังเกตประการที่สองต่อปัญหาเกี่ยวกับสถานะของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงภววิทยา เกี่ยวข้องกับสถานะที่ไม่ชัดเจนของกฎดังกล่าว กล่าวคือ ความไม่ชัดเจนระหว่างการเป็นกฎเชิงบรรยาย (descriptive law) และการเป็นกฎเชิงบรรทัดฐาน (normative law)

หากลองย้อนทบทวนเนื้อหาสาระของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงภววิทยา ดังที่ปรากฏในส่วนที่ 2.2 ของวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้ จะพบว่า กฎดังกล่าวเป็นมีลักษณะเป็นข้อความเชิงบรรยายเกี่ยวกับความไม่ขัดแย้งกันของคุณสมบัติใดๆในสิ่งใด ณ เวลาหนึ่งๆและแง่มุมที่พิจารณาเดียวกัน สิ่งนี้อาจทำให้เราเข้าใจไปได้ว่า กฎดังกล่าวมีลักษณะเชิงบรรยาย ด้วยความเข้าใจเช่นนี้จึงอาจทำให้ผู้ที่ไม่เชื่อในความถูกต้องของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงภววิทยา พยายามโต้แย้งกฎดังกล่าวจากยุทธศาสตร์ที่ว่า กฎนี้ไม่ได้ให้คำบรรยายที่ถูกต้องเกี่ยวกับความเป็นจริง ซึ่งก็เป็นยุทธศาสตร์เดียวกับที่ใช้แย้งกฎทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ กล่าวคือการพยายามหาตัวอย่างแย้งมายืนยันสถานะที่สามารถผิดพลาดได้ (corrigible) ของกฎดังกล่าว หากท่านเชื่อในลักษณะเชิงบรรยายของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงภววิทยา ท่านอาจเห็นคุณค่าของคำถามเกี่ยวกับการมีอยู่หรือไม่ของวัตถุที่ขัดแย้งในตัวเอง (contradictory objects) หรือคำถามเกี่ยวกับการมีอยู่หรือไม่ของข้อเท็จจริงที่ขัดแย้งในตัวเอง (contradictory facts) เช่น ข้อเท็จจริงที่สิ่งๆหนึ่งทั้งมีคุณสมบัติหนึ่งๆและไม่มีคุณสมบัตินั้นๆในขณะเดียวกัน และในแง่มุมที่พิจารณาเดียวกัน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนมีข้อสังเกตว่า ยุทธศาสตร์ที่ว่านี้ อาจไม่สามารถใช้แย้งกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงภววิทยาได้จริงๆ กล่าวคือ การมีอยู่หรือไม่ของวัตถุ/ข้อเท็จจริงที่ขัดแย้งในตัวเอง ไม่ส่งผลในการหักล้างความถูกต้องของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง เพราะในการ ‘หาตัวอย่างแย้ง’ ท่านต้องพิสูจน์ว่าสิ่งที่นำมาแย้งต้อง ‘มีอยู่’ (exist) ซึ่งในแง่หนึ่ง ท่านต้องพิสูจน์ด้วยว่าสิ่งนั้น ‘มีอยู่อย่างขัดแย้งกับกฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง’ (contradict to the law of non-contradiction) แต่ก็น่าสงสัยว่าท่านใช้เงื่อนไขอะไรมายืนยันว่าสิ่งนั้นมีอยู่อย่าง ‘ขัดแย้งกับกฎ’ ในอีกแง่หนึ่ง การที่ท่านต้องยืนยันว่าสิ่งๆนั้นมีอยู่ ก็ทำให้ท่านไม่อาจยอมรับได้ว่า สิ่งๆนั้นจะไม่มีอยู่ในขณะเดียวกันกับที่ท่านยืนยันว่ามันมีอยู่ ในแง่นี้ ท่านก็ต้องยังคงยอมรับกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงภววิทยาเป็นพื้นฐานอยู่เช่นกัน ทั้งสองแง่มุมที่พิจารณามา ทำให้ผู้เขียนสงสัยว่า การหาตัวอย่างแย้งกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งอาจไม่ใช่กิจกรรมที่พอเพียงในตัวเอง หากแต่อิงอาศัยบรรทัดฐานบางอย่างที่อยู่นอกกิจกรรมนั้นอีกทอดหนึ่ง

บางที่เราอาจผิดพลาดแต่แรกที่เชื่อว่ากฎดังกล่าวมีลักษณะเชิงบรรยาย จะเป็นไปได้หรือไม่ว่ากฎนี้มีลักษณะเชิงบรรทัดฐาน ดังเช่นกฎทางตรรกวิทยาที่มีลักษณะจริงอย่างจำเป็น

(necessary) ในกรณีของประโยคทางตรรกวิทยาเช่น $\sim(A\&\sim A)$ ⁸ เราจะพบว่าประโยคนี้ ‘จริงอย่างจำเป็น’(necessary true) อย่างไรก็ดี หากท่านกำลังพิจารณากฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงวากยสัมพันธ์หรือเชิงอรรถศาสตร์ ความเข้าใจเช่นนี้ก็ไม่น่าจะมีปัญหาอะไร เพราะสถานะที่ ‘จริงอย่างจำเป็น’ ในทางตรรกวิทยา มีลักษณะ ‘จริงโดยไวยากรณ์’ (true in the virtue of the grammar) ประโยคที่จริงเชิงตรรก (logical truth) จึงมีลักษณะเป็นประโยคซ้ำคำ (tautology) หากระบบตรรกวิทยาหนึ่งๆมีนิยามที่ทำให้ “ $A\&\sim A$ เป็นเท็จเชิงตรรก” มันก็เป็นเท็จเชิงตรรกภายในนิยามของระบบนั้น ท่านก็ไม่อาจโต้แย้งว่าการเป็นเท็จเชิงตรรกของมันผิดพลาด นอกเสียจากท่านจะเลิกใช้นิยามเหล่านั้นไป ซึ่งก็เป็นสิ่งที่ทำได้ แต่ท่านก็ควรจะยอมรับว่า สัญลักษณ์ ‘ $A\&\sim A$ ’ ก็จะเป็นเพียงสัญลักษณ์ที่ไร้ความหมาย

จะเห็นได้ว่า ‘จริงอย่างจำเป็นโดยไวยากรณ์’ เป็นความจำเป็นอันว่างเปล่า ขณะที่กฎแห่งการไร้ความขัดแย้ง ในฐานะกฎเชิงภววิทยา เป็นการกล่าวถึงสภาวะการดำรงอยู่ของสิ่งต่างๆในโลก ท่านจึงไม่สามารถกล่าวได้ว่ามัน ‘จริงอย่างจำเป็น’ ในความหมายเดียวกันกับที่ท่านใช้กล่าวถึงสถานะของกฎทางตรรกวิทยาได้ ‘ความจำเป็นทางตรรกวิทยา’ (logical necessity) เป็นความจำเป็นจากความสัมพันธ์ภายในระบบไวยากรณ์ (internal relation) ซึ่งไม่ขึ้นกับเวลา (atemporal) ไม่เกี่ยวกับมโนทัศน์เรื่องเวลาแต่อย่างใด ในทางกลับกัน สภาวะการดำรงอยู่เกี่ยวข้องอย่างสำคัญกับการดำรงอยู่ในเวลา (temporal) ‘ความจำเป็นทางภววิทยา’ (ontological necessity) จึงต้องนำเอา (take into account) มโนทัศน์เรื่องเวลาเข้ามาพิจารณาด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงอาจกลายเป็นว่า หากท่านเชื่อว่า กฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงภววิทยา เป็นกฎที่จริงอย่างจำเป็นในทางภววิทยาแล้ว อาจสื่อด้วยว่า ลักษณะเชิงบรรทัดฐานของกฎดังกล่าวนี้ จะควบคุมบงการไปถึงสิ่งที่ยังไม่เกิดขึ้นในขณะนี้ ว่าต้องเกิดขึ้นอย่างไม่ขัดแย้งในตัวเอง แต่โลกที่เป็นอยู่นี้เป็นโลกแห่งความเป็นไปได้ เหตุใดท่านจึงมั่นใจว่าบรรทัดฐานที่ว่านี้จะครอบคลุมทุกๆความเป็นไปได้ที่ยังไม่ได้เกิดขึ้น ในแง่นี้ ดูราวกับว่า กฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงภววิทยาในฐานะบรรทัดฐานของการดำรงอยู่อย่างไม่ขัดแย้งในตัวเอง จะมีลักษณะเป็นความสัมพันธ์ภายนอก

⁸ แบริดตีเห็นว่า สิ่งที่ชื่อความ ‘ $\sim(A\&\sim A)$ ’ ไม่ได้แสดงออกมาคือลักษณะเชิงบังคับใช้ (enforcement) เขาเห็นว่า ลักษณะดังกล่าวน่าจะแสดงออกมาผ่านกฎการอนุมาน ดังเช่น ex falso quodlibet หรือ EFQ ($A, \sim A \vdash B$) มากกว่า โปรดดู Brady, Ross T. “Formalization of Non-Contradiction,” *The Law of Non-Contradiction: New Philosophical Essays*. (New York: Oxford University Press, 2004). pp. 41-48. อย่างไรก็ดี ผู้เขียนเห็นว่า เราไม่อาจเรียกร่องลักษณะดังกล่าวจากหน่วยย่อยต่างๆในระบบสัญลักษณ์ได้ ลักษณะเชิงบังคับใช้ที่ว่านี้ จะแสดงออกมาจากการพิจารณานิยามของระบบโดยรวม เนื่องจากการบังคับใช้ภายในระบบ.

(external relation) ระหว่างกฎดังกล่าวกับโลกที่สิ่งต่างๆดำรงอยู่ ซึ่งก็อาจเป็นความสัมพันธ์ที่บังเอิญว่าตรงกันกับโลกที่เป็นอยู่ (contingent) ก็ได้ นั่นหมายความว่า โลกที่เป็นอยู่จริงไม่จำเป็นต้องเป็นไปตามกฎๆนี้

แต่ในทางกลับกัน หากท่านจะพิจารณาว่า ความจำเป็นทางภววิทยาเป็นความสัมพันธ์ภายใน (internal relation) ระหว่างโลกแห่งการดำรงอยู่กับกฎทางภววิทยา ก็น่าคิดว่า คำว่า 'ภายใน' ที่ว่านี้สื่อถึงอะไรกันแน่ เนื่องจากมณฑลแห่งภววิทยา มีใช้มณฑลของประโยคทางตรรกวิทยาที่มีขอบเขตชัดเจนว่าอยู่ภายในระบบไวยากรณ์ทางตรรกวิทยา (grammar of logic) ราวกับว่าท่านจะเชื่ออยู่ลึกๆว่ามี 'ไวยากรณ์ของการดำรงอยู่' (grammar of being) และความไม่ขัดแย้งในตัวเองเชิงการดำรงอยู่เป็นความจริงโดยจำเป็นจากไวยากรณ์แห่งการดำรงอยู่ (true in the virtue of the grammar of being) ราวกับว่ามีสิ่งที่เป็น 'พิมพ์เขียว' (blueprint) ของทุกๆการดำรงอยู่ หรืออาจเป็นเบ้าหลอมที่พระเจ้าใช้สร้างทุกๆสิ่งเข้ามาในมณฑลของการดำรงอยู่ แม้ทัศนะเช่นนี้อาจถูกโจมตีได้ว่าเป็นการคาดเกินความจริง แต่ผู้เขียนก็ไม่เห็นว่า ข้อสังเกตนี้จะไร้สาระหรือเป็นไปได้ หากท่านสนใจจะนำไปพิจารณาและประเมินด้วยตัวท่านเองในอนาคต

จะเห็นได้ว่า สถานะของกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงภววิทยา อาจเป็นไปได้อย่างคลุมเครือไม่ชัดเจนก็เป็นได้ แต่นี่ก็เป็นเพียงข้อสังเกตเบื้องต้นของผู้เขียนเท่านั้น ผู้เขียนเห็นว่า สิ่งที่ไม่อาจจะปล่อยปลดละเลยไปในการศึกษากฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงภววิทยาก็คือ สมมุติฐานเกี่ยวกับกรอบการแบ่งแยกระหว่างลักษณะเชิงบรรยายและลักษณะเชิงบรรทัดฐาน (descriptive-normative distinction) ท่านควรพิจารณากรอบการแบ่งแยกนี้อย่างจริงจัง ผู้เขียนมีข้อสังเกตว่า สถานะอันคลุมเครือดังกล่าว ส่วนหนึ่งอาจเกิดจากกรอบการแบ่งแยกที่ว่านี้ก็เป็นได้

ไม่มีกรอบคิด (conceptual framework) ใดที่อยู่ในสถานะที่ถูกต้องอย่างมีอาจสงสัยได้ นอกจากท่านจะสมยอมด้วยตัวท่านเองที่จะยึดมั่นกรอบคิดนั้นเป็นสรณะ และค่อยๆทำให้ความคิดของท่านแข็งตัว (rigid) ไปตามกรอบคิดที่เชื่ออย่างฝังหัวว่าถูกต้องดีแล้ว ทำให้ความคิดของท่านเป็นประหนึ่งหินปูนที่เกาะแน่นพอกพูนอยู่กับโครงกรอบที่แข็งที่ตายตัว ความคิดของเรามีศักยภาพที่จะวิจารณ์ตัวมันเอง (self-critique) หรือแม้แต่ทำลายตัวมันเอง (self-destruct) การที่ท่านคิดในแบบหนึ่งๆซ้ำๆติดต่อกันจนชำนาญ ท่านได้สร้างความเคยชินที่จะคิดไปในแบบหนึ่งๆ (thinking habit) การลองกระโดดข้ามไปโลดแล่นในกรอบคิดที่ท่านไม่คุ้นเคย อาจช่วยให้การพิจารณาตนเอง (self-examination) เป็นไปได้ ดีกว่าจะทำให้ความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง (specialization) ปิดกั้นศักยภาพที่จะคิดอย่างอิสระเสรี

นอกจากนี้ ในการพิจารณาปัญหาเกี่ยวกับกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงภววิทยา ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะว่า การทำภววิทยา (doing ontology) ที่เหมาะต่อการพิจารณาปัญหานี้ ควรเป็นการทำภววิทยาที่ใส่ใจมโนทัศน์ของการดำรงอยู่ในเวลา (being in time; temporality) มิเช่นนั้นแล้ว ท่านอาจติดข้องวนเวียนอยู่กับการพิจารณากฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงภววิทยา ไปในลักษณะเดียวกับการพิจารณากฎทางตรรกวิทยาก็เป็นได้ ดังนั้น ประเด็นเกี่ยวกับไวยากรณ์ของความขัดแย้ง (grammar of contradiction) โดยสัมพันธ์กับมโนทัศน์เรื่องการดำรงอยู่ในเวลา (temporality) จึงเป็นประเด็นที่ผู้เขียนเห็นว่าควรค่าแก่การพิจารณา เนื่องจากมโนทัศน์ ‘ความขัดแย้ง’ ในตรรกวิทยาอยู่ภายใต้พาราไดม์หลักของแบบแผนทางตรรกวิทยา $A \& \sim A$ ซึ่งหากท่านจะลองสังเกตดูในบทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ ความขัดแย้งทั้ง 4 รูปแบบที่เป็นไปได้อยู่ภายใต้แบบแผนข้างต้น นี่คือตัวอย่างของการพิจารณา ‘ความขัดแย้ง’ โดยถือเอาแบบแผนทางตรรกวิทยาเป็นพาราไดม์ อย่างไรก็ตาม ใด ๆ ก็ดี แบบแผนดังกล่าวไม่เกี่ยวข้องกับมโนทัศน์เรื่องการดำรงอยู่ในเวลา จึงเป็นไปได้ว่า ความขัดแย้งเชิงแบบแผน (formal contradiction) อาจไม่ได้เหมาะเจาะพอดีกับความขัดแย้งเชิงภววิทยา (ontological contradiction) ท่านจึงควรระมัดระวังอิทธิพลจากความคุ้นเคยของตัวเองที่จะใช้คำว่า ‘ความขัดแย้ง’ โดยอิงอยู่กับแบบแผนทางตรรกวิทยาอันว่างเปล่า ดังนั้น ถึงที่สุดแล้ว คำถามที่สำคัญต่อการพิจารณาปัญหาเกี่ยวกับกฎแห่งการไร้ความขัดแย้งเชิงภววิทยาอาจเป็นคำถามที่ว่า “อะไรคือความขัดแย้งทางภววิทยา” (What is ontological contradiction?)

รายการอ้างอิง

- Aristotle (1928). Metaphysics. by W.D.Ross. London: Oxford.
- Austin, John Langshaw (1962). How To Do Things With Words. London: Oxford University Press.
- Batens, Diderik (1990). Against Global Paraconsistency. Studies in Soviet Thought 39, 3/4 (April - May): 209-229.
- Berto, Francesco (2007). How to Sell a Contradiction: The Logic and Metaphysics of Inconsistency. London: College Publications.
- Bochman, Alexander (2007). Nonmonotonic Reasoning. In Dov M. Gabbay and John Woods (eds.), Handbook of the History of Logic: Volume 8, pp. 556-632. Amsterdam: North-Holland.
- Bostock, David (2002). Intermediate Logic. New York: Oxford.
- Brady, Ross T. Formalization of Non-Contradiction. In Graham Priest, J.C. Beall and Bradley Armour-Garb (eds), The Law of Non-Contradiction: New Philosophical Essays, pp. 41-48. New York: Oxford University Press.
- Bremer, Manuel (1999). Can Contradictions Be Asserted?. Logic and Logical Philosophy 7: 167-177.
- Bromand, Joachim (2002). Why Paraconsistent Logic Can Only Tell Half the Truth. Mind 111 (October): 741-749.
- Curd, Patricia (1996). A Presocratics Reader: Selected Fragments and Testimonia. by R.D. MacKirahan. Indianapolis: Hackett Publishing.
- Diamond, Cora (ed.) (1976). Wittgenstein's Lectures of the Foundations of Mathematics: Cambridge 1939. Chicago: University of Chicago Press.
- Everett, Anthony (1996). A Dilemma for Priest's Dialethism?. Australasian Journal of Philosophy 74,4 (December): 657-688

- Frege, Gottlob (1960). Negation. In Peter Geach and Max Black (eds.), Translations from the Philosophical Writings of Gottlob Frege, pp. 117-135. London: Basil Blackwell.
- Geach, Peter (1965). Assertion. The Philosophical Review 74,4 (October): 449-465.
- Goldstein, Laurence (1986). A Problem for the Dialetheist. Bulletin of the Section of Logic 15/1: 10-14.
- Green, Mitchell (2007). Speech Acts. Stanford Encyclopedia of Philosophy [online]. Available from: <http://plato.stanford.edu/entries/speech-acts> [2012, April 15].
- Grim, Patrick (2004). What is a Contradiction?. In Graham Priest, J.C. Beall and Bradley Armour-Garb (eds), The Law of Non-Contradiction: New Philosophical Essays, pp. 49-72. New York: Oxford University Press.
- Hegel, G.W.F. (1969). Science of Logic. by A. V. Miller. London: George Allen & Unwin.
- Heidegger, Martin (1969). The End of Philosophy and the Task of Thinking [online]. Available from: <http://evans-experientialism.freewebspace.com/heidegger8a.htm> [2012, April 6]
- Kabay, Paul Douglas (2008). A Defense of Trivialism. Doctoral dissertation, School of Philosophy, Anthropology, and Social Inquiry, The University of Melbourne.
- Kant, Immanuel (1929). Critique of Pure Reason. by Norman Kemp Smith. New York: Palgrave Macmillan.
- Lee, Harold N. (1953). Father Parmenides; or, Further Concerning Negative Facts. The Journal of Philosophy 50,3 (January 29): 70-74.
- Littman, Greg and Keith Simmons (2004). Critique on Dialetheism. In Graham Priest, J.C. Beall and Bradley Armour-Garb (eds), The Law of Non-Contradiction: New Philosophical Essays, pp. 314-335. New York: Oxford University Press.

- Łukasiewicz, Jan (1971). On the Principle of Contradiction in Aristotle. by Vernon Wedin
The Review of Metaphysics 24,3 (March): 485-509.
- Minsky, Marvin (1974). A Framework for Representing Knowledge. In Artificial Intelligence Memo 306 (June): 1-81.
- Oaklander, L. Nathan and Silvano Miracchi (1980). Russell, Negative Facts, and Ontology. Philosophy of Science 47,3 (September): 434-455.
- Parsons, Terence (1984), Assertion, Denial, and the Liar Paradox. Journal of Philosophical Logic 13: 137-152.
- Plato (1992). Republic. by G.M.A. Grube. Indianapolis: Hackett Publishing.
- Plato (2002). Five Dialogues: Euthyphro, Apology, Crito, Meno, Phaedo. by G.M.A. Grube. Indianapolis: Hackett Publishing.
- Price, Huw (1999). Why 'Not'?. Mind, New Series 99,394 (April): 221-238.
- Priest, Graham and Francesco Berto (2008). Dialetheism [online]. Available from: <http://plato.stanford.edu/entries/dialetheism/> [2012, April 6]
- Priest, Graham (1979). Logic of Paradox. Journal of Philosophical Logic 8: 219-41.
- Priest, Graham (1999). Negation as Cancellation and Connexive logic. Topoi 18: 141-148.
- Priest, Graham (2002). Beyond the Limits of Thought. New York: Oxford University Press.
- Priest, Graham (2004). What's so bad about contradiction. In Graham Priest, J.C. Beall and Bradley Armour-Garb (eds.), The Law of Non-Contradiction: New Philosophical Essays, pp. 29 – 38. New York: Oxford University Press.
- Priest, Graham (2006a). Doubt Truth to be a Liar. New York: Oxford University Press.

- Priest, Graham (2006b). In Contradiction: A Study of the Transconsistent. New York: Oxford University Press.
- Priest, Graham (2007). Paraconsistency and Dialetheism. In Dov M. Gabbay and John Woods (eds.), Handbook of the History of Logic: Volume 8, chapter 3. Amsterdam: Elsevier.
- Priest, Graham (2008). An Introduction to Non-Classical Logic: From If to Is. New York: Cambridge University Press.
- Priest, Graham and Richard Routley (1984). Introduction: Paraconsistent Logic. Studia Logica: An International Journal for Symbolic Logic 43,1/2: 3-16.
- Priest, Graham and Richard Sylvan (1988). Answering Another Alleged Dilemma destroying Dialetheism. Bulletin of the Section of Logic 17/1: 42-48.
- Priest, Graham and Richard Sylvan (1989). Contradiction, Assertion and 'Frege's Point'. Analysis 49,1 (January): 23-26.
- Quine, W.V.O. (1964). Two Dogmas of Empiricism. In Paul Benacerraf and Hilary Putnam (eds.), Philosophy of Mathematics : Selected Readings, pp. 362-364. New Jersey : Prentice-Hall.
- Quine, W.V.O. (1970). Philosophy of Logic. New Jersey: Prentice-Hall.
- Resnik, Michael D. (2004). Revising Logic. In Graham Priest, J.C. Beall and Bradley Armour-Garb (eds.), The Law of Non-Contradiction: New Philosophical Essays, pp. 178-194. New York: Oxford University Press.
- Rosenberg, Jay F. (1972). Russell on Negative Facts. Nous 6,1 (March): 27-40
- Searle, John R. and Daniel Vanderveken (1985). Foundations of Illocutionary Logic. Cambridge: Cambridge University Press.

- Shapiro, Stewart (2004). Simply Truth, Contradiction, Consistency. In Graham Priest, J.C. Beall and Bradley Armour-Garb (eds.), The Law of Non-Contradiction: New Philosophical Essays, pp. 336-354. New York: Oxford University Press.
- Smiley, Timothy (1993). Can Contradiction Be True?. Proceedings of the Aristotelian Society 67: 17 - 33.
- Strawson, P. F. (1964). Intention and Convention in Speech Acts. The Philosophical Review 73,4 (October): 439-460.
- Tarski, Alfred (1994). Introduction to Logic and to the Methodology of the Deductive Sciences. New York: Oxford University Press.
- Tarski, Alfred (2001). The Semantic Conception of Truth and the Foundations of Semantics. In Lynch, Michael P. (ed.), The Nature of Truth, pp. 331-363. Massachusetts: The MIT Press.
- Varzi, Achille C. (2004). Conjunction and Contradiction. In Graham Priest, J.C. Beall and Bradley Armour-Garb (eds.), The Law of Non-Contradiction: New Philosophical Essays, pp. 94 – 109. New York: Oxford University Press.
- Wittgenstein, Ludwig (1967). Remarks on the Foundations of Mathematics. by G.E.M. Anscombe. Oxford: Basil Blackwell.
- Wittgenstein, Ludwig (1974). Tractatus Logico-Philosophicus. by D.F. Pears and B.F. McGuinness. London: Routledge & Kegan Paul.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายวิศรุต ภูใหม่ทอง เกิดวันที่ 18 กันยายน พ.ศ. 2525 ที่จังหวัดกรุงเทพมหานคร เป็นบุตรของนางจิวราดี วิชณะปัญญา และร้อยตรีรุ่งโรจน์ ภูใหม่ทอง จบการศึกษาระดับประถมศึกษาจากโรงเรียนศรีวิกรม์ (จบเมื่อปีการศึกษา 2537) จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาจากโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย (ปีการศึกษา 2538-2543) จบการศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ปีการศึกษา 2544-2547) ได้รับปริญญาเศรษฐศาสตร์บัณฑิตเกียรตินิยมอันดับหนึ่ง ปีการศึกษา 2551 เข้าศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาปรัชญา ที่ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย